

بہ سہ رحمانی پیشہ بہ بران

لہ قورئاندا

دانه ر: ئه پوله سه ئی نه ده وی
وه رگیت: عیسا ئه حمه دزاده

به سه‌رهاتی پیغمبران

له قورئاندا

دانه‌ر:

ئه‌بولحه‌سه‌ن عه‌لی نه‌ده‌وی

وه‌رگیرانی:

عیسی ئه‌حمه‌د زاده

انتشارات کردستان

سنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به سه رها تی پیغہ مہ ران
لہ قورئاندا

سرشناسه:

ندوی، ابوالحسن علی، ۱۹۱۳-م.

Nadvi, Abulhasan Ali

عنوان و نام پدیدآور:

به سهرهاتی پیغمبران له قورئاندا/دانه نه بولحه سنی نه ده وی؛

ورگیرانی عیسی نه حمه دزاده.

مشخصات نشر:

سندج: انتشارات کردستان، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری:

۲۵۲ ص.؛ م.س ۱۴/۵×۲۱/۵

شابک:

978-964-980-023-3

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

یادداشت:

کردی.

عنوان قراردادی:

قصص النبیین للاطفال. کردی. برگزیده.

موضوع:

قرآن — قصه ها — ادبیات نوجوانان.

شناسه افزوده:

احمدزاده، عیسی. ۱۳۳۶ — مترجم.

رده بندی کنگره:

۸۸BP/ن ۴۷۲۲ ۶۰۴۷۲۲ ۱۳۸۶

رده بندی دیویی:

ج [۲۹۷/۱۵۶]

شماره کتابشناسی ملی:

۵۰۳۰۴۰۱

انتشارات کردستان

Kurdistan Publication

سنه - پاساژی عیززەتی - تەلەفۆن - ۲۲۶۵۳۸۲

بەسەرھاتی پێغه مێران

✓ ناوی کتێب (نام کتاب):	بەسەرھاتی پێغه مێران
✓ دانراوی (تألیف):	نەبۆلخەسەن عەلی نەدوی
✓ وەرگیراوی (ترجمه):	عیسی نەحمەدزادە
✓ کەرەتی چاپ (نوبت چاپ):	یەکەم (اول): ۱۳۸۸
✓ ژمارەی چاپ کراو (تیراژ):	۳۰۰۰ (بەرگ) جلد
✓ ژمارەی لاپەرە و قەوارە (تعداد صفحه و قطع):	۲۵۶ صفحە ی رقعی
✓ بلاوکەرە وە (ناشر):	بلاوکردنە وە ی کوردستان (انتشارات کردستان)

شاپک: ۳-۰۲۳-۹۸۰-۹۶۴-۹۷۸

نرخ: ۳۰۰۰

ISBN: 978 - 964 - 980 - 023 - 3

تمه نه ۳۰۰۰

پيشه كى، مامۇستاي بانگىشتكار^(۱) شەھىد سەيىد قوتب

من خاوەنى ئەم كىتەپم لە بارى كەسايەتى و قەلەمەو بە باشى بۆ ناسرا.
بەرپرژ ئەبولحەسەنى نەدەوى، ھەم داراي دليكى خواناسە، ھەم خاوەن
قەلەمىكى سەر بە خوايە. بە پياويكى وام ھاتە بەر چاوان كە، وپر اي بە باشى
ناسينى ئىسلام، موسولمانانە دەزى و بۆ ئىسلاميش دەزى.
ئەوا ھاورپى لە گەل نووسينى پيشە كىيەك بۆ ئەم كىتەپ شايەتيە كى راست
و پاكيشى لە سەر دەدەم:

بە سەرھاتى پيغەمبەران بۆ ميژ مندا لان، يە كىكى تر لە كارە زۆر
جوانە كانى ئەبولحەسەنى نەدەوى و برايانى ھيژايەتى لە پانتاي
بانگەشەي^(۲) ئىسلاميدا. تەنياژن و پياوان نين نيازبان بەو ھەبى ئىسلامى
پاك و پالاوتەيان پىپيشان بدرى، بەلكوو مندا لانيش ھەر پيوستيان بەم
بژيوە رۆحيە ھەيە، تاكوو، كە پيان نايە قوناغى لاوەتى، تامى بارەر لە
دەروونداو، رووناكى باوەر لە دلدا و سروەى خوشيە كەى لە رەواندا ھەست
پى بكنە. چيروك و بە سەرھاتە كان يە كە مين بابە تيكن، كە دەر كەى دلە
چكۆلە كانيان [بە ئاسانى] بۆ ئاوالە دەبى. ئەم كىتەپ ھەرچەند بۆ ميژ مندا لان

(۲) بانگەشە: بانگەواز، دەعوەت.

(۱) بانگىشتكار: دەعوەتكار.

نوسراوه، زۆر ئێك لە گەوره كانیش نیازیان بە خوێندنهوهی ههیه. گه ئێك لە مهردم بۆیان رێك نهكهوتوووه ئهوانه ی^(۱) له ژێر دهسهلاتی داگیركهرو سه‌ره‌ستی بانگه‌شه‌كارانی مه‌سیحی دا ده‌خوێنران، فێربین تاوه‌كوو شتێك له‌ رووداوه‌كانی ناو قورئان و مه‌به‌سته‌ قووله‌كانی و كه‌ش هه‌وا باوه‌پرسی و كارتێكه‌ره‌كانی - وه‌ك له‌م كتیبه‌دا خراوه‌ته‌ به‌ر چاو - تییگه‌ن.

زۆرم كتیبی منداڵان - له‌ مه‌ر به‌سه‌رهاتی پیغەمبەرەن - خوێندوووه‌ته‌وه. له‌ میسر له‌ «كۆمه‌له‌ چیرۆکی ئایینی بۆ منداڵان»دا، كه‌ له‌ قورئانی پیرۆز وه‌رگیرابوون به‌شداریم هه‌بوو، به‌لام بێ هیچ چه‌شنه‌ روو ده‌ریایسیه‌ك ده‌لێم ئه‌مه‌ی كاك ئه‌بی له‌سه‌ن، كه‌ له‌ پێش ده‌ستم دایه‌، له‌ هه‌موو ئه‌وانه‌ داگرتوو تره‌. هۆیه‌ كه‌شی ئه‌و رێنموونییه‌ ورد و ئاماژه‌^(۲) رۆشنكه‌ره‌وانه‌ن كه‌ تیشك ده‌خه‌نه‌ سه‌ر مه‌به‌ستی رووداوه‌كان و هه‌لوێست و پێوه‌ندییه‌ ده‌روونییه‌كان، له‌ كاتی گێڕانه‌وه‌ی به‌سه‌رهاته‌كانا. ئاشكرایه‌ وه‌ختی به‌ دلێشه‌وه‌ نشتن - چ دلی چكۆله‌ و چ گه‌وره‌ - راستی گه‌لێكی باوه‌ردارانه‌ی زۆر گرنگ ده‌نه‌خشیئن.

خوا پاداشی به‌رێز ئه‌بولحه‌سه‌ن بداته‌وه‌ و یارمه‌تی زیاتری بدا. می‌ر منداڵانیش كه‌ بۆران و باگژه‌ی به‌هێز گه‌مارۆیان داوون و رێگه‌یان پڕ له‌ دڕك و دال‌كردوون و به‌ره‌و تاریکیان هه‌لده‌نن و، ئاتاجی رێنموونی و رۆشنایی و سه‌ره‌یه‌ستی و ده‌رباز بوون له‌ گیروداوان، به‌ هۆی ئه‌و، شاره‌زای رێ بكا. سه‌ركه‌وتن به‌ خوایه‌.

سه‌یید قوتب

(۲) ئاماژه‌: ئیشاره‌.

(۱) وانه‌: ده‌رس.

پیشہ کی نووسہر

برازای خوشہ ویستم!

چاک دہ زانم ئە تۆش وە کوو ھەموو مندالانی ھاوتە مەنت گەلێک ھۆگری
چیرۆک و بەسەرھاتی. سەرگوزەشتەکان زۆر جوان گوی لێ دەرگەری و بە
باشی ئەیانخوێنێوە. بەلام داخی گرانم من بە دەستی تۆوە وەچیتەر نابینم،
رازی سەگ و پشیلە و شیر و گورگ و ورچ و مەیموونی لێ بەدەر. ئاشکرایە
کە ئێمەش [گەرەکان] لەم نێوانەدا خۆمان بە بەرپرس دەرزانین و ئەم کتیبەش
نموونە یە کە لە بەرھەمەکانی ئەو بەرپرسییەمان.

بێ گومان تۆش بۆیە دەستت بە فێربوونی زمانی عەرەبی کردووە و ھێندە
بە تاسە و دڵگەرمییە وە ملت لێناوە، زمانی قورئانە؛ زمانی پێغەمبەرە و ھی
ئایینە. بەلام من ھەست بە شەرمەزاریی دەکەم کە تۆ لە ناو ئەو چیرۆکانەدا
کە بە زمانی عەرەبی نووسراون، نەجگە لە بەسەرھاتی گیان لەبەرەن و راز و
ئەفسانەکان شتیکت دەست ناکەوی، کە لە گەل تەمەنت، رێکەوتوو، و
گونجاو بێ. ھەر لە و روو وە لێپرام بەسەرھاتی پێغەمبەرەن بە شیوازێکی
ساکار و سازگار لە گەل تەمەن و دڵخوازەکانی تۆدا بۆ خۆت و مندالانی
موسولمانی ھاوالت بنووسمە وە. سەرەنجام لێپرانە کەم ھێنایە جێ و،

ئەمەش یە کە مین کتیبە له «بە سەر هاتی پیغه مبه ران بۆ مندا لان» کە پیشکە شتی دە کەم.

[ئەمەش بلیم] له دارشتن و گیرانه وه داره وشت و سرشتی مندا لانم له بهر چاو گرتوو، وشه ورستم چه نجاران نووسیوه ته وه. له واژه ی خوش بیژ که لکم وەرگرتوو و رووداوه کانم شیکردۆته وه. به هیوام ئەم کتیبە یە کە مین کتیبیک بیت کە میتر مندا لان به زمانی عەرەبی دە یخوێننه وه و له خوێندگە کانی شیانا بو ترێته وه. به یارمە تی خوا، هەر به مزانە به سەر هاتی پیغه مبه رانی دیکه شت به شیوازیکی خوش، و دلێز وێن، و روشن، و ئاسان، و کورت و جوان، و دوور له درۆ و ده له سه، بۆ به پڕی ده کەم. (۱)

موحه ممه دی خوشه و بست! له خوا ده پارێمه وه بتکا به هۆی رووناکی چاوی دایک و باب و، مامت و، ئیسلام و، ئەو خێر و بیڕه ش که به باپیرانتی دابوو، به م بنه ماله یه و هه موو موسو لمانی بیه خشیته وه.

عه لی ئە له سه نی

(۱) نووسەر، له و کاته دا ئەم پیشه کییه ی له سەر یه کە مین به شی ئەم کتیبە - که به جیا بـلاو کرا بووه وه - نووسیوو. (وه رگیر).

کى بته كانى شكاندوو؟

فروشياري بتان

له سهرده مانيكى زور له مه وپيش و له يه كى له شاره كاندا نازهر ناوئك هه بوو. نازهر پياوئكى سهرناس و به ناوبانگ و كار و پيشه شى فروشتنى بتان بوو. ههر لهو شاره دا خانويه كى زورگه و ره كرابوو وه و ته رخان درابوو به بتخانه وه؛ و اتا بتيكي زور و زه به ندى تيا دا دانرابوو.

مهردمى نه و روژگار هه بوون به به ندهى نه و بتانه و نازهر يش خوى يه كى له وانه بوو، كه كړنو و شيان له بتان ده برد.

كوړى نازهر

نازهر كوړيكي نازاو ليها تووى هه بوو، به ناوى ئيبراهيم. ئيبراهيم ده ييىنى نه و خه لكه سوژه ده له بتان ده به ن؛ سهرنجى نه دا به ندايه تى بتان ده كه ن. نه و ده يزاني نه و بتانه له به رد ساز دراوون. تيگه يشتبوو كه بتان، نه قسه ده كه ن و نه هيچيش ده ييستن. ديسان له وهش ئاگادار بوو كه بت له توناي دا نيه نه زيانئك

بگەيىنى و نه قازانجىكىش. دەيدىت مېش پېيانەو دەنيشى، بەلام لە دەسيان نايە راويان نين. ئەو خۆراکەى بويان دانراوە مشك دین و دەيانخۆن، کەچى ناتوان دەريان کەن.

ئىبراهيم لەبەر خۆو، کەوتبوو بە فکر کردنەو: کە وایە ئەم خەلکە بۆچى کړنوش بۆ بت دەبەن؟ يان بۆ [بە نیازی بە دیهاتنى ئاوات و ئارەزوويان] هاوار لە بتان دەکەن؟

پرسیاری ئىبراهيم

ئىبراهيم پى بە پى بىرکردنەو و لیکدانەو، لە باوکى دەپرسى: بابە گيان! تۆ ئەم بتانە بۆچى دەپەرستى؟ بۆ واکړنوشيان بۆ دەبەى، يان داواى يارەمەتییان لى دەکەى؟ خۆ ئەمانە نه قسان دەکەن، نه دەشيیستن؛ نه زياتیکيان هەيه و نه بەهرەيه کیش دەگەيەن!

بابە! بت، نه دەتوانى شتیک بخوا و نه يیشخواتەو. کەواتە خواردن و خواردنەويان بۆچى بۆ دادەنين؟ ئازەر بە ییستنى ئەم قسانە هیند توورە دەبوو، لە هیچ تینە دەگەشت. کاتى ئىبراهيم خەرىكى رینموونى تايغە کەى خۆى دەبوو، ئەوانیش وەها دەئالۆزان^(۱) هەر لە هیچ حالى نە دەبوون.

[دواى ئىبراهيم] لەبەر خۆو وتى: کە وایە کاتى مەردم شاريان چۆلکرد، ئینجا دەچم و بتهکان تیک دەشکینم. لەوانەيه ئەم رووداوە بێتە هۆى چاو کردنەو و داچلە کانیا.

(۱) ئالوز: توورە.

ئىبراهيم بته كان تىك ده شكىنى

سەرەنجام رۆزى جىژن ھاتە پېشەوہ. دانىشتوانى شار، بە پىرو لاو و گەورە و بچووکەوہ بۆ بە شدارىسى له رى و رەسمى جىژندا له شارى وەدەرکەوتن.

باوکى ئىبراهيمىش رىککەوت. له ئىبراهيمى پرسى: ئەتۆ لە گەلمان نايەيت؟ وەلامى دايەوہ: من نەخۆشم!

خەلکى، ھەموو روشتن و ئىبراهيم بە تەنيا لە مالدە مایەوہ. لەم دەر فەتەدا، خۆى گەيانندە لای بته كان. پاشان رووى دەمى لىکردن و وتى: ئیوہ بۆ وا فرزەتان لىوہ نايە؟ بۆ قەت نايستن؟ ئەى بۆچى دەست بۆ خوراک و شەربەتە کەتان نابەن؟

بته كان و سکەيان لىوہ نەدەھات بەردىكى رەق و تەق، دەم و زمانى کوا تا قسە کردنىشى ھەبى.

ئىبراهيم لى پرسین چیتانە، بۆ ھىچ نالین؟ بتان دیسان ھەروا بیدەنگ بوون. لەم کاتەدا ئىبراهيم رقى ھەستا، تەورى بۆ ھەلگرتن و چەپ و راست لىدان. چى بت ھەبوو ورد و خاشى کردن، جگە لە دانە گەورە کەيان، کە تەورە کەى لە ملی ھاوشت و بەجى ھىشت.

ئەم کەتنە کى کردوویە؟

مەردم لە پاش بە جىھىتانی رى و رەسمى جىژن، گەرانەوہ بۆ ناو شار و رزانە ناو خانووى بتانەوہ؛ چوون دەیانویست بە بۆنەى رۆزى جىژنەوہ

کرنووش لە بتان بەرن. بەلام کە بینیان تووشی سەرسامی هاتن. ترس و خۆفێکی زۆریان نشته دل؛ خەم و پەژارە داگیرتن و قوشقی بوون. لە خۆیان دەپرسی: «کئی بووبی ئاواي بە پەرستوووە کانمان»^(۱) کردبی؟

هەندیک و تیان: بیستوو مانە کۆرە گەنجیکی ئیبراهیم ناو، جارو بار بە خرابی باسی لێوە دەکردن».^(۲)

کاتی هینایان لێیان پرسی: «ئەری ئیبراهیم! تۆ وات لەم پەرەستووانە ی ئیمە کردوو؟ وتی: نەخیر، ئەوە کاری بته مەزنە کە یانە، ئەوا لە خۆشیان بپرسن ئەگەر دەتوانن و لامتان بدەنەو».^(۳)

مەردم دەیانزانن بته کان بەردگەلێکی رەق و تەقن. دیسان ئەوەندەشیان ئاگایی هەبوو کە بەرد نە دەدوێ و نە دەشییستی. بته مەزنە کەش هەر بەردیکە لەو بەردانە؛ کە نە دەتوانی لە جی خۆی بجوولێ و نە بپروا بە رینگەشدا؛ کە وایە لە توانایشیا نییە بت بشکێنی.

لە ولامی ئیبراهیمدا و تیان: دەتۆ خۆت چاک دەزانن بت قەت ناتوانی بدوێ.

ئیبراهیم وتی: دەجا، ئەگەر وایە، ئێوە چۆن بەندایەتی شتیک دەکەن کە نە بەهرە یەك دەگە یەنێ و نە زیانیکیش؟ چۆن چۆنی یارە مەتی لە شتگە لێک دەخوازن، کە نە قسە کردنیان هە یە و، نە هیچیش دەبیستن؟ هەر بۆ خۆشتان دەزانن چ دەکەن؟ ئاخۆ ئێوە هەر دارای ئاوەز بن؟ خەلکە کە ئارەقی شەرمەزارییان دەرداو دەمیان بووبە تەلە ی تەقیو!

(۱) پەرەستوو: پەرستراو. (۲) ئەنبیا: ۶۰، ۵۹.

(۳) ئەنبیا: ۶۳، ۶۲.

ئاگرى سارد

خه لکى شار تېکرا کۆبوونه وه [کرديان به ههراو هووريا] و له يه کتر يان
پرسى: چ بکهين و چ نه کهين؟ ئيبراهيم بته كانى شکاندووين و سووکايه تى
به پهرستوو هه کانمان کردوو! سزاي ده بېته چى و چۆنى تۆله لى بستېينه وه؟
جواب بوو به وه: «بيسووتېن، با له سهر خوا کانتان کرد بېته وه». (۱)

پېشنيار جى به جى بوو. ئاورىكى دلخوازيان هيلدا و ئيبراهيميان هاويشته
ناويه وه! به لام خوا [به پېچه وان هى چاوه پروانى ئه وان] پشتيوانى له ئيبراهيم
کرد و فهرمانى به ئاگر دا: «ئهى ئاگر! بۆ ئيبراهيم سارد به و، زيانى
پى مه گه يه نه». (۲) فهرمان هاته جى و ئاور له ئاستى ئيبراهيم سارد و سازگار
بوو. مهردم به چاوى خويان ديتيان هېچ زياتىكى پى ناگه يه نى!

ئاماده بووان، سهرنجياندا ئاگره كه كارى له ئيبراهيم نه کردوو. ئه وه روا
ته ندرۆسته و به لكوو خوشحالېشه؛ ئه نجا ئيتر به ته وايى هه شه كه ياندا و
واقيان و پرما.

پهروه رندهى من كىيه؟

له ناخى يه كى له شه وه كاندا ئه ستېره يه كى گهش سهرنجى ئيبراهيمى
راكېشا! له بهر خووه وتى: پهروه رندهى من، ئائه مه يه. به لام وه ختى
ئه ستېره كه نشت، وتى: نه! پهروه رندهى من ئه مه نيه. پاش ماوه يه ك
مانگه شه وه لات. ئه وسا وتى: ئه مه يه پهروه رندهى من. دوايى كه مانگيش

نشت، وتی نه! په‌روه‌ردگاری من ئه‌مه‌ش نییه!

[شه‌و به‌سه‌رچوو] کاتێ هه‌تاو به‌ تیشکی زۆر پێنی جیهانی روون کرده‌وه، له‌ دلّه‌وه‌ وتی: «ئه‌ها! په‌روه‌ردگاری من ئائمه‌یه، ئهم له‌ گشتیان گه‌وره‌تره». (۱) وه‌ختی ئیواره‌ به‌سه‌رهات و هه‌تاو له‌ ناو تاریکی شه‌ودا و ن بوو، دیسان وتیه‌وه: نه‌خێر! ئه‌مه‌ش له‌ تواناییدا نییه‌ خوای من بێ. خوا زیندووی نه‌مره؛ هه‌ر بووی له‌ ناو نه‌چوو. هیزو ده‌سه‌لاتیکه‌ هه‌یه‌ هه‌چکەس و هه‌چشتیک ناتوانی کۆلی پێ‌بدا. ئه‌ستیره‌ کزه، له‌ به‌رامبه‌ر رووناکی به‌یاندا ده‌به‌زێ، مانگه‌شه‌و لاواز و که‌م هیزه؛ هه‌تاوی به‌سه‌ردا زāl ده‌بێ. هه‌تاویش هه‌ر کز و که‌م ده‌سه‌لاته، چوون شه‌و کۆلی پێ‌ئده‌دا و ته‌نانه‌ت هه‌ورانی‌ش له‌ چاوی گوم ده‌که‌ن. ئه‌ستیره‌ پێی نا‌کرێ یاریده‌ری من بێ، چوون خۆی ناته‌واوه. مانگ بۆ هاریکاری من ناشی، چوون خۆی کۆلێدراوه. هه‌تاویش هه‌ر شایانی یارمه‌تی من نییه، چوون خۆشی که‌م و کزی تیادا به‌دی ده‌کرێ.

به‌س هه‌ر له‌ خوا ئه‌وه‌شینیته‌وه (۲) یارو یاریده‌ری من بێ، چوون زیندووی هه‌تا هه‌تاییه؛ هه‌رماوی له‌ ناو نه‌چوو. به‌ده‌سه‌لاتیکه‌ هه‌موو جیهان له‌ به‌رامبه‌ریه‌وه‌ هه‌چه.

په‌روه‌رینی من ئه‌للایه

به‌لێ، ئیبراهیم، به‌و ئه‌نجامه‌ گه‌یشته، که‌ په‌روه‌رنده‌ی ئه‌و ئه‌للایه، چوونکو ته‌نیا ئه‌وه‌ زیندووی هه‌میشه‌ییه، هه‌رماوی تیا چوون هه‌لنه‌گره.

به هيږي كه س پي نه وږه. ئيبراهيم تيگه يشت خوا په روه رښي
 نه ستيره كانيشه! راهينه ري مانگ و روژه! هي هموو بوونه وهرانه!
 له پاشان خواوه ن ئيبراهيمي خسته سهر راسته پري. گه ياندي به پايه ي
 پيغه مبه ري و دوستايه تي خوي. فهرمان ي دايه هوژه كه ي [بو خوا ناسي و
 خوا په رستي] رښموني بكا، تاكو و پتر له وه به ندايه تي بتان نه كهن.

بانگه شه ي ئيبراهيم

ئبراهيم داوای له گه له كه ي كرد مل له به ندايه تي خواني و ده ست له
 په رهرستي بتان هه لگرن. لي پرسین: «ئيوه چ ده په رستن؟ وه لاميان دايه وه:
 بتان نه په رستين». (۱) پرسی: «ده نايه كه داوای ياره مه تييات ليده كهن، دين به
 هانا تانه وه، ده توان خيريكتان ناراسته بكهن، يان زياتيكتان لي لاده ن؟ وتيان
 تاخر باو باپيراني خو مان ديتووه ههر به م چه شنه خه ريكي په رستيان
 بون». (۲)

ئبراهيم وتي: «[ده با بزنان]، من سوژده له بو بت نابه م هيچ، دژمني شيان
 له گه ل ده كه م. من راهينه ري گشت بوونه وهر، نه په رستم. نه و كه سه ي
 دروستي كردووم، خوشي ري پي پيشانداوم؛ بزيوم بو به ره م ديني و له
 توونيه تيم رزگار ده كا. نه خوشيش كه وتم، ههر خوي چاكم ده كاته وه.
 نه ممريني و سهر له نوي ده مرينيته وه». (۳) بتان نه شتيكيان بو دروست
 ده بي، نه ده توان ري نوي بن. لئان نايه تاقه كه سيك له برسويه تي يان

(۲) شوعه را: ۷۴، ۷۲.

(۱) شوعه را: ۷۱.

(۳) شوعه را: ۸۲، ۷۸.

توونیه‌تی رزگار بکه‌ن. ئەگەر مەروپە کیش تووشی نەخۆشین هات ناتوانن
خۆشی بکه‌نەوه. هەرگیز لە دەستیشیان نایە، نە گیان لە کەس بستیئن، نە
پیشی بپەخشەنەوه.

له باره‌گای پادشادا

له‌شاره‌که‌دا پاشایه‌ك هه‌بوو كه زۆر به‌ده‌سه‌لات و گه‌لێكیش تووش و
دڵپه‌ق بوو؛ به‌جۆرێكی وا مه‌ردم كۆنروشیان لێ ده‌برد. پاشا بیستبووی كه
ئیه‌راهم ته‌نیا به‌ندایه‌تی خوا ده‌كاو جگه‌ له‌و ئیدی كۆنرووش بۆ كه‌سی تر نابا.
به‌و بۆنه‌وه زۆری رك هه‌ستاو هه‌ناردی به‌شوئیا. ئیه‌راهمیان هێنا. ئەو له
خوا به‌ده‌ر باکی له‌هیچ كه‌س نه‌بوو.

شا پرسى: ئیه‌راهم! بلى بزاتم په‌روه‌رنده‌ی تۆ كییه‌؟ وتى: په‌روه‌رنده‌ی
من ئەللايه‌. پاشان پرسى: ئەللا، كییه‌ ئیه‌راهم؟ وتى: «ئەوه‌یه‌ گیان
ده‌به‌خشی و ئەیشیستیتته‌وه. شا وتى: ده‌جا منیش گیان ده‌به‌خشم و
ده‌شیستیم».^(۱) كایه‌یه‌ كى بانگ كرد، لێداو كوشتی. یه‌كێكى تری هێنایه
پیشه‌وه، به‌لام نه‌يكوشت.

ئەوسا وتى: [ده‌بینی] منیش گیان ده‌به‌خشم و ده‌شیستیم. ئەوا كایه‌یه‌ كم
كوشت و یه‌كێكى ترم زیندوو هێشته‌وه. شا پیاوێكى سه‌رسه‌رى و كه‌م ئاوه‌ز
بوو. ئەویش و هه‌موو مه‌ردمه‌كه‌ش بت په‌رست بوون.

ئیه‌راهم ده‌یویست پاشا و دارو ده‌سته‌ی له‌ راستی مه‌به‌ست [گیان

تېكرردن و گيان لى سەندنه وه [تېگه يه نى. له ورووه به پاشاى وت: «باشه، خوا هه تاو له خور هه لات هه وه هه لدېنى، تو [هه گه ر توانات هه يه] له خور نشينه وه هه ليينه». (۱)

شا وپراى سهرسامى، مات و بېدهنگ بوو. شهرمه زارى دايگرت و قسه يه كى بو نه مايه وه.

بانگيشتنى باوكى

ئيراهيم پي خوشبوو ديسان هه وه قسه له گه ل باوكى بكا، به و هويه وه پي وت: «بابه گيان! بوچى شتيك ده پهره ستى نه ده دوئ و نه ده شبيستى». (۲)
تو كړنوش له شتيك ده بهى نه قازانجى لى ده خيژ و نه زيانيش. «بابه گيان! كړنوش له هه ريمه ن مه به!» (۳) وه ره به ندايه تى يه زدانى ده هه نده و دلسوز به جى يته!

بابى لى توپره بوو، پي وت: بېره وه و له بهر چاوم گومبه، هه گينا لىت ده ده م.

ئيراهيم كورنكى زور له سهرخو بوو؛ له ولامدا وتى: «بابه! ئاواتى ئاسايش و ته ندروستيت بو ده خوازم». (۴) من هه شارهى به جى ديلم و ده چمه جيگه يه ك بتوانم هه ركى خواپه رستى تيا دا به جى يتم.

خه م و په ژاره به كى قوول دايگرت بوو، كه وتبه سهرى پروا بو ولا تيكى ترو له وندا مه رد م بو ناسين و په رستنى خوا رابه ينى.

(۱) به قهره: ۲۵۸. (۲) مريه م: ۴۲.

(۳) مريه م: ۴۴. (۴) مريه م: ۴۷.

به ره و مه که

هۆزه که ی ئیبراهیم خۆی و پاشا و بابی، تیگرا له دهستی وه پرهز^(۱) ببوون. نه ویش لیبرا کۆچ بکا بۆ ولاتیکی دی، که له ویدا کار و باری ئایینی خۆی جی به جی بکا و په یامه که ی به دانیشتوانی نه وی راگه یه نی.

به و بۆنه وه باوکی به جی هیشت وله شار هاته دهره وه. هاوړی له گه ل هاجهری خیزانی رنی مه که یان گرت بهر. له و سهر و به نده دا مه که مه لبه ندیکی چۆل و وشك بوو. نه گژو گیای تیا دا شین ده بوو، نه دارو ده ون. نه بیرنکی لی بوو، نه چۆم و جۆگه له یه ك. نه مرویه کی تیا دا ده ژیا و نه گیان له بهر تکیش.

ئبراهیم گه یشته پیشه وه و له مه که دا گیر سایه وه.

[پاش و چان و حه سانه وه یه ك] له هاجهری خیزانی و ئیسماعیلی کوری تاکایه وه.

کاتی وستی پروا، خیزانی لئی پرسى: ئو خر گه وره م؟ لی ره دا جیمان دێلی؟ ده ته هوئ بئ ئاوړك و بژبوړك هه روا به جیما بێلی!

بۆچی خوا وهن فه رماتیکی پێداوی؟ ئیبراهیم و لامی دایه وه: به لئ! نه مجا هاجهر وتی: که وایه، نه و خۆی نا هیلی تووشی زیان بین!

بیری زه مزه م

[ورده ورده] توونیه تی تهنگی به ئیسماعیل هه لچنی و زۆری بۆ هیئا!

(۱) وه پرهز: په ریشان.

داكى لېپراوانه تېكؤشا چۆرئ ئاوى پې بگه يه نئى. به لام ئاو له كويى بوو! مه كه نه روخانه يه كى تيايه، نه [ته نانه ت] چاوانه يه كيش! هاجهر كه وته هال و دهوان به دواى ئاودا. له ته پى سه فاره هاته خوار! به كيويى مه روه دا سه ركوت! ديسان له مه روه بؤ سه فا، به په له پهل و چاوه چاو، چه تجاران روشت و هاته وه!

راست له م هه لو مه رجه ناسكه دا خواوه ن فربايان كه وت و ئاوى بؤ دايك و فرزه ن ئافراند. (۱)

ئو له عه رزه وه هه لقوئى و ئيسماعيل و هاجهر، ليان خوارده وه. ئاو پې وشكايى هه رهات و بوو به و چاوانه ي زه مزه مه. په روه رئنى خواوه ن شكؤ پيت و پيروزي پې به خشى ئيستاش هه ر ئه و زه مزه مه يه كه خه لكى له كاتى «حه ج» دا لئ ده خوئه وه و وه كوو دياريه كى پيروز بؤ و لاتانى ده به نه وه. توچى [خوئنه رى به رتزا!] ئاوى زه مزه مت خوار دؤ ته وه؟

خه ونى ئيبراهيم

ئيبراهيم دواى ماوه يه ك گه رايه وه بؤ مه كه و گه يشته وه لاي ئيسماعيل و هاجهر. به ديتنى ئيسماعيل دلى گه لئ كرايه وه. له و كاته دا ئيسماعيل هيشتا مندا لئكى چكؤ له بوو. ئه هات و ئه روشت و كايه ي ده كرد و هاوړئ له گه ل داك و بابى له مال ئه هاته ده ره وه.

ئيبراهيم دلى به ئيسماعيل زؤر خوؤش بوو.

[مانگ و سالان تیپه پزین] له یه کئی له شه واندا ئیبراهیم خهوی دی،
خهریکی سهرپرینی ئیسماعیله.

ئبراهیم پیغمبهرنکی راستۆک بوو، و خه ونه که شی خه وئیکی به راستی
بوو. وئپرای ئه وهش دۆستی راسته قینهی خوابوو. ئیبرا ئه وهی له خه ودا
فه رمانی پی دراوه جی به جیی بکا.

به و بۆنه وه به ئیسماعیلی وت: «کورم! من خه وم بینی خهریکم تۆ
سهرده پریم؛ خۆت چۆنی لئیک ده ده یه وه؟

جوابی دایه وه: بابیه گیان! چت پی سپر دراوه ئه نجامی بده؛ به یارمه تی
خوا به م زوانه تیده گهی که منیش له خۆپراگرانم». (۱)

ئبراهیم ئیسماعیلی له گه ل خۆ برد و چه قویه کیشی هه لگرت.
که گه یشتنه «مینا» خۆی ئاماده ی سهرپرینی کرد! ئیسماعیلی له سهر
عه رزه که راخست. ئاماده بوو، و چه قۆکه ی نایه ملی. به لام له ناکاو ده رکه وت
که خوا وه ن پی خوش بووه هه موان بزائن دۆستی راسته قینهی خوا هه رچی
پی بسپر درئ به باشی جی به جیی ده کا، و ئبراهیم ره زامه ندیی خوای له
گیانی جگه رگۆشه که ی لا گرن گتره. ئبراهیم گه لئیک سهریه رزانه له
تاقیکردنه وه که ده رچوو.

خوا حه زره تی جویره ئیلی وئپرای به رانییک له به هه شته وه هه نارد و پیتی
وت: ئانه مه له گیان که و له سهرپرینی ئیسماعیل ده ست هه لگره. خوا
ناکاره که ی ئبراهیمی زۆر زۆر لا په سهند بوو. هه ر به و بۆنه وه فه رمانی به

خاوەن باوەران دا - بە یاد و بیرەوهریی ئەو قارەمانەتییه و بە مەبەستی خۆ
راھێنان لە رێبازی تەوحید^(۱) - لە جیژنی قورباندا قوربانی بکەن.

درود و سەلامی خوا لەسەر ئیبراھیم و ئیسماعیل، بته‌پەتدانەرائی
فێرگە ی براپەتی تێکرای ئادەمیزاد.

کەعبە

هەر لە و سالانەدا ئیبراھیم دوای ماوہیەك لە مەكە وەدەرکەوت و دیسان
هاتەوہ. ئەمجارە ئەبیرست مائیک بۆ جی پەرستنی خوا [فێرکردنی دەرسی
برایەتی بە ھەموو دانیشتوانی سەرزەوی] بکاتەوہ. ئەلبەت مائیکی یە کجار
زۆر لەسەر زەویدا ھەلخراپوون؟ بەلام تەنیا تا قە مائیک بۆ جی راگەیانندی
پەيامی داھێنەری جیھان، لە تەواوی جیھاندا نەبوو.

ئیسماعیل ھەزی دەکرد لە سازدانی مالی خوادا بێتە ئاریکاری باوکی.
ئیبراھیم و ئیسماعیل، لە کێوھکانەوہ بەردیان ھێنا. ئیبراھیم بە دەستی خۆی
خانوی کەعبە ی کردەوہ و ئیسماعیل، شان بە شان یارمەتیدەری بوو.

باوک و فرزەن سەپاس و ستایشی خویان ئەھینایە جی و داواکاری بە جی
ھاتنی داخوازەکانیان بوون: «پەروەرەندەمان! ئیمان وەرگری. تۆ بۆ خۆت زۆر
بیسەر و زۆریش زانای». (۲)

خوا داخوازەکە ی لی وەرگرتن و بەرەکەتی بە کەعبە بەخشی. ئیستاکە،
ئیمە لە ھەموو کاتیکی نوێژدا روو لەو قیبلە یە دەکەین. حاوہن باوەرانیشت لە

(۲) بەقەرە: ۱۲۷.

(۱) تەوحید: تاکە پەرستی.

وه ختی چه جدا که ده‌گه نه لای، به ده‌وریا نه خولینه‌وه و له‌ویدا نوژن به‌ریا ده‌که‌ن.

به‌لێ خوا نزای ئیبراهیم و ئیسماعیلی هینایه جێ و خێر و بیری ئاراسته‌ی که‌عه کرد.

بارانی دلۆفانی خوا برژێ به‌سه‌ر گیانی ئیبراهیم و ئیسماعیل و موچه‌مه‌ددا.

خانووی پیروژ

ئیبراهیم ژینکی دیکه‌ی هه‌بوو به‌ ناوی سارا. له‌م خێزانه‌ی کورێکی تری بوو که‌ ناوی نابوو ئیسحاق. ئیبراهیم نه‌شته‌جای شام بوو، و ئیسحاقیش هه‌روا.

ئیسحاق له‌ شام خانووه‌کی به‌ نیازی گه‌یاندنی بانگی ته‌وحید و براهه‌تی به‌ مه‌ردم -هه‌روه‌ك بابی و براکه‌ی پیش له‌و له‌ مه‌که‌ سازیان دا‌بوو- کرده‌وه. نه‌و په‌رستگه‌ی ئیسحاق له‌ شام دروستی کرد، خانووی پیروژ «بیت المقدس» و اتا «مسجد الاقصی» ی ئیستایه‌، که‌ خوا خێر و بیری به‌ ده‌ورو به‌ری به‌خشیوه‌. خواوه‌ن فەر و فراوانی ئاراسته‌ی به‌ره‌ی ئیسحاق کرد؛ هه‌روا که‌ ئاراسته‌ی تۆره‌مه‌ی^(۱) ئیسماعیلی کرد و پیغمبه‌ر و فەرمانه‌ره‌وای زۆریان لێکه‌وته‌وه.

ئیسحاق بوو به‌ باوکی کورێک به‌ ناوی یه‌عقوب، که‌ گه‌شت به‌ پایه‌ی پیغمبه‌راهه‌تی.

(۱) تۆره‌مه‌: بنه‌چه‌که‌، نه‌ژاد.

یەعقوب بووب بابی دوازده کوپ، کە یەك لەوانە یوسف بوو. یوسف ـ لە
قورئاندا ـ سەرگوزەشتە یەکی پر سە یرو سە مەرە ی هە یە. ئەو تۆو ئەو ش
بە سەر هاتە کە ی.

دلگیرترین بەسەرھات

خەونیکی بەلاجەوی

کاتێ یوسف منداڵێکی چکۆلە بوو، یازدە برای ھەبوو. بەلام چون ھەر لەو تەمەنەشدا کۆرپێکی جوانکیلە و زۆر وتو وریا بوو، یەعقوبی باوکی ئەوی لە تەواوی برایانی خۆشتر دەویست. یوسف شەوێکیان خەوێکی سەر سورھینەری بینی، دیتی یازدە ئەستێرە ھاوڕێی لەگەڵ مانگ و رۆژ سەری لێ دەخەوێنن. یوسفی منداڵ ئەمە ی گەلێک پێ سەیر بوو! ئەم خەونە ی بۆ لێک نە ئەدرایەو، کە چۆن چۆنی ئەستێرە و مانگ و رۆژ سەر بۆ مرۆ^(۱) دەچەمێنن؟ بەو ھۆیەو چووبۆلای بابی؛ خەونە کە ی بۆ گێڕایەو و وتی: «باو! ئەمن یازدە ئەستێرە و مانگ و رۆژم دیت سەریان لێ دەخەواندم!»^(۲)

یەعقوب کە خۆی پێغەمبەر بوو بە بیستنی ئەم خەو پەر بە دل خۆشحال

بوو، و پتی وت: یا خوالیت پیروز بئ یوسف گیان! تۆ، له داهاتوا ده گه ییه پله و پایه کی زۆر بلند.

ئهم خه وه، مژده ی [گه یشتن] به زانایی و پیغمبه‌رایه تییه خوا خه لاتی خۆی به ئیبراهیم و ئیسحاقی باپیرت به خشی و دیسان ئهیدا به تۆ و تیره ی به عقرویش.

یه عقروب که پیریکی به سالا چوو بوو، له ره وشت و ئاکاری خه لکی به باشی ئاگادار بوو. ده یزانی شه یتان چۆن به سهر دَل و دهروونی ئاده میزادا زال ده بئ و ئه یکاته گالته جاری خۆی.

به و بۆنه وه به یوسفی وت: کورپی بابی! ئهم خه ونه ت بۆ هیچکام له براکانت نه گیریه وه! چوون به خیلیت پئ ئه به ن و دژایه تییت^(۱) له گه ل ده که ن.

ئیره یی برایان^(۲)

یوسف له دایکی خۆی برایه کی تری هه بوو. ناوی ئه و برایه بنیامین بوو. یه عقروب خۆشه وستییه کی تایبه تی سه باره ت به م دوو کورپی هه بوو، تا راده یه که هیچکەسی تری ئه وه نده خۆش نه ده ویت. هه ر له بهر ئه وه ش براکانی تریان ئیره ییان به یوسف و بنیامین ده برد و رقیان لیته ستابوون.

له ناو خۆیان ئه یانوت: بۆ وا بابمان یوسف و بنامینی ئه و هه مروه خۆش ئه وئ؟ هۆی چیه ئه و جووته، باوه کوو هیشتا چکۆله و هیچ له ده س نه هاتوون، ئه وه نده که وتوونه بهر دلی باوکمان نه وه؟ ئه ی بۆ ئیمه ی

(۲) ئیره یی: به خیلی.

(۱) دژایه تی: دژمنی.

وه کوو ئه وان خوش ناوی، خو ئیمه هه موو گه نج و به توانین و کار و باریشان
پئی جی به جی ده بی، ئه مه شتیکی سهیره؟ یوسف چوون منداڵ و دلساف
بوو خه وه که ی بۆ برایانی گپرایه وه و ئه وانیش به بیستنی ئه و قسه یه زۆر ئک
تووړه بوون و پتر له جاران به خیلې له ناو دلیانا سهری هه لدا.

روژێکیان هه موو یه کیان گرت وه [هیندیکیان] وتیان: یان یوسف بکوژن،
یا کوو بیبهن له مه لبه ندیکی دوور ده سا به جی پیلن ئه گه ر واتان کرد، ئه مجا
ئیتړ دلی بابتان سه باره ت به ئیوه یه کلانه ده بیته وه. یه کیکیان وتی: نه، بیبهن
بیخه نه ناو بیرێکی سه ره ریگه وه؛ دوا یی رېوار ئه یدۆزن وه و له گه ل خۆبانی
ده بهن. هه مووان پیکه وه ئه م راوێژه یان په سه ند کرد.

تیکرا بۆلای یه عقووب

پاش ئه وه ی له سه ر ئه و راوێژه یه ککه وتن، هاتن بۆ لای باوکیان.
یه عقووب سه باره ت به یوسف هه ر له دله راوکی دا بوو، بۆی ده رکه و تېرو
برایانی نه ته نیا خوشیان ناوی ئیتره ییشی پئی ده بهن. له بهر ئه وه ش له گه ل
ئه وانا، بۆ هیچ لایه کی نه ده هه نارد. یوسفیش به س له گه ل بنیامینی برایا
گه مه ی ده کرد و ئه وه نده دوور نه ده که ته وه.

برایان ئاگیان له و که یین و به یینه هه بوو، به لام به سه ر ئه وه شدا لێ پرابوون
ئو نه خشه شوومه یان جی به جی بکهن. له یه عقووبیان پرسى: بابا! تۆ بۆ
یوسف له گه ل ئیمه نانتریه ده ری؟ له چی ده ترسی؟ ئه و برا و خوشه و یستی
ئیمه یه و برای بچو و کیشمانه. ئیمه هه موومان کوړی یه ک باوکی. چه ند برا
هه میسه پیکه وه یاریی ده که ن؛ که وایه ئیمه ش بۆ نه چین پیکه وه خه ریکی

گەمە و گالته بېن؟

«بە يانی بېخە تە کمان با بە ناو چیمەن و سەوزە لانی دا، تۆزى پياسە بکا،
خۆمان ئاگادارىی لى دە کەین» (۱).

یە عقووب پیرە پیاوێکی دنیا دیە و نەرم و نیاں بوو. قەتى پى خوش نەبوو.
یوسفى لى دوور بکەوتتەو، ترسیکی زۆری لە و پتوہ نییە دا لە دلابوو.
لە و لامى کورانیدا وتى: «ئە ترسم گورگ بېخواو ئتوہ پى نەزانن!» (۲)
وتیان: ھەرگیز! چۆن چۆنى لە ناو ئیمە دا گورگ دە یخوا!! بە بەرچاوى ئیمە ی
جەوان و بە ھیزوہ چۆنى دە خوا؟ پاشان یە عقووب رى دا، یوسف [بۆ
گەشت و سەیران] لە گەلیان پروا.

بەرەو دارستان

برایان لەوہ یە عقووب ھىشتى یوسف ھاو پرتیان لە گەل بکا
خوشیہ کی زۆریان کەوتە دل.

ھەستان و روویان کردە دارستانىک. لەوێدا یوسفیان ھاوشتە ناو
بیریکەوہ. نە بەزە بیان بە یوسفى مندالا ھاتەوہ، نە بە یە عقووبى پىری بە سالآ
چوودا.

یوسفى چکۆلە و کەمدل لە ناو بىرێکی قوول و تارىکا بە تاقى تەنیا
مايەوہ.

بەلام خواوہن ھات بە ھانايەوہ. مزگینى دايە و پى فەرموو: دلگران

مه به و مه شترسه! تۆ خوات له گه‌لدايه و له داها تو وشا ده گه ييه پايه يه كي بلند.
برايانت تېكړا دينه وه بۆلای تۆ و له و كار هې كړد و ويانه ناگاداريان ده كه ي.
كه له پيلانه كه يان بوونه وه و يوسفيان خسته ناو چاوانه كه، كۆ بوونه وه و
وتيان: جايستا، جوابي بابمان چۆن بده ينه وه؟ يه كي له برايان وتي: بابم هه ر
نه يوت: ترسم هه يه گورگ ييخوا. كه واته ئيمه يش پيى ده لېن: بابا! ناخري
قسه كه ت به راست ده رچوو! يوسف گورگ خواردى!

هه مو ويان له سهر ئه م رايه بوون به هاوده نگ كه: به لې، ده بيژين: بابا
گورگ خواردى.

يه كيكي تريان پرسى: باشه ئه ي بۆ قه ناعه ت پيكر دنى به لگه و نيشانه مان
چ بى؟ جواب درايه وه: ئاشكرايه به لگه ي روودا و ئكي وه ها، خوئنه.
ئيجا مه رپيكيان سه رپري، كراسه كه ي يوسفيان پيا ژهند و خوئنا و ليان
كرد.

ئه م كار هيان بوو به هۆى خو شحالي هه موو لايه كيان. وتيان: ئايستا ئيتر
قسه كه مان بۆى، جيى باوه ر ده بى.

له به رابه ر يه عقووبدا

له تاريخي پاش خو ربه ردا، به دهم گريانه وه، هاتنه وه بۆ لاي باوكيان.
پييان وت: بابا گيان! يوسفمان له لاي كه لويه له كه دا جي هيشت و خو مان
خه ريكي به راو گر كي بوين، هه تا هاتينه وه گورگ خواردى. كراسه كه شيان
كه خوئنه درۆزنه ي پتوه بوو، هينا و وتيان: بۆ درۆ و راستى، ئانه وه ش
خوئنه كه ي يوسف!

باوکیان جگه له وهی پېغه مېر بوو، دنیا شی کۆنه کردبوو؛ به نه زمون تر
 بوو له کورپه کانی. نه یزانی نه گهر که سینک گورگ بیخوات وپرای بریندار
 کردنی، جل و بهرگه که شی شیتال ده کا؛ که چی کراسه که ی یوسف ساق بوو،
 هر خوینی پیدا رزا بوو. تیگه یشت که نه وه خوینه دروژنه یه و باسی
 گورگیش هر باسیکی هه لبه ستراوه.

پنی وتن: نه مه قسه یه که خوتان دروستان کردوو و منیش هیچ چاره یه ک
 شک نابهم خوراگریه کی شیاوی لی به ده را په ژاره ی یه عقوب به شوین
 یوسفدا په ژایه کی ئارام لیپر بوو؛ به لام نه و ملینا له خوراگریه کی دوور له
 ناشو کړی.

یوسف له ناو چاوانه دا

برایان هاتنه وه بۆ مال و یوسفیان له ناو چاوانه دا به جی هیشت، نه وان
 نانیان خوارد. پاشان ئاسووده له سهر رایه خه کان لی راکشان و خه وتن.
 یوسفیش له بنی چاوانه دا بی بژیو و بی رایه خ له دل راوکی دا بوو.

برایان یوسفیان له بیر برده وه و بوی نووستن. یوسف نه نووست و نه
 که سیشی له بیر برده وه.

یه عقوب هر له په ژاره ی یوسفدا بوو؛ یوسفیش هر به یادی
 یه عقوبه وه. یوسف له بنی بیره که دا بوو و بیره که ش زور قوول بوو. بیر له ناو
 دارستانیکا بوو، دارستانیش گه لیک سامناک! کاتیش کاتی شه و بوو؛
 شه و کی تاریک و نوته ک!

لە بنی بیرەوہ بۆ ناو کۆشک

دەستە یەك کاروانی رێیان کەوتە ناو دارستانە کە، توونیەتی زۆری بۆ
 ھێنان و کەوتنە گەڕان بە دواى بیردا. بیرئکیان دۆزیووە و کابرایەکیان ھەنارد
 ئاویان بۆ بێنیتە سەر. کابرا روشت و دۆلچە کەى ھاوشتە ناو ئاوہ کەوہ.
 وەختی قورس بوو ھەولیدا بیکیشیتە سەر! کە سەرنجی دا ئەوا کورپئکی
 تیا دا یە! بە سەرسامییەوہ ھەرای کرد: «مزگینیم دەنێ، ئەمە کورپئکی
 چکۆلە!» (۱)

کاروانییەکان بە چاوپێکەوتنی زۆرێک خوشحال بوون و خیرا
 شار دیا نەوہ. کاتی گەشتنە میسر، بارەکانیان لە بازار داخست و قاویان کرد:
 کێ ئەم کورپەمان لێ دەکړئ؟

فەرمانرەوای میسر بە پولێکی کەم لێی سەندن.
 بەلێ، بازرگانان یوسفیان نەناسی و فرۆشتیان! فەرمانرەوای یوسفی بردەوہ
 بۆ کۆشکی خۆی و بە خێزانی وت: رێز و حورمەتی یوسف بگرە، چوون
 کورپئکی وشیارە.

ئەمە گناسی و ئامانتداری

[کە یوسف گەرە بوو و جوانیی گەشەى سەند] خێزانی عەزیز
 [فەرمانرەوای] میسر گیرۆدەى ئەوینى بوو و لێی پێچا دلداریی لە گەڵ بکا.

به لام يوسف نهى ليكرد و پئى وت: هه رگيز! نه من خيانهت به گه ورهى
خوم ناكم. عزيز چاكه ي بۆ من هه بووه و جواميرانه هه لسوكه وتى له گه ل
كردووم. من شهرمى خوا سه را پاى داگرتووم.

زليخا ركى لئ هه ستا و لاي فه رمانه وا شكاتى ليكرد. پاشان بۆ
فه رمانه وا روون بووه وه يوسف كورپكى خاوين و راستوكه و خيترانى دروى
له گه ل كردووه. به وه وه به زليخاى وت: «به راستى تۆ له تاوانبارانى» (١)
جوانى و دلپرينى يوسف له ميسردا وه ها ناوى داخستبوو، نه وهى
ده بينى نه بوت: «نه مه كه ي له جينسى ئاده ميزاده، گومانى تيدا نيه كه
فريشته يه كى هيزايه» (٢).

تورپه ي زليخا زورى سه ند و به يوسفى وت: نه گه ر به گويم نه كه ي،
كارئك ده كه م بكه وه زيندانه وه! يوسف له جوابدا وتى: «من چوونه زيندانم
پئى خوشتره له وهى تۆ ليم ده خوازى!» (٣)

دواى ماوه يه ك راي عزيز هاته سه ر نه وه يوسف بنيرته به نديخانه وه.
واتا، به سه ر نه را ده يزانى يوسف تاوانيكى نيه، هه ر ره وانى به نديخانه ي
كرد.

ئاموژگاريى زيندان

كاتى يوسف خرايه زيندان بۆ هه موو نه وانى له زيندانه كه دا برون
ده ركه وت كه گه نجيكى جواميره. هه م زانا و تيگه يشتووه، هه م زوريش

(٢) يوسف: ٣١.

(١) يوسف: ٢٩.

(٣) يوسف: ٣٣.

دلسۆز و خیر خوازی مهردمه.

دانیشتوانی بهندیخانه خۆشه‌وستی یوسفیان کهوته دلّه‌وه. ریز و حورمه‌تیکى فروانیان بۆ داده‌نا و به چاوپیکه‌وتنى ده‌گه‌شانه‌وه.

دوو پیاوی تریش له‌گه‌ل یوسف کهوته زیندان و نه‌و خه‌وانه‌ی دیوریان بۆیان گپرايه‌وه. يه‌ك له‌وانه‌ وتی: «من خه‌وم دى، ترى ده‌گووشم. نه‌وى تر گپرايه‌وه: من له‌ خه‌وما نانم له‌سه‌ر سه‌ره و په‌له‌وه‌ر خه‌ریکن نه‌یخۆن»^(۱).

له‌ یوسفیان داوا کرد بۆیان لیکبداته‌وه. یوسف يه‌كێك بوو له‌ پیغمبهران و له‌سه‌رده‌مى نه‌ویشا مه‌ردم له‌جیى خوا به‌ندایه‌تى شتى تریان ده‌کرد. هه‌ر ده‌سته‌و به‌ ده‌سته‌یه‌ك خوايه‌کیان بۆ خۆیان دانا‌بوو. بۆ نموونه، خواى وشكى و خواى ده‌ریا و هى رۆزى و هى بارانیان هه‌بوو.

یوسف که نه‌و شتانه‌ی ده‌یینى، به‌ بیروباوه‌رى نه‌و خه‌لکه‌ پیکه‌نینى ده‌هات و جاروبار بۆ سه‌رلیش‌یواویشیان ده‌گریا. نه‌و لیپرابوو مه‌ردم تیگه‌یه‌نن و راسته‌پێ ناسین و په‌رستنى خویان پێ نیشان بدا. خواستى په‌روه‌ردگاریش وابوو، نه‌و کاره‌ له‌ به‌ندیخانه‌وه ده‌ست پێ بکا.

بۆ مه‌گه‌ر نه‌وانه‌ی له‌ زیندانان، شایانى رێنموونى نین؟ نیازیان به‌ خزمه‌ت و دلسۆزى نیه؟ دانشتوانى زیندان ئاده‌میزاد و به‌نده‌ی خوا نین؟ به‌لێ، یوسف له‌ به‌ندیخانه‌دا بوو، به‌لام هه‌ر له‌ ویشدا سه‌ریه‌ست و بو‌تر بوو. ده‌ست کورت بوو؛ به‌لام ده‌سگوشاو دلّاوا بوو. پیغمبهران له‌ هه‌ر شوێن و جیگایه‌کا، روون‌که‌ره‌وه‌ی حه‌ق و راستین؛ له‌ هه‌ر کات و ساتیکا

خېر و بەهرە بە مەردم دەگەيەنن.

لېزانىي يۇسۇف

يۇسۇف لەبەر خۆيەو و خەريكى بىرکردنەو و بوو: ئىيستا، ئاتاجى ئەم دوو
كەسەى لە من نزيك كردو و تەو. بىيادەمى ئاتاجيش هەم نەرم و نيانه، هەم
گوپرايەل؛ قسان دەيىستى و بەرفەرمانيشە. ئەگەر ئىيستا شتيك بەم دوانە
بلييم، ئەوان لييمى وەردەگرن و دانشتوانى زيندانيش هەروەرى دەگرن. بۆيە
پەلەى نەکرد و پىي وتن: من بەر لەو و ژەمە ناتان بۆ ييئن ماناي خەو و کاتتان
پى دەلييم.

کابراکان دانشتن و بە دلييايىيەو و گرييان بۆ راگرت. پاشان وتى: «من زۆر
چاک دەزانم خەو ليکبدەمەو و ئەمەش لەو بەهرانەيە کە پەروەرئىم پىي
فیرکردووم».^(۱) پياو و کان هەردو و خۆشحال و دل ئاسوودە بوون. ليەدا
يۇسۇف هەلى بۆ هەلکەوت، کە رينموونى دەست پى بکا.

پەندى يکتا پەرستى

دریژەى بە قسەکانى داو وتى: ئائەمەش لەو شتانەيە کە پەروەرئىن
تيي گەياندووم. خوا زانينى خۆى بە هەموو کەس نالى و رازى خۆى لای
هاوبەشدانەر نادركيئي.

ئەزانن هۆى چيە خوا زانينى فيرى من کردو و؟ «هۆکەى ئەو و يە، من

رئی هاویه‌ش بۆ دانانم وه لا ناوه و که‌وتوومه سهر ریبازی ئیبراهیم و ئیسه‌حاق و یه‌عقوبی باو و باپیرم. بۆ ئیمه قه‌ت ره‌وا نیه هاریکار بۆ خوا دابنن. (۱) تاکه‌پهرستیش به‌رگیک نیه برابی به‌بالای ته‌نیا ئیمه؛ «ته‌واوی خه‌لکی ده‌بی تاکه‌پهرست بن. ئه‌مه‌ش چاکه‌یه‌که‌ خوا له‌گه‌لی کردوین، به‌لام زۆربه‌ی مه‌ردم هه‌ر پینه‌زانن». (۲)

ئه‌وسا یوسف تۆزی بیده‌نگ بوو، لئی پرسین: ئیوه ده‌بیژن: خوی وشکی و خوی ده‌ریا و خوی رۆزی و خوی باران! ئیمه‌ی تاکه‌پهرست ده‌لین: خوی ته‌واوی بوونه‌وه‌را! ده‌جا خۆتان بلین پروا به‌چه‌ندین خوا چاکتره‌، یان خویه‌کی ته‌نیای زāl به‌سهر هه‌موو شت دا؟ (۳) خواکانی وشکی و هی ده‌ریا و هی رۆزی و هی باران له‌کوێدان؟ «پتم بلین بزانی کام به‌ش له‌م سهرزه‌ویه‌ ئه‌وان سازیان داوه‌؟ یا له‌دروسکردنی ئاسمانه‌کانا چ به‌شداریسه‌کیان هه‌بووه‌؟» (۴) سهرنجی ئاسمان و زه‌وی و سهرنجی ئاده‌میزاد به‌دن، به‌دیپنه‌ری هه‌موویان ته‌نیا ئه‌للایه‌! «ئه‌وانه‌ی جیا له‌ون چییان دروست کردووه‌؟» (۵)

په‌روه‌رینی وشکی و زه‌ریا و په‌روه‌رنده‌ی رۆزی و باران چۆن چۆن؟! «ئه‌وانه‌ چه‌ند ناویکن ئیوه و باپیرانتان دروستان کردوون». (۶) ته‌واوی ده‌سه‌لات هی خویه‌، خاونه‌تی بۆ خویه‌، ئه‌م ئه‌ره‌زی ئیمه‌ی له‌سهر ده‌گه‌ڕین هی خویه‌ و فه‌رمانیش هه‌ر فه‌مانی خویه‌. «که‌وایه‌ که‌س

(۱) یوسف: ۳۸. (۲) یوسف: ۳۹.

(۳) یوسف: ۳۹. (۴) ئه‌حقاف: ۴.

(۵) لقمان: ۱۱. (۶) یوسف: ۴۰.

مه پهرستن جگه له و. ټاييني راست و دروست هر نه مه يه، به لام زوربه ي
خه لکي دنيا تي ناگه ن. (۱)

لينكدانه وه ي خه و

دواي ناموزگاري، خه وه کاني بو لينكدانه وه و وتي: «يه کيکتان ده بي به
مه يگپري نه رباب و نه وي تر تان له دار نه دري و پاشان په له وه چينه ي له سه ر
ده که ن». (۲)

به يه که مياني وت: «که چرويه وه لاي نه ربابت باسي مني بو بکه». (۳)
هر دو له زيندان رزگار بوون. يه که ميان برويه مه يگپري پاشاو دووه ميان
له دار درا.

مه يگپري له بيري چو و باسي يوسف بو پاشا بگپري ته وه؛ له نه نجامدا
يوسف چن ساليك له به نديخانه دا مایه وه.

خه وني پاشا

پاشاي ميسر خه ونيكي سه رسورهيته ري بيني. خه وگاي قه له وي دي،
خه وت مانگاي له رو لاواز نه يان خواردن؛ خه وت گوله ده خلي سه وز و
خه وتي وشکه لا تووشي بيني.

پاشا له م خه وه به لاجه ويه ي سه ري سورما و سه باره ت به ماناکه ي
پرسيا ري له نزيکاني خو ي کرد. نه وان وتيان: شتيکي تيا دا به سته نيه؛

(۲) يوسف: ۴۱.

(۱) يوسف: ۴۰.

(۳) يوسف: ۴۲.

خه وتوو، شتی زۆر ده‌بینی که هیچیان راست نین. به‌لام مه‌یگێڕ وتی: وانیه؛
من له مانای ئەم خه‌وه ئاگادارتان ده‌که‌م.

چوو بۆ به‌ندیخانه و بۆ خه‌ونی پاشا له یوسفی پرسى. یوسف مروه‌کی
هیژا و جوامێر بوو، دلسۆزی هه‌موو که‌س بوو. پیاوێکی پیاوانه که‌ وا
رشدیی نه‌ده‌ناسی.

خه‌وه‌که‌ی بۆ لیکدايه‌وه‌و راشیپارد چ بکه‌ن. پیتی راسپاردن: هه‌وت
سال له‌سه‌ر یه‌ك خه‌ریکی کشتو کال بن، ئەمجا دانه‌وتله‌ی به‌ره‌م هاتوو
هه‌ر له‌ ناو گوله‌کانیاندا - جگه‌ له‌وه‌ی له‌و ماوه‌یه‌دا ده‌خوری - به‌یڵنه‌وه.

دوای ئەو چه‌ند ساله قاتو قریه‌ك به‌سه‌ردا دی و ئیوه - که‌میکی لی
به‌ده‌ر - چیتان پاشه‌که‌وت کردوو ده‌یخۆن. ده‌ورانی قات و قهر هه‌وت سالان
ده‌خایه‌نی، پاشان ولات به‌ ده‌خلو دان ئەپرازیتته‌وه‌ و خه‌لکی تیر و ته‌واو
ده‌بن. مه‌یگێڕ گه‌رایه‌وه‌ بۆ لای پاشاو مانای خه‌وه‌که‌ی پێ راگه‌ياندا.

پاشا ئەنیری به‌ دوای یوسف‌دا

پاشا، که‌ مانای خه‌وه‌که‌ی و وێرای ئەوه‌ش راسپیرییه‌که‌ی بیست، دلی
گه‌شایه‌وه. پرسى لیکده‌ره‌وه‌ی ئەم خه‌وه‌ کییه؟ ئەو مه‌ردی مه‌یدانه‌که‌ ئاوا
دلسۆزانه‌ رێمان بۆ داده‌نی؟!

مه‌یگێڕ وتی: ئەمه هه‌ر ئەو یوسفی راستۆکه‌یه؛ ئەوه‌ی هه‌والی به‌ من دا
له‌ داها‌تویه‌کی نزیکا ده‌بمه‌ مه‌یگێری پاشای سه‌روه‌رم!

شا، که‌لکه‌له‌ی دیتنی یوسفی کرا. هه‌ناردی به‌ شوێنیا و وتی: «ئا یۆمى

يېنىن بىيىكەم بە ھارىكارى تايىبە تى خۆم» (۱)

يۈسۈف خوازىيارى تاقىق دەبى

كاتى ھەتتىرداوى شا چوو بۆلاى يۈسۈف و پىتىوت: شا تۆى دەوى، ئەو ئامادە نەبوو بەو ئاسانىيە لە زىندان يىتە دەرا! چوون مەردم [ئەكەوتنە سرتە سرت و] ئەيانوت: ئەمە ھەر ئەو يۈسۈفەيە كە بە تاوانى دلدارىي لە گەل ژنى شا لە بەنديخانەدا بوو!

يۈسۈف پياۋىكى مەند و بەركەتى (۲) بوو. ئاۋەزمەندىكى ورد بين بوو. ئەگەر لە باتى ئەو ھەر كەسى تر ئاۋا توندى زىندان بىكرايە و پياۋى شا چووبا بۆلاى و پىتى بوتايە شاكارى بە تۆيە و چاۋەرپىتە، بى گومان بە ھەولە ھەول لە دەرگەي بەنديخانە، ۋەدەردە كەت. بەلام ئەو قەت ھەول نەبوو ھىچ بەلەشى نە كرد. بەلكوو بە راسپاردەي شاي راگەياند: ئەمن خوازىيارى لىكۆلىنەۋەم. داۋاكارى خستەنە بەر ياسى كىشەكەي خۆم.

ئىنجا شا سەبارەت بە يۈسۈف كەۋتە لىكۆلىنەۋە. بۆ شا خۆى و بۆ مەردمىش روون بوۋەۋە كە يۈسۈف مەۋبەكى پاكى دوور لە گەندە كارىيە. ئەوسا بەسەر بلىندىيەۋە ھاتە دەر و شاش بەرپىز و حورمەتتىكى زۆرەۋە پىشۋازىي لىكرد.

به پررسی گهنج و دارایی ولات

یوسف چاک ده یزانی ئامانه تداریی له ناو کۆمه لدا کهم و کزه و ده سپیسی و ناراستی تهنگی هه لچنیوه. ده بیینی مهردم له مال و ملکی خوادا خه ریکی گزی و گه نده کارین. دیسان سه رنجی ئه دا گهنج و مالی سه رزه وی باوه کوو یه کجار زۆره، به فیرو ده پروا. هۆی به فیرو چوونه کeshی له وه دایه فه رمانه و او کارگێران شه رمی خویان له دلدا نییه. سه گه کانی ئه وان تیر و ته سه لن، به لام مهردم به سکی برسی ده ژین، بنه ماله کانی ئه وان له وه په ری پۆشته و په رداخی دان، که چی خه لکی تر رووت و بی به رگن

گهنج و سه رمایه ی ولاتیش به هره یه کیان بۆ مهردم نابی تا به پرسیکی زانا و خو پارێزبان بۆ پهیدا نه بێ. به پرسی ناشاره زانازی سه رمایه چییه و چۆنی که لک لی وه رده گیرئ؛ ئه وه ش که زانایه به لام خو نه پارێزه، دیاره به دلخواز به ختی ده کا.

یوسف که خۆی پیاوئکی تیبین^(۱) و خو پارێز بوو، لیبرا نه هیلی کارگێران مال و ملکی مهردم تالان کهن. ئه و پئی نه ده کرا چاودیری مهردم بی و له پیناو راستیشا باکی له کهس نه بوو، هه ر بۆیه ش به پاشای وت: «ئه گه ر بمکه یه به پرسی گهنج و دارایی ولات، چاودیری لی ده کهم و لیشی ده زانم». (۲)

یوسف سه لماندی که پارێزگاری به راستی گهنج و مالی میسه ره، چوون مهردم که وته ئاسایش و سپاسی خویان به جی هیئا.

برایانی یوسف دین

هه روا که یوسف رایگه یان دبوو، قاتی و برسیتی له میسر و شاما سه ری هه لدا. له شام قار داکوت و یه عقو ویش بیستی که پیاوښکی دلوثان له میسر دایه، گوايه نه و پیاوه دلسوژ و جوامیر به برسی گه نج و به رو بووی ولاته و مه رد که ده چن بۆ لای بژیو [ده خل و دان] یان نه داتی.

یه عقووب کورپه کانی به نه ختی پاره وه هه نارد به لکرو له میسر بژیوی پی بکرن.

بنیامین به لای باوکیه وه دانیشته. چوون یه عقووب زوری خوش ده و بست، حزی نه ده کرد لی دوور که ویتته وه. چوون بۆ یوسف ههستی به مه ترسی ده کرد، بۆ بنیامینش هه روا بوو. برایانی یوسف هاتن بۆ لای، به لام هه به زه بنیانا نه ده هات نه وه یوسفی برایان بی. نه یانده زانی نه مه یوسفی ناو بیره که یه. پیان وابوو نه وه هه له وندا مردو وه. جا، کام عه قل نه یگرت له ناو بیرنکی نه وه نده قوولدا نه مرد بی! له بیرنکی هه لکه وتوو له ناخی دارستانکی سامناک و له شه وه زه نگیکی وه هادا!!

برایانی یوسف گه یشتنه پی شه وه. «بۆ چاوپیکه وتنی چوونه ژووری، نه و ناسینه وه و نه مان نه یان ناسی». ^(۱) به لی نه مان یوسفیان لا نااشنا بوو. بۆیان نه ناسرا! به لام نه و، برایانی ونا کرد و ناسینی. یوسف زانی نه مانه نه و که سانه ن هاویشتیانه بیره که وه. هه نه و پیاوانه ن که وستیان له ناوی بهرن،

به لام خوا پاراستی و نه یه یشت؛ به سهر نه وه شدا، نه شتیکی پی وتن، و نه سووکایه تییه کی پی کردن.

وتووژی یوسف و برایان

یوسف سهری قسه ی له گه ل داخستن و وتی: ئیوه خه لکی کوئن؟! و تیان: خه لکی که نعانین.

پرسی کوری کین؟

وتیان: ئیمه کوری یه عقووبی کوری ئیسحاقی کوری ئیبراهیمین (سه لامی خویان لی پی).

پرسی: نه ی برای تریشان هه یه؟

جوابیان دایه وه: به لی؛ برایه کی دیکه مان هه یه، بنیامینی ناوه!

وتی: نه ی نه و بۆچی له گه لتان نه هات؟

وتیان: ئاخیر بابمان لای چۆل ناکاو هه ز ناکا لئی دوور بکه ویته وه.

لیی پرسین: بۆ لای چۆل ناکا، یانی نه وه نده چکۆله و مندا له؟

وتیان: نه خیر، نه و برایه کی تری هه بوو به ناوی یوسف؛ جار ئکیان که وته

ته کمان [بۆ ده رو ده شت] ئیمه نه ومان به دیار که لو په له وه جی هیشت و

خۆمان چووین غار غارین بکه یین؛ تا هاتینه وه گورگ خوار دبووی!

یوسف له دله وه هه ندی پیکه نی، به لام هیچی نه درکاند؛ گه لیك به

تاسه ی بنیامینی برای بوو.

خوا مه یلی لی بوو جار ئکی تریه عقووب بخاته بهر هه لسه نگانده وه

یوسف فه رمانی دا بارو بنه یان بارکه ن و پیتی وتن: نه و برا باوکیه شتان

بەيتن بۆ لای من. نەى ھيئن ئىتر ئازۆخەتان بەرناکەوئ!

راشى سپارد ئەو پارەى لىيان سندرابوو - بى ئەوەى بە خۆيان بزانن -
بخريته وه ناو دەفرەکانيانەو!

گفتوگۆى يەعقوب و کورانى

کورپان گەيشتنەو لای باوکیان و ھەموو شتيکیان بۆگيپرایەو. پيیانوت:
ئەو برايەمان لەگەڵ بئیرە، ئەگینا ھيچمان لە فەرمانرەوا دەسگير نابى.
داخوازى [رئدانى] بنيامينيان لە يەعقوب کرد و وتیان: «ئیمە خۆمان
ئاگادارى لى دەکەین».(۱)

یەعقوب و لامى دانەو: «دەجا، ھەرۆک ئەوجار بۆ براکەى بروام
پيکردن، ئیستەش بۆ ئاگادارى لە خۆى پرواتان پىبکەم!»(۲) کيشەکەى
یوسفان لەبیر چوو و تەو:؟ چۆنتان ئاگادارى لە یوسف کرد، لە بينيامينشى
ھەر وادەکەن؟!

«چاکترین پارێزەر خوايە، خۆى لە ھەموو دلسۆزان دلسۆزترە».(۳) کاتى
پارەکەيان لە ناو بارەکەدا دیتەو بەبايان وت: ئەھا فەرمانرەوا پياوئکى چەن
جواميرە! پارەکەى پىداوینەو و ھيچى لى نەسەندووین!

بنيامينمان لەگەڵدا بئیرە، بابەشەکەى ئەویش وەرگري. يەعقوب وتى:
«نە، ناىخەمە تەکتان تاکوو بە شايەتى خوا بەلىنى ھيئانەو یم نەدەئى،
قسەى ئەو ناکەم شتيکی لە دەسەلات بەدەرتان لى روو بدا. ئەوان بە

(۲) یوسف: ۶۴.

(۱) یوسف: ۶۳.

(۳) یوسف: ۶۴.

شایه تی خوا به لئینان دایه و یه عقوویش وتی: ده ئیستا خوا ئاگاداری وته کانمانه». (۱) پاشان پئی وتن: «جا، کوره کانم! هه مووتان له یه ک درگاوه مه چنه ژووری، له ده روزه ی جیا جیاوه بچن». (۲)

بنیامین له لای یوسف دا

برایان به پئی رنموونییه که ی باوکیان له چهند ده رکه وه وه ژوور که وتن و گه یشتنه لای یوسف.

دوای نه وه یوسف دیاری به دیاری بنیامین شاد بووه وه، بردی بۆ مالی خۆیان. له ویدا پئی وت: ئه من برای تۆم و ئه وسا بنیامینیش به ته واوی دلتیا بوو.

یوسف که پاش ماوه یه کی دوور و درئژ بوو بنیامینی ده بینیه وه بیره وه ریه کانی خۆی له بابی و داکی و ماله که یان و سه رده می مندالی خۆی بۆ گپراهه وه.

یوسف پئی خوشبوو بنیامین له لای خۆی دانئ؛ که هه موو روژان بیینی و قسه ی له گه ل بکا و سه باره ت به بنه ماله که یان شتی لی پرسئ. به لام بۆ گه یشتن به مه به ستیکی وا چی بکا! بنیامین ده بی به یانی بگه رتته وه بۆ که نعان؟ چاره چییه، ئه وه تا برایانیش به شایه تی خوا په یمانیان به بابیان داوه له گه ل خۆیانی به نه وه!

جا، چۆن ده کری یوسف بی هیچ به لگه و جی ده ستیک بنیامین لای

خوۍ گل بداته وه؟ نه گهر واپکا خه لکی ده لّین: عه زیز کا براهه کی که نعانى به بې گرنه و تاوان لای خوۍ زیندانی کردوه و نه وهش ناحه قییه کی گه وره یه.

به لام یوسف ثاوه زمه ندیکى وردین بوو [ده بوا له پیشدا زه مینه ی بو خوش بکړدایه].

یوسف کاسه یه کی به نرخى هه بوو که ثاوی پې ده خوارده وه. کاسه کی خسته ناو باره که ی بنیامین و پاشان فەرمانی به چارچی دا، به ده نگى به رز بانگ له برایانى بکا: ئیوه دزیتان کردوه!

برایان که چاریان بیست، پرسیان: «بوچی چیتان گوم کردوه؟ وتیان: کاسه کی عه زیزمان ون کردوه، هه ر که س هینایه وه مزگینى، بارى و شتریکه.

وتیان: سوئند به خوا - وهك خوټان ده زانن - ئیمه بو ټوه نه هاتووین له م ولاته یدا به د فهرپى بکه یین و دزیش نین.

پرسیان: باشه، نه گهر ده رکه وت درو ده که ن سزای چى بې؟ وتیان: له ناو بارى هه ر که سدا په یدا بوو، خوۍ سزا بدرئ، له رى ده رچوان ده بې سزا بدرئ». (۱)

کاسه که له ناو جل و جوالی بنیامیندا دوزرایه وه و برایان شه رمه زاری رووی تیگردن نه وسه خوږان لى ده رکرد و وتیان: بنیامین دزیی ده کا، چوون کاتى خوۍ یوسفى براشى هه ر ده ستى دزیی هه بوو!

یوسفی لیبوورده و لەسەر خۆ، ئەو تۆمەتەى بە گویى خۆى بیست، بەلام
 ھەر نەھاتە زمان و ھیچ توورەش نەبوو.

ئەمجا وتیان: ئەى عەزیز ئەم کۆرە باوکیکی زۆر پیری ھەیه، با خۆى
 بپرواتەو لە باتى ئەو یەکیى لە ئیمە گل بدەو،
 ئەزانین تۆ لە ریزەى چاکە کارانى.

وتى: «بەنا بەخوا! ئەگەر جگە لەو کەسەى مالى خۆمان لەلای
 دۆزیووەتەو کەسیکی تر گل بدەینەو، ئەگەر وابکەین لە ستەمکارانین».^(۱)
 سەرەنجام، بنیامین بەو جۆرە لەلای یوسف مایەو و برايان ھەموو
 خوشحال بوون.

لە راستیدا یوسف زۆر لەمیز بوو بە تەنیا دەژیا و لە بنەمالەى خۆى
 کەسى نەدیوو.

ئێستە کە خوا بنیامینی بۆ گەیاندىبوو، ناھەقى نەبوو نەھیلێى بپروا، ھەر
 تەماشایکا و بیدوئێى! ئایا مانەوێى برا لەلای برا دەبیستە بەدەفەری؟
 ھەرگیزای ھەرگیز!

بەرەولای یەعقوب

برایان لە دوو دلی دا بوون کە چۆن بچنەو بۆ لای باوکیان؟! لە وتویرەى
 ئەو دا بوون چی پێى بلێن؟! دوئێى بو یوسف تالابان دایە دەرخوارد و
 ئەمپروش بۆ بنیامین دیتکۆزى کەن!

براگە وەرە کە یان ھەر ئامادە نەبوو بێتەو ە بۆلای یە عقووب؛ بە برا یانی وت:
«ئێو ە بچنەو ە بۆ لای باو کتان و بڵین: بابە گیان! کۆرە کە ت دزیی کردو ە؛
ئیمەش ھەر پریاران لە سەر ئەو ە دا کە ئاگامان لێی ھەبوو، خو غە ییمان
نە دە زانی» (۱).

کاتی یە عقووب چۆنیەتی رووداو ە کە ی بیست، بۆی دە رکە وت کە
دەستی خوای تیا یە و مە بەستی پەر و ە رن دە، تاقی کردنەو ە ی ئەو ە.

دو ئینی خەمی یوسف وای لیکرد و ئە مپروش ھی بنیامینی بێتە سەر! دوو
داخی بە جاری ناچیتە سەر دڵ، خوا گرفتاری داخی دوو کۆری ناکا.
پەر و ە رین سو ی دوو رو ئە ی چە شنی یوسف و بنیامینی نابا بە دڵەو ە.

بئ شک ئەو کیشە یە دەستی نھیتی (۲) خوای تیدا یە. بئ گومان راز ئکی
خوایی لە ژر سەر شاراو ە تەو ە. خوا ھەمیشە خەریکی تاقی کردنەو ە ی
بە ندە کانێە تی. دوایی شادیان ئە خاتە دڵ و بە شیوازی جو راو جو ر
نیعمە تیان پێ دە بە خشی.

وترا، کە کۆرە گەورە کەشی ھەر لە میسر مایەو ە و ئامادە نەبوو بێتەو ە بۆ
کەنعان. یە عقو ویش تا ئەم برگە یە دوو پەژارە ی دلتە زین سەری لیدابوو.
بڵی سیھە مین پەژارە ش رووی لی بدا و لێی بێتە داخی سەرداخان؟

نە؛ شتی وا نە گونجاو ە. چوون یە عقووب بە دلتیا ییەو ە دە بیژئ: «بە لکو و
خوا گشتیان بێتەو ە بۆلای من؛ خوا خو ی ئاگادار و لە کار زانە» (۳).

(۲) نھیتی: نادیار.

(۱) یوسف: ۸۱

(۳) یوسف: ۸۳

نەھیتی ئاشکرا دەبێ

ئەو ەش لە بەرچاو بگرین کە یەعقووبیش بنیادەمێک بوو وە کوو ەمرو ئادەمیزادان؛ دلێشی ەەر لە گۆشت بوو ئەک لە بەرد. لە وروو ەو بە کەوتنەو ە بیرى یوسف، زامى ئەکولایەو ە و «ئەى داخە کەم یوسف! ببوو ە ویردى زمانى». (۱)

کورپانى لۆمەیان دەکرد و پێیان ئەوت: شەو و روژ ەەر یوسف یوسف کارت بێ ەتا دەمرى!

لە جوابدا ئەیوت: «من گله یى و دلّمەندى خۆم بۆ خوا دەرنەپرّم، من زۆر شت لە خواو ە زانم ئیو ە لێى بێ ئاگان». (۲)

یەعقووب دەیزانى ەیاو براوى کفرە، ئەو ئومیدیکى یە کجار بە ەیزی بە خوا ەبوو.

پاش ماو ە یەک کورپەکانى ەناردەو ە بۆ میسر کە سۆراخى یوسف و بنیامین بکەن و لە ەو و تیکۆشاندا بن. لێى دەخواستن ەەرگیز لە رەحمەتى خوا نا ئومید نەبن و بۆ جارى سیپەمیش ەناردنەو ە بۆ میسر.

کورپان چوونەو ە بۆ لای یوسف؛ سەبارەت بە تەنگ و چەلەمە و داماو یى خۆیان دەردە دلّیان بۆ کرد و لێى پارانەو ە پیاو ە تیان لە گەل بکا.

لەم بڕگە یەدا پەرۆشى و خۆشەو ەستى، و ەها تەنگیان بە یوسف ەلچنى بوو، خۆى بۆ نەدەگیرا. [لەدەو ە و تو و ەرى دەکرد]: کورپانى بابم،

که کوراني پېغه مېرانا، له دهستی هه ژارسی و گرفتاری خویان دادیان
هیناوته لای یه کئی له پاشایان! تاکه ی خویان پی ناشکرا نه کم؟ هه تاکه ی
ئاوا چاودیری حال و باریان بم و باو کم نه بینم؟

نه مجا ئیتر دلئی پر بوو و لئی پرسین: «چاک ده زانن له و سهرده مه دا که
نه زان بوون چیتان به سهر یوسف و براهه ی هینا». (۱)

برایان نه یانزانی تاقه که سیك ئاگای له و رازه نییه خویان و یوسفی
لئی به دهر. که وایه نه مه ههر یوسف خو به تی! په سن ههر شایانی خوایه! بو
یوسف ماوه، نه ی خو نه و وهخته له ناو بیره که دا مرد؟

نه لالا! نه م فرمانپره وای میسره یوسفه؟
نائه وه ی بهرپرسی گهنج و مالی ولاته و ده خلو دانی بو دابین ده کردین؟!
ئیتر گومانیان له دلدا نه ماکه، نائه وه ی قسه یان له گهل ده کا یوسفی کوری
یه عقوبه!

لییان پرسى: راستی تو خوت یوسفی؟
وتی: «به لئی، من یوسفم و نه مه ش براهه مه؛ به راستی خوا به هره ی
پی داین بی گومان ههرکه خو پاریز و خو پارگر بی، خوا پاداشی چاکه کاری
گوم ناکا.

نه مجا وتیان: ده به وخوایه، خوا توی به رامبه ر به ئیمه سهرخست و ئیمه
له خه تا کاران بروین! (۲)

یوسف له پیناو نه و کارانه ی کرد بوویان هیچ به کژیاندا نه چوو، به س پیی

وتن: «به هیوام خرا لیتان بسووری، نهو خوی له ههموور دلسوزان دلسوزتره». (۱)

یوسف نه نیری به شۆن یه عقووبدا

یوسف گه لیک به تاسه یه عقووب بوو. چۆنیش ده گونجا تاسه ی نه کردی، زۆر له میژ بوو یه کتریان نه دیوو.

ئیتاش ئیدی چۆن خوی بۆ راده گیرا له حالیکا نهینیش درکا بوو. خواردن و خواردنه وه ئیترچ تامیکی بۆی هه بوو، وه ختی باوکی له سۆی نه ودا خواردن و خهوتنی لی هه لگیرا بوو.

شاراوه کهوته روو و نهینی ئاشکرا بوو؛ خواش مه یلی لی بوو چاوی یه عقووب رووشنایی تی بکه وئته وه.

چاوانی یه عقووب به هۆی خه م و په ژاره ی زۆر، سۆماییان (۲) داها تبوو. به و بۆنه وه یوسف به برایانی وت: «ئهم کراسه ی من بیه ن بیهینن به ده م و چاوی باوکما؛ بینایی چاوانی دیتنه وه جی و نه وکاته هه مروتان هاوړی له گه ل مال و مندال بیننه وه بۆ لام». (۳)

یه عقووب له لای یوسفدا

«هه ر که کاروان به کراسه که ی یوسفه وه به ره و که نعان کهوته ری، یه عقووب بۆنی خوشی یوسفی بیست و وتی: من یینی یوسفم به روودا دی!

(۲) سۆما داها تن: کویر بوون.

(۱) یوسف: ۹۲.

(۳) یوسف: ۹۳.

لە جوابدا وتیان: بە خوا تۆ ھەر لە سەر رێ ھەڵ کردنە کە ی جارانی». (۱)
 بە لام یە عقروب مرقیە کی راست وێژ بوو. «کاتی مزگینیدەر گە یشتە
 بەرەو ە؛ کراسە کە ی خستە سەر دە مو چاوی و خیرا چاوانی چاک بوونەو ە.
 ئەمجا وتی: ئا، پیم نەوتن: ئەو ە ی من لە خواو ە دیزانم، ئیو ە نایزان!» (۲)
 مندالانی وتیان: «بابە! بە خوا ئیم ە لە رێ ترازوین، لە پەرورە رینت و ە پارێ
 لیمان خوش بی، وتی: لە پەرورە رندەم داوا دە کەم لیتان بیووری، ھەر خوی
 خەتا بەخش و زۆر دلسۆزە». (۳)

و ەختی یە عقروب گە یشتە میسر، یوسف ھات بە پیری ەو ە شادی و
 خوشی کاتی روو بە روو بوونیان ھەر لە گێرانی ەو ە نایە. ئەو رۆژ ە رۆژێکی
 پیرۆز و لە بیر نە چوو بوو بۆ ولاتی میسر.
 یوسف دایک و بابی لە سەر تەخت داناو تیکرا ریزو حورمە تیان لە ئاستی
 یوسف دەربری.

یوسف وتی: «ئەم ە خەو ە کە ی زوومە، کە پەرورە رندەم سەرە نجام ھینایە
 دی». (۴)

«من یازدە ئەستیر ە رۆژ و مانگم لە خەوا بینی کە سەرم لی
 دەخەوین». (۵) ئەو سا پەسنی خوی بەو جۆر ە ی شایان بوو کرد و سپاسی
 فراوانی لە پیناو نێعمە تە کانی بە جی ھینا.

یە عقروب و بنە مالا کە ی ماو ە ی چەند سالان لە میسر مانەو ە و خوی و

(۲) یوسف: ۹۶.

(۱) یوسف: ۹۵، ۹۴.

(۴) یوسف: ۱۰۰.

(۳) یوسف: ۹۷، ۹۶.

(۵) یوسف: ۴.

خیزانی هەر له وی کوجی دوا بیان کرد.

پاشینه ی پر خیر

فرمانر هوی میسر به هه موو هیژ و شکۆیه وه نه یتوانی یوسف له یادی هه میشه یی خوا بکا و دل و دهروونی بگۆرئ، به لکوو هه روا لیبراوانه ئهرکی به ندایه تی جئ به جئ ده کرد و شهرمی خوی به سهردا زال بوو.

قانون و دهستووری پهروه رێنی به رێوه ده برد و فرمانه کانی به رێک و پێکی نه هینایه جئ.

مال و ملکی نه وه نده لا گرنگ نه بوو؛ به شتیکی زور کهم بایه خی له قه له م ده دا. پتی خوش نه بوو، وه کوو پاشایه ک بمرئ و له گه ل پاشایانی جیهان حه شر بکری، به لکوو به ئاوات بوو وه ک به نده یه کی ئاسایی له دنیا ده رچئ و له گه ل پیاو چاکان یه کانگیر بی.

نزای له خوا نه وه بوو که: «پهروه نده ی من! تو دارایی و ده سه لاتت پی دام و لیکدانه وه ی خه و یشت فیژ کردم. به دیهینه ری ئاسمانه کان و زه وی! گه و ره ی هه ردوو جیهانی من هه ر خۆتی به باوه رێکی راسته قینه وه بم مرینه و بمخه ریزی پیاو چاکانه وه». (۱)

خوا به باوه ری شایانه وه مراندی و گه یاننده وه به یه عقووب و ئیسحاق و ئیبراهیمی باب و بایری.

پاپۆرى (كەشتى) نوح

پاش ئادەم

خو بەرەكەتى بە تۆرەمەى ئادەم دا و ژنان و پياوانىكى زۆريان
لى كەوتەو. بە ھەموولايەكا بىلاوہيان كرد و پەريان سەند. بەجۆرىكى وا
ئەگەر ئادەم خۆى بەاتايەو سەر دنيا و بەرەى خۆى بدىايىتەو نەيدەناسين.
ئەگەر پىى بوترايە: ئادەم! ئەمانە ھەموو فرزەندى تۆن، تووشى
سەرسووپمانىكى زۆر دەبوو، و ئەيوت: گەورەيى ھەر شايانى خوايە!
ئائەمانە گشتيان فرزەندو نەوہى منن!؟

مندالانى ئادەم شار و دىيەكى زۆريان بئەرتناو مالانى لە ژمارە بەدەريان
تيادا کردەو. دەسيان دايە كىلانى زەوى. توويان تيا داچاند و لە پەناى
بەرھەمەكانى زەويدا ژيانان ئەدايە سەر.

مەردم بە گشتى پەپرەوى ئايىنى ئادەمى بايان بوون، بەندەيى خويان
دەکرد و ھاوہەشيان بۆ دانەدەنا! ئادەمیزاد ھەموو ھاوياوەر بوون؛ باوكيان
ئادەم و پەرورەندەيان خوا بوو.

به خيلى شه يتان

به لام جا، شه يتان و دارو ده سته شتى وا چؤن قه بوول ده كه ن؟ چؤن ده توانن دان به خؤدا بگرن ئاده ميزاد تا هه تايه شوين كه وتوى ياساو و بهرنامه ي خوا بن و ئه وان بيده ننگ دانيشن؟ مرو بؤ هه ميشه گه ليكي هاو باوهر بن و بهر ره لستى يه كتر نه وه ستن؟ كارى وا هه رنابى و سه رناگرئ!
به ره ي ئاده م روو له به هه شتى خوا نين و شه يتان و دارو ده سته ي دؤزه خ چاوهر ريان بئ!

بيده ننگى له پيناو كه ين و به ينى وه هادا نه گونجاوه!
شه يتان ئاماده نه بوو سه ر بؤ ئاده م بخه وئنى و خوا له ره حمه تى خوى بئ وه رى كرد. جا وا بوو كام ئه قل ئه يگرئ تۆله له مندا لانى ئاده م نه كاته وه و له گه ل خؤ نه يانباته ناو ناگره وه؟! ئاشكرايه شتى وا هه ر جيى باوهر نيه.

پيلانى شه يتان

شه يتان ليبرا تۆره مه ي ئاده م له سه ر بت په رستى دلگه رمكا، تا له باتى ئارامشى به هه شت، به شيان بؤ هه ميشه ئاگرى دؤزه خ بئ.
شه يتان له وهش ئاگادار بوو كه [له وانه يه] خوا له هه موو گونا هيكي ئاده ميزاد بيوورئ، هاويهش^(۱) بؤ دانانى لى به ده ر. هه ر به و بؤ نه وه ليبرا بيانخاته سه ر رنى هاويهش بؤ دانان تا به هه شتى خوا به چاو نه بينن.

(۱) هاويهش: هاريكار، شهريك.

بەلام بۆ گەشتن بە ئامانجیکی وا دەبی چ بکا، ئەوەتا مەردم هەموو
خەریکی بەندایەتی خوان؟

دیاره ئەگەر راستەوخۆ بە مەردم بلی وەرن لە باتی خوا بت بپەرستن،
بەرھەڵستی ئەوەستن و لێی هەڵدەچن. ئەوسا دەڵین: پەنامان بە خوا،
ھاریکار بۆ پەرورەندەمان دانین و بەندایەتی بت بکەین؟ [ئیمە چۆن بە
گوێی تۆ دەکەین؟] تۆ شەیتانی پیسی قار لێگیراوی!

فیلى شەیتان

شەیتان [دواى لێکۆڵینەو] سەرەنجام دەرکەبەکی دۆزییەو کە لەوێ
خۆی بگەیهنێ بە گەورە پیاوانی ناو کۆمەڵ. لە رابوردوا گەورە پیاوانی لێ
خوا ترس ببوون، کە شەوو روژ لە یادی خوا و تیکۆشاندا بوون، بۆ بە
جێھێنانی رەزامەندیی پەرورەندەیان.

ئەوان ئەوینی خویان لە دڵدا بوو. خواش ئەوانی خوش دەوێست و بە
ھانایانەو بوو. خەلکیش ھەر خوشیان ئەوێستن و بەچاوی مەزن و پایە بەرز
تەماشایان دەکردن. شەیتانی ئەمانەى زۆر چاڤ دەزانی.

ئەو گەورە پیاوانە مردن و چوونە پەنای رەحمەتی خواو.

شەیتان کە دەچوو ناو دلی خەلکی، باسی ئەو پایە بەرزانی ئەھینایە
ئاراو و لێی دەپرسین: ئەو فلان کەس و فیسارکەس لە ناو ئیویدا چۆن
کەسانێک بوون؟ ئەوترا: ئەللا بەراستی پیاوی خوا و لە نزیکانی خواو
بوون! کاتی نزیان دەکرد لێ وەرەگرتن و ھەر داخوایکیشیان ھەبوا بە
بۆی جێ بەجێ دەکردن.

وينه‌ی پياوچاگان

شەيتان پرسى: باشه ئتوه له په‌زاره ياندا هەن؟

وتيان: زۆر زۆر

پرسى: ئەى چەندە به تاسە يانن؟

وتيان: هەر مه‌پرسه!

وتى: جا، كه‌وايه بۆ هەموو روژى تەماشايان ناكەن؟

پرسیان: جا له كوێ، مه‌گەر نه‌مردوون؟

وتى: شتيكى ئاسانه! وێنه‌كانيان بکيیشن و هەموو به‌يانیه‌ك تير
تەماشايان کەن.

مەردم له‌و راويژه‌ی شەيتان تووشى سەرسامى بوون. ئەوسا وێنه‌ی
پياوچاگانيان کيشا و هەموو روژى و ئێرانى تەماشایان دەکردن.

له‌ وينه‌وه‌ بۆ په‌يکه‌ر

ورده‌ ورده‌ له‌ وێنه‌وه‌ گەيشتن به‌ په‌يکه‌ر. [واتا: له‌ باتى وێنه‌] په‌يکه‌رىكى
زۆريان بۆ ئەو پياوه‌ چاكانه‌ دروست کرد و له‌ ناو مال و مزگه‌وتانا دايان
مەرزاندن. به‌لام هيشتا هەر خەرىكى پەرسى خوا بوون و هاوبه‌شيان بۆ
نەدەناسى.

ئەيانزانى ئەو په‌يکه‌رانه‌ له‌بەرد ساز دراون. نەقازانچىك دەگەيىن، نە
زياتىك. روژى و بۆيوشيان له‌دەسدا نيه‌؛ به‌لام چوون هى پياوچاگان بوون
به‌ پيروۆ و مەزنيان له‌ قەلەم دەدان.

ژماره‌ی پهیکه‌ره‌کان به‌ره به‌ره زیاتر بوون و له پیشچاوی خه‌لکی گرنگتر و پیرۆزتریش بوون. واتا، هه‌ر پیاو چاکیک کۆچی دوایی ده‌کرد، به‌یکه‌رنکیان بۆ ساز ئه‌دا و به‌ ناوی خۆیه‌وه ناویان ده‌نا.

لە يەيكەرهوه بۆت (هەيكەل)

مەردمى ئەو سەردەمانە كەم كەم تېدا چوون. مندا لانيان باوكانى خويان
دييو، كە چۆن لە بەر دەم ئەو پەيكەرەنەدا مليان كز دە كرد و چەند بە گەورە
و پىرۆزيان دە زانين. ماچيان ئە كردن؛ بەرامبەريان ئەو ەستان و رازو نيازيان
لە گەل دە كردن.

ئەنجا ئەم بەرە، پایەك لە باوكانیان ئەولاتر چوون و كەوتنە سوزدە
 لیبردیان؛ پاشان دەس وە دامان بوون و گاوگەردوون بۆ کردیان.
 لەگەڵ تی پەپینی زەماندا ئەم بتانە بوون بە پەرستوو. واتا: مەردم چۆن لە
 رابردوا خویان ئەپرست [هەرواش] دەسیان دایە پەرستنی ئەوانەو.
 ژمارە ی پەرستوو کانیشت لە ناو کۆمەڵدا زۆرتر بوون: ئەو «وَدَّ»؛ ئەو
 «سَوَاع»ە، ئانەمە «يَعُوْث»ە و ئەو «يَعُوْق»ە و ئەو ی تر «نَسْر»ە.

قاری خوا

[هەر له سه ره له رى لادانه] خوا قارىكى توندو تووشى له و خه لكه گرت و ره حمه تى خوى ليگرته وه. چۆنيان قار لى نه گرى و له ره حمه ت بى به شيان نه كا؟

بۆچی خوا بۆلە رى دەرچوون دروستى كردون و بۆيى بۆ به رهه م

هەيئەت؟

لەسەر عەرزى خوادا بژىن و لە خوا ياخى بىن؟
لە چاكەى جۇراو جۇرى پەرورەئىيان كەلك وەرگرن و ھارىكارى بۆ
دروست كەن؟

ئەمە سەمىكى زۆر گەرەيه! نارەوايىيە كى گەلىك ناشىرە!
خو ئەو مەردمەى خستە بەر قارى خۆى و بارانى لىگرتنەو، تووشى
تەنگ و چەلەمەى كردن و كشتوكال و زاو زىيان كەمەو بوو.

پېغەمبەر

خو ھەزى كرد پياوئك لە خۆيان راسپىرئ كە قسەيان لە گەل بكا و
راستەپىيان پى نىشاندا.

ديارە شىوازى كارى خوا وائىيە كە لە گەل تاقە تاقەى ئادەمىزاد بکەوئتە
گفتوگو و بلى: تۆ ئەم كارە ئەنجام بدە و ئەوەيان مەكە؛ تەنەت
فەرمانەرەوايانىش لە گەل تاكە تاكەى مەردم قسە ناكەن. ناچن بۆ لاى دانە
دانەيان بلىن: فلان كەس! تۆ ئاوا بکە و ئاوا مەكە. كەچى خوشيان ھەر
مروپەكن وەكرو ھەموو مروى سەرزەوى و ھەموو كەسىش دەتوانى بيانىنى
و قسەيان بىستى.

بەلام ئاشكرايە بىنىنى خواو قسە لە گەل كردنى لە تواناى كەسدا نىيە.
شتى و بۆ ھىچكەس دەست نادا، كەسك نەبى خۆى مەيلى لى بى و لە
كاتىكا نەبى خۆى مەيلى لى بى!

لەو دەمەدا خوا پىي خوش بوو پېغەمبەرلەر بىرئ بۆ ناو مەردم، كە

قسه يان بۆ بکا و تېيانگه يهنې.

ئادەمیزاد؛ يان فریشته

خوادره یوست ئەم پېغه مېرە ئادەمیزاد بى. ياننى ھەر يەكك بى ھو مەردمە، كە خوڤان يىناسن و لەوہى دەيللى بە باشى تېيگەن. چوون ئەگەر پېغه مېر فریشته بايە خەلکى ئەيانوت: جا چۆن يەك دەكەوين؟ ئەو فریشته و ئیمە ئادەمیزاد! ئیمە كە دەخۆين و دەخۆينەو و دارای مأل و مندالین، بەندەيى خوامان چۆن بۆ دەكرى؟

بەلام كاتى پېغه مېر ھەر لە جنسى خوڤان بوو، ئەمجا پېيان دەلى: خۆتان دەبين منیش دەخۆم و دەخۆمەو؛ ژن و منالیشم ھەيە و بەندايەتى خواش دەكەم؛ بۆ ئیوہ چۆن ناكړى؟ ئەگەر فریشته بايە ئەوسا پېيان ئەوت: تۆيە كە، نەدەزانى برسپەتى چيپە، نە توونپەتى، نە ھەرگیز نەخۆش دەكەوى و نە دەشمرى، دەبى شەوو رۆژ ھەر خەرىكى پەسنى خوا بى. ئیمەى مرۆى، دەمى برسى و دەمى تینوو. جار و بار نەخۆش و رېبوارى رېى مەرگ، كەى دەتوانین ھەمیشە لە يادى خوادا بين؟

بەلام كە پېغه مېر ھەر لە جنسى مرۆ بوو، پېيان دەلى: منیش وەك ئیوہ، برسپەتى و توونپەتى دەكیشم؛ نەخۆشى و مەرگیشم لە رېدايە و ياد و پەرسىنى خواش دینمە جى، ئیوہ بۆ دەبى نەتوانن؟

ئەوسا مەردم لە قسان دەكەون و جى دەستى پر و بيانوويان بۆ نامینتەوہ.

نوحی پېښه مېر

خوا نوحی کرده راسپاردهی ناوگه لی خوی.

له ناوگه لی نوحدا سهرمایه دار و خاوه ن ده سه لاتی زور هه بوون؛ به لام
خوا نوحی بۆ پېښه مېرېی هه لېژارد و بایه خی به هیچکام له وانه نه دا.
خوا ده یزانی کئی شایانی گه یاندنی په یامی و هه لگرتنی نه مانه ته که یه تی.
نوح، پیاوړکی چاکه کاری دلسوزی، ناوه زمه ند و له سه رخو بوو. ری
پیشانده ریکی هه لسو وراوی راست و باوه پیکراو بوو. خوا نه وی کرد به
پېښه مېر و پئی فهرموو: «گه له که ت بترسینه بهر له وهی سزایه کی سه ختیان
تروش بیی». (۱)

نه و سا نوح له ناو کومه لگه یدا هه ستایه وه و پئی راگه یاندن: «من بۆ ئیوه
پېښه مېر کی جی باوه پم». (۲)

هۆزه که ی چیان جواب دایه وه؟

که نوح کاری خوی له ناو مه ردما ده سپیکرد و وتی: من پېښه مېر کی
راستۆکم بۆتان، هه ندی به ره له ستی و هستان و وتیان: نه مه له که یه وه بووه به
پېښه مېر؟ تا دوینی هه ر کا براهه ک بوو وه ک ئیمه؛ ئیستا هاتوو ده لی: من
راسپاردهی خام بۆ لای ئیوه!

ئاوال و هاو ته مه نانی ئه یانوت: کوپه خو نوح له مندالیا هاوکایه ی خو مان

بوو؛ هممو روژي پيکه وه هل ته ساين و دانه نيشتين، ته مه [نازانم] ته مه پهيامي پښتانه بهري که ي بړ هات؟ ناخو شهو بوويان روژا!...

ده وله موند و ده مارگرزاني کومه ل و تيان: ته مه چي بوو، خوا پياوي نه دوزيه وه نوح نه بي؟ ته مه خه لکه هممو مردبوون؛ له ناو ته م گشته دا خوا که سي بړ پيدا نه بوو کابريه کي هه ژار نه بي؟

نه زان و تي نه گه يشتوو، و تيان: «کوره نوحيش هر ناده ميزاديکه وه کوو خو تان. جا نه گهر خوا نياز تکی وای بيوایه، فريشته يه کي ته هه نارده خواره وه. ټيمه له باب و بايرانيشمان شتي و امان نه ييستوه!»^(۱)

هي وا هه بوون ته يانوت: نوح ده يه وي ل هم ريگه وه به پله و پايه بگا و خوی زلکا.

نيواني نوح و گه له که ي

مهردم وای بړ ده چوون که په رستني بتان کار تکی به جي و کرده وه يه کي ناو زمه ندانه يه. لايان و ابوو ته وي له په رستني بت خو ده بو تری نه زان و ري گو مکر دوو.

سهر و بهري قسه يان بيوو به وه که: باب و کالمان هممو ته م بتانه يان په رستوه؛ چو ن ده بي ټيمه بيرورای ته وان وه لانيين؟

نوحيش ده يزاني بت په رستني نيشانه ي بي ناو زبي و سهر لي شيواوي مهر دمه. ناگای له وه هه بوو که پيشينياني ته وان تووشي هه ل و نه زاني

هاتون، نه گینا ئاده می، باوکی، باب و کالی ئهوان، بهنده ی خوا بووه، نه هی بت.

هۆزی ئه و به هۆی گیلی و سهر لی شیواوی، خییا ن داوه ته په رستی بهرد و، له په رستی خواجه که دروستی کردوون، خو لاده دهن. ههر بۆیه راپه ری و به دهنگی بهرز بانگی کرد: گهلی من! وهرن به ندایه تی بۆ خواجهك بکه ن، که جگه له و کهس شایانی به ندایه تی نییه، من له ورۆزه ی ده ترسم که به لایه کی زۆر دژوارتان به سه را بیّت.

گه وره پیاوانی هۆزه که ی له جوابدا وتیان: ئیمه گومانمان له وه دا نییه، که تو له ری ترازاولکی ئاشکرای.

وه لامی دانه وه: «گهلی من! له ری نه ترازووم؛ پیغمبهرنکم له لایه ن راهینه ری هه موو جیهانه وه؛ په یامی پهروه رنده رتان پی ده گه یه نم و رنموونیتان ده که م، ئه وه ی من له خوا وه ده یزانم ئیوه نایزانم».(۱)

شوین که وتوانت گشت رووته و پووته ن

نوح گه لیکی هه ولدا که به شکوو هۆزه که ی دلیان بیته راسته، مل له به ندایه تی خوا نین و ده ست له بت په رستی هه لگرن، به لام تاك و تراکی له وانه نه پی، که خه ریکی کار و ته قالا بوون و به ره نجی شان و باهووی خو ده ژیان، کهس پهروای پی نه هیئا.

سه رمایه دارانی گه له که ی فیز و ده مار ری پی نه ده دان پی ره ویی له نوح

بكه. سهرمه ستي دارايي و مال و منداډ دهرفته تي بيركردنه وه له پاشه روژي لي بربوون. ئه يانوت: ئيمه ماقوول و خاوه ن سامانين و پېره واني تو ده ست و پين.

كاتي توخ بانگيشتي ده كردن، ئه يانوت: «بروا به پيغمبهره ري تو بينين و بينه ريزي رووته و پووته ي شوئكه و تووته وه؟» (۱)

ته نانه ت له نوحيان ده خواست هه ژار و فه قيري ده ور و به ري ده ركا. به لام نوح به گوئي نه ده كردن و له ولا مدا ئه يوت: «من ناتوانم خاوه ن باوه پران له خو دوور بخه مه وه؛ خو مالي من مالي پاشايان نيه؛ ئه من وريا كه ره وه يه كي ئاشكرام و هيچي تر.» (۲)

نوح ده بيني ئه و فه قيرانه چينيكي باوه پر مه ندي دلپاكن. تو رانديان قاري خوا و تيکشكاني له دوايه. به و بونه وه ليي ده پرسين: «باشه خزمينه! ئينجا كي له ده ستي خوام رزگار ده كا، ئه گه ر ئه وانه م ده ركرد؟» (۳)

به لگه ي داراو ده و له مه ندان

داراو ده و له مه ندان ئه يانوت: ئه و بير و باوه پره ي نوح خه لكي بو بانگه شه ده كا، نه راسته و نه به هره يه كيشي تيا دايه.

بوچي؟

بو ئه وه ئيمه خو مان له كي به ركی و خو گه يانندن به هه ر چه شنه خير و قازانجيكا راهاتووين و هه ميشه له پيشه وه ين ئه وه تا خو شترين خو راك ئيمه

(۲) شوعه را: ۱۱۵، ۱۱۴.

(۱) شوعه را: ۱۱۱.

(۳) هوود: ۳۰.

ده یخۆن و جواترین جل و بهرگیش له بهر ئیمه دایه و مهردمیش له هه موو کارنکا چاولیگه ری ئیمه بون. گو مانمان له وه دا نییه، که خیر له م ولاته دا خۆی له ئیمه نابویرئ و به هه له دا ناچی.

ئه گه ر ئه م ئایینه شتیکی تیا دا به سه ر بوایه، بهر له وه خۆی به و هه ژار و فه قیرانه بگه یه نی، خۆی به ئیمه ده گه یاند.

بانگه شه ی نوح

نوح بانگه شه ی هۆزه که ی کرد و دهستی دایه تیگه یاندن و رینموونیان و پئی وتن: «هۆزی من! ئه من بۆ ئیوه وریا که ره وه یه کی ئاشکرام! وهرن به ندایه تی خوا به جی یین. شه رمی خوا بتانگری و به گویم که ن. خوا گونا هتان ده به خشی و تا ما وه ی دیاری کر او ئه تان هیلتیه وه که خواش ئاکامی هینان ئیتر دوا خستنی که له کارا نامینی، خوزگه ئه مه تان بزانیاه!»^(١) خوا وه شت و واری لی گرتنه وه. بهر قاری خۆی خستن و کشتو کال و تۆره مه ی تووشی که م و کوورپی کردن.

باشان نوح پئی راگه یاندن: ئه ی گه لی من! ئه گه ر باوه ر یین خوا لیتان خۆش ده بی و له م ته نگانه یه تان رزگار ده کا. وه شت و وارتان به سه را ده بارینی و پیت به تۆره مه تان و بژیوتان ئه داته وه.

لی ده پرسین: بۆ ئیوه خوا نانس؟! ده ور و بهری خۆتان زۆری نیشانه ی خوا تیا دایه؛ بۆچی سه رنجیان ناده ن؟ ته ماشای ئاسمان و زه وی بۆ ناکه ن؟

ئەي لە ھاتن و چوونى مانگ و روژ ھيچ تى نافرېن؟!

ئەو ئاسمانانە كى دايھېئاون؛ كە مانگەشەوى وەك دياردەيەكى (۱)
تېشكەدەرەو و ھەتاوى وەك چرايەك دامەرزاندوو؟ يان ئىوہ خۆتان كى
دروستى كردوون و زەوى بۆ راخستوون؟

بەلام گەلى نوح نەھاتنە سەر ئەقل و ھەر باوەرپان نەھيئا! تەنانەت
وہختى نوح بۆ بەندايەتى خوا بانگېشتى دەكردن، پەنجەيان ئەكرد بە كورنى
گورچكەيانا، باوتەكانيان گوى لى نەبى!

جاكەسى نەبيستى چۆن تېدەگا؟ ئەوہش كە خوازيارى بيستن نەبى كەى
دەبيستى؟

نزاي نوح

نوح تەقالايەكى فراوانى داو ماوہيەكى يەكجار دوور و درېژ سەرقالى
بانگەشەى گەلەكەى بوو. واتا: بە درېژايى نۆسەد و پەنجا سالى، لەو
رېگەيەدا خەرىكى زەرپ و چەنگ بوو، كەچى ئەو گەلەى ھەر ميليان بە
راستيدا نەكرد و نەيانكرد.

ئامادە نەبوون دەست لە بەندايەتى بتان ھەلگرن و بەرەو پېشگاي خوا
بگەرېنەوہ.

ئيتىر نوح تاكەى دانى بە خۆدا بگرتايە؟ تاكەى چاودېرى بەدەفەپى و
گەندەكارى سەرزەوى بايە؟

تاکه نگی ته ماشاکه ری پهرستنی بتان، یا کوو مهردمیك بایه، که له ملکی
خوادا ده زیان و سوژده یان بو شتیکی تر ده برد؟ ئیتر چون قوشقی نه بایه؟
ئه وهنده ئه و لئی خایاندن له توانای هیچکه سی تر دا نه بوو!

نۆسه د و په نجا سال! مه زنایه تی ههر شایانی خوایه! پاشان خوا به نوحی
راگه یاند: «له هۆزی تو جگه له وانه ی تا ئیستا پروایان هیناوه، که سی تر پروا
ناهیئی». (۱)

له ماشه وه وهختی نوح جارئکی تر بانگیشتی گه له که ی کرد، ولامیان
دایه وه: «ئه ی نوح! تو مشت و مپرت له یه ل (۲) کردین و قسه ی زورت له گه ل
به زوران داین، ئه گه ر راست ده که ی ئه وه ی ده لئی به سه رمان دی پیمانی
بنۆنه». (۳)

ئه و کاته نوح ههر یه کجاری لیان ناو مید بوو، رووی له درگانه ی خوا
کرد و وتی: خوایه! تاقه دانه یه ک له سته مکاران له م سه ر عه رزه دا مه هیله وه!

پاپۆری نوح

خوا نزا که ی له نوح قه بوول کرد و هاته سه ر ئه وه ی هۆزه که ی له ئاودا
بخنکیئی.

له و لاشه وه ده یویست نوح و خاوه ن باوه ران له و راو و داوه بیاریزی.
بو ئه وه ش فه رمانی به نوحدا پاپۆرئکی گه وره دروستکا. نوح بو
سازدانی ئه و پاپۆره مه زنه که و ته ته قالا. که هۆزه که ی سه رنجیان دا نوح

(۱) هود: ۳۶. (۲) له یه ل: له گه ل.

(۳) هود: ۳۲.

خه‌ريکي کاره، ده‌سيان دايه سه‌ره سه‌ر نيان و گه‌مه پي‌کردني:

ئه‌وه خه‌ريکي چييت جه‌نابي نوح؟ ئه‌مه له که‌يه‌وه بووي به دارتاش؟
 ئيمه پيمان نه‌وتي: ئاوه‌لايه‌تي ئه‌و خوت و خو‌پريانه مه‌که؟ هه‌ر به گو‌يت
 نه‌کردين و ئه‌وه‌نده له‌گه‌ل دارتاش و ئاسنگه‌ر هه‌ستايي و دانيشتي تا
 سه‌ره‌نجام بوويه دارتاش! ئه‌م پاپۆره به‌کو‌ندا هاتو چوو ده‌کا، نوح؟ کارو
 کرده‌وي تو هه‌موو سه‌ير و سه‌مه‌ره‌ن؟ ئاخو به‌سه‌ر رنج و به‌ردا ئه‌روا، يان
 به‌ته‌مووي کيوه‌کانا سه‌رده‌که‌وي؟ خو ده‌ريا ليره زور دووره، جندوکه
 ئه‌يه‌ن به‌ريگا، يان گا ده‌يکيشي!

نوح هه‌موو ئه‌وانه و له‌وانه به‌ولاوتريشي ده‌بيست و ديسان هه‌ر به
 له‌سه‌ر خو‌يه‌وه دريژه‌ي به‌کاري ده‌دا! جارو بار پي ئه‌وتن: «باشه‌گالته‌مان
 پي‌بکه‌ن، ئيمه‌ش گالته به‌ئيه‌ ده‌که‌ين، هه‌ر وه‌ک ئيه‌ پيمان ده‌که‌ن».(۱)

لافاو

برپاره‌که‌ي خوا هاته‌دي، په‌نا به‌خوا! ئاسمان دايگرت له‌باران! باري و
 هه‌رياري؛ به‌جو‌رنكي وا هه‌ستت ده‌کرد ئاسمان بووه به‌بيژنگ و ئاوي
 پيوه‌ناوه‌ستي. ئاو بي پسانه‌وه ده‌هاته‌خوار؛ لافاو هه‌ستا و به‌چوار ده‌ورا
 زوري بو مه‌ردم هينا.

خوا فه‌رماني به‌نوح دا که: له‌هو‌زي خو‌ت ئه‌وانه‌ي باوه‌ريان پي‌ت
 هيناوه، له‌گه‌ل بنه‌ماله‌که‌ت سواريانکه و له‌هه‌ر جو‌ره‌گياندار و

په له وهریکیش نیرو مییه که له گه ل خو بیته. چوون لافاوه که، گشتگیره، نه مرؤ ده توانی خو له دهستی دهرکا، نه گیان له بهریش.

نوح چونی فرمان پی درابوو، وای کرد؛ له ناو که شتییه که دا له هۆزه که ی دهسته ی خاوه ن باوه ران و له حه یوان و بالندهش له هه ر نه ژادی نیر و مییه کی جی کرده وه. پاپور، که وته ری و به ناو شه پو لگه لی کتو ئاسادا ده ری کردن.

مهر دم له هه ر لاوه به ته پو لکه و که ژو کتودا هه لده به زین و له دهستی سزای خوا هه لده هاتن. به لام بو ده رچوون له دهستی خوا په ناده رتک جگه له خوا له ئارادا نه بوو.

کور ی نوح

نوح کور یکی هه بوو، که ئاوال و شو ئنکه وتووی، سته مکاران بوو. کور په که ی له گه مارؤی لافاوه که دا دیت و بانگی لی کرد: کور ی بابی! وهره له گه ل ئیمه سوار به، وه دووی خوانه ناسان مه که وه. له ولامدا وتی: هه ر ئیستا خو ده گه ینمه لووتکه ی کتوان و له دهستی ئاو رزگار ده بم.

نوح پی وت: ئه مرؤ پاراستنی که له سزای خوا نییه، مه گه ر که سی خو به زه یی پیا بیته وه. به شو ئنیا شه پو ل که وته به نیان و چووه ریزی خنکاوانه وه. نوح به شو ئن کور په که یا دل په ریشان بوو. چو نیش په ریشان نه بی کور ی بوو، گر کی دلی بوو. ئه و له هه و لا بوو کور په که ی له ئاگری قیامت پیا ریزی؛ که چی له ئاوی دنیا ش بو ی نه پاریزرا.

ئاشکرایه، که وته ئاگر، گه لیک به ژانتره له که وته ئاو، و سزای ئه و

دنياش زۆر سامناكره. به لام خوا به لئىنى به نوح دابوو بنه ماله كهى پيارئزى!
دياره به لئىنى خواش جيى گومان نيه!

هر به و هيوايه وه نوح ليبرا له لاي خوا بيته تكاكارى كوپره كهى

ئهو، له بنه مالهى تۆ نيه

«نوح له پهروه رئننى پارايه وه وتى: پهروه رئننى من! كوپره كه م له بنه مالهى
منه وه به لئىنى تۆش راسته، تۆ له هه موو فهرمانپره وايه ك ليترائى»^(۱)

به لام خوا بۆ خزمایه تى ناروانى، بۆ كرده وه ده روانى و تكاش بۆ ئه وانى
هاوكار بۆ خوا داده نئىن قه بوول ناكا.

هاوبه ش بۆ خوا ده نهرىش له بنه مالهى پيغمبهر نيه، ته نانه ت ئه گهر
كوپرىشى بى.

له وروه وه خوا نوحى ئاگادار كرد و فهرمووى: «ئهى نوح! ئه و كوپره ت
له بنه مالهى تۆ نيه، چوون كرده وهى ناپه سه نده؛ هه رچى شاره زاييت به
سه را نيه لئىمى داوا مه كه، ئامۆژگارىت ده كه م، نه چيه ريزى نه زانانه وه»^(۲)

نوح كه داچله كا، په شيمان بووه وه و وتى: پهروه ردگارم! په نات بۆ دئىم
له وهى خوازيارى شتێك له تۆ بىم نه يزىم، ئه گهر نه مبه خشى و به زه ييت پئما
نه يه ته وه له زيانبارانم.^(۳)

(۲) هوود: ۴۶.

(۱) هوود: ۴۵.

(۳) هوود: ۴۷.

له دواي لافاو

هه ركه فهرماني خوا هاته جي و سته مكاران چوونه ژر ٿاو، باران
وه ستايه وه و زه وي ټاوي هه لمڙي.

پاپڙ له سهر چي اي جوودي له ننگه ري گرت و ٽه وسا وترا: «هه ي تووناو
توون بن ٽه وانه ي وا به دفه پرن». (١)

پاشان وترا: ٽه ي نوح: «به دلنيايي وه دابه زه». (٢)

نوح و دانيشتواني كه شتي ٿاسووده به سهر وشكي دا كه وتنه ري. خوا
نه ناساني گه لي نوح ٿيدا چوون و نه ٿاسمان په كي بڙيان كه وت و نه زه ويش.
دوايي خوا پيتي به نه ته وه ي نوح به خشي؛ به هه مو و لايه كابل او ه يان سه ند و
سهر زه ويان پر كرده وه.

له نه زادي نوح زور كوڙمه لي ها و باوه پ و زور پيڻه مبه ر و فهرمانږه وا
كه وتنه وه.

«سلاو بڙ نوح له سهرانسه ري دنيا دا». (٣)

باڭزەي بەھيٰز

لە دوای نوح

بەلئى، خوا پىتى بە تۆرەمەي نوح داو بەم سەرزەويەدا پرزو بىلاو بوونەو. يەك لەو نەتەوانەي کە لە نەژادى نوح کەوتەو، نەتەو، نەتەو، «عاد» بوو پياوانى گەلى عاد، زۆر بە تواناو زۆردار بوون. واتا: داراي بەدەنيكى هيند پتەو و خۆراگر بوون، ئەتوت لە ئاسن سازدارون. کەس کۆلى پى نەئەدان و کۆليان بە گش کس دەدا. ئەوان ترسيان لە کەس نەبوو و هەموو کەسيان لى دەترسا. خوا بە هەموو بارىکا نىعمەتى بە سەرگەلى عاددا رشتبوو. رانە وشتر و رانە مەريان، دەشت و دوليان داگر تبوو. مەيدانان پر بوون لە جەلە (۱) ئەسپى ئەوان و مالانيان پر بوون لە منداڵ.

کاتى وشتر و مەريان بەرەو لەوەرگە دەبردن، يا مندا لانيان بۆ گەشت و سەيران وەدەردە کەوتن، ديمەنى سەرنج پراکيشيان گەلێک جيى سەرسامى بوو.

---

(۱) جەلە: دەستە، بىلۆک.

ولاتی عاد به گشتی، ولاتیکی جوان و ره‌نگین و رازاوه به باخ و کانیای
زۆر و زه‌به‌ند بوو.

سپله‌یی گه‌لی عاد

به‌لام گه‌لی عاد سپاسی نه‌و هه‌موو نیعمه‌ته‌یان هه‌رگیز به‌جی نه‌ده‌هینا.
ته‌نانه‌ت رووداوی چوونه ژۆر ئاوی دنیاشیان، که باب و باپیر بۆیان
گێڕابوونه‌وه و خوشیان شوینه‌واریان له‌سه‌ر عه‌رزا ده‌بینی له‌بیر خۆ برده‌وه.
هه‌ر له‌بیریان کرد، که خوا نه‌و به‌لا تاقه‌پرکه‌ره‌ی بۆچی به‌سه‌رگه‌لی نوح
هینا.

نه‌مانیش قۆلیان لی هه‌لمالی و شانیان کرد به‌په‌رستنی بتاندا؛ هه‌روا که
گه‌لی نوح کردیان.

به‌ده‌ستی خۆیان بتیان له‌به‌رد نه‌تاشی و پاشان سوژده‌یان لی نه‌بردن و
به‌ندایه‌تییان ده‌کردن.

هانایان بۆ ده‌بردن؛ هینانه جیی ئاواتیان لی ده‌خواستن و گاوگه‌ردوونیان
ده‌کردن. یانی راست؛ چوونه‌وه سه‌ر رێبازی گه‌لی نوح.

نه‌قلیان پێ نه‌ته‌شکا، راست و هه‌له‌ لیکده‌نه‌وه و ده‌ست له‌بت په‌رستی
هه‌لگرن. له‌کاری دنیا‌دا ژیر و شاره‌زاو له‌دینا زۆر گێل و نه‌زان بوون.

دژمنایه‌تی عاد

زۆر و توانای نه‌ته‌وه‌ی عاد، چ بۆ خۆیان و چ بۆ خه‌لکی تریش هه‌ر
مایه‌ی زیان و چاره‌ره‌شی بوو. چوون نه‌پروایان به‌خوا هه‌بوو، نه‌به‌روژی

په سلاښ. ئيتړ چى دهيتوانى بهر به درندايه تيان بگرئ؟ چى دهيتوانى
پيشگرى دژمنايه تيان بئ؟ چؤن دهس درئزيان به سهر خه لکى دا نه کردايه؟
له حالئکا نه بالا دهستئکيان به چاودئرى هه لسو که وتى خوئان ده زانى و نه
پرواشيان به جيهاښکى دیکه هه بوو.

سووک و ئاسان، وهك جانده وهر ناو دارستان، مه زن چووکى هه لده درى،
زؤردار بئ زؤرى ئه هارى.

هر کاتى رکیان نه جوبى، عهينى فيلى ههست هه لگرتوو، له نه چيران
نه ده گه پان، تا له گيانيان نه کردايه. له وهختى شهردا مه زراو باخيان خاپوور
ده کرد و بهر ه شيان^(۱) تاقه پر ده کردن.

هر شار و دئيهك ئه رويشتن به دغه پريان ئه گه يانده ئه وپه پرى خوئى و
دانيشتوانى، به ئاوروويان تووشى بئ ئاوروويى ده کرد.

داماو و بيدهستان له دلره قيان ده ترسان و له تاوى ده سدرئزيان
هه لده هاتن. توانايى و ده سه لاتيان مايه ي شهر بوو، بو خوشيان و جيا له
خوشيان.

چه شنى هه ر ئاده ميزادئك كه نه باوه پرى به خوا هه بئ، نه به روژى تۆله و
پاداش.

کۆشکه کانی گهلى عاد

دهوله مهندانى عاد هيچ کار و کؤششئکيان نه بوو، خواردن و خهوتن و

(۱) بهر: تۆرهمه، نسل.

رايواردنى لىي بەدەر.

ھونەريان بېو بەدەر، خانو بەرە و كۆشكى سەر لە ئاسمان ساوى لىي
 ھەلخەن و بېكەن بە ماھىي دەمار نواندن و شانازىي بە سەر يە كتردا.
 پوول و نەغدینەيان، ھەر بە ئاو و گل و بەردا دەچوو. بە ھەر زەوييەكى
 باھىر و ھەر بەرزاىيەك ئەگەشتن كۆشكىكى بلىنديان تىادا ئەكردەو.
 خانوەكانيان بە شىوازيك ساز ئەدا و ئەپازاندەو، كە ژيانيان نەپراوەبى و
 مردنيك لە ئارادا نەبى.

لەملاو لە پەستا كۆشكى بىي كەلك و ناپتيوست ھەلدەخران و لەولاو
 مەردمى روت و رەجال بە سكى برسى رۆژ و شەويان ئەدايە سەر.
 ھەزار و بىدەستان كولانەيەكيان دەست نەئەكەوت تىادا بژين و زۆريك
 لە خانووى دەولەمەندانىش پەپوول لىي دەخويندن. ھەر كەس ئەوانە و
 كۆشك و تالارى ئەوانەي بديايە، بۆي دەردەكەوت پراويەكيان بە رۆژى
 سەلانىيە.

ھوودى پيغەمبەر

خوا دەريوست پيغەمبەرئەك بئيرى بۆ ئاو نەتەوھى عاد. ئاشكرايە كە خوا
 ھەرگىز پىي خوش نىيە بەندەكانى لە رىنگەي راست لادەن و گەندەكارىي لە
 سەرزەوى دا پەرە بستىي.

نەتەوھى عاد ئەو ئاوەزەي خوا پىي دابوون، تەرخانيان دابو بە خواردن
 و خواردنەو و ھەرزەي و كردنەوھى مالانەو. چوون بيرو ئاوەزيان لە رىي
 رەزامەنديي خوادا نەخستبوو كار، تووشى ھەلە بېوون. لە مەيانى دنيايدا

گه لیک شاره زاو سهرده رچوو و له باری ئایینییه وه تا بلیی نهزان و گیل بوون.
بیوونه بهنده ی بهرد و به خوشیان هه رنه ده زانی.

خوا ده بوست راسپارده یه کیان بۆ بنیری و له و خه وه یان راپه رینی.
پهروه رین حهزی کرد ئه و راسپارده یه یه کیك بی هه ر له خو یان، که
بیناسن و جوان له قسه ی تی بگهن. ئه و پینگه مبه ره هوودی ناو بوو، که له ناو
بنه ماله یه کی به ریزی گه لی عاددا چاوی به دنیا هه لێنا بوو، و به باوه رپکی
ئاوه زمه ندانه و راستیخوازان وه پهروه رده بیوو.

بانگیشتی هوود

هوود له ناو گه له که یا هه ستایه وه؛ بانگی کردن و پیی وتن: «گه لی من!
به ندایه تی بۆ خوا بکه ن، ته نیا خوا شایانی په رستنه». (۱) چۆنه ئیوه بهرد
ئه په رستن؛ به لام ئه و که سه ی دروستی کردوون نایه رستن!؟

مه گه ر ئه مه هه ر ئه و به رده نیه دوینی به دهستی خۆتان تاشیتان؟ ده
ئه مرۆ چۆن به ندایه تی یان ده که ن؟! ئیوه خوا دروستی کردوون و هه ر خۆشی
روژیتان بۆ به ره م دینی. هه ر ئه ویشه پیتی به دارایی و باخ و مه زرا و
تۆره مه تان به خشیوه.

خوا خۆی ئیوه ی هینایه جیی گه لی نوح و هیز و توانایی به ده نی دانئ.
دیاره له پێناو ئه و هه موو چاکه یه دا بهنده یی هه ر شایانی ئه وه و، که سی دی
بۆ په رستن ناشی.

[تۆزى تى فکرتىن] سەگى بەردرگاكتان چوون پېشەو پەلانى دەهاونە
بەر، ھەرگىز بەجىتان نايەللى و وەك سېبەر ھەر لەگەلئانە.

تائىستا بىنراو سەگىك خاوەنى خۆى بەجى بىللى و بېروا بە شوین
کەسېكى تردا؟

يا بىنيوتانە گيانلەبەرئك بېتە بەندەى بەرد و سوژدەى بۆ بەرئ؟ دەى
ئاخو ئادەمیزاد لە ھەيوان خوارتر بى، يان سەرترا؟

ولامى گەلەكەى

مەردم ھەر لەفكرى خواردن و خواردنەو و ھەو سبازىدا بوون. «لە
ژيانى دنيا گەلەك رازى بوون و دلان پى سپاردبو». (۱)
ھەر بەو ھۆبەش بە بىستنى وتەكانى ھوود، دل پەنگاو دەبوون و لە
يەكتريان دەپرسى: ئەرئ ھوود دەللى چى؟ چى دەوئ؟ خۆكەس لە قسەى
تى ناگا؟

يان، ھەر پياوئكى ساويلكەيە، ياكو شىت بوو!
جاريكى تر ھەولیدا تىيانگەيەنئ، دارا و دەولەمەندانى گەلەكەى وتيان:
«وادەردەكەوئ يا ھەر نەزانى دنيا چ باسە، يان مرقەكى درۆزن بى!
جوابى دانەو: خزمان! من ساويلكە و بى ئاوەز نيم. راسپاردەيەكم
لەلايەن راھىنەرى ھەموو جىھانەو. خەرىكم پەيامى پەروەرنەدان پى
رادەگەيەنم و رى پيشاندەرىكى جى باوهرم بۆتان». (۲)

ليزانى هوود

هوود بۇ ھېتانه سەر رڼى ھاوئشتمانانى كەوتە تەقلاو ديسان به ليبرانى
وله سەر خۆييه وه قسه ي بۆ كردن.

پىي وتن: خزمينه! من براى ئتوه و ئاواله كەي جارانتانم! بۇ خوتان چاك
نامناسن؟

بۇ وا ليم ده ترسن و دووريم لى ده گرن؟ خۆ هيچ زياتىكى مالىيتان پىي
ناگه يەنم!

«برايان! ئە من هيچ پاداشيكم له ئتوه ناوي، پاداشى من له سەر خوايه و
به س.» (۱)

له باوه پ به خوا ھېتان بۆچ ده ترسن؟ سوئند به خوا، باوه پ به خوا كردن،
يەك ريزه زيانى مالىيتان پىي ناگه يەنئى! به لكوو به پيچە وانە وه، خوا ھەم پيت
به بزيوتان ئە دا، ھەم ھيز و تواناشتان زياتر دە كا.

گەلى من! ئتوه بۇ پېغه مېرەيى من، به شتيكى سەر سوپ ھېنەر ده زانن؟
خۆ خوا جيا جيا له گەل تاكه تاكه ي ئتوه قسه ناك! ره وشتى وانيه رووى دەم
له تاقه تاقەي ئادە ميزاد بكا و بلى: تۆ ئاوا و ئاوا بكه!

به لكوو له ناو ھەر كۆمە لگايه كا به راسپاردە يەك له خويان ئە سپيرئ
له گە ليان بكه وئته گفتوگۆ و شارە زاي راستە پريان بكا. ھەر له و رووه وه
منيشى راسپاردووه قسه له گەل ئتوه بكه م و رينموونيتان كە م. «بۆ پيتان

به لاجه ویه په یامی په روه رنده تان بدری به مرویه کی له خوتان که وریاتان
بکاته وه؟» (۱)

باوه پری هوود

گه لی عاد بوریان خوارد و نه یانده زانی جوابی هوود چۆن بده نه وه! که
بینیان هیچیان بۆ نه ماوه ته وه، وتیان: دیاره خواکانی ئیمه قاریان لی گرتوی
و فکر و ناوه زیان گۆریوی! نه ها، چ زه بریکیان پیگه یاندووی!
هوود ولامی دانه وه: نه و بتانه به ردن، نه قازانجی به که سیك ده گه یه نن و
نه زیانیکیش!

نه قسان ده که ن؛ نه ده بیستن؛ نه ده شینن! نه خیریان له ده س دی و نه
زیانیش.

هر ئیوه ش خوتان نه به هره یه کتان له ده ستایه و نه پیچه وانه شی!
نه ده توانن قازانجیک به من بگه یه نن و نه زهره ریکیش! من نه بروایه کم
به و په رستوانه ی ئیوه هه یه و نه لیشیان ده ترسم، «به ش به حالی خۆم هیچ
هاوبه شیکیش بۆ خوا ناسم». (۲)

له ئیوه ش هر ترسیکم نیه، «نه گهرچی ته واوی پیلانه کانیشتانم بۆ
بخه نه گهر؛ چوون خۆم سپاردوو به ئه للا، که په روه رینی منیش و
ئیوه شه». (۳)

(۲) هوود: ۵۴.

(۱) ئه عراف: ۶۹.

(۳) هوود: ۵۶، ۵۵.

ته واورى بوونه وەر به فهرمانى تهو ده گهرې و تاقه گه لايهك بې مه يلى تهو
داناكه وئ.

ملهورپى عاد

ته ته وهى عاد هه موو تهو وتانه يان ييست و ههر مليان به راستيدا نه كرد.
رېنموونى هوود به جاريانا نه چوو، و ليزانى هوود كارى تيدا نه كردن.
پييان وت: تو به لگه و نيشانه ي باوهر پېده رت نيه! ئيمه له پيناو تهم قسه
تازانه ي تو دا ده ست له خويانى كوئمان هه لئا گرېن.

به قسه ي تهم و تهم ده ست به ردارى تهو خويانه بين كه باب و كالمان
به رستوونيان؟ شتى وا چوون ده بې؟

هوود! كه تو پروات به خواكانى ئيمه نيه و لييان ناترسى؛ ئيمه ش نه
باوهر به و خويابه ي تو ده كه ين، نه ليشى ده ترسين! ئيمه گه ليكمان هه پره شهو
گورپه شه ي سزا له زمانى تو ييست! تهو سزا له كوئدايه هوود! كه ننگى
سه ره ه لده دا؟

ولامى دانه وه: «كاتى [سه ره ه لدانى] خوا ده يزاني؛ من ترسينه ريكى
ئاشكرام و هيچى تر». (۱)

وتيان باشه، تهوا ئيمه چاوهرپى روودانى تهو به لايه ين و به ئاواتين
بيبين.

هوود لهو نه ترسيه يان سه رى سورماو، بو نه زانيان دل په رووش بوو.

سزا

گهلی عاد ماوه يه ك بوو به ته مای باران بوون. هه موو روژئی بو ئاسمانیان
 دېروانی، كه چي هه وړتكيان چاو نه ده كرد. ئاتاجي باران بوون و به
 خو شحال ييه وه چاوه پروانی بارين بوون. له يه كي له و روژانه دا سه رنجياندا
 په له يه كي هه وړ له هاتندا يه. دلخو شيان پي كه وت و قوولانديان: نه وه
 هه وړی بارانه! ئانه وه هه وړی بارانه! ئنجا له خو شيا ده سيان كرد به هه لپه رين
 و هه رايان له يه كتر ده كرد: هه وړی باران! كوپه هه وړی باران!

به لام هوود تيگه يشت به لايان لي نزيك بو ته وه. پني وتن: نه وه هه وړی
 ره حمت نيه، ره شه بايه كه سزايه كي سامناكي له گه لدايه.
 هه رواش دهرهات. وانا بايه كي به هيژ هه لي كرد كه مردم وينه يان
 نه بيني بوو، نه ييستو و شيان.

بوژايتكي واكه دارو دره ختي داپاچي و مالانی روخاند. گيان له بهري كه
 هه لده گرت دووري نه خستنه وه، جا له عه رزي راده خستن. ريخ و لمي
 بيا وانه كانی و هه فری ددها، ولاتی كرد به تاريك ستايتك كه س هيچي بو چاو
 نه ده كرا.

نه مجا به ته وای هه وليان لي هات. خو يان كرد به مالاندا و دهرگا كانيان
 پشت خست. مندا لان ئالان به دايكه كانيانا. مه رد [له ترسانا] باوه شيان
 كرد بوو به ديواره كانا و هه نديك خزابوونه كون و قوژينه وه.

مندا ل دايان له ژير گريانا. قيژه ي ژنان به رزه وه بوو و پياوان كه وتنه داد و

هاوار!

هه ستت ده كرد كه كه سيك ده لي: «نه مړو په ناگايه ك بؤ خؤلادان له سزاي
خوانيه» (۱).

نه و بؤرانه و ترانكه ره پاش حه و شه و هه شت رؤژان وه ستايه وه.
لاشه ي مردوان كه چه شتي قؤترمه ي دارخورما به سهر خاكدا كه و تبوون.
ديمه تيكي باوه پې نه كراويان هه بوو. قه ل و دال خه ريكي خوار دني كه لاکي
كوژراوان بوون و ماله روخواه كان بيرون به جتي كونده بوو.

هوود و خاوه ن باوه پان، پروايان رزگاري كردن، و گه لي عادي ش به هو ي
ملهوربي و سته مكاربيان، تووناو توون بوون. بزانن كه گه لي عاد له ئاستي
په روه رنده يان ملهور بوون. هه ر نه ولاتر چن نه و عاده ي گه لي هوود بوون.

وشتري سه موود

له دواي عاد

هؤزی سه موود بوو به ميراتبه ری عاد، هه روا که عاد، بیوون به میراتبه ری
گه لی نوح.

به لی، سه موود بوو به جیگاداری عاد، وه کوو چۆن عاد، ببوو
جیگاداری نه ته وه ی نوح.

نیشتمانی سه موودیش هه روا جوان و رازاوه بوو. پر بوو له گوڵ و گیاو
کانیاو و مه زرا و باخگه لیک، که چۆم و جۆگه له یان به بهردا ده رویش.

گه لی سه موودیش بۆ هه لختنی کۆشک و مأل و به ره هم هینانی باخ و
مه زرا، شانیا ن نه دا له شانی عاد و له باری ئاوه ز و پیشه سازییه وه له وانیش
پیشکه و تووتر و له بهر تر بوون. کیوه کانیا ن شه ق نه کرد و خانو و به ره ی خو ش
و دلگیریا ن تیا دا ساز نه دان و به ته مووی به رده وه نه خش و نگاری هونه رنما
و سه رنج را کیشیا ن هه لده که ند.

هونه ر و ئاوه زیا ن به ردی ره قی وه ها بۆ نه رم کرد بوون، نه وه ی خه لکی تر

به موم سازيان نه دا، نه وان له به رد دروستيان ده كرد. كاتې ده چوپوه ناو
 شاره كانيانه وه هر به ته وای و اوت وړ ده ما. كوشكي مهن و كيؤ ناسای
 وات به رچاو ده كه وت، پیت و ابو جن دروستی كردوون. گولی دلگه شیني
 وایان به ته مووی دیواره كانه وه نه خشانده بو، هه ستت ده كرد به هار به ره می
 هیناون.

به راستی خوا هم له ناسمان و هم له زه و ییه وه، خیر و بیړی به سر
 هوژی سه موودا رشتبوو و ده رگای نیمه متی جوړاو جوړی بو ناوله
 كردبوون.

ناسمان به وه شت و وار و زه وی به گول و روهك^(۱) و باخ به بهر و میوه
 ره نگاو ره نگه وه دلاوایی خوږیان به گهلی سه موود پشاندا بوو. خوا
 پیداوستی جوړاو جوړی ژیان و دریژی ته مه نی پی به خشیوون.

پی نه زانی سه موود

به لام هه موو نه وانه، گهلی سموودی نه هینایه سر پی زانین و به ندایه تی
 خوای خاوه ن شكۆ.

به لكرو به پیچه وانه وه هه لینان له سر یاخیه تی و سته مكاربی. خویان له
 بیر برده وه و سرخوږشی نه و مال و سامانه بوون، كه پینان درابوو. زوو زوو
 نه یانپرسی: ناخو له نیمه به ده سه لات تر بیی؟ هه رگیز به دلپانا نه ده هات
 روژنك بمرن و نه و كوشك و باخانه یان به جی یلن.

(۱) روهك: هه رچی له زه وی شین ده پی.

لايان وا بوو، مهرگ هرگيز رڼي ناکه وږته ناو ته وکه ژانه و نهواني هر بڼو
نادوزر ږته وه!

وايان بېر ده کرده وه گهلي نوح، له چوم و دولا بون، بڼه ناو
خنکاندوونې! هوزي عاديښ نشته جيی دهشت و ناراني بون بڼه
تېداچوون! که وایه ژینگه ی نهوان له ترسی مهرگ به دووره.

به نډایه تی بتان

ته نیا به وانه وه نه وه ستان، به لکوو ده سیان دایه تاشینی به رد و به نډایه تی
کردنیان.

نه وانیښ چه شنی هوزي عاد و هوزي نوح که وتنه سوژده بردن له بت.
خوا گهلي سه موودی کردبوو به فرمانده ری به رد، که چی گیلی و نه زانی
خویان کردنی به به نډه ی به رد.

خوا ریزی لیگرتن و بژیوی پاکی دانی، به لام نهوان هم سووکایه تییان به
خویان کرد، هم به هم موو ئاده میزاد.

«تاشکرایه خوا به هیچ کولوچی زلم له کهس ناکا، به لام مرو خوی له
خوی ده کا».(۱)

زور سیر بوو! نه که وتنه سهر خه واندن و سوژده بردن له به ردیک که به
دهستی خویان تاشیوویان و ته کو جمی لیوه نه نه هات! تایا ره وایه زوردار
به نډایه تی بی زور بکا؟ یا کوو گه وره سوژده له ژیر دهسته ی خوی به ری؟

به لّام ئهوان چوون خويان له بير برده وه خوښيان له بير نه ما، چوون
خوای خوږيان به هه ق نه ده ناسی، خواش خوار و رسوای کردن.

سالم

خوا مه یلی لی بوو پېغه مېرئکیان بۆ بنیرئ، هه روا که بۆ هوژی نوح و
هوژی عادی هه نارد.

بی گومان خوا رازی نییه به نده کانی رئی هه له بگر نه پش. زوړیشی پی
ناحهزه ناراستی و نامرؤی له سه رزه ویا سه ره له بدا. هه ز له ناو
هاونشتمانانی خوږانا سالم ناوئک هه بوو که له بنه ماله یه کی رئک و پئک بوو،
و به باوه پئکی راستخو ازانه شه وه بارهاتبوو.

سالم پیاوئکی خیر خوازی له دل نزیکی جیی حورمه تی مهردم بوو. له
ناو کۆمه لدا ناوبانگی چاکه ی ویردی زمانان بوو. خه لکی جار و بار له بهر
خووه ئه یانوت: ئه گا به پله و پایه یه کی بهرز و که سایه تیه کی گه وره ی
لی ده ردئ.

ئهوان به ته مابوون سالم دهوله مه ندیک کی گه وره و پیاو ماقوولئیک کی
ناوداری کۆمه لی لی ده ردئ. چاوه پروان بوون بی به خاوه ن ملک و ماشیک کی
زور و کۆشکیک کی سه رنچراکیشی زور گه وره.

ته نانه ت باوکیشی هه ر چاوه پئ بوو کورپه که ی به یارمه تی ئه و ئاوه ز و
وردینییه ی پوول و پاره یه کی زور کۆ بکاته وه و له ورئگه وه ناو ده رکا.

به سواری ئه سپ له مال وه ده رکه وئ؛ خزمه تکار به پشت سه ریه وه بن،
مهردم سلّوی لی بکه ن و بلین: ئائه وه کورپ فیلان که سه! ئه ویش کاتی

ده بیستیه وه که خه لکی ده بیژن: فلان که س پیاوکی زۆر به خته وه ره، چوون کوره که ی سهرمایه دارکی گه و ره یه، شاد و خوشحال بی.

به لام ویستی پهروه رنده پیچه وانیه نه وه بو. خوا ده بیست سالح به پله ی هیژای پیغمبه‌ری بگه یه نن و بینرته ناو هۆزه که ی که له تاریکی ده ربازانکا و بیانگه یه نن به روشنایی. کام سهر بلندی له وه باتره؟ کام پله و پایه له وه هیژاتر؟

بانگه‌شهی سالح

سالح له ناو هاو نشتمانانیا راپه‌ری و پی‌وتن: «هۆزی من! هه‌ر خوا به‌رستن، بیجگه له وه په‌رستویه کی تر تان نییه». (۱)

ده‌وله‌مەندانی کۆمه‌ل کات و ساتی خو‌یان ته‌رخان دابوو به‌ خواردن و خواردنه‌وه و هه‌له‌ و هه‌رزه‌یه‌وه. خه‌ریکی په‌رستنی بتان بوون و له‌ بت بگه‌رته‌وه که‌سی تریان به‌ شایانی په‌رستن نه‌ده‌زانی. دیاره‌ که‌ده‌بی بانگه‌شهی سالحیان چه‌نده‌ پی‌ سه‌یر بووی. جارێکیان توو‌په‌ بوون و پرسیان: نه‌و کابرایه‌ کییه؟ خزمه‌تکارانیان و لامیان دانه‌وه: نه‌وه سالحه.

- باشه، نه‌لێ چی؟

وتیان ده‌لێ: ته‌نیا خوا به‌رستن؛ چوون جگه له‌و که‌سی دی بۆ په‌رستن ناشی. ده‌شییژێ: خوا پاش مردن ده‌تان ژینیته‌وه و پاداشی چاک، یان خرابتان ده‌داته‌وه. ده‌لێ نه‌من راسپارده‌ی خام، و نه‌و خۆی هه‌ناردوومی بۆ ناو

گه له که م.

سهرمايه داران دايان له ژير پيکه نيناو وتيان: ئه‌ی هه‌زارا ئاخړ ئه‌و و

پيغمبه‌ريی؟

ده‌جا ئه‌و نه‌کوژشکيکی هه‌يه؛ نه‌باخ و ده‌شت و مه‌زرايه‌ك شك ده‌با،

پيغمبه‌ريی چون بۆ ده‌کړی؟

چاوه‌پراوی^(۱) دژمنانه‌ی سهرمايه‌داران

ده‌وله‌مه‌ندان سهرنجيان دا هه‌ندئ له مه‌ردم خه‌ريکن بکيشرين به‌لای

سالح دا، ئه‌مجا چوون ترسيان هه‌بوو پله و پايه‌ی کۆمه‌لایه‌تيان له ده‌ست

بيته‌وه، به‌و خه‌لکه‌يان وت: «بابه! سالحيش هه‌ر کابرايه‌که وه‌کوو خۆتان.

خواردنی هه‌ر له‌وانه‌يه‌ ئیوه ده‌بخۆن و خواردنه‌وه‌شی هه‌روا.

ئاشکرايه‌ شوونکه‌وتنی کابرايه‌کی له‌چه‌شنی خۆشتان سهر و به‌ری به‌

زياتتانه.

ئهو واده‌ی ئه‌وه‌تان ده‌داتی که‌پاش ئه‌وه‌ی مردن و ئيسقاتان بوو به‌خاك

سهر له‌نوئ زیندوو ده‌بنه‌وه؟

په‌کوو! چه‌ن دوور له‌راستییه‌ ئه‌و واده‌ی پیتان ده‌درئ!

نه‌خیر، جیا له‌م ژيانه‌ی دنیا ژينیک له‌ئارادا نیه، ده‌مرين و ده‌ژين، به‌لام

زیندوو بوونه‌وه‌که‌مان نیه و نابئ.

سالح هه‌یچی تر نیه، درۆ هه‌لبه‌سيك نه‌بئ به‌زمانی خواوه، ئيمه‌ش هه‌یچ

(۱) چاوه‌پراو: ته‌بليغات.

بروایه کمان پیتی نییه» (۱).

بۆ چوونی ئیمه هه‌له بوو

مه‌ردم له سالح وه‌رگه‌پان و پروایان پێ نه‌هینا. کاتێ ئامۆژگاری کردن و داواى لێکردن ده‌ست له به‌ندایه‌تى بتان هه‌لگر؛ له جوابدا وتیان: سالح! تۆ به‌راستى کورپێكى چاڤ و لێها توو بووى، ئیمه به‌ته‌ما بووین پیاوانى گه‌وره‌تى لێ ده‌رى و بیه ئه‌عیانى ناو کۆمه‌لگا. چاوه‌پروان بووین وه‌کرو فلان که‌س و فیساره‌که‌س ده‌ربى، که‌چى به‌هیچ ده‌رچووى. ئه‌وانه‌ى هاوته‌مه‌نى تۆ بوون و له بارى فکر و ئاوه‌زیشه‌وه به‌ پیتی تۆ نه‌ده‌گه‌یشتن، بوون به‌ پیاوانى که‌ى مه‌زن. ئه‌تۆ رێی هه‌زارى گرت به‌ر و [ده‌رکه‌وت] ئیمه سه‌باره‌ت به‌ تۆ به‌ هه‌له‌دا چوو بووین؛ هیچ ئومیدێکممان پێت نه‌ماوه. قازانجێکت بۆ باوکى فه‌قیرت نه‌بوو! داکی داماوشت چى ره‌نجى له‌گه‌ڵ کیشای به‌ فیرۆ چووا! سالح ئه‌و قسانه‌ى ئه‌یست و دلی بۆ ئه‌و خه‌لکه‌ پر ده‌بوو. که‌ جارو بار، به‌ لایانا تیده‌په‌رى، ئه‌که‌وته سه‌رت و ئه‌یانوت: خوا به‌زه‌یى به‌ باوکیا پیته‌وه ئه‌م کورپه‌ى چاڤ فکرى تێکه‌چوه!

ئامۆژگاریی سالح

سه‌ره‌پای گشت ئه‌وانه، سالح به‌ له‌سه‌ر خۆى و لێزانیه‌وه هه‌ر خه‌ریكى رێنمونی گه‌له‌که‌ى بوو. بانگێشتى ده‌کردن، که‌ خوا بناسن. پیتی

ئەيدا تەو». (۱)

برايانى من! بۆ بە گویم ناکەن، ئەمن پەنديارىكى دلسۆزم بۆتان؟ بۆچى
شوين قسەى كەسانىك دەكەون كە زۆر لە مەردم دەكەن و مالىيان دەخۆن؟
ئەو كەسانەى بەرەللايى و نامرۆسى لە سەرزەويدا پەرە پى ئەدەن و
مەردايەتبيان لى ناخيزى!

هۆزەكەى دەميان بوو بە تەلەى تەقيو و قسەيەكيان بۆ كردن نەبوو.
لە ئەنجاما وتيان: بى گومان تۆ جادووت لىكراوه [ئەگينا] تۆش مەريەكى
وەكوو ئيمە؛ ئەگەر راست دەكەى نيشانىك بنويەنە

وشتري خوا

سالىح لى پەرسن: ئيوە چۆن نيشانىكتان دەوى؟
وتيان ئەگەر تۆ راست دەكەى [پېغه مېهرى] لە ناخى ئەم كەژەو
وشتريكى دووگيانمان بۆ يئە دەر!
خوشيان ئاگايان لەو هەبوو كە وشتەر لە وشتەر نەبى لە شتىكى تر نابى.
واتا: وەكووگيا لە زەوى شين نابى و لە بەرديش نازى. كەواتە گومانيان لەو دە
نەبوو كە سالىح لەم كيشەيەدا ئەبەزى و ئەوان سەردەكەون!
بەلام سالىح باورپىكى يەكجار بەهيزى بە پەروەرنەدى هەبوو، دەيزانى
ئەنجامى هەركارىك بۆ خوا زۆر ئاسانە.
بەو بۆنەو ئەو داواى لە خوا كرد و ئەوەى ئەو خەلكە خوازيارى بوون

هاته جی. واتا وشتریکی دوو گیان له ناخی کتوه که وه هاته ده ری و له دوايا زایش.

خه لکه که واقیان و پرما و ترساشن؛ به لام هر هیچیان پروایان نه هیئا.

نۆره بیاریزن

سالح پی وتن: ئانه مه وشتری خوا، واتا: نیشانه ی خواجه! ئیوه داواتان لیکرد و نه ویش به ده سه لاتی خویانه ی بۆی دروست کردن.

جاوايه، ده بی ریزی بۆ داتین: «نازاری پی مه گه یه نن نه گینا هر به م زوانه ئاوقه ی به لایه کی سه خت ده بن»^(۱).

ئهم وشته له سه رزه وی خوادا ده له وه پی؛ ئاو ده خواته وه و بۆ خوی ده گه پی. ئه رکی ئالف و ئاوشی له سه ر ئیوه نییه، هم گژ و گیا فراوانه و هم ئاوش.

ئهم وشته نیشانه یه کی گرنگ بوو، چۆنیه تی وه دی هیئانیشی هر سه رسوپه یته ر بوو. مه پرو مالاتی گه لی سه موود لی ده ترسان و لیشی بیزار بوون.

کاتی ته هات بۆ ئاو خواردنه وه سلیان لی ده کردو له ترسانا هه لده هاتن. وه ختی صالح سه رنجی ئه و بارو دۆخه ی دا، وتی: ئاوه که بکه ن به نۆره، جارێکی بۆ وشته که و جارێکیش بۆ مه پرو مالاتی ئیوه. پیشنیازه که ی قه بوول کرا. که نۆره ی وشته که ده که یشت، ئه پرویشت و ئاوی ده خوارده وه.

تۆره‌ی مه‌رو مالاته‌که‌ش ته‌هات، ته‌وانیش هه‌روا.

یاخیه‌تی سه‌موود

به‌لام هۆزی سه‌موود یاخی بوون و ملیان له‌مله‌ورپی نا.

وتیان: بۆ ده‌بی ئاژاڵی ئیمه‌ هه‌موو جارێ ئاو نه‌خۆنه‌وه؟ رکیان هه‌ستا له‌و وشتره‌، چوون مه‌رو مالاتیان دووریان لی ده‌گرت، ته‌که‌رچی سالح ئاگاداری پی‌دابوون که‌ سووکایه‌تی به‌ وشتره‌ که‌ نه‌که‌ن، به‌لام هه‌ر خۆیان بۆ نه‌گیرا. پرسسیان: کێ ئاماده‌یه‌ ته‌و وشتره‌ بکوژی؟

کابرایه‌که‌ هه‌ ستایه‌وه‌ وتی: من ئاماده‌م!

ته‌مجا یه‌کیکی دی راپه‌ری و وتی: ته‌منیش!

ته‌و دوو تاوانکاره‌ رو‌یشتن و به‌ ئومیدی هاته‌نه‌ ده‌ره‌وه‌ی وشتره‌ که‌ خۆیان داگرت.

هه‌رکه‌ وه‌ده‌رکه‌وت: یه‌که‌میان به‌ تیر لێی دا و ته‌وتریان سه‌ری پری و له‌ گیانی کرد.

به‌لا

وه‌ختی سالح ئاگادار بوو که‌ وشتره‌ که‌یان سه‌ر بپه‌وه‌؛ خه‌م دایگرت و به‌ پر دڵ په‌ریشان بوو.

به‌ هۆزی سه‌موودی راگه‌یاندا: «تا سی رۆژی تر [به‌ دلی خۆتان] له‌ ناو ماله‌ کاتنانا رایبوترن، ته‌مه‌ واده‌یه‌کی بپاوه‌یه‌».^(۱)

له نارو دانشتوانی ښاره که دا دهسته به کی گنده کاری نو که سی هه بوون که هه رگیز توختی چاکه کاری نه ده که وتن و پیشه یان بیووه به دغه پری و نامرؤی. نه و نو پیاوه سویندیان خوارد و وتیان: هه ر ته مشه و سالح و کهس و کاری ده کوژین. دواپی ته گهر لیان پرسین، ده لئین: تیمه ناگامان لی نییه. به لام خوا سالح و کهس و کاری [له شهریان] پاراست و نه وان پاش سی روژ به لایان هاته سهر.

وهك هه میسه به یانی له خه وه لسان. به لام ته مجاره له گهل نرکه و شریخه ی بوومه له رزه به کی به هیژدا روو به روو بوون. نرکه به کی واکه زاله تره کی کردن و ماله کانی به سهرارو خاندن.

نه و روژه بوگه لی سه موود روژیکي به کجار تووش بوو. مهردم هه موو تیډا چوون و ولاتیان و تران بوو. سالح و خاوه ن باوه پان نه و ولاته خاپووره یان به جی هیشت. ئیتر مانه وه یان له وډا چ که لکیکي هه بوو؟

سالح له کاتی هاتنه دهره وه دا چاوی گپرا هوزه که ی هه موو مردبوون! به زار اووه به کی خه مینه وه وتی: «خزمینه! من په یامی په روه رنده م پی گه یاندن و رنموونی زوریشم کردن، به لام ئیوه [بی باوه پان] رنموونیتان پی خوش نییه». (۱)

نه مړو له و مه لبه نده دا جگه له کوشکی چول و هوول و بیرگه لی به تال و بی خاوه ن، چی تر ت به رچاو ناکه وئ.

شاریکي شامناک، که نه بانگه واز کاریکی تیادایه و نه جوابده روه وه یه کیش.

له و سه‌رده مه‌دا که پیغمبه‌ر [سه‌لامی خوا له خۆی و یاران] له رینگه‌ی
شامه‌وه به ولاتی سه‌موودا تیپه‌ری، به‌خواه‌ن باوه‌پانی هاو‌پیتی فه‌رموو: به
ترس و دل‌پریه‌وه بچه‌ن ناو ژینگه‌ی نه‌و که سانه‌ واکه‌سایان له‌خۆیان کرد،
نه‌کوو نه‌وه‌ی له‌وان رویدا به‌سه‌ر ئیوه‌ش بی.

«بزانن! که‌گه‌لی سه‌موود به‌ره‌ه‌لستی په‌روه‌ردگاریان وه‌ستان هه‌ی
نه‌ولاتر چن‌گه‌لی سه‌موود». (۱)

بەسەرھاتی مووسا

لە کەنعانەوہ بۆ میسر

حەزرەتی یەعقوب کۆچی کرد بۆ میسر و کورانیشتی لە گەلیا چوون. تیگرا روشتن بۆ میسر؛ چوون یوسف بیوہ سەرۆک و فەرمانرەوای ئەو ولاتە.

بنەمالە یەعقوب لە کەنعاندا پیشەیان مەر لەوہ پانندن و حەیان دۆشین و فروشتنی خوری و بەرگین بوو. لە حالیکە بەردەست و خزمەتکارانی دەورو بەری یوسف لە میسر لەوہ پەری تیر و تەسەلیدا ئەژیان. کەوابوو، بۆ لە کەنعان دانیشتاين؟ بۆچی نەچواين بۆ میسر؟ یوسف هەناردی بە شوێن باوکی و بنەمالە کە یا و داوای لیکردن پرۆن بۆ لای. یوسف لە عەزرەتی چاوپێ کەوتنی باوکی و برایانیدا نان و ئاوی لی هەلکە و تبوو.

هەقیشی بوو خواردن و خواردنەوہ و خوشی ژيانی لی بیژری، لە خزم و بنەمالە یاقە کەسیکیان لە ولاتی میسر دا نەبوو؟

كۆشك بۇ ئەوچ دەژبا، له حالئكا بابى و برایانى له كهنعان له مالىكى
چكۆله دا ژيانان ئەدايه سەر؟!

یه عقووب و کورانی گەشتنه میسر؛ یوسف چوو به پیریایانه وه و دیاری
به دیاریان شاد بووه وه.

دانیشتوانی میسریش به پیشوازی له بنه ماله ی سەرۆك و فەرمانره وای
دلسۆزیان گەلی خوشحالی رووی تی کردن.

خه لکی میسر ئەم بنه ماله به پێژه یان خوش دەویست، چوون یوسفیان
له بهر مهردایه تی و چاکه کاری ناو مهردمی لا خوشه ویست بوو. یوسفیان به
برایه کی گیانی و دلسۆز دهزانی و یاقوویشیان به چاوی باوکیکی هیژا و
دلۆقان ته ماشا ده کرد.

یه عقووب بووبه گه وره و ریشسپی میسر و دانیشتوانی میسر وه کوو
فرزه ندی ئەو له قه لێم ده دران.

میسر بوو به جیی ئارامش و حه سانه وه ی یه عقووب و کورانی و
سهره نجام بوو به نشتمانیشیان.

له دواى یوسف

دواى ماوه یهك یه عقووب كۆچی دواى کرد و هه م یوسف و هه م
دانیشتوانی میسر تووشی په ژاره کرد.

میسری له رێ و ره سمی نێژرانیدا کارێکیان کرد لات و ابو و باوکی
خۆیان مردووه! پاش به یینکی تر یوسفیش تیا چوو، و رۆژیکی پر له داخ و
كه سه ر بۆ گه لی میسر ها ته پێشه وه.

خەم و دلپه‌نگاویە‌کی‌ و‌ا‌ رووی‌ تێکردن‌ که‌ تا‌ ماوه‌یه‌کی‌ توولانی‌ به‌ کۆل‌ بۆی‌ ده‌گریان.

مه‌ردم‌ خه‌مه‌کانی‌ تریان‌ و‌ا‌ له‌ بیر‌ چووبوو، هه‌ستت‌ ده‌کرد‌ پێش‌ له‌وه‌ هیچ‌ خه‌مێک‌ سه‌ری‌ لێ‌ نه‌داون.

یوسف‌شیا‌ن‌ هه‌ر‌ له‌ میسر‌دا‌ ناو‌ و‌ سه‌رخۆشیا‌ن‌ له‌ یه‌ کتری‌ کرد. له‌ خه‌می‌ یوسف‌دا‌ هه‌موو‌ وه‌کوو‌ یه‌ک‌ به‌شدار‌ بوون.

که‌م‌ ته‌مه‌نان‌ باب‌ و‌ به‌ ته‌مه‌نان‌ ب‌رایان‌ له‌ ده‌س‌ جوو‌ بوو.

له‌ کاتی‌ سه‌رخۆشی‌ له‌ براو‌ برازا‌کانی‌ یوسف‌دا‌ پشیا‌ن‌ و‌تن: به‌زێزان! زه‌بر‌ و‌ زیانی‌ بێوه‌ له‌ م‌رۆدا‌ له‌ هی‌ ئێمه‌ زیاتر‌ نیه‌! ئێمه‌ ئه‌م‌رۆ‌ ب‌رایه‌کی‌ گیانی‌ و‌ سه‌ره‌ستیکی‌ د‌ل‌س‌زۆ‌ و‌ فه‌رمان‌ه‌وایه‌کی‌ داد‌ په‌روه‌رمان‌ له‌ ده‌ست‌ ده‌رچوو.

ئه‌وه‌که‌ سه‌ی‌ هه‌زار‌ و‌ ژێرده‌ستی‌ خسته‌ ئاسایش‌ و‌ ناهه‌قی‌ له‌ و‌لات‌دا‌ له‌ ناو‌ برد، نه‌یده‌ه‌یشت‌ گه‌وره‌ ب‌چووک‌ ب‌چه‌وس‌نێتته‌وه‌ و‌ زۆردار‌ بێ‌زۆر‌ له‌ناو‌ به‌ری‌. به‌ هانای‌ زۆر‌ لێ‌کراو‌انه‌وه‌ بوو؛ ترساوی‌ په‌نا‌ ئه‌دا‌ و‌ برسی‌ تیر‌ ئه‌کرد. ئه‌وه‌ی‌ راسته‌پ‌رێی‌ به‌ ئێمه‌ پيشان‌دا‌و‌ به‌ره‌و‌ لای‌ خوا‌ی‌ بانگێشت‌ کردین. ئێمه‌یه‌ که‌ به‌ر‌ له‌ هاتنی‌ ئه‌و‌ له‌ دنیا‌یه‌کی‌ حه‌یوانیدا‌ بووین، نه‌ خوا‌مان‌ ده‌ناسی‌ و‌ نه‌ ئاگامان‌ له‌ رۆژی‌ په‌س‌لان‌ هه‌بوو.

ئه‌و‌ بوو‌ له‌ کاتی‌ قاتی‌ و‌ برسییه‌تیدا‌ گه‌یشته‌ فریامان‌. له‌و‌ سه‌رده‌مه‌دا‌ که‌ مه‌ردم‌ له‌ و‌لاتانی‌ ترا‌ له‌ برسانا‌ ئه‌م‌ردن‌ ئێمه‌ ب‌ژیومان‌ پێ‌ ئه‌گه‌یشت‌ و‌ تیریش‌ ده‌بووین.

ئێمه‌ هه‌رگیز‌ نه‌ پاشای‌ جوامیری‌ خۆمان‌ له‌ بیر‌ ئه‌چیتته‌وه‌؛ نه‌ ئێوه‌ ب‌رایانی‌

به پرتزی و نه بنه مآله ی هیژاشی.

ئای ئەو سەرۆکه مان له رۆژی گه یشتنه به ره وه ی ئیوه دا چەند خوشحال
 بوو، ئیمەش به شادی ئەو وه چەند شاد بووین!
 به پرتزان! ولات ولاتی خۆتانه و ئیمەش هەر خزمه تکاره کانی سەرده می
 ژبانی سەرۆکماین.

به ره ی ئیسراییل له میسر دا

ماوه یه کی درێژ خایه ن، به و شتوازه به سەرچوو!
 دانیشتوانی میسر هەر له سەر به ئینیان مابوون و له گه ل که نعانیا ن به پرتز و
 حورمه ته وه ره فتاریان ده کرد.
 که نعانیه کان که به ره ی ئیسراییل [به ره ی یه عقروب]یان پێ ئەوترا، هه م
 ده وله مه ند بوون، هه م به رتیز و خوشناویش. دوا ی ماوه یه ک بارو دۆخ گۆریا و
 به ره ی ئیسراییل به د ئەخلاقی رووی تێکردن. ده سیان له بانگه شه ی ئایینی
 هه لگرت و که وتنه ناو گێژاوی دنیا په رستییه وه. پێ به پێی ئەوه مه ردمیش
 لییان ته واسانه وه و ئیتر به چاوی باو باپیریان ته ماشایان نه ده کردن.
 که م که م چوونه ریزی خه لکی تره وه و ته نیا فه رقیان له گه ل مه ردمی
 ئاسایی ناوه بنه مآله یه که یان بوو.

ئنجا مه رد م به ئیره ییه وه بۆ ده وله مه ندانیا ن ده روانین و هه ژاره کانیان به
 هیچ و پووچ له قه له م ده دان.

به بیگانه گه لیکیان دانه نان که له ولاتیکی تره وه هاتوون و هیچ مافیکیان

به سهر خاكي ميسره وه نيبه.

له سهر نه و باوهره پيچ داگر بوون كه: به‌ره‌ي ئيسراييل هه‌نده‌رانين و ولاټي ميسر، هي ميسريه‌كانه.

هه‌ندى له دانىشتوانى ميسر كه وتبرونه بيري نه وه كه يو سفيش ههر غه‌ربيه‌يك بووه كه له كه‌نعانه وه هاتوته ميسر و فه‌رمانه‌واي ميسر كړيوه تى. [واتا: ره‌وا نيبه كه‌نعاني بيته فه‌رمانه‌واي ميسر. ته‌نانه‌ت زورينه‌ي مه‌ردم مه‌زنابه‌تي يوسف و نه وه موو جواميږي و چا كه كاريه‌يان له بير كړدبوو.

فيرعه‌ونى ميسر

فيرعه‌ونه‌كان (پاشايانى ميسر) كه بوون به فه‌رمانه‌واي ميسر، ركځكي له راده به ده‌ريان له به‌ره‌ي ئيسراييل هه‌بوو.

پاشايه‌كي تروش و دلږه‌ق چووه سهر ته‌ختي فه‌رمانه‌وايي ميسر، كه توره‌مه‌ي ئيسراييلي به به‌ره‌ي پيغمبه‌ران و كه‌س و كاري يوسفى پاشاي ميسر نه‌ده‌زاني.

ته‌نانه‌ت به ئاده‌ميزاديشي دانه‌نه‌نان، كه به‌زه‌يي پيانا يته‌وه و دادوه‌رانه ره‌فتاريان له گه‌ل بكا.

پاشايه‌كي ههر يه كجار سته‌مكار بوو.

له سهر نه و پروايه بوو، كه گه‌لي نه و (قيتي) شتيكن و هوږي ئيسراييل شتيكي ترن.

قيتي له به‌ره‌ي پاشايان و يو فه‌رمانه‌وايي دروست بوون. به‌ره‌ي

ئىسرائىل لە نەژادى كۆيلەن^(۱) و ھەر شاھىيەنى بەردەستى و خزمەتكارىن.
رەفتارى فيرەھون لە گەل تۆرەمەى ئىسرائىل چەشنى رەفتار لە گەل گا و
گۆلىكا بوو، كە مەريەك كاريان پى دە كا و بزيوى رۆژانەيان ئەداتى.
فيرەھون پاشايەكى تووشى لە خۆ دەرچوو بوو كە تاقە كەسيكى لە خۆ
بەگەورەتر نەدەزانی.

دانى بە بوونى خوادا نەدەناو ئەيوت: «من خۆم پەرورەندەى مەزنى
ئيوەم!»^(۲)

ھەواى ملك و ماش و كۆشك و دەسەلاتى وا دابووى لە كەلەى
ئەيتەراند كە: «مەگەر تەواوى ملكى ميسر و ھەموو ئەو چۆم و جۆگەلانەى
بە بەرياندا تێدەپەرن ھى من نين؟! مەگەر خۆتان ناينين؟»^(۳)

خۆى كردبوو بە جينشيني نەمروودى پاشاى بابل؛ ئەگەر بيزانايە
كەسى، يەكيكى لەو گەورەتر لە دنيادا شك دەبا، واوەيلا بوو.

لە مەردمى دەخواست بەندايەتى بكەن و سوژدەى لى بپەن. ئەوانيش
فەرمانيان ئەھتايە جى. بەلام تۆرەمەى ئىسرائىل چوون پىروايان بە خوا و
پيغەمبەرانى ھەبوو بە گوڤيان نەدەكرد و ئەويش ئەوەندەى تر ركى لىيان
دەجوى.

سەرپرینی مندا لان

جارێكیان پەرسىاريكى^(۴) قيبتي چوو بۆ لاى فيرەھون و پى راگەيانند:

(۲) نازىعات: ۲۴.

(۱) كۆيلە: بەردە.

(۴) پەرسىار: عارف، خواناس.

(۳) زوخورف: ۵۱.

لە ناو نەژادی ئیسراییلدا منداڵێک لە دایک ئەبێ و تۆ لە دەستەلات دەخا.
 ئنجا فیرعەونیش [لە ترسانا] شیتی دایە کە لەی و فەرمانی بە سەربازانی
 دا چی منداڵ لە ناو بەرە ی ئیسراییلدا لە دایک دەبێ سەریان بپرن.
 فیرعەون کە خۆی بە پەرورەدگاری مەردم دەزانی، کێی پێ خوش بوو
 ئەیکوشت و کێی پێ خوش بوو لێی دەگەرا.
 چەشنی دەوڵەتدارێک کە بە مەیلی خۆی مەر سەر دەبرێ، یا کوو ئەیان
 هێڵیتەو.

پیاوانی فیرعەون بە ولاتی میسر دا بلأوهیان کرد و خەریکی گەران بوون.
 لە هەر کوێ یانزانیا یە منالێک لە ناو نەتەوێ ئیسراییلدا لە دایک بوو،
 ئەیان هێنا و وە کوو کاو پر لە گیانیان دەکرد.
 گورگ لە ناو دارستان و مار و دوویشک لە ناو شار و دێدا دەژیان و کەس
 کاری پێیانەو نەبوو، بەلام منداڵانی بەرە ی ئیسراییل لە ولاتی فیرعەنا مافی
 ژانیان نەبوو.

هەزاران منداڵ بە بەرچاوی داڤ و بایانەو سەریان لە لەش جیا کرایەو.
 هەر رۆژی منداڵی بەرە ی ئیسراییلی تیا دا دەزا رۆژیکی پر مەینەت بوو.
 رۆژی پەژارە و شیوەن بوو.
 بەلێ، ئەو رۆژی منداڵی نەژادی ئیسراییلی تیا دەزا رۆژی خەم و شین
 گێڕی بوو.

[جاری وا هەبوو] لە یەك رۆژدا سەدان منداڵ سەردەپران؛ وە کوو چۆن
 لە رۆژی جەژنی قورباندا سەدان مەر و مانگا و بەران قوریانی دەکرتن.
 «فیرعەون کە لە سەرزەویدا بالاً دەست بوو، خەڵکە کە ی کرد بە چەن

دهسته وه و هه نديکي به ته وایي چه وسانده وه؛

کورپه کانی سهرده پرین وژنه کانی راده گرتن؛ نه وه ننده له به دغه پروگه ننده کار بو. (۱)

له دایک بوونی مووسا

خوا مه یلی بوو نه وه ی فیرعه ون لیی ده ترسا و خوی لی ده پاراست بیته دی.

له دایک بوو، نه و رۆله یه که خوا ده یویست تاج و ته ختی فیرعه ون به دهستی نه و هه لپیچری.

له دایک بوو نه و مندالهی خوا ده یویست به ره ی ئیسراییل به دهستی نه و رزگارکا. نه و که سه ی ده بوا مه رد می له مه رد م پرستی ده رباز کردایه و فیری خوا پرستی کردایه. په یدا بوو نه و کورپه ی نه شیا خه لکی له تاریکاییه وه گه یاندا یه ته رووناکی.

به لئی؛ به پیچه وانه ی ویستی فیرعه ون و سپاو له شکری، مووسای کورپی عیمران له دایک بوو. سهره پای چاوه چاو و گوئی ته قتی هه مرو نه وانه، ته مه نیشی گه یشت به سی مانگ.

له نیل دا

به لام دایکی مووسا له گیانی کورپه جوانکیله که ی زور ده ترسا. چۆن

نه ترسايه، دژمنی منداآلان له بهرامبهريه وه گوئ قولاخ وه ستا بوو! چوَن ده بوو نه ترسايه، له کاتيکا سهر يازان له ناو مالاندا ده يان منداآليان له ئاميزی^(۱) دايک دهره يئا بوو.

دایکي يېچاره چی له دهس نه هات؟ نه و کوربه جوانه ی له کوئ بشاردايسته وه که سهر يازانی چاو تيژ و بوزهن په يان پي نه بردايه؟ له نه نجاما دايکي داماو هانای برده بهر خوا. په روه رنده فه رمانی دايه که: مووسا بنه ناو سندوقک و بيخه ناو دهر يای نيله وه.

گوره يی هه ر بؤ خوايه! جا چوَن دايکي پر هه ست و سؤز رو له ی بخاته سندوق و بيهاوسته نیل؟!

مندالیک له ناو سندوقکا کي شیري بداتي؟ يا چوَن هه ناسه بدا؟! دايکي دلوفان بيري له گشت نه وانه کرده وه؛ به لام پشتی به ست به خواو به وه ی خواخسته دلييه وه.

مه ترسی ناو مالیش له هی ناو سندوق که متر نه بوو! پياوانی چاو تيژ و بوزهنی فیرعه ون له هه موو لایه کا هه بوون. دژمنی منداآلان وازر^(۲) بوو.

سهر يازان له چاو تيژی و بوزه نيدا گره ويان له قالاو و ميرووله نه برده وه. دايکي فه قير نه و فه رمانه ی خوا پي دابوو به جيی هيئا. کوربه شیرينه که ی خسته ناو سندوقک و هاويشتيه نيله وه.

له نه و له وه له دلّه راوکی دا بوو، پاشان هیډی (۱) بووه وه و پستی به خوا به ست.

«دایکی موسامان تیگه یاند، شیري دهیه و هه رکاتی لئی دلگران بووی بیهاوّه ناو ده ریاوه؛ مه ترسه و خه می مه خو ئیمه بوئی دینینه وه و نه یکه ینه یه کی له پېښه مېرغان» (۲).

له کۆشکی فیرعه ون دا

فیرعه ون له قه راخی ده ریای نیلدا دارای چه ند کۆشکی جوړاو جوړ بوو. له م کۆشکه وه نه چوو بو نه و کۆشک و سهر قالی سه یران و رابواردن بوو. روژنکیان له قه راخی نیلدا دانیشتبوو؛ سهرنجی رهوتی نه و ناوه ی ده دا که به به رده میا ده روشت.

له م کاته دا خیزانیشی له گه لدا بوو؛ نه ویش خه ریکی پیاسه و ته ماشای رهوتی ناوه که بوو.

هر له و حالئ سه یرانه دا سندوقنکیان دی که شه پۆلان به ته زرنکی وا کایه یان له گه ل ده کرد، پیت و ابوو ماچی ده که ن.

- نه و سندوقه ی ده بیینی گه وره م؟

- سندوق، کوا؟ له ناو نیل دا؟ کورپه نه وه ته خته داره، که وتوته سهر ناوه که!

- نه گه وره م، هر سندوقه!

سندوق، که نریک بووه وه نه وسا مه رد م وتیان: به لئی سندوقه! شا،

فەرمانى بە يەككى لە بەردەستان دا: ئاتەو سەندۇقەي بىگرەو. كابرا رۆشت و
هەننايە قەراخەو!

وختى كرايەو كۆرپىكى جوانكىلەو دەم بە پىكەنىنى لى بوو. مەردم
'هەموو واقيان وپما. هەر هەليان ئەگرت و تەماشايان دەکرد. فیرەو
خۆشى سەرى سورما و ماق بىو پيايا.
يەككى لە بەردەستان وتى: ئەم منداڵە لە نژادى ئیسرايىلە؛ شا دەبى سەرى
بېرى.

كاتى شاژن بىنى، خۆشەويستى نشتە دلى. لكاندى بە سینه يەو و ماچى
کرد.

هەر خۆشى لەلای شا بووبە تەككار بۆى و وتى: «ئەمە هۆى رووناكى
چاوانى من و تۆبە. مەيكۆزە؛ شايت بە هەر يەككى بۆمان هەبى، يا كەردمان بە
كۆرى خۆمان» (۱).

مووسا لەو رىنگەو چووە ناو كۆشكى فیرەو و پىچەوانەى حەزى
فیرەو و لەشكرى، ژيانى لە ویدا دەست پى کرد.

سەربازانى چا و چنۆك و بۆزەن، ئەو منداڵە ئیسرايىلى نەژادەيان هەر بۆ
نەناسرا.

خوادەيوست فیرەو [دژمنى منداڵان] ئەو مەلۇتکە يە پەرەردە بکا،
باتەخت و بەختى لىكەبکاتەو.

فیرەو نى ساوبلکە! سەبارەت بە مووسا چاك بە هەلەدا چو.

شان به شانی خوئی هامانی وه زیری و سپا و سانیشی هر تووشی هه له بوون.

«دارو ده سته ی فیرعه ون گرتیانه وه، تا بیته دژمنیان و مایه ی مهینه تیان. ناشکرایه فیرعه ون و هامان و سپا و لهشکریان تووشی هه له یه کی گه وره هاتن» (۱).

کی شیر به مندا له که بدا؟

مندالی تازه هاتوو و خوین شیرین بووه مایه ی گالته و گه پی دانیشتوانی کۆشک و ناو مالی فیرعه ون.

همه وان له باوهشیان ده گرت و ماچیان ده کرد. چوون پاشا ژن به پر دل خووشی ده ووست، ئه وانیش خووشه و یستییان به رامبه ر ده رده پری و گۆرانیاان پیادا ئه وت.

ئیت ژنانی ناو کۆشک و پیاوه خزمه تکاره کان چۆنیاان خووش نه ووستایه؟ یه که یه که هه لیان ئه گرت و ماچیان ده کرد؛ چوون مندالیکی له دل نزیك بوو.

خیزانی فیرعه ون ناردی به شوین ژنیکی شیرده را که مه مکه ی بداتی. ژنیك هات و مندالی نایه کۆش؛ به لام گریا و مه مکی نه گرت. ژنیکی تری بانگ کرد. ئه ویش هات و مندالی گرته باوهش؛ دیسان دای له ژیر گریانا و مه مکی ئه ویشی نه گرت.

سپههم و چوارهم و پېجه میش هاتن، هر گریا و رووی لئ وەرگیران. زور
سهره! ئهم منډالە بۆ شیر ناخوا؟ بۆچی ده گری؟
ژنانی شیردهر زوریان ته قالا دا شیر ی بده نئ، به لکوو پاشاژن خوشحال
که ن و خه لاتیسی لئ وەرگرن، به لام خوا شیر ی شیرده رانی لئ حه رام کرد
بوو. قسه ی ئهم منډالە ببوو ده نگ و باسی ناو کۆشک و کاری دانیشتوانی
ماله وه.

- منډالە تازه که ت دیوه خوشکی؟
- به لئ دیومه، منډالئکی زور جوانه!
- به لام شتیکی نااساییه؛ وه کوو منډالانی تر نیه! شیر هر ناخوا.
- هر ژنئ نه یگریته باوهش نه دا له ژیر گریانا و مه مکهی ناگریئ
به سته زمان جا وا چون ده ژی؟ بئ گومان ده مرئ.
- به لئ؛ نه وه تا چهنډ روژی لئ گوزه راوه و شیریشی هر نه خواردوه.

له باوهشی دایکیا

دایکی دلوفان به خوشکی موسای وت: ئاپرؤ کچه کهم، هه والئکی
براکه ت بزانه، له وانه یه هیشتا زیندوو بی.
خوا بریاری داوه خوی ئاگاداری لئ بکا و بیگه یه یتته وه ده ستم. خوشک
چوو به شکوو و سؤراخی براکه ی بکا.
له مه رد م باسی منالئکی جوانکیله ی بیست، که له کۆشکی شادایه.
پاشان خوی گه یانده کۆشک و گوئ دایه قسه ی ژنان:

- ئاخۆ ئەو ژنە شیردەرە که سازن دەیریست؛ له ئەسوانەوه^(۱) هات؟
- بەلێ خاتوون؛ بەلام منالە که روی لەویش وەرگێراو شیرە که ی
نەخوارد.

- ئە ی خوا! ئەم منالە چییەتی؟ پێم وایە ئائەمە شەشەمین ژنە، پاشازن
تاقی دەکاتەوه!

- بەلێ، دەلێن ئەو ژنە شیردەرێکی زۆر پاک و پوختە یە؛ هەموو مندالێک
شیری دەخوا.

خوشکی موسا، دوا ی بیستنی ئەو قسانە بە زاراوە یەکی رێک و پێکەوه
وتی: من هەر لەم شارەدا ژێتیک دەناسم، رەنگە ئەم مندالە مەمکە ی بگرێ.
ژێتیک ولامی دایەوه: پرۆا ناکەم. ئێمە تا ئیستا شەش ژنمان تاقی
کردۆتەوه؛ بەلام شیری هیچیان ی نەخواردوه.

یەکیکی تر وتی: دەبۆ حەوتەمیش نەدەینە بەراورد، چ زیاتیکی تیا یە؟
قسە که گەشتەوه بە ژنی شا. ئەویش کچە که ی بانگ کرد و پێی وت: ئا
پرۆ ئەو ژنە لە گەڵ خۆت یینە.

دایکی موسا هات. یەکی لە ژنە بەردەستەکان موسای بۆ هیئا. مندال
خۆی هاوێشتە باووشی و وادەمی نایە مەمکە ی پێت و ابوو بەلێنکی بەو ژنە
داوه.

چۆن دەبی شیر نەخوا؛ ئەو دایکی دلۆفانیە و ئەمیش سی رۆژە
برسییەتی؟!

(۱) ئەسوان، یان ئاسوان: یەکی لە شارەکانی میسرە لە نزیکی دەریای نیل دا.

خيزاني فيرعهون و ههموو دانىشتوانى كۆشك تووشى سهرسامى بوون.
فيرعهون خوى كهوته ناو دوو دلى و وتى: ئهم مندا له چۆن واپيشوازيى لهو
ژنه كرد، بلى دايكى بى؟

دايكى موسا جوابى دايه وه: گه ورهم! ئهمن ژنيكى خوشبۆم و شيريشم
گوارايه؛ ههموو مندا لىك پيشوازيىم لى ده كا.

فيرعهون بى ده نگ بوو و پووليكى بۆ برييه وه.

داكى موسا مندا لى له ئاميزگرت و هاته وه بۆ مالى خويان.

«ناردمانه وه بۆلاى دايكى تا چاوى بى روشن بيته وه و خه مى نه خوا،
بيشزانى به لىنى خوا راسته، به لام زۆريه مى مه رد م ناساره زان» (۱).

به ره و كۆشكى فيرعهون

وه ختى موسا له شير برييه وه، دايكى هه نارديه وه بۆ كۆشكى فيرعهون.
موسا له كۆشكا هات به خۆدا و پى به پى مندا لانى شاگه وره بوو. و پراى
ئه وهش سامى له پاشا و ده و له مه ندان شكاو ترسى له دلا نه ما. به چاوى
خوى يىنى چۆن فيرعهون و دارو ده سته مى له ناو ناز و نيعمه تاگرم بون.
نه ژادى ئيسرايىل چ تالا و لك ده چيژن تا نيعمه تى فيرعهون و كه س و
كارى داين ده كه ن.

ولاخ و چوارپى فيرعهون چۆن له تييريا سه ريان هاتووه و به ره مى
ئيسرايىل له برسانا ده مرن!

چون له گهڼ نه ته وهی ئیسراییل وه کوو چواریې ره فتار ده که ن! هه زار جوړ
تو که ریان پې ده کړې و به توندیش جه زره به نه درېن! موسا به یانی و ئیواره
نه وانه ی ده یینی رکی هه لده ستا و هیچی نه نه وت.

چونی رګ هه لنه ستی، وه ختی سووکایه تی به نه ژاد و بنه له ی بکړې! نه و
خه لکه به ره ی پیښه مېهران و توره مه ی مه رد و رهندان بوون. بوچی تاوانی
به ره ی ئیسراییل چی بوو؟ نه وه ی لی به ده ر له نه ژادی قیبتی نه بوون و
خه لکی که نعان بوون؟!

مه گه ر که نعان ی بوون تاوانه! نه خیر، نه مه باوه پړکی ناپه سه نده!

مشتی گیان نه ستین

کاتی موسا گه نجی کی به هیزی لی ده ر هات، خوا نا گاداری و لی زانی پې
به خشی. له و رووه وه زوری رګ له سته مکاران هه بوو و چاوی پیانا
هه لنه ده هات. هه ژار و زور لی کراوانی خوش نه و بست و چه شنی ته واوی
پیښه مېهران یاریده ریان بوو.

جارتکیان چووه ناو شاری فیرعه ون. سهرنجی دا مه رد م سهرقالی هه له
و هه رزه یی خوړانن. دوو پیاوی به رچاو که وت خه ریکی شهر بوون. یه ک له وانه
له نه ژادی ئیسراییل و نه وی تریان قیبتی و دژمنی به ره ی ئیسراییل بوو.
ئیسراییلی قیبتیه که ی به تاوانبار ده رکرد و له موسای خواست یار مه تی
بدا.

موسا تووره بوو، و مشتیکې دا له قیبتی، مشته که گیان نه ستین بوو. کابرا
مرد و موسا به دل په شیمان بووه وه. خیرا تیگه یشت نه و کاره ی کار پکی

شه‌یتان په‌سه‌ند بووه.

وه‌کوو هه‌موو پیغمبه‌رئک، په‌شیمانی لای خوا ده‌رپری و داوای به‌خشینی لیکرد. وتی: «ئه‌مه شه‌یتان پټی کردم، دیاره که دژمنیکی ئاشکراو ری لټی گومکه‌ره»^(۱).

خوا داواکه‌ی مووسای قه‌بوول کرد، چوون مه‌به‌ستی کوشتنی کابرا نه‌بوو، لټیداو، ئه‌نجامی بوو به‌وه.

مووسا په‌سنی خوای به‌جټی هټناو وتی: به‌راستی خوا چاکه‌ی له‌گه‌ل کردم و لټی بووریم. «من هه‌رگیز پشتیوانی تاوانباران ناکه‌م»^(۲).

به‌یانی به‌ترس و چاو‌گټرانه‌وه به‌ناو شارددا ده‌گه‌را، که سه‌ربازانی چاو تیژ و بۆزه‌نی فیرعه‌ن نه‌یدوژنه‌وه. ده‌ترسا و خو‌ی ده‌پاراست؛ نه‌کوو سه‌ربازان بیگرن و بیده‌نه ده‌ستی دیکتاتور!

سه‌ربازان لاشه‌ی قیبتیه‌که‌یان بینی بوو. کوژراو یه‌کټی له‌خزمه‌تکارانی فیرعه‌ون بوو. به‌دوای کوژره‌که‌یدا ده‌گه‌ران و بۆیان نه‌ئه‌دوژرایه‌وه. کټی پټی نیشاندا‌یه‌ن، که‌س نه‌یده‌ناسی، مووسا خو‌ی و ئیسراییلییه‌که نه‌بی؟!

ناوی کوژراوه‌که‌که‌وته سه‌ر زمانان و بوو به‌ده‌نگ و باسی ناو‌شار؛ به‌لام که‌س ئاگای له‌کوژره‌که‌ی نه‌بوو.

فیرعه‌ون قوشقی بوو و به‌سه‌ربازانی وت: هه‌ر ده‌بی ئه‌و کوژره‌په‌یدا که‌ن.

نەهینى ئاشکرا دەبى

هەر بەيانى ئەو رۆژە موسا ئىسرائیلیيە کەى بىنییه وه کە لە گەل قیبتیه کى تر خەرىكى زەرپ و جەنگ بوو.

ئىسرائیلی بى ئەوهى شەرمىك بىگرى قىرانی و داواى لە موسا کرد لە سەرى بکاتە وه.

موسا پى وت: تۆ پیاویكى نە سازى! بۆ لە شەرپ و هەرا لە گەل ئەم و ئەو دەست هەلناگرى؟ هەر قىرەت دى و داواى یارمەتى لە من دە کەى؟! هەر بە تەماى پشتیوانیت لى بکەم؟ «دیارە رى گوم کردووى».(۱)

موسا لىيان نزىك بووه وه و دە یوست قیبتیه کە تۆزى تەمى بکا. ئىسرائیلی موسای بىنى کە خەرىكى لۆمەى بوو؛ ترسا مشتیکى گیان ئەستىنى پى بگە یەنئى و ئەمیش وه کوو قیبتیه کەى [دوئى]ى بە سەربى. وتى: «موسا! ئەتەوئى منیش بکوژى، وه کوو دوئى یە کىکت کوشت! تۆ هیچ مەبەستىکت نییه ئەوه نەبى ببیه ملهوپرى ئەم ولاتە؛ لەوانە نیت کار و باران سامان دەدەن».(۲)

لێرەدا قیبتیه کە موسای بۆ ناسراو زانى کابرای دوئى ئەم کوشتووبەتى.

رۆشت و هەوالى بە پیاوانى فیرعەون دا کە کوژەرە کەى دوئى موسا بووه.

کاتی هه‌واله‌که به فیرعه‌ون گه‌یشت تووره‌بوو و وتی: یانی هه‌ر نه‌و گه‌نجه‌یه که په‌روه‌رده‌ی کۆشکه‌و به‌تان و نمه‌کی من گه‌وره‌بووه؟
خوا مه‌یلی لی بوو مووسا له شه‌ری فیرعه‌ون و سه‌ربازانی رزگارکا.
مووسا نیازی کوشتنی نه‌و پیاوه‌ی نه‌بوو، مشتیکی توندی پی گه‌یاند، به‌لام بووبه‌هۆی تیدا چوونی.

به‌لام فیرعه‌ون و پیاوانی به‌لگه‌یه‌کی وه‌هایان هه‌رگیز قه‌بوول نه‌ده‌کرد و ئاماده‌ش نه‌بوون له‌مووسا بیورن. خوا بریاری دابوو هیژ و ده‌سه‌لاتی فیرعه‌ون به‌ده‌ستی مووسا له‌ناو بجی و به‌ره‌ی ئیسراییلیش هه‌ر به‌ده‌ستی نه‌و ده‌ریاز بین. بریاری دابوو، مووسا مرۆ له‌مرۆپه‌رستی وه‌رگپړی و بیانخاته سه‌ر ریخی خوا په‌ره‌ستی.

نه‌و ئامانجانه‌ش چۆن نه‌هاتنه‌جی، نه‌گه‌ر ده‌ستی سه‌ربازانی خوانه‌ناسی پی بگه‌یشتایه‌؟

پیاوانی فیرعه‌ون و وه‌زیرانی، پرس و رای خۆیان کرد و لیپران مووسا بکوژن.

له‌م ئیوانه‌دا کابرایه‌ک وتو ویره‌ی نه‌وانه‌ی بیست و نه‌خشه‌ی خویندنه‌وه.
پاشان خۆی به‌مووسا گه‌یاند و له‌ویستی دژمن تیی گه‌یاند. پتی وت: «له‌م شاره‌ی وه‌ده‌رکه‌وه؛ نه‌من له‌دلسۆزانی تۆم».^(۱)

نه‌وسا مووسا به‌ترس و پارێزه‌وه له‌شاری وه‌ده‌رکه‌وت و وتی:
«په‌روه‌ردگاری من! له‌شه‌ری نه‌م گه‌له‌سته‌مکاره‌م رزگارکه».^(۲)

له میسر هوه بو مه دینه

له بارو دڅڅکي وه هادا مووسا چي بکړدایه؟! ته وای میسر ملکی
فیرعه ون بوو و سهربازانیشی به ته وای چاوتیژی و بوزه نیانه وه له که میندا
بوون!

له م پرگه یه دا خوا فرمانی پيدا پروا بو مه لېندی عه رب نشینی مه دینه،
که دهستی فیرعه ونی پی نه ده گه یشت. مه دینه پیاوایتک بوو که پتک هاتبو
له چه ند گوند و شیوازی ژبانیشیان له گه ل دانشتوانی میسر فیرقی هه بوو. نه
کڅشکی میسری تیدا بهرچاو ده که وت و نه بازارپیش. به لام چوون له
دهستی فیرعه ون به دوور بوو، سهرزه مینیکی به خته وهر بوو.

به لې، به خته وهر بوو، چوون بو خوی سهر به ست ده ژیا و له ژیر
ده سه لاتی فیرعه وندا نه بوو.

چه خۆشه نه و پیاوانه ی نازادی و دادپهروه ری تیدایه. چه نه ددفره
نه و شاره ی به زه بوونی و کڅیلایه تی ده ژی! له وندا مه رد هه موو بی ترس له
شهری فیرعه ون به یان له خه و هه لده ستان.

له وندا خه لکی به شه و، بی ترس له درنده یی پیاوانی فیرعه ون ده خه وتن
و کورانیش سهر نه ده پران.

مووسا میسری به جی هیشت و به ره و مه دینه که وته ری. هه ده ترساو
چاوه چاوی بوو؛ ناخو که سی به شوئیه وه نه بی؟ به لام سهربازان له ناستی
نه و، چاویان قووجا بوو. پستی به خوا به ست و له میسر هاته دهره وه. هه ره له
یادی خودا بوو و چاوه ری کومه کی په روه رنده ی بوو.

«کاتې رووی له مه‌ديه‌نا، وتی: به‌لکو وپه‌روه‌دگارم راسته‌پرېم پې‌نیشان دا». (۱)

له مه‌ديه‌نا دا

موسا گه‌يشته مه‌ديه‌ن؛ به‌لام نه‌که‌سی ته‌ناسی و نه‌که‌س ده‌يناسی.
شه‌و له‌کړې بخه‌وئ؟ کي جیې بکاته‌وه؟

له‌ناو دوو دلي داگيري کرد بوو، به‌لام دلنيا بوو خوا په‌کي ناخا!
ته‌ماشای کرد بيرنگ له‌و نزیکانه‌دايه و مه‌ردم خه‌ريکن مه‌رو مالاتي لي
ناو ده‌ده‌ن

دوو کچي به‌رچاو که‌وت که‌لای مه‌ره‌کانی خوړيان گرتبوو به‌ته‌ما بوون
خه‌لکي نازه‌لي خوړيان تيراو‌که‌ن، پاشان ته‌وانيش هي خوړيان ناو بده‌ن.
وه‌ختي سه‌رنجی دان چه‌شني باوکيکي دلسوز خوشه‌ويستيان له‌ناو
دليا سه‌ري هه‌لدا.

ليي پرسين: ئيوه بو‌ناويان ناده‌ن؟

وتيان: ئيمه‌ ناتوانين ناويان ده‌ين، هه‌تا مه‌ردم دواييان نه‌يه. چوون ته‌وان
ده‌سدارن و ئيمه‌ بي‌ده‌ست: ته‌وان پياون و ئيمه‌ له‌جنسي زن!
هه‌ستيان به‌وه‌کرد، موسا ده‌يه‌وي بلې: ته‌ي بوچي يه‌کي له‌پياواني
ماله‌وه‌تان نايه‌ بو‌تان ناو دا؟

ده‌ستی خوړيان خسته‌پيش و وتيان: «باوکمان پيرنگي بي‌هي‌ز و

توانایه». (۱)

جوامیری پالی به مووساوه نا، مەرپه کانی بۆ ئاوان و روشتن به رییانه وه.
جا ئیستا ئیتر بۆ کوئی پروا؟! شه و په نا به کوئی بهرئ و له کویدا بنوئ؟!
خۆ نه کهس ده ناسی و نه تاقه که سیکیش ده ناسی!
«رووی ناله سیبه ریک و وتی: پهروه رینم! نه من هه ژارم و ئاتاجی چاکه ی
تۆم». (۲)

بانگ کردن

کچه کان زووتر له جاران گه یشتنه وه مال. باوکیان سه ری سورما و
هۆه که ی لی پرسین.

پرسی: بۆ وا په له تان کرد کچه کانم؛ چۆن بوو نه مپۆ زوو هاتنه وه؟
وتیان: خوا پیاوئکی هیژای بۆ گه یان دین و مەرپه کانی بۆ ئاوان داین.
پیره پیاو به لایه وه سه یر بوو زانی ئه و پیاو به غه ربه بوو ئه گینا
له روژگار ئکی وادا کهس ئاوا به زه یی به و کچانه دا نایه ته وه. پرسى: ئه و
پیاو تان له کوئی به جی هیشت؟

وتیان: هه ر له و ئدا که بوو، جیمان هیشت؛ پیاوئکی غه ربه بوو، شوین و
جیگه یه کی شک نه ده برد!

پیره پیاو وتی: کار ئکی چاکتان نه کرد کچه کانم، کابرایه کی غه ربه؛
پیاو ته ی له گه ل ئیمه کردوو و ئاشناو خانه خو ئیه کیشی لیره دا نییه. ده جا شه و

بروا بۆکۆی و له کویدا رۆژ بکاتهوه؟!

ئەو هەم مافی میوانی بەسەر ئیمەوه هەیە، هەم هی پیاوەتی!

ئایە کیکتان بڕوا و لەگەڵ خۆی بینیتەوه.

«یەك له و دوو كچه به شهرمیکه وه به ره و لای هات و پیتی وت: بابم

بانگت ده كا، تا كړی ئه و ئاوه ت بداتی وا بۆت هه لکیشاین».(۱)

مووسا هەستی کرد خوا نزاكەى لى قەبوول كرده و وە جیى بۆ دابین

كردووه.

هەستایە سەر پى. خۆی كەوتە پێشهوه، با چاوى به كچه كه وه نه پى.

هێژایانە هەنگاوى دەنا.

وختى گەشتنه پێشهوه، پیره پیاو سه بارهت به ناو و نشتمان و حال و

بارى پرسىارى لى كرده. موساش قسه ی بۆ كرده و به سه رهاتى خۆى بۆ

گێڕایه وه.

پیره پیاو زۆر به نەرم و نیانى و له سه ر خۆییه وه گوێی دایه و ته كانى. كاتى

موسا قسه كانى ته و او كرده پیتی وت: «ئیتەر مه ترسه؛ له ده ست گه لى

سته مكاران رزگارت بوو».(۲)

ژن هینان

مووسا له مالى پیره پیاو [شوعه یب] دا وه كو و میوانیكى به رێز و ته نانه ت

كو رێكى خۆشه و یست مایه وه.

رؤژئکیان یه کئی له کچان به روویه کی خوش و دلئیکی پاکه وه به باوکی
وت: «بابه بیگره به کړئ؛ باشتیرین کړئکار ئه وه یه هم به هیژی، هم به
شهرم». (۱)

شوعه یب پرسى: تۆ چۆن ده زانی به هیزه و به شهرمیشه کچم؟
وتی: هیزو توانیم له ویدا بۆ ده رکه وت، که به ته نیا سه ری بیره که ی
به رزه وه کرد، ئه وه ش کاری چه ند که سه. بۆ به شهرمی و پاکیشی باوه گیان!
به وه دا زانیم که له وه ختی هاتنیدا پیشم که وت و هه ر بۆی نه ده پروانیم. دیاره
کړئکار و ره نجبه ریش ده بی به توانا بی و جیی باوه ریش بی. ئه گه ر به هیژ و
توانا نه بی ناتوانی جوان کار بکا. ئه گه ر مړویه کی جیی باوه ریش نه بی
توانا یه که شی به که لکمان نایه.

پیشنیازی کچ له گه ل وستی دهروونی پیره پیاو سازگار بوو؛ به لام ئه و
وه کوو باوکیک ده بوا له و شتانه بیرى بکردایه وه.

شوعه یب وه کوو پیرئکی تی گه یشتو که وته لیکدانه وه ی کیشه که و له بهر
خۆوه وتی: ده جاکئ هه یه له م گه نجه شیاوتر بی بۆ زاوا یه تی من؟

له کوئی دنیا دا که سیکی له م چاترم ده س ده که وى؟!

خۆ له مه دیه ندا تاقه که سیکم بۆ په یدا نابئ شایانی ئه م کاره بی!
له وانیه خوا ئه م گه نجه ی به و نیازه وه هه نار دبئ بۆ لام، ببئ به زاوا
راوئژکارم.

پاشان به ئارامی و دلسۆزیی و لئزانیه وه وتی: «من خه یالم هه یه یه کئی

له م دوو کچهم بدهم به تو؛ که له پېناویشیا، ده بې هشت سالان کارم بو بکه ی». (۱)

نه وه له باتی ماره ییه و ده بې هشت ساله که ته و او که ی.

«نه گهر پېشت خوش بوو بیکه ی به ده سال، به خو ته و، من نامه وئ تووشی دژواریت بکه م. نه گهر خوا مه یلی له سهر بې زوو تیده گه ی که منیش له ریزی چاکه کاراندام». (۲)

پیره پیاو ترسی هه بوو، مووسا کچه که ی له گه ل خو ی به رې و نه و ته نیا بمینته وه. له و رووه وه حه زی کرد جار یکی تر تا قی بکاته وه، تا نه گهر جی باوه پ بوو لی جیا بیتته وه.

مووسا پېشنیاره که ی پې باش بوو. ههستی کرد کاری خوا به و خوا نه نجامی به خیر ده گیرئ.

خوا خو ی گه یانديه مه ديه ن. برديه لای نه و پیره پیاوه و دلسوزی و خوشه وستی هاوېشته ناو دلیه وه.

دوایی وتی: [باشه] نه مه بریار که له تیوان من و تودا. به لام ثاوه ز و لیزانی، پالی به مووسا وه نا مافی هه لېژاردن بو خو ی به یلته وه چوون له وانه بوو. له دریژه دان به و کاره ی - ماندوو بی.

به و بونه وه وتی: «هه ر کام له و دوو بریاره م برده سهر، تابې زورم لی بکړئ، خواش له وه ی ئیمه ده یلین ناگاداره». (۳)

گەرانەووە بۆ میسر

کاتی پریارە کە ی موسا بە سەرچوو، خیزانی لە گەڵ خۆی برد. (۱) خوا حافیزی لە شوعەیب کرد و ئەویش دوای بۆ کردن:

بەرە کە تی خوات هاوڕێ بێ کورم! خوا پشت و پەنات بێ کچم!
لە گەڵ ماڵ و خیزانیدا کە وتنە پێ تەواوی شەو هەوا سارد و زۆریش
تاریک بوو [چارە چ بوو] ناگر لەو چۆڵ بیاوانەدا لە کوێ بێنن؟
چسیان بۆ دەکرا! نە ئاگرێک هەبوو خۆی پێ گەرمەووە کەن، نە
رۆشنایه کیش، کە رێی پێ وەدۆزن؟!

موسا بە دەم رینگە رۆشتنەووە هەر چاوی بۆ ناگر دەگیرا.
«لە پرا ناگرێکی چاو کرد. بە خیزانی وت: پەلە مە کەن، ئاگرێکم
دۆزیووە؛ بە شکوو یا دەستە ئاگرێکتان بۆ بێنم یا بۆ دیتنەووەی رینگا کەلکی
لێ وەرگرم». (۲)

بە دلخۆشییەووە بەرەو لای ناگر ملی نا.
«وەختی گەیشته نزیک ناگرە کەووە، بانگی لێکرا: ئە ی موسا! ئە من
پەرورەندە ی تۆم؛ پێلاووە کانت کەنە، تۆ لە ناو شیوی پیرۆزی «توا» دای». (۳)
لە وێدا خوا لە گەڵ موسا کەوتە وتو وێژ و پێی راگەیانند: «من تۆم دەس
نیشان کردووە؛ گوێ بگرە بۆ ئەوێ پێت رادەسپێردری: من خوام و جگە لە

(۲) تاها: ۱۰.

(۱) قەسەس: ۲۹.

(۳) تاها: ۱۲، ۱۱.

من پەرستوویەکی تەنێ. کەواوە هەر من بپەرستە و لە رێی نوێژەوێ یادی من بکە، رۆژی پەسڵان بەرێوەیە»^(۱)

مووسا گۆچانیکی بە دەستەوێ بوو، کە لە گەڵ خۆی دەگیرا و کەلکی لێ وەر دەگرت.

خوای مەزن پرسى: «ئەوێ چێیە بە دەستەوێ مووسا؟»^(۲)

مووسا زۆر بە سادەیی و روو خۆشییەوێ وەلامی دایەوێ: ئەوێ گۆچانێ کەمە.

چوون بە عەزەرتى قسە کردن بوو لە گەڵ خوا دا؛ درێژەى بە و تەکانى داو، باسى قازانجى جوړاو جوړى گۆچانێ کەى بۆ کرد: «ئەمێ گۆچانێ کەمە، کە خۆمى بە سەرا ئە دەم. گەلای پێ دەوێرێنم، بۆ رانە کەم و چەند کاری تەریشى پێ ئە نجام دە دەم.

خوای فەرمووی: ئا دایخە مووسا!

کە هاویشتى سەرەنجى دا ئەوا ماریکەو بە زویدا دەخزێ. فەرمووی هەلیگرە مە ترسە؛ هەر ئیستا وە کوو خۆی لێ دە کەینەوێ»^(۳)

پاشان دوێم نیشانەى بە مووسا نیشان دا، کە سپی بوونی دەستى بوو. فەرمانى پێ دا: «دەستت بکە بە باخەلتا؛ کە دەرت هینا - بە بێ نەخۆشین - سپیێ [ئە مەش] نیشانە یە کى ترە»^(۴)

(۲) تاها: ۱۷.

(۱) تاها: ۱۴، ۱۲.

(۴) تاها: ۲۲.

(۳) تاها: ۲۱، ۱۸.

رېک‌هوه بۆلای فیرعه‌ون؛ به ته‌واوی یاخی بووه

دواى گشت ئه‌وانه خوا فەرمانى به موسا دا، ده‌ست بکا به‌و کاره‌ی که هه‌ر له بنه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی دروست کردبوو.

فیرعه‌ون له سه‌رزه‌ويدا ته‌واو له خۆ ده‌رچوو بوو، و به‌د فه‌پرسى گه‌يانده‌بووه ئه‌و په‌پرسى.

هۆزى فیرعه‌ون له خوا وه‌رگه‌را بوون و دنيايه‌کیان گه‌نانه‌د بوو. ئاشکرايه خوا پیتی ناخۆشه‌ به‌نده‌کانى له راسته‌پرسی لاده‌ن و سه‌رزه‌وى بپیته‌ ديارگه‌ی سته‌مکارى.

خوا ده‌یوست موسا بپروا بۆ لای فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی که: «دارو ده‌سته‌یه‌کى له ریی لاده‌ر بوون»^(۱)

به‌لام جا موسا چۆن بپروا و چۆن له‌گه‌ل دیکتاتۆردا روو به‌ روو بپرسى؟
ئه‌و که هه‌ر دوینی کابرای قیبتى کوشتبوو و رووداوه‌که هیشتا تازه‌بوو!
به‌ شوینیا، به‌ ترسه‌ ترس و شۆنه‌گومکى خۆی ده‌رکرد بوو؛ هه‌م سه‌ربازان و هه‌م دانشتوانى کۆشکیش ده‌یانناسى.

له‌و رووه‌وه وتی: «په‌روه‌رئیم! من یه‌کى له‌وانم کوشتووه، ترسم هه‌یه‌ به‌مکوژنه‌وه!»^(۲)

بیری له‌وه‌ش کرده‌وه که له‌ قسه‌ کردنیشا زمانى ده‌گیرى. به‌لام خوا له‌ هه‌مووشت ئاگادار بوو؛ به‌ سه‌رگشت ئه‌وانه‌دا پیتی خۆش بوو موسا چى

پي وټرا بوو، بېکا.

په روهرنده ی تو فەرمانی به موسا دا: ریکه وه بولای هوزی سته مکار،
هوزی فیرعه ون؛ ثایا شهرم نایانگری؟

موسا وتی: خویبه ده ترسم به دروژنم ده رکه ن؛ هه ناسه شم سوار ده بی
و قسم بؤ نه یه؛ هاروون بکه به هاوریم. ته وان من به تاوانبار ده زانن؛ ترسم
هه یه بمکوژن.

فهرمووی: نه، وانیه. هر دوو به نیشانه کانی ئیمه وه برؤن خویمان
هاورټانین و هه موو شتیکیش ده یستین.

بچه لای فیرعه ون و بلین: «ئیمه راسپارده ی په روهردگاری هه موو
جیهانین؛ تو به ره ی ئیسراییل مان له گه ل بنیره.» (۱)

خوا به موسا و هاروونی راسپارد، به ئارامی و نه رمی له گه ل فیرعه ون
ره فتار بکه ن.

خوا نه رم و نیانی [ته نانه ت] له گه ل دژمنانیش تا ته و راده یه پی خوشه که
فهرمووی: «به نه رم و نیانی بیدوینن، به لکوو یا بیر بکاته وه، یان بترسی.» (۲)

روو به رووی فیرعه ون

موسا و هاروون چوون بؤ لای فیرعه ون. له کوړیدا هه ستانه وه، و
داوایان لیکرد لا به لای خرادا بکا.

دیکتاټور له بوټری موسا توپره بوو. به زاراوه یه کی له خوبایانه وه

وتی: جا تۆ چیت روډله، تا یتته کوری من و ریتموونیم که ی؟
تۆ هر نه و مندا له نیت یتته له ده ریا مان گرتیه وه؟! هر نه وه نیت خو مان
په روه رده مان کردی و چه ند سالیکیش له ناو مانا مایه وه؟
نه ها دوا یی نه و کاره شت کرد، واکردت! دیاره تۆ له ریزی پی نه زانان
دای. (۱)

مووسا نه تووړه بوو، نه و ته کانی به درو خسته وه. بهر په رچی نه دایه وه و
داوای به خشینیشی لی نه کرد. به نارامی ولامی دایه وه: «من نه و کاره م له
دهس قهوما، نه و کاته که تووشی هله بووم و له ترسی یتوهش هه لاتم.
دوا یی په روه رنده م لیزانی پی به خسیم و بردمیه ریزی پیښه مېرانه وه». (۲)
تۆ منه تم له سهر ده یتی که به خیت کردووم؛ به لام بیر له وه ناکه یه وه که
من بوچی که و تمه ژیر دهستی تۆ و چون په روه رده ت کردم؟
نه گهر تۆ فرمانی کوشتنی مندا لانت دهر نه کردایه، دایکم منی نه
نه ها وېشته نیله وه و نه نه که و تمه ژیر چنگی تۆ!
نایا نه م چاکه یه ت له بهرام بهر نه و هه موو ده سدر یتزی و دل ره قیه ی تۆ دا
هر شایانی ناو بردن هیه؟

تۆ ره فتارت له گهل یتکرای هوژی من، ره فتار له گهل که ر و گادا بوو.
به زمی سه گت پی ده گرتن و خرابترین جه زره بهت نه دان. یتیر به خیتو کردنی
تاقه مندا لیکیان که ی نیشانه ی پیاو ته تی تویه؟ که نه ویش هر له رووی نه زانی
و هه له یه وه بوو! «تۆ منه تی نه و چاکه یه م به سهره ده که ی که گه لی

ئيسراييلت كردووه ته بهنده ي خۆت». (۱)

بانگيشتي خواپه رستي

فيرعهون به زي و قسه يه كي بۆ نه مايه وه. پاشان به نيازى خۆ رزگار كردن، پرسى: «ئەرى راھينەرى جيهان چييه؟ ئەوھى تۆ ناوى دىنى؟
موسا وتى: پەروەرنده ي ئاسمانە كان و زەمىنە و ئەوھى له نيتوانياندايه؛
ئەگەر ئيوه ئاوه زى خۆتان بخەنە كار!» (۲)

فيرعهون لەم جوابه توند بوو. «بۆ ئەوھ به شدار بوانى كۆپ له موسا
هەلگرتنى، پىي وت: خۆ جوان گوتان ليوه يه!» (۳)

موسا قسه كانى خۆى نه پرى؛ بەلكوو دووه مين زەبرى به فيرعهون
گەياند و وتى: «راھينەرى ئيوه و پيشينيانى ئيوه ش هەر ئەوھ». (۴)

فيرعهون كه توورەبى زۆرى بۆ هيتا بوو، خۆى بۆ نه گىراو وتى: «ئەم
پيغمبەرە كه بۆلاى ئيمه هەنير دراوه، ديارە شيتيكي تەواوه». (۵)

موسا ديسان لەسەر وتەكانى رويشت. سېهەمين دەستى له فيرعهون
گۆزايەوه و وتى: «پەروەرنده ي خۆرەهلات و خۆرنشين و نيتوان ئەوانيشە،
ئەگەر تى فکرتى!» (۶)

فيرعهون بۆ ئەوھى فکرى موسا لەو قسه دل تەزىتانه دوور خاتەوه و
ركى گەورەپياوانى دەورو بەرى هەستىنى وتى: «باشە ئەي ئەوانەي پيشوو

(۲) شوعەرا: ۲۴، ۲۳.

(۴) شوعەرا: ۲۶.

(۶) شوعەرا: ۲۸.

(۱) شوعەرا: ۲۲.

(۳) شوعەرا: ۲۵.

(۵) شوعەرا: ۲۷.

چۆن بوون؟!» (۱)

ئەم پرسیارەى بەو مەبەستە ھېنايە گۆرئ، ئەگەر مووسا وتى: لەسەر راستەرئ بوون، بلى: جا خو ئەوانىش بت پەرست بوون. ئەگەر وتىشى: نەزان ورئ گوم کردوو بوون، دانىشتوانى کۆر توورە بىن و بلىن: مووسا جنىو بە پىشيانمان دەدا! بەلام مووسا لە فیرەون لىزان تر بوو، چوون تىشكى خوای لە دلا بوو.

بۆیە وتى: «زانىنى ئەوانە لە دەفتەرنک دایە و لەلای پەرورنمە، کە نە ھىچى لى گوم ئەبى و نە لە بیرىشى دەچى». (۲)

ئەمجا مووسا راستىيە کى ھېنايە ئاراوە کە فیرەونى تیا گیرۆدە ببى و نەتوانى خوئ لى دەرکا. وتى: «پەرورەدگارم نە تووشى ھەلە دەبى و نە ھىچىشى لە بیر دەچى. ئەوھى زەوى بۆ کردن بە رایەخ و رىيازگەلى بۆ دروست کردن و ئاوى لە ھەواوہ باراند». (۳)

فیرەون بە ھتەوہ بوو قروقەبى کرد و نەیتوانى ھىچ بلى. بەس ھەر ئەوھى بۆ وترا، کە ملھوپران کاتى بۆر خواردن و قوشقى بوون دەبلىن. وتى: «بیتوو جگە لە من بەندایەتى پەرستوویە کى تر بکەى بزائە جىت بەندیخانەيە». (۴)

موعجیزەکانى مووسا

کاتى فیرەون ئەو تیرەى لە مووسا ھاویشت [ھەرەشەى لىکرد]

(۲) تاھا: ۵۲.

(۱) تاھا: ۵۱.

(۴) شوەر: ۲۹.

(۳) تاھا: ۵۳، ۵۲.

موسا لپیرا به تیری خوا لئی بداته وه.

لئی پرسى: «ئه گهر نیشانیکی ئاشکرام بۆ هینای چى [ههر ده مخه به به نديخانه وه]؟! »

وتى: ئادهى بيهينه ئه گهر درؤ ناکه ی!

موسا گۆچانه که ی فرى دا! بوو به ئه ژديهايه کی به راستى. ده ستیشى ده رهینا هه موو ته ماشاکه ران بینان و سپی بوو. (۱)

لیره دا فیرعه ون قسه یه کی بۆ وتن: ده ست که وت. به که سایه تیه کانی ده وری وت: «[سه رنج بده ن] جادووکارىکی چهند شاره زایه!» (۲)

دانشتوان بۆیان سه نده وه: به لئى، گومانى تیا نییه که جادووگه رىکی ته واهه.

موسا جوابی دانه وه: «ئىستا که ئهم راستیه تان بۆ ده رکه وتوه ناوی ده ئین جادوو! به راستى جادووه ئه مه؟ جادووکاران هه رگیز رزگار نابن!» (۳)

فیرعه ون تیریکی تری ئاراسته ی موسا کرد و وتیان: «بۆ ئه وه هاتوویه وه ناومان، له و ریگه باو باپیرانمان له سه رى بوون لاما ن ده ی و خۆتان که ن به گه وره ی ئهم و لاته؛ ئیمه باوه رتان پیناکه ین.» (۴)

فیرعه ون تیکۆشا - به شیوازی مله وران - ده ور و به ر له موسا بترسینی.

پى وتن: «ئه یه وئ به و جادووه ی هه موتان له نشتمانى خۆتان وه ده رنئى؛ ئیوه ده لئین چى؟» (۵)

(۱) شوعه را: ۳۲، ۳۰. (۲) شوعه را: ۳۴.

(۳) یونس: ۷۷، ۷۶. (۴) یونس: ۷۸.

(۵) شوعه را: ۳۵.

[ئەوانیش] داوايان له فیرعهون کرد، بۆ کۆلدان به مووسا جادووکارانی ولات کۆ بکاتهوه.

داخوازییه که هاته جی. به ولاتی میسر دا جاردرا: خه لکینه! کی شتیك له جادوو دهزانی خوی بگهیه نیته باره گای شا.

جادووکاران له هه موو ناوچه کانی ولاتهوه [هاتن و] یه کان گیر بوون. رۆژی دیاری کراو، رۆژی جیژنی دانیشتوانی میسر بوو. به مهردمیان وت: «ئایا ئیوهش کۆ دهبنهوه؟ ئه گهر ئهم جادووکارانه سه رکهوتن، ئیمهش دهینه شوین که وتویان!»^(۱)

به رهو مه یدان

له چاشتینگادا ههر مهردم بوو، له مال ده ره دههاتن و دهسته دهسته به رهو شوینی دیاری کراو ده چوون.

پیر و گهنج و ژن و پیاو و مندال به رهو مه یدان پوښتن.
به جۆریکی واکهس له مالی دا نه ما، نه خوڤ و لاکه وتهی لی به دهه له «ئهلمه ته ره» دا، باس ههر باسی جادووکاران و ناو ههر ناوی ئهوان بوو.
- ئاخۆ جادووگه ره که ی ئاسوانیش هاتبی ئه و یه که مه زنه که یان؟
- به لی، جادووکاری ئهل ئوقسور و دانه به ناویانگه که ی ئه لجیزهش!^(۲)
- ئه نجامی کارت پی چۆنه کاکه، کی ده بیاته وه؟

(۱) شوعه را: ۴۰، ۳۹.

(۲) ئه سوان و ئوقسور و ئه لجیزه: ناوی سی شاری میسری ئه و سه رده مه ن.

- میسر له راستیدا جگه رگۆشه کانی خۆی ناردۆته مهیدانهوه!

- بلیی کابرایهك تاق و ته نیا به سهر هه موویانا سهرکهوئ!

- کوره! موسا و برای چۆن ئه توانن کۆل به وانه بدهن. ئاخو ئه وان له کوئ

جادوو فیر بون؟

- ئه وه یان که له کۆشکی شاداگه و ره بوو. دوا یی به پارێز و دلّه له رزئ له

میسر ده رچوو و چهند سالیکیش له مه دیه ن مایه وه. ئیتر جادوو له کوئ

فیر بون؟

- له میسر؟ که نه! له مه دیه ن؟ خۆ هه ر نه. ئیمه هه رگیز نه مان بیستوه

فیرکاری جادوو له ویدا هه بووی!

هۆزی ئیسراییل به ترس و ئومید هه هاتن؛ شایهت ترسیشیان له

ئومیدیان زیاتر بوو.

[له بهر خۆوه ئه یانوت]: خوا به زه یی به کوپری عیمرانا بیته وه! خوا

یارمه تی به ره ی ئیسراییل بدا!

جادووگه ران به پهت و فیز و ده ماریانه وه سه ریان هه لدا. به جل و به رگی

ره نگاو ره نگ و دار دهسته کانیانه وه ده رکه وتن. به حیلکه حیلک و کهش و

فشه وه هاتنه ناو مهیدان.

ئه مپۆ رۆژی هونه رنواندنه! رۆژیکه شا چاودیری هونه رمه ندیی ئیمه یه!

ئه و رۆژه یه که گه ل سه رکه تنمان به چاوی خۆی ده یینی.

که گه یشته پی شه وه له فیرعه و نیان پرسى: «ئه گه ر ئیمه بر دمانه وه

پاداشیکمان پی ده ده ری؟

وتی: به‌لئی، نه‌گەر وایوو، دیاره له نزیکانی خۆم ده‌بن». (۱)
به‌لئی، گرنه‌گترین خه‌لاتی پاشایان ده‌بیج به‌وه! پاداشی فهرمانه‌ره‌وایان له‌وه
به‌ولاتر نییه!

ئا نه‌وه‌یه پیاوانی پی ده‌خه‌تن! هه‌ر نه‌وه‌یه که له که‌مینێ پاله‌واناندا یه!
جادوو که‌رانیش به‌وه به‌لینه‌ی فیرعه‌ون که‌لێک خۆش‌حال بوون.

له‌ نیوا راست و درۆدا

مووسا پێی وتن: «چیتان بۆ هاو‌یشتن ئاماده‌ کردوو به‌هاون». (۲)
«ئه‌وانیش په‌ت و دار ده‌سته‌کانیان فری داو وتیان: سۆند به‌ که‌وره‌یی
فیرعه‌ون خۆمان سه‌رده‌که‌وین». (۳)

مه‌ردم مار که‌لێکیان به‌رچاو که‌وت، که به‌ ناو مه‌یدانه‌که‌دا له‌ خزان و
رو‌یشتنا بوون. وێ‌پرای سه‌ر سو‌رمان ترساشن. پاشه‌کشێیان کرد و ده‌سیان به
هه‌را کرد: ماره‌کان، ماره‌کان!
ژنان قیژه‌ قیژیان پێکه‌وت و مندالان گریان. قیره‌ی ماره‌کان، ماره‌کان، له
مه‌یدانا به‌رزوه‌ بوو.

نه‌وه‌ی مه‌ردم دیان مووساش دیتی. «په‌ت و دار ده‌سته‌کانی بیه‌نین که به
هۆی جادوو چه‌شنی مار به‌ سکه‌ خشی ده‌رو‌یشتن». (۴) تووشی سه‌رسامی
بوو؛ له‌ نه‌جاما ترسیشی نه‌شته‌ دل.

چۆن نه‌ترسایه‌؟ رۆژ رۆژی کێ به‌رکێ بوو. پیاو له‌ کاتی کێ به‌رکێ دا یا

(۱) شوعه‌را: ۴۲، ۴۱. (۲) یونس: ۸۰.

(۳) شوعه‌را: ۴۴. (۴) تاها: ۶۶.

ده گاهه رېږ و حورمهت، ياکوو لؤمه و سووکايه تى.

ئه گهر جادووکاران - خوا نه کرده - بيه نه وه!

ئه گهر - خوا نه خواسته - موسا داينې!

ئه نجامى کار چؤن ده بې؟ په نا به خوا!!!

دياره سهرکه وتنى موساش، سهرکه وتنى تاکه که سيک نيه، به لکوو

سهرکه وتنى ثاينه به سهر فيرعه ون دا! زالبوونى راستيه به سهر ناراستى دا.

خوا نه يکا! خوا به سهر يا نه هيڼې!

به لام خوا زاتى نايه بهر موسا و پيى وت: «ترست نه بې دلنيا به تو

ده بيه يه وه.

ئه وهى له ده ستى راستت دايه بيه اوه، هر چى ئه وان کردو ويانه قوتى

ئه دا! ئه وهى ئه وان کردو ويانه فيلى جادوو گه رانه؛ جادوو گه ران له هر کوئ

بن سهرکه وتنيان بؤ نيه». (۱)

موسا وتى: «هر چى ئتوه کردتان جادوو بوو، هر ئيستاکه ش خوا

هه لى ده پيچى. خوا کرده وهى خرابکاران راست ناهيڼى، به نيشانه کاني

خوى راست بوونى راستيه کان پيشانده دا. هر چه ند تاوانبارانيش پييان

خوش نه بې». (۲)

«موسا گزچانه کهى خست. له ناکاو بوويه ئه زديهايه ک و چيان بهرهم

هيئابوو هه مووى قوت دا». (۳) «راستى که وته روو ئه نجامى کارى ئه وان به

هيچ ده رچوو». (۴)

(۲) يونس: ۸۱، ۸۲.

(۱) تاها: ۶۹، ۶۸.

(۴) ئه عرف: ۱۱۸.

(۳) شعورا: ۴۵.

جادووکاران هه شه که یاندا و به حته وه بوون!

ئا ئه مه چ راز ئکه؟! ئیمه خویمان جادووکارین، به سهرو بنی جادوو
 شاره زایمان ههیه و شیوازی جوړاو جوړیشی ده زانین! مامۆستایانی ئهم
 هونه ره و به لکوو پیشه وایانی ئهم هونه رهشین! ئه مه جادوو نییه! شتیکی جیا
 له جادوو!

ئه گهر جادوو بایه ئیمه به جادوو لیمان ئه داو هونه رمان به هونه ر تیک
 ده شکاندا!

به لام هونه ری جادووی ئیمه له بهرامبه ر ئه مه وه خۆی پی نه گیرا. وه کوو
 شه ونمی خۆر لی که وتوو له ناو هه لگیرا و گوم بوو.

ئهم راستیه له کێ وه یه؟ بی گومان هه ر له خوا وه یه! [له م بر گه یه دا]
 جادووکاران گه یشتن به و بر وایه که مووسا راسپارده ی خوا یه و خوا
 مو عجیزه ی پی به خشیوه!

ئه مجا تیکرا قیران دیان و به دهنگی بهرز رایان گه یاندا: ئه و ئیمه بر واما
 هیئا به پهروه رنده ی مووسا و هاروون. پاشان که وتن به سوژده داو وتیان:
 «ئه و خویمان سپارد به پهروه رنتی هه موو جیهان و راهینه ی مووسا و
 هاروون!»^(۱)

هه ره شه ی فیرعه ون

لیره دا شیتی فیرعه ون سه ری هه لدا یه وه هه ل ئه ستایه سه ر پی و

دائې نېشته وه، ئه‌ی نه‌راند و دانې ده‌ته‌قاند. فیرعه‌ونې لې قه‌وماو به ته‌مای شتیکی تر بوو. هه‌رگیز به خه‌یالیدا نه‌ده‌هات ئاواي به‌سه‌ر بې!

ئو لېبرا بوو به جادووگه‌ران مووسا ټیکشکینې؛ که‌چی جادووگه‌ران بوون به پېشمه‌رگه‌ی مووسا. چاوه‌روان بوو جادووکاران وایکه‌ن به مووسا که‌س باوه‌ری پې نه‌مېنې؛ به‌لام خویان بوونه یه‌که‌مین ده‌سته‌ی باوه‌ر پې هینه‌ری.

[مه‌یلی خوا و ابوو] تیره‌کانی هه‌موو دایانه‌وه له خوی. وای بیر ده‌کرده وه‌کوو فه‌رمانه‌وای له‌ش و ته‌نی مه‌ردمه فه‌رمانه‌وای بیر و ئاوه‌زیشیانه. هه‌روا که فه‌رمانه‌وای زمانانه، فه‌رمانه‌وای دلانېشه. لای و ابوو تاقه‌که‌سیک له ولانې میسر دا په‌یدا نابې، که بې ئیزنی ئو فکر بکاته‌وه یا کوو باوه‌ر به شتیك بهینې.

به مله‌ورپی و بادیه‌ه‌واییه‌وه دایخوری به سه‌ریانا:

«به‌ر له‌وه من ئیزتتان بده‌م پړواتان پې هینا؟!»^(١)

یه شوئیا زۆر دارانه‌ تاوانباری کردن و وتی: «دیاره هه‌ر ئو [مووسا] گه‌وره‌تانه و خو‌شی فی‌ری جادووی کردوون!»^(٢)

پاشان دایخورییه‌وه: «ئهم فی‌ل و ته‌له‌که‌تان بۆیه له شاردا خسته‌کار دانېشتوانی وه‌ده‌رتن، له دوایدا ټنده‌گه‌ن!»^(٣)

بو جاری سېهم تیر ټکی ژه‌ه‌راوی که دوااین تیری تیردانی مله‌ورانه، بو ه‌اویشتن. پتی وتن: «ده‌ست و لاقتان به پېچه‌وانه‌وه ده‌پریم و هه‌مووتان له

(٢) شوعه‌را: ٤٩.

(١) شوعه‌را: ٤٩.

(٣) ئه‌عراف: ١٣٣.

سیداره ده‌دهم» (۱).

خاوه‌ن باوه‌ران به قه‌لغانی باوه‌رو خو‌راگری هه‌موو ئه‌و تیرانه‌یان له خو‌گوارا کرد. جوابیان دایه‌وه: «ئیمه هیچ ترسیکمان نییه؛ ئه‌وسا ده‌چینه‌وه لای په‌روه‌رنده‌مان! ئیمه به هیواین په‌روه‌ردگارمان له گونا‌هه‌کانمان ببوری؛ چون بهر له هه‌موو که‌سیک پ‌روامان هی‌ناوه» (۲).

«باوه‌رمان به خوا هی‌نا به‌ل‌کوو له هه‌له‌کانمان و ئه‌وه‌ی تو به بۆ‌نه‌ی جادوو‌وه‌ توشت کردین بی‌وری. خوا سه‌رچاوه‌ی خیر و چاکه‌یه و تاهه‌تایه هه‌ر ده‌شمینی.

بی‌گومان هه‌ر که به تاوانباری پ‌رواته‌وه لای په‌روه‌ردگار، جیی دۆزه‌خه و نه‌مر و نه‌ژی - تیدا ده‌می‌ننه‌وه. ئه‌وانه‌ش که خاوه‌ن باوه‌ر و ئاکار چاکن و ده‌چنه‌وه لای، دارای پله و پایه‌ی به‌رزن. جی‌گایان باخاتی‌که جو‌گه‌یان به به‌رده‌مدا ده‌پ‌روا و بۆ هه‌میشه تیا ده‌بن؛ پاداشی پاکان وایه» (۳).

نه‌زانی فیرعه‌ون

کی‌شه‌ی مووسا، فیرعه‌ونی واخسته ناو په‌ژاره‌وه خه‌وی لی‌هه‌ل‌گیرا و خواردنی لی‌بی‌زرا.

که‌سانی ت‌ریش تو‌پ‌ره‌یان ده‌کرد و ئه‌یانوت: «تو چون ری به مووسا و هۆزه‌که‌ی ده‌ده‌ی ولات بشی‌وت‌ن و خۆت و په‌رستوو‌ه‌کانی ت‌روه‌ل‌ات‌ن؟!» (۴)
دوایی فیرعه‌ون رای‌گه‌یاندا: «هه‌ر به‌م زوانه کو‌پ‌ره‌کانیان ده‌کو‌ژین و

(۲) شوعه‌را: ۵۱، ۵۰.

(۴) ئه‌عراف: ۱۲۷.

(۱) شوعه‌را: ۴۹.

(۳) تا‌ها: ۷۶، ۷۳.

ژنه كانان [بو خزمه تكارىي] نه هيلينه وه. ئيمه به ده سلاتين و به سه رياندا زالين». (۱)

فيرعون له ته قالادا بوو به لكوو به هر فيليك بووه به ره ي ئيسرايل و خه لكي ميسر له مووسا دوور بخته وه.

به و نياز وه به نار هاونه ژاداني خوډا كه وته گال و بخور و لبي ده پرسين: «گه لي من! نيا خاكي ميسر و نه و چومانه ي به به به ريدا ده چن گشتي هي من نيه، خوټان شايت نين؟! نيا من چاترم يا نه و كابر ابى پايه و مايه، كه نازاني ره و انيش قسه بكا؟!» (۲)

نه وسا به نارامى و له سه رخوييه وه روى له پياو ماقوولان كرد و پيى وتن: «گه وره پياوان! وا نازانم ئيوه جگه له من په رستويه كي تر تان هه بى!!» (۳)

پاشان وه كه نه وه ي دواى بير كرده وه و بو داچوونيكى زور بيه ويى ئاموژگاريى گه له كه ي بكا، ساويلكانه وتى: «ئا، هامان! تو خشتى كالم له و كوره دا بو سوور كه وه و برجيكم بو دروستكه، به لكوو له وټو خواكه ي مووسا بدوزمه وه! لام وايه له ريزى دروژناندا بى». (۴)

هامان [وه زير] خشتى سوور كرده وه و برجى بو ئاماده كرد؛ به لام چه نده به رزو هه تا كوي؟!

هامانى وه زير و به ناو، نه ندازياران له كار كه وتن و قور و ئاجور دوايى هات؛ به لام فيرعون هيشتا زور له خواره وه بوو. به هه و رانيش نه گه يشت، تا

(۲) زو خروف: ۵۲، ۵۱.

(۴) قه سه س: ۳۸.

(۱) نه عرف: ۱۲۷.

(۳) قه سه س: ۳۸.

بگا به مانگه شه و پاشان هه تاوا!

به هه تاو نه گه يي، تا ده گا به ته ستيران و دوايي ئاسمانيش!

له ته نجامدا به زي و به شهرمه زاري و ده سته پاچه ييه وه له جي خويدا
دانيشته وه. فيرعه ونى نه زان ئاگاي له وه نه بوو كه «خوا، زه وي و ئاسمانه
بلنده كانى وه دى هيناوه». ^(۱) «چي له ئاسمانه كان و زه مين و ته وه ي له تيان
ته وان و له ژير خاك دايه هه موو هي ته ون». ^(۲)

«له ئاسمان و له زه وي تاقه په رستوو خويته تي». ^(۳)

سهره نجام هيچ رتيه كي بو نه مايه وه ته وه نه بي موسا له ناو به ري. ئينجا
كاري خوښي به وه پاسا بدا، كه موسا خهريكه ولات تروشي شيوان شيو
ده كا.

[به و بونه وه] وتي: «ليم گه رتن موسا بكورم، با په نا به رتته بهر
په روده رنده ي. ترسم ليتهاووه دينه كه تان بگورئ و شيوان شيو بخاته سهر
زه وييه وه!» ^(۴)

خواهون باوه پرى بنه ماله ي فيرعه ون

كاتي فيرعه ون ليپرا موسا بكورئ، يه كي له خزمانى خوي كه هيشتا
باوه پرى خوي ئاشكرا نه كرد بوو، هه ستايه وه و تي: «جا ئيوه، كابرايه كه به
تاوانى ته وه بو ده كورن كه ده لي: خوا په روده رنده مه و له لايه ن په روه ريتانه وه

(۲) تاها: ۶.

(۴) غافير: ۲۶.

(۱) تاها: ۴.

(۳) زوخورف: ۸۴.

چهند نیشانه‌یه‌کی ئاشکرام بۆ هیناون؟» (١)

ئەو پیاوێ لێهاتووێ لێی پرسین: «ئێوه بۆ وا بوونەتە دژمنی مووسا؟
جەزیرەبە‌ی بۆ دەدەن؟

وختی پروای پێ ناهینن لانی‌کەم لێی گە‌پین؛ چاکە، خراپە، خۆی و
رێگای خۆی». (٢)

«ئە‌گەر دە‌لێن درۆ دە‌کا؛ زیانی درۆی رووباری خۆی دە‌ییتە‌وه». «ئە‌گەر
ئێوه سزای بدەن و ئە‌وه به‌ پیغه‌مبەر دەرچێ، دوایی به‌شتان جە‌هە‌ندمه‌.
ئە‌گەر راستیشی کرد، دیارە به‌ شێک له‌ و شتانه‌ی به‌‌لێنی پێ دابوون پێتان
دە‌گا». (٣)

برایانی من! مال و دارایی‌ی بای هە‌واتان نه‌کا! به‌ سپاو ساتتان مه‌نازن!
«خزمینه‌! ئە‌م‌پ‌رۆ ئێوه به‌ دە‌سه‌لاتن و به‌سه‌ر ئە‌م عە‌رزە‌دا زالن؛ به‌‌لام
ئە‌گەر خوا تووشی ته‌نگانه‌ی کردین، ئە‌وسا کێ یارمه‌تییمان دە‌دا؟!» (٤)
فیرعه‌ون له‌ جوابدا وتی: «من هەر ئە‌و رێگە‌تان بۆ داده‌نیم که خۆم به‌
چاکی ده‌زانم و ئە‌ویش رێی سه‌ربلندیاتانه‌». (٥)

ئە‌وه پیاوێ جوامی‌ره‌ تیکۆشا هۆزه‌که‌ی له‌ مه‌ترسی پاشه‌ روژ و
سه‌ره‌نجامی سته‌مکاری‌ی ئاگادار‌کا. به‌و بۆنه‌وه وتی:

«گه‌لی من! ترسم هه‌یه‌، ئە‌وه‌ی به‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌کانی تر هاتوو، به‌سه‌ر
ئێوه‌ش بێ. وه‌ک ئە‌وه به‌‌لایه‌ تووشی گه‌لی نوح و عاد و سه‌موود بوو ئە‌وانه‌ی

(١) غافیر: ٢٨.

(٢) غافیر: ٢٩.

(٣) غافیر: ٢٨.

(٤) غافیر: ٢٩.

(٥) غافیر: ٢٩.

پاش ئەوان ھاتن. خواش زلم لە بەندەکانی ناکا. (۱)

پاشان ترسی روژی پەسلانیشی خستەووە بیریان: روژی پەسلان چۆن روژنکە؟ «روژنکە، برا لە برای، لە داك و بابی، لە ھاوژین و لە جگەرگۆشەکانی رادەکا. بە جوړنکی وا ھەرکە ئەوێندە سەرقالی کار و باری خۆیەتی، کەس نایەردەژێتە سەرکەس». (۲)

«ھەر لە و روژەدا دۆستان دەبنە دژمنی یەکتەر، خۆپاریزانی لی بەدەر». (۳)

«خزمایەتی لە نێواندا نامینی و کەس لە کەس ناپرسێ». (۴)

لە و روژەدا تاقە دەسەلاتدار [خوا] بانگ دەکا: «ئەمپرو فەرمانرەوایی بۆ کێیە؟ ھەر بۆ خواي تاك و تەنای بە سەر ھەموو شتدا زالە». (۵)

روژنکی وا کە مەردم ئەنالین و ھاواریانە؛ ھەندێ بانگ لە ھەندێکی تر دەکەن. روو لە یەکتەر وەردەگێڕن و ھەلدین. ھیچ رینگە یەك بۆ رزگاریی لە سزای خوا شك نابەن.

دیسان رووی تیکردنەووە و پێی وتن: «ھۆزی من! ئەمن ترسی روژنکم لە دلایە کە لە و پەری لێقەوماندا ھاواریان بەرز بێتەووە؛ ئەو روژە کە بەرەو پاش دەگەرێتەووە و چارە یەك بۆ دەرچوون لە ئارادا نییە؛ ئەوێش خوا رێی لی بگۆڕی کەس نایخاتەووە سەررێ». (۶)

درێژە بە قسەکانی داو وتی: بە راستی خوا نێعمەتێکی گەرمی پێ بەخشی بوون، بەلام ئێوە پێتان نەزانی و بایەخی شیاوتان پێ نەدا؛ وەختی لە

(۲) عەبەس: ۳۷، ۳۴.

(۱) غافیر: ۳۰، ۳۱.

(۴) موئمتینون: ۱۰۱.

(۳) زوخرؤف: ۶۷.

(۶) غافیر: ۳۳، ۳۲.

(۵) غافیر: ۱۶.

دەستان دەرچوو، جا پەشيمانى بوونەو. ئەو نىعمەتەش يۇسفى پيغەمبەر
بوو كە بە باشى نەتاناسى و بە تەواۋىي لە بەرچاوتان نەيدەنواند.

كاتى كۆچى دوايى كرد ئەوسا كە وتتە بىر كەردنەو: پاكى بۇ خوايە! لە
تواناى كام پيغەمبەر، كام فەرمانرەوا! كام ئادەمىزادايە، شان لە شانى يۇسفى
بدا!

ئاخۇ دواى ئەو پيغەمبەرى ئىمە كى دەبى؟! بلىي وئەيمان
دەسكە وئەو؟!

هەرگىز! وئەي ھەرنايىتەو!

«زوتىر يۇسفىش بە چەند بەلگەو ھاتە ناوتان، بەلام ئىو لە بەلگەكانى
دوو دل بوون و باوەرتان پى نەھىنا. كاتى كە مرد، وتتان: ئىتر خوا دواى ئەو
پيغەمبەر نائىرى». (۱)

دواى ئەم پيغەمبەرەش ديسان ئەمە كارتانەو بەشتان ھەر دەبىتە
پەشيمانى.

راوئىژ

خزمەكەى فىرەون راوئىژى بۇ ھۆزەكەى كرد و دلسۆزانە راست
وھەلەى بۇ ليكدانەو: «ئەو پياو ھاو ەن باو ەرە وتى: خزمىنە! ئەگەر بە گوتم
كەن، من شارەزاي راستەرتان دەكەم». (۲)

ئەو پياو تىگەيشتو ە ناگاي لەو ە ھەبوو كە گەلەكەى مەستى ژيانى

مادیین و ئه‌وه‌ش که فیرعه‌ونی ئاوا تووشی بادی هه‌وایی کردووه، دارایی و ده‌سه‌لاته‌که‌یه‌تی. ده‌شیزانی ژییانی دنیا خه‌وئیکه وه‌کو وه‌موو خه‌ونه‌کان و سیبه‌رنکی روو به نه‌مانه.

ئه‌وه‌ی واهیللی هۆزه‌که‌ی شوینی موسا بکه‌ون، هه‌ر ئه‌و مه‌ستی له‌زه‌تی مادیی و دنیا‌یییه.

چوون مه‌ست نه‌ده‌بینی و نه‌تیشده‌گا.

که‌وایه‌ شتیکی سه‌یر نییه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌وانه‌ ده‌نگی موسا نه‌یستن.

ئه‌و که‌وتبوه‌ سه‌ری له‌ خه‌وی مه‌ستیان داچله‌ کینی. پئی وتن: «گه‌لی من! ژینی ئه‌م دنیا کاتییه‌ و ده‌پرته‌وه، به‌لام هی ئه‌ولا هه‌میشه‌یییه»^(۱).

له‌ ولامدا هه‌ندئ له‌ گیل و تی نه‌گه‌یشتوانی هۆزه‌که‌ی لیان داوا کرد بیه‌وه‌ سه‌ر ری سته‌م و هاوکار بۆ خوا دانان [ئایینی باب و کالیان].

وه‌ختی به‌ره‌و خوا بانگیشتی ده‌کردن، لیان ده‌خواست بگه‌رته‌وه‌ سه‌ر دینی باو و باپیران!

کاتی دیتی هه‌ر له‌ سه‌ر داخوازی خویان سوور و پیداه‌گرن، پئی وتن: «خزمینه‌! چیمه‌، من به‌ره‌و رزگارێتان رینموونی ده‌که‌م،

ئیه‌ به‌ره‌و ئاگرم په‌ل ده‌کیشن؟

لیم ده‌خوازن به‌ره‌ه‌لستی خوا بوه‌ستم و شتیك بکه‌م به‌ هاوکاری که‌ زانستیکم به‌ سه‌ریا نییه‌. به‌لام من ئیه‌ بۆ لای ده‌سه‌لانداری لی‌وردو و بانگ ده‌که‌م»^(۲).

لێی پرسین: کام پیغمبه‌ر له لایه‌ن په‌رستوووه‌کانی ئیوه‌وه‌هاتوو؟ چ کتیییک [له‌ویوه] به‌پێ کراوه؟ یا کێ بانگیشت کراوه؟ «ئه‌وانه‌ ته‌نیا چه‌ند ناوێکن که ئیوه‌ و باب و کالتان ئه‌وانه‌تان پێ ناوان. خواش به‌لگه‌یه‌کی باوه‌ر پێده‌ری له‌ مه‌ر ئه‌وانه‌وه‌ نه‌هه‌ناردوو»^(۱).

به‌لام ئه‌وه‌تا چه‌ندین راسپاده‌ مه‌ردمیان بۆ به‌ندایه‌تی خوا بانگ کردوو. ئه‌وا ئیبراهیم؛ ئه‌وا یوسف؛ ئه‌مه‌ش مووسای پیغمبه‌ر.

له‌ هه‌ر شتیکدا نیشانه‌ی خوا به‌دی ده‌کری و له‌ هه‌ر جیگایه‌کا بانگه‌شه‌ی خوا په‌رستی له‌ ناودا هه‌یه‌.

«دیاره‌ ئیوه‌ داوا له‌ من ده‌که‌ن شتیک به‌رستم که نه‌ له‌م دنیا به‌دا شتیک له‌ ده‌س دی و نه‌ له‌و دنیا شدا»^(۲).

سه‌ره‌نجام وه‌ختی له‌ ده‌ست لاساری و بێ ئاوه‌زیی ئه‌و کۆمه‌له‌ هیوا برابوو، جیی هیشتن و پێی راگه‌یاندن: «له‌ داها توودا و ته‌کانی متان دێته‌وه‌ بیر، من کار و باری خۆم به‌ خوا ئه‌سپێرم؛ خوا چاودێری به‌نده‌کانی خۆیه‌تی»^(۳).

مه‌ردم قوشقی بوون و دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون که‌وته‌ فکری کوشتنی. به‌لام خوا ئه‌وی پاراست و دژمنانی له‌ناو برد. «خوا ئه‌وی له‌ ئاکامی پیلانی ئه‌وان رزگار کرد و ئه‌وانه‌ش که‌ سه‌ر به‌ فیرعه‌ون بوون به‌ لاگه‌ مارۆی دان»^(۴).

(۲) غافیر: ۴۳.

(۴) غافیر: ۴۵.

(۱) نه‌جم: ۲۳.

(۳) غافیر: ۴۴.

ژنی فیرعهون

[وتراکه] فیرعهون پیتی وابوو وه کوو تهن و لاشه ی مهردم له ژیر دهسه لاتی ئه و دایه، بیرو ئاوه زی مهردمیش له ژیر دهسه لاتی دایه.

چۆن دهستی به سهر دهم و زمانی خه لکیدا دهپروا. ههرواش دهستی به سهر دل و دهرونیانا دهپروا.

لای وابوو تاقه مرویه که له میسردانییه دلی پرواته سهر شتیک، یا باوه پر به شتیک بهیچی، تاکوو پرس به ئه و نه کا. [به ویۆنه وه] ئه گهر که سیک له ناوچه یه کی هه ره دووری ولاتدا، پروای به مووسا بهیچنایه، ئه و له جیجی خۆیه وه شیت ده بوو.

نه به پیوه خۆی بۆ ده گیرا، نه به دانیشنه وه. هه ره شه ی ده کرد. دایه خوری و ئه یوت: ئاخو یارۆ چۆن پیش ئه وه ی ئیزن له من بخوازی، باوه پری به مووسا هیئاوه؟!

له ولاتی من و سایه ی و په نای مندا ده ژی و لیشم یاخی ده بی؟! رۆزی من ده خوا و به ره له ستیشم ئه وه ستی؟! من له خودی خۆیان - دانشتوانی میسر - بۆیان له بهر ترم!

فیرعهون نه یده خسته خۆ که هه ر خۆی له ولاتی خوا و، سایه و په نای خوادا ده ژی و لیچی یاخی بووه! رۆزی خوا ده خوا و به ره له ستیشی زه ستاوه!

خوا وستی له ناو مالی فیرعهون و هه ر له ناو خاوو خیزانیدا نیشانه یه که نیشان بدا.

ويستی بيسه لميښی، که هر خوی فرمانږه وای بیر و ټاوه زی مه ردمه؛
هر واکه فرمانږه وای تن و له شیشیانہ.

بینوښی که هر خوږه تی به سهر دلاندا زالہ، هر واکه به سهر زمانانیشا
زالہ.

خوايه که ده توانی ژن و میړد له يه ك جيا كاته وه، هر ټوښه ده توانی
ټاده میزاد و دلی لیک دوورخاته وه. باوږ چووه ناو مالی فیرعه ون، که چی
ټو هر به خوی نه زانی و ده سه لاتی هیچی شی به ده ست نه بوو.

ژنه که ی باوږی به خوا هیټا و به ره له ستی فیرعه ون وه ستا!
میړده که ی فرمانږه وای میسر بوو؛ به لام خوی باوږی به [پيښه مېرایی]
موسا هیټا!

به لی، شاره زاترین مړو، له کار و باری فیرعه ون و خوښه ویستریڼ که سی
فیرعه ون، بوو به شوټنکه و تووی موسا.

سهر باز و کوږخا ده رگا کانی فیرعه ونیش سهره پای چاوتیژی و
بوزه نیان، هیچیان بوو نه کراو هر به خوښیان نه زانی. فیرعه ون که خوی
نزیك ترین که س بوو به ژنه که یه وه، په ی به و ټالو گۆږه هر نه برد.

ټه گهر په یشی بیردایه چی بۆ ده کرا؟! ټو هر ده سلاتی به سهر تن و
له شی خه لکیدا هه بوو، نه بیر و بۆ چوونیان. ټه گهر ده ستی به سهر زمانیشا
بجوايه، خو ده ستی به سهر دلدا نه ده چوو. ژن له سهریه تی به گوږی میړد
بکا، به لام تا کاتی فرمانږه یی جیا له خوا نه بیټه نافه رمانی خوا.

فرزهن، ده بی فرمانی داك و باب به جی بیښی، به پړزو حورمه ته وه
هه لسو که و تیان له گه ل بکا. به لام له هاویه ش بۆ خوا داناندا مافی

فهرمانبهری نییه.

«ئەگەر [داک و باب] هەلیاننای هاوکار بۆ من دابنئی - که خۆت هیچی لئ نازانی - به گویان مەکه، له دنیا دا به خوۆشی له گەلیان بژی و هەر شوینکه وتووی ئەوانه به بهره و من گەراونه ته وه. له ئەنجاما هەر دینته وه لای خۆم و ئەوسا تیتان ده گەیه نم چ تان کردووه». (۱)

ژنی فیرعه ون باوه ری خوۆی به باشی پاراست و له مائی دژمنی خوا دا خەریکی پەرستنی خوا بوو.

شەرمی خوا ی له دلدا بوو، و له دەستی کردە وه ی فیرعه ون پەنای به خوا دەبرد.

خواش رەزامەندی خوۆی به رامبەر به و ژنه دەرپری. له شەپری فیرعه ون و ئاکاری فیرعه ونی رزگار کرد. پاشان به ناو ژنیکی باوه پتەوی کۆلنە دەر به خاوه ن باوه رانیشی ناساند.

خوا ژنه که ی فیرعه ون بۆ گەلی خاوه ن باوه ران وه ک نموونه دینتته وه. ئەو له پەرورینی خوۆی داوا کرد: «له لای خۆت و له به هه شتا مائیکم بۆ دیاری بکه و له فیرعه ون و کردە وه ی گەلی سته مکارانیشم رزگار که». (۲)

مهینه تی به رە ی ئیسراییل

کاتی مەردم په بیان به دژمنایه تی فیرعه ون له گەل به رە ی ئیسراییل برد، به نیازی دژمنی و ئازار دانیان پالیاندا به فیرعه ونه وه. [ورده ورده] مندا لانیش

بهرامبهر توره مهی ئیسراییل زاتیان شکا و سه گیان تی هانده دان.
 ههر روژی مهینه تیکي تازه یان نه هاته ری و ههر روژی تووشی به لایه ک
 ده هاتن.

موسا له په ستا دلنه وایی ده کردن و خوراکری لی ده ویستن.
 پیی نه وتن: «داوای یارمه تی له خوا بکه ن و خوراکرن. سه رزه وی هی
 خواجه و نه یسپیری به و به ندانه ی خوی مه یلی لیسی. سه رکه وتیش بو
 نه وانه یه که پارنرگارن».(۱)

به ره ی ئیسراییل نه و نازارانه یان که ده چیشت، به موسایان نه وت: تو نه
 به هره یه کت پیی گه یان دین! نه زیانیکت بو جی به جی کردین!
 پییان وت: «پیش هاتنی تو به شمان دهر دیسه ر بوو، ئیستاش تو ههر
 تووشی دهر دیسه رمان ده که ی».(۲)

به لام موسا نه بی تافه تی دهره بری و نه ماندووش ده بوو. پیی نه وتن:
 «هروه بزا»^(۳) په روه رنده تان دژمنی له ناو بردن و ئیوه ی له م ولاته دا کرد به
 جی نشینی نه وان؛ تا دهرکه وی ره فتاری ئیوه چون ده بی».(۴)

هوزی من! نه گهر ئیوه باوه رتان به خوا هیناوه و خوتان پیی سپاردووه،
 ههر پشتیش به و بیه ستن.

وتیان: «نه و خورمان به خوا سپارد: نه ی په روه رده گارمان! له شه بری
 سته مکاران بمان پارنزه. له بهر به زه یی خوت له گه لی خوانه ناسانمان رزگار که».(۵)

(۱) ئه عراف: ۱۲۸. (۲) ئه عراف: ۱۲۹.

(۳) هروه بزا: هاكا، زوری نه ماوه. (۴) ئه عراف: ۱۲۹.

(۵) یونس: ۸۶، ۸۴.

فیرعه‌ون نه‌یده‌هیشته به‌ره‌ی ئیسراییل به‌ندایه‌تی خوا به‌کن. که له کاتی نوژ و په‌رستنی خوادا ده‌بینین به‌توندیی لیان تووره‌ده‌بوو. له سازدانی په‌رستگه له خاکی دا، پیشگیری ده‌کرد و له په‌رستنی خوا له ولاته‌که‌یدا، ئالۆز بوو.

چه‌ند گیل و نه‌زان بوو فیرعه‌ون! سه‌رزه‌وی هی خواهه نه‌هی ئه‌و! سته‌مکارتر له‌و که‌سه‌ی که ری نادا له ملکی خوادا به‌ندایه‌تی خوا بکری کیه‌ه!

به‌لام فیرعه‌ون نه‌یتوانی بو ئه‌وه‌ی له مالاندا نه‌هینرایه جی، ری له تاقه که‌سینک بگری!

خوا به‌هۆی مووسا فه‌رمانی به‌توره‌مه‌ی ئیسراییل دا که: «با مال‌ه‌کانتان به‌ره‌و رووگه [قیبله] بن و نوژیان تیادا بیننه جی».^(۱)

فیرعه‌ون و سپاو سانی له ده‌ستیان نه‌هات به‌رگریک له نیوان به‌ره‌ی ئیسراییل و په‌رستنی خوادا درۆست که‌ن!

له ده‌سه‌لاتی کی دایه به‌نده و په‌روه‌رنده له یه‌ک بکا؟! یا کی ده‌توانی بیته‌پیشگری نیوان خاوه‌ن باوه‌ر و په‌رستنی خوا؟!

برسییه‌تی

که فیرعه‌ون یاخی بوو، و خو له بیر کردن و مله‌پیشچی گه‌یاندنه ئه‌وبه‌ری، خوا وستی وشیاری بکاته‌وه.

بێ گومان خوارازی نییه به‌نده‌کانی له راسته‌ڕێ لاده‌ن. هه‌رگیز هه‌ز ناکا سه‌رزه‌وی تووشی ده‌سدرێژی و لاریه‌تی بێ!

فیرعه‌ون که له میتشکیکی وای لێ ده‌رهاتبوو، هیچ رێنموونی و لێزانییه‌ك کاری تیا دا نه‌ده‌کرد! شتیکی ناشکراشه، که‌ر مه‌گه‌ر به‌ لێدان ملی رێگا بگرێ.

خوا وستی فیرعه‌ون داچله‌ کێنی!

[وتمان که] میسر و لاتیکی ره‌نگین و رازاوه‌ بوو. مه‌له‌بندی نیعمه‌تی جو‌راو جو‌ر و میوه‌ و ده‌خل و دان بوو. ده‌زانن میسر له‌ روژگاری برسیه‌تی و سه‌رده‌می یوسفدا چو‌ن یارمه‌تی و لاته‌ دوورکه‌وتوه‌کانی ده‌دا؟ چو‌ن به‌ ده‌م دانیشتوانی شام و که‌نعانه‌وه‌ هه‌بوو!

نیل که به‌ سه‌ر خاکی میسر دا سواره‌؛ ده‌شت و مه‌زرایان تێراو ده‌کا و سه‌رچاوه‌ی خێر و به‌خته‌وه‌ریی ئه‌و و لاتیه‌. فیرعه‌ون و خه‌لکی میسر، نیلیان به‌ کلیلێ رزق و بژیو له‌ قه‌له‌م ده‌دا.

لایان وابوو میسر له‌ په‌نای نیلدا نه‌ هه‌رگیز ئاتاجی باران ده‌بی و نه‌ هیچی تریش.

بێ ئاگابوون له‌ وه‌ی کلیلێ رزق و بژیو له‌ ده‌ستی خوادایه. «خوایه‌ که به‌ لێزانی خو‌ی رو‌زی هه‌رکه‌ سیك زو‌ر یان که‌م ده‌کا». ^(۱) نیلیش هه‌ر به‌ فرمانی خوایه‌ که زو‌ر ده‌بی و رێ ده‌پیوئ! یا که‌م ده‌کا و که‌لکی لێ هه‌لناسوو‌رێ.

خوا فەرمانی به نیل دا ټاوه که ی بداته خواره وه و پروا به زه ویدا.
 ټه مجا ټیدی باخ و مه زرای میسر، به چی ټاو دیری بکرایه!
 میوه ی رهنگاو رهنگی باخه کانیان وه کوو جارانه ما! ده خلو دانیان
 - به به به ره - که می کرد، برسپیه تی له شوین برسپیه تی!
 فیرعه ون و هامان و له شکریشیان ده سته پاچه داکه وتن. لیره دا بو خه لکی
 میسر ده رکوت که په روه رنده ی ټه وان فیرعه ون نیه و رزق و بژیو هر له
 ده ستي خوادایه! به لام ټه م راستپیه ش قازانچیکي وای بو فیرعه ون و
 میسرپیه کان نه بوو و داینه چله کاندن!
 شه یتان بیوو به به رگریک له نیوان ټه وان و ټاموژگاری و په ند وه رگریتن دا.
 ټه یانوت: هو ی ټه م برسپیه تی و که م ټاوییه، شوومی مووسا و
 هو زه که یه تی!
 پروای سهر ټه مه یه! ټه ی بوچی مووسا به ر له و سالانه. نه بوو؟! یان
 به ره ی ټیسراییل له میژه وه له میسر دا نه بون؟!
 نه خیر؛ هو ی ټه و به لایه شوومی کرده وه کانی خو یان بوو!! ټاکامی خوا
 نه ناسی و دلره قیای بوو!
 فیرعه ون و داروده سته ی ره قه به ر ټیان زوری سهند و وتیان: «ټیمه سهر
 به م جادووه، ناسپیرین؛ هر دیارده یه کمان به مه به ستي جادوو لیکردن بو
 به ټینی، هر پروات پی ناهینین» (١).

پینچ دیاردە

خوا دیارە یەکی تری بۆ خستنه روو.

بارانی بە سەرابارانندن و نیل کەوتەو سەر رێژی. ئاسمان بارانی دارپشت. هەر لە پەستا باری هەتا باخ و مەزراکان چوونە ژێر ئاوەو. میو و دەخلو دان هەموو لە ناو چوون و باران بوو بە بەلایەك بۆ گیانیان. ئەگەر زووتر داد و هاواریان بۆ کەم ئاویی بوو، ئەمجارە ئاھ و ئالەیان لە دەست زۆری ئاو بوو.

باشان خوا کولە ی بۆ بەرپێ کردن و بەرھەمی باخ و مەزاری پێ لە ناو بردن. نشتن بە دارەکانەو و بە تەواویی رووتاندنیانەو.

سپاو لەشکری فیرعەون دەرەقەتی لەشکری خوا نەھاتن. چۆنیان شەر لەگەڵ کردایەن، نە شیر^(۱) کاری لێ دەکردن و نە تیریش؟

لێرەدا خەلکی میسر داماوێ هاما و فیرعەون و بێ دەسەلاتی لەشکریان بۆ روون بوووەو.

بەلام بەمەش رانەچەنین!! ئەمەش وریای نەکردنەو!! لەم سەر و بەندەدا خوا لەشکرێکی تری هەناردە سەریان، کە ئەویش چۆرێك ئەسپی [سوون] بوو.

ئەم ئەسپیانە، هەر بە تەواویی تەنگیان لێ هەلچنین، پەنا بەخوا!!
ناو رایەخ و پیخەف و جل و بەرگ و سەر و قزیان هەموو بوو بە ئەسپی.

خه ویان لی هه لگیرا. شه ویان به دهم کوشتن و تیا بردنی ئهم گیان له بهرانه وه ئه دایه سهر، تا رۆژیان لی ده بووه وه. چۆنیان به ریه ره کانی له گه ل ئه سپی بگردایه، نه شمشیر چاری ده کردن، نه گولله. سپاو له شکریش هیچ چه شنه یارمه تیه کیان له ده ست نه ده هات پێیان بکه ن؟

دوای ماوه یه کی تر خوا جوړی قریوقی کرد به میملیان. ^(۱) به جوړیکی وا که خواردن و خواردنه وه و جل و بهر گیان هه موو پر بوو له قریوق. قریوقان زۆریان بۆ هیئان و ژبیانیان لی تال کردن. وه ها بلاوه یان کردبوو، له هه رکون و که له بهر ژیکی مالاندا هه بوون.

ئهم ئه ی واقاند؛ ئه و راده په پری؛ ئه وی تر بازی ده دا. که یه کیکیان لی ده کوژرا ده دانه ی تر ئه هاته وه جیی! ئه گه ریه کیکیان لی فری ده درا، پینجی تر له جییدا سه وز ده بوون. پیت و ابوو هه ر له ناو ماله که دا زاوژی ده که ن! سه رباز و پاسه وانانیش له بهر امبه ر قریوقه وه داماو دا که وتبوون.

دوای هه موو ئه وانه، خوا ئاوقه ی به لایه کی دیکه و اتا لووت پژانی ^(۲) کردن.

[یانی:] به هوی بهر بوونی خوینی لووت، لاواز و که م هیز ده که وتن. نه پزیشک چاری ده کردن؛ نه ده رمان به هره ی پی ده گه یاندن. کاتی به لایه کیان ده دی، به مووسایان ئه وت: مووسا! له پهروه دگارت وه پارێ ئهم به لایه مان له کۆلخا؛ ئه وسا ئیمه به ره و خوا ده گه ر پنه وه. باوه ر ئه هیئین و به ره ی ئیسراییلت له گه ل ده تیرین.

(۱) میمل: به ره ه لست، دژ.

(۲) لووت پژان: خوین بهر بوونی لووت.

به لām که خوا له ته‌نگانه‌ی رزگار ده‌کردن، سه‌ر له نو‌ی په‌یمان‌ه‌کیان ده‌شکانده‌وه.

«ئه‌وجار ئیمه، [به‌لای] لافاو و کوله و ئه‌سپ‌ی و خو‌ین [به‌ربوون] و بۆ‌قمان هه‌نارده سه‌ریان. به‌لām ئه‌وان ده‌مارگرژیان نواند؛ چوون کۆمه‌لیکی تاوانکار بوون».(۱)

چوونه ده‌روهه

ولاتی میسر بۆ تۆره‌مه‌ی ئیسراییل ته‌نگ و ته‌سکه‌وه بوو. میسری پر خیر و بیر، ئیترچ که‌لکیکی بۆ ئه‌وان هه‌بوو وه‌ختی له زیندانیکا ده‌ژیان، شه‌و و روژ به‌ شیوازی جو‌راو جو‌ر، ئازار ده‌دران و سووکایه‌تیان پی ده‌کرا؟!

تا که‌ی هه‌لیان کردایه، مه‌گه‌ر له جنسی ئاده‌میزاد نه‌بوون، ئیش و ئازاریان هه‌ست پی نه‌ده‌کرد؟!

خوا به‌ مووسای راسپارد، له ناخی شه‌ودا، هاو‌پ‌ی له‌گه‌ل به‌ره‌ی ئسرائیل بکه‌ونه‌ پ‌ی و له میسر وه‌ده‌رکه‌ون.

سه‌ریازانی چاو تیژ و بۆزه‌ن، به‌و که‌ین و به‌ینه‌یان زانی و هه‌واله‌ که‌یان به‌ فیرعه‌ون گه‌یاند.

مووسا و به‌ره‌ی ئیسراییل داجوین و روویاننا له سه‌رزه‌مین‌ی پ‌روژ. ئه‌وان تیک‌را دوازه‌ ده‌سته بوون، که‌ هه‌ر ده‌سته سه‌رگه‌وره‌یه‌کی بۆ خو‌ی هه‌بوو.

رنگه یان به ره و شام و رنگه یه کی دیاری کی کراو بوو. وشکانیه ک له یتوان دوو وشکانی دا؛ که موسا خوی دوو جارن پیا دا رویشتبوو. (۱)

به لام موسا بو خوی مه به ستیکی هه بوو، خوا مه به ستیکی تر. نه نجامیش به باری مه به ستی خوا دا گه را. موسا رنگه ی هه له کرد و نه به هه له دا چورونه شی گه یانندییه وه به مه به سته [ته قدیره] که ی خوا.

موسا لای وابوو، له گه له به ره ی ئیسراییلدا به ره و باکوور (۲) ده چن. به لام له تاریکی شه و دا هاوړتیانی به ره و روژه لات بردبوو. واتا: له گه له ده ریای پر شه پۆلی سووردا روو به رووی کردبوو! [له وندا که وتنه لاله و نزا:] نه ی پارێزگارا! نه ی په نادهر! ئیمه له کوئ داین؟ جواب بوو به وه: له قه راخی ده ریادان!

کاتی سهرنجی پشت سهری خو یان دا، ته پ و تۆزکیان به دی کرد! له شکرکی زور و زه به ند ئاسویان ته نی بوو!

له ناکاو قپره و هه را به رزه وه بوو: ئاخو کورپی عیمران! ئیمه چ خراپه یه کمان له گه له کردبوو، تۆ ئاوا پیلانی له ناویردنت بو دارشتین!

هیناماته گوئی ده ریا با فیرعه ون بمانکوژی. نه وه تا وه کوو مشک رئی هه لاتن و خو ده ریا زکردنمان لی پراوه!

خو ئیمه هه رگیز به خراب ناومان نه بردووی، ئانه مه تۆله ی چییه لیتمانی ده ستینته وه؟!

---

(۱) جاری یه کهم به ویدا چوو بو مه دیه ن و جاری دووهم گه رایه وه بو میسر.
 (۲) باکوور: شیمال.
 «نوسه ر».

بەوە وازت نەهینا، ئەو ھەموو گەرت و مەینەتانەت تووش کردین،
سەرەنجام کیشاماتتە ئێرە؟!

ئەو تا بەردەمان دەریایە و پشت سەرمان دژمن؛ هیچ رینگە یە کمان نییە
مەرگی لێ بەدەر!

ئێرەدا تەواوی دنیا لە بەرچاوی بەرە ی ئیسراییل تارک بوو. چاوانیان
زاقەو ە ببوو. بە تەواوی ھەشە کە یاندا و کەوتنە چە و سرتە. ھەموو بە جاری
دلیان نشتبەو لەرزە. نزیک بوو کێو بەرز و دا کو تراو کانش لە ترسانا
راتە کین.

بەلام ئەو باوەرە ی موسا بە پەرورینی خۆی ھەبوو رێی نەدا ترسی بە
دلی دا بێ.

ئەو خەلکە ئا لە و کاتەدا دەنگیکیان ھاتە گوێی کە شکۆی پیغەمبەری بە
باشی تیدا ھەست بێ دەکرا.

«نە، مە ترسن. من پەرورن دەم لە گەلایە، ھەر بەم زوو دەروو بە کم بۆ
دە کاتەو»^(۱).

خوا فەرمانی بە موسا دا، بە گۆچانە کە ی لە دەریاکە دا. کە لێی دا، دەریا
قڵەشا و ئا لە ھەموو لاو ە چە شنی کێو لە جیی خۆدا راو ەستا.
دوازدە رینگا [کوروشە دۆل] ی^(۲) تیا دا دروست بوو. واتا: بۆ ھەر
دەستە یە ک رینگایە ک.

(۱) شو ەرا: ۶۲.

(۲) کوروشە دۆل: دۆل، شیوی تەنگ و باریک.

نه مجا مه ردېم، بښه وي، په پښه وه و به سه لامه ت گه ښه قه راځي
دلنيا كه ره وي ده رڼا وه.

چوونه ژير ئاوي فيرعهون

فيرعهون چاودېږي بهرې ئيسراييل بوو كه چوون له ده رڼا په پښه وه و
ئاسووده گه ښته نه وه پرې.

به سهر يازاني وت: جا سهرنجي ده رڼا دهن چوون به فهرماني من دهمي
كردووه ته وه، كه نه وه لاتوانه بگرې.
پاشان كه وته بهر له شكره وه و ملينا.

توره مه ي ئيسراييل ديسان هاواريان لي هه ستايه وه: ئاها دژمن، ئاها
سته مكار! خهريكه له ده رڼا تڼه پېږي و دي به دوامانا!

تازه هيچ هڅه ك ناتواني ئيمه ي له ده ست رزگاركا. هر ئيستا نه مانگاتي.
يا به ديلي و سهر شوږي نه مانباته وه ميسر، يان هر له م بيا وانه دا، غريب و
بي كه س نه مانكوژي.

مووسا وستی به گوچانه كه ي له وشكاني ده رڼا بدا، كه وه كوو خوي لي
بيته وه. به لام خوا تي گه ياند: «ئاسووده له ده رڼا بېه پره وه؛ چوون نه وه له شكره
ده خنكي» (۱).

هر كه فيرعهون و سهر يازاني گه ښته پانايي ده رڼا [كه وشك بوو]،
ئاوه كه به سهر يانا هاته وه يه ك (۲).

(۱) دوخان: ۲۴.

(۲) ته له ئاوه، زسته چيوه نه چير ده چوو، سه گ بوو پيوه
«وه رگير».

وهختی فیرعه ون پهی به راستی برد، جاسه رمه سستی له سهر پهری. «کاتی دیتی خه ریکه نه خنکې وتی: باوه ږم هه یه که به راستی که س بۆ پهرستن ناشی نه و که سه ی لی به دهر توره مه ی ئیسراییل پروایان پی هیئاوه». (۱)

به لام بی خۆیه: «په شیمانی نه وانه هیچ ناژی، که به درژیایی ته مه ن خه ریکي گه نده کارین و وهختی یه کیکیان لی که وته گیان که نشت، بللی نه و په شیمان بوومه وه». (۲)

«له و روژه دا که یه کئی له نیشانه کانی خویان نیشان بدری، نه و که سه ی بهر له وه ی پروای نه هیئابی و کرده وه ی چاکی نه بوویی، باوه ږ هیئان تازه به هره یه کیان پی نادا». (۳)

پیی و ترا: «تازه و دوا؟ تویه که تا ئیستا یاخی بووی و له ریزی سته مکاراندا بووی؟» (۴)

فیرعه ون له دهر یادا خنکاو قالی برایه وه.

تیاچوو، نه و سته مکاره ی هه زاران پیاو و مندالی به کوشتن و خنکاندن له ناو بردبوو.

فهوتا نه و له خۆ باییه ی هه زاران هه زار که سی به جه زره به ی درژ خایه ن، یان سیداره، فهوتاند بوو.

به للی، پاشای میسر له دووری دووره وه، به عه زره تی بینینه وه ی کژشک و تهخت و ده سه لاته که ی تروناو توون بوو. نه پزشکیک هه بوو دهرمانی کا، نه ناوالیک خه می بۆ بخوا و نه چاو نکیش له بوی بگری.

(۲) نیساء: ۱۸.

(۴) یونس: ۹۲.

(۱) یونس: ۹۰.

(۳) نه نعام: ۱۵۸.

بەرەى ئیسرايیل بڕوايان بە مەرگى نەدە کرد. ئەيانوت: فیرعەون مردنى بۆ نییه. مەگەر ئیمە خۆمان شایەت نین که بۆ ماوهی چەند رۆژان خواردن و خواردنەوهی لە خۆ دەگرتەوه [کەچی هەر دەشما؟!]

دەریا لاشەکەى خستە سەر ئاو، جا لە مردنى دُنیا بوون. خوابە فیرعەونى فەرموو: «ئەمڕۆ لاشەکەت دەخەینە سەر دەریاوه کە بییه پەند بۆ ئەوانەى لە پاش تۆ دین». (۱)

بەئى، لاشەى فیرعەون نیشانەیهك بوو، بۆ بینهران و پەندیکیش بۆ ئەوانەى پەند وەرگرن.

لەشکرى فیرعەونیش سەرباکیان چوونە ژێر ئاو و تاقى زیندوو نەمایەوه. میسریان لە شوێن جیماو، لە خاکی پان و بەرىنى ئەو ولاتە بەشى جى قەبرىکیان پى نەبرا کە تیايدا بئێژرێن.

«زۆرێك باخ و کانى و چەند مەزرا و جى و شوێنى پڕ خێر و بێرمان لە پاش جى ما، کە تیا دا بە خوشى رایان دەبواردا. ئیمە بەو جورە دامان بە گەلێکى تر؛ نە ئاسمان بۆیان گریا، نە زەوى و نە دەرفەتیکیشیان پى درا». (۲)

لە وشکى دا

[سەرەنجام] بەرەى ئیسرايیل گەییە سەر وشکانى پڕ لە ئارامش. ئەوانیش وێنەى دەسەلاتدارانى سەربەست لە ناخى ئەو هەوايەدا پشووێه کیان دا.

لە وێدا ئیتەر، نە ترسی فیرعه و نیان لە دڵدا هەبوو؛ نە هی هامان و نە سەریازاتیش.

ئاسوودە و دلتیا ئەهاتن و ئەچوون. جگە لە خوا باکیان لە کەس نەبوو. بەلام چوون ئەوان پەرورەدە و هۆگری شار بوون، لەو بیاوانەدا تیشکی خۆر ئازاری دەدان.

ئەوان لەوئ میوانی خوا بوون. نەت بیستوو و پاشایان، لە میوانانی خۆیان چۆن رێز دەگرن؟!

چادریان بۆ هەڵدەدەن و لە تینی خۆریان دەپارێزن؟! ئاشکرایە جوامیتری خوا باتترین جوامیتریە و خوا لە هەموو کەس رێزگرتەر!

[ئەو هەتا] فەرمانی بە هەوران دا سیپەریان بۆ بکەن، بە لە سیپەری هەوردا رێ بپەرن. لە وەختی روشتنیان، هەوریش ئەرپرۆشت و کاتی وەستانە وەشیان رادەوێست.

بەرە ی ئیسراییل توونیەتی زۆری بۆ هیئان و ئاویش لەو بیاوانەدا دەست نەدەکەوت. نە چۆم و جۆبارێکی لێ بوو نە چاوانە یەکیش.

چوون بۆ لای مووسا و لە دەست توونیەتی سکالایان دەست پێ کرد. چەشنی مندال کە چۆن هانا دەباتە بەر دایکی و دەستەو دامانی دەبێ.

مووساش لە پەرورەندە ی پارایەو! کێی شک دەبرد جگە لەو؟!!

خوا پێی فەرموو: «دە بە گۆچانە کەت لەو بەردە ی دە!» [کە لێی دا] دوازدە کانی لێ هەلقوڵی، هەر دەستە یەك جێی ئاوخواردنەوێ خۆی دەزانی».^(۱)

پاشان برسپه تی تهنگی به توره مهی ئیسراییل هه لچنی. بهرۆکی
مووسایان گرتوه؛ وئنه ی مندالان که بهرۆکی دایکیان ده گرن و یارمه تی لی
ده خوازن.

ئه مجاره وتیان: تۆ له ولاتی پر خیر و بیر و پر له باخات و بژیوی میسرت
ده ربه پاندين؛ ده جا ئیسته له م بیاوانه دا کی بژیومان ئه داتی؟
مووسا په نای برده وه بهر پهروه رینی! کیی تری هه بوو ئه وی لی به ده ر؟!
خوا رۆزی بۆ بهر پئی کردن.

بژیویکی چه شنی هه لوی بۆ باراندنه سه ر گه لای دارانه وه.
په له وه ریکشی بۆ هه ناردن، که به سه ر لق و چلی دارانه وه به ئاسانی بۆیان
ده گیران.

ئه و دوو خۆراکه بریتی بوون له مه لی شیلایه و گه زۆ که خوا له بیاواندا
به وانه په زیرایی له گه لی ئیسراییل کرد.

سپله یی گه لی ئیسراییل

گه لی ئیسراییل به هۆی کۆیلایه تی و ژیر چه پۆکی درێژخایه ن، ره وان و
ئاکاریان تیک چوو بوو.

چه شنی مندال هه ر ساتی خوازیاری شتیک و هه ر ده می له سه ر به زمیک
بوون.

مه ردمیکی بی سغه ت و پر سکا لا و دلناسکیان لی ده ره اتبوو. هه ر
چییان لی قه ده غه ده کرا، له به زچاویان شیرین ده بوو. چیشیان پی ئه درا به
لالو ته وه بۆیان ده پروانی.

زۆرى پىي نه چوو به مووسا يان وت: ئيمه ئهم خوراكه تهنيايه و ئهم هه لوا و گۆشته مان به تهواوى لىي بىز راوه. ئىشتيامان له سهوزه وات و دانه و ئيله يه.
«مووسا! ئيمه به يه كجۆر خوار دنه وه نامانكرى. له پهروه رنده ت وه پارى
له وهى زهوى شىنى ده كا، وه كوو سهوزه وات و خه يار و سير و نيسك و پيواز
بو مان به ره هم پىي» (۱).

مووسا لهم داخوازيه سهيره يان به حته وه بوو.
به ده نكيكى تيكه ل به دژايه تى و سه رسامى و به گژا چوونه وه وتى:
«[باشه] ئيوه چاك به خراب ده گۆر نه وه؟!» (۲) دانه و ئيله و سهوزه وات ئه نينه
جىي ئه و گۆشت و هه لوايه كه ده ستى ده ستداران ناكه وى؟!

ئايا خوراكى وه رزىران جىي خوراكى پاشايان ده گرته وه؟
هه ست و سۆزنىكى چه ند بىي فه را! بو چوونىكى چه ند ناحه ز! به لام
به ره ي ئيسراييل ده ست هه لگري داخوازه كه يان نه بوون. بىي پسانه وه
دانه و ئيله و سهوزه واتيان له مووسا ده خواست. مووسا پىي وتن: «ئه وهى ئيوه
داواى ده كه ن له هه ر شار و دىيه كا هه يه. بو خوتان بچه شارىك،
دلخوازه كه تانى تادا ده ست كه وى» (۳).

دژايه تى به ره ي ئيسراييل

به ره ي ئيسراييل چووبوونه سه ر ئاكارى مندا لان. چه شنى مندا لى
لا سار، چىيان پىي فه رمان ئه درا، به ره ه لستى ئه وه ستان و ده ستىيان ئه دايه

(۲) به قه ره: ۶۱.

(۱) به قه ره: ۶۱.

(۳) به قه ره: ۶۱.

گالته پئی کردنی.

وهك بلیی به لازمیان ده زانی، هر چییان پئی نه و ترا پیچه وانه ی بکه نه وه.
عهینی مندالی لاسار، که پئی بلین ههسته دانیشی؛ بلین دانیشه، هه لسیته
سه ر پئی. بلین بی دهنگ به، قسه بکاو بلین قسه بکه، دهم قونجینی.
جگه له رکه بازیی مندالان، ناپاکی تاوانا کار و سووک بۆروانیکی دژمانه
و گیل گه وجیه کی شیتانه شیان تیا دا ده بینرا.

هر به ئاوات بوون بچنه شارێك و خوار دنیان بیته ئه و دانه و ئله و
سه وزه واته ی به عه زه ته ی بوون.

پیشان و ترا: «بچنه ناو ئه م شاره وه هه رچی ده خۆن و ده خۆنه وه ئاره زووی
خۆتانه. هر له ده رگا که ی وه ژوور که وتن سوژده به ن و بلین: پهروه رنده مان!
ئه رکی قورسمان مه خه سه رشان؛ ئه مجا ئیمه له گونا هه کانتان ده بوورین و
پاداشی چاکه کارانیش زۆر تر ده که یین» (۱).

له م فه رمانه ی خوا رکیان هه ستا و به نا به دلێ و گالته کردن و قنگه خشی
چوونه ناو شاره که وه.

«له ری لاده ران چییان پئی و ترا بوو، به پیچه وانه که ی ره فتاریان
ده کرد» (۲).

سه ره نجام، خوا به لای بۆگه یانندن تروشی نه خۆشی وه بای کردن، تا
وه کوو مشک هاتن به لادا.

کاتی فه زماتیکیان پئی ئه درا، له په ستا پرسیاران له باره وه ده کرد و

بیزارییان لی دهرده بری. چه شنی که سیک حز له نه نجامی کارئک نه کا و به
پر سیاران بی مه یلی خوی لی دهر بری.

له ناو به ره ی ئیسراییلدا کابرایه ک کوژرا و نه وان ثم رووداوه یان زور پی
گران بوو. چون لیشیان روون نه بوو کی کوشتوویه تی، ته قالا بو دوزینه وه ی
کوژره، بوو به کیشه یه کی کومه لاتی.

چون بو لای موسا و پییان وت: راسپارده ی خوا! له م کیشه یه دا
یارمه تیمان بده و له پهروه رنده ت داواکه، ثم کوژره مان پی بناسینی.

مانگا

موسا له خوا پارایه وه. نه ویش فرمانی پی دا، به گه لی ئیسراییل بلی، بو
روون بوونه وه ی کاره ساته که مانگایه ک سهرپرن. به ره ی ئیسراییل شانیان
کرد به پر سیاری یه ک له شوین یه ک و گه مه و گالته دا.

کاتی موسا وتی: «خوا فرمانی پی داون مانگایه ک سهرپرن، له جوابدا
وتیان خه ریکی گالته مان پی ده که ی؟»

موسا وتی: به خوا په نا ده به م له وه ی بچمه ریزی نه زانانه وه [گالته به
خه لکی بکه م] (۱).

ئیتیر شانیان پیا کرد. وتیان: «له پهروه رنده ت وه پارئ، بۆمان روون کاته وه
چۆن مانگایه که؟ وتی: نه فهرموئ: مانگایه که، نه نه وه نده پیره و نه جوانیشه،
ناوه نجیه. چۆنتان فرمان پی دراوه، بیهیننه جی» (۲).

به مه‌وه خوځيان بۆ نه گيرا و پرسسيان بۆ ره‌نگي مانگا‌كه. وتيان: «له پ‌روه‌رنده‌ت بخوازه ره‌نگه كه يمان پي بلي.

مووسا پي راگه ياندن: پ‌روه‌ردگار ته ف‌هرموئ: مانگا‌يه كي زه‌ردي وه‌هايه، كه چاو پي‌كه و تني مرو خوشحال ده‌كا» (۱).

كه پرسسياريان نه‌ما، يه كيكي تريان تاشي. وتيان: «له پ‌روه‌رنتت بپاره‌وه، با جوان تيمانگه يه‌ني چۆنه. چۆنيه تي ته‌م مانگا‌يه سه‌ري لي شيواندووين. ته‌گه‌ر خوا مه‌يلي لبي ته‌مجا ده‌زائين چ بكه‌ين.

وتي: ته‌ف‌هرموئ: نه راهاتووه جووت بكا و نه ئاويش ده‌كيشي بۆ زه‌وي. له‌كه و په‌له‌شي پتوه نيه» (۲).

لي‌ره‌دا وه‌ستانه‌وه. چوون وتيان: ته‌گه‌ر خوا حه‌ز بكا ئيمه پ‌هيمان به راستي بردووه.

كه‌وتنه سه‌ر راسته‌ري. به‌لام ديسان پرسسياري يه‌ك له دواي يه‌ك ته‌نگي پي هه‌لچنين.

ته‌گه‌ر مانگا‌يه كيان سه‌ر بپريايه، به ئامانجي خوځيان ده‌گه‌ يشتن. به‌لام ته‌وان خوځيان دل په‌نگاو كرد و خواش دل په‌نگاو ت‌ري كردن.

كه‌وتنه ته‌قالا بۆ دۆزينه‌وي مانگا‌يه كي زه‌ردي، ره‌نگ رووشي ناوه‌نجي، كه نه جووتي كرد بي و نه ئاويشي بۆ زه‌وي كيشا بي.

دياره مانگا‌يه كي وه‌ها شتيكي به‌لاجه‌ويه. چوون مانگا‌يا پيره يا جوان هه‌شه ناوه‌نجي بي، به‌لام زه‌رد نيه. ناوه‌نجي زه‌رديش په‌يدا ده‌بي، به‌لام

رهنگی روښن نیږه. مانگای ناوه جی زهردی روښنیش دسدکه وی، به لام
رامی زهوی کیله. هی واش هیه ناوهنجی زهردی روښنه و زه ویش ناکیلې؛
به لام له وانه یه مەزرا ئاو ده دهن.

گه پران و هەر گه پران، تا کوو خوږان به ئاکامی ئه و چنوکیه یان په یان برد.
خوی چونه؟ ئه ی رهنگی چونه؟ چون چونه؟ به ته وایی وهره ز بوون.
خوا حەزی کرد قازانجیک به مندالیک [کوپرک] ی بی باوک بگه یه نی. ئه و
مانگایه خوی ناویشانی دابوو، له لای ئه و کوپره دهستیان کهوت. «به
پاره یه کی زور زه به ند، لیان کپی و پاشان سهریان بری. که نریک بوو ئه و
کارهش نه کهن» (۱)

خوا فرمانی دا، به تیکه یه ک له گوشتی ئه و مانگایه له کوژاوه که دهن، تا
گیانی تی بیته وه و ناوی کوژه ره که یان پی بلې. ئاکامیش هه روا بوو.

دهستوور [قانون]

گه لی ئیسراییل له ژبانی حه یوانی رزگار بوون و گه یشتن به ژبیکي
شایانی ئاده میزاد.

له بیا وانا وینه ی ده سه لاتدارانی ئازاد، روژ و شه و یان ئه دایه سهر. به و
بونه وه ئاتاجی ده ستوور و بهرنامه یه کی خوایی بوون، که ههم راسته پرې
ژیانیان نشان داو ههم داوهریشیان له نیواندا بکا.

مرو، کاتی ده توانی مرویانه بژی، به پیی ده ستووری خوایی و رینموونی

پهروهردگار کارو باران به پړتوه بهرئ.

جیهان تاریکستانه، نه گهر روښنایی نه وانه نه بې که له پهروهړتیا نه وه
پټیان گه یشتووه.

نه و روښناییه روښنایی پیغمبرانه، که مرو راسته پړئ پی نه دوزیته وه.
نه وهی بهم روښناییه ښاره زای رڼ نه بو بوی، له رڼ لاده رڼکه چپو له
تاریکی ده کوتئ.

پروا به روښناییه کی جیا له مه، پروایه کی نابه جی و دور له تاو زه.
خو له بیر و باوه پری هاو بهش دانه و جووله که و گاور و نه فسانه کانیا
تېگه یشتون، که چونه؟!

ده زانستیش [به ته تیایی] نه زانیی؛ ده مېکارییه، گومانه. «نه وانه هه
وه دواي گومان ده که ون؛ گومانیش جی راست ناگریته وه»^(۱).

نه خلاق [له ټایین و پروا] یش، شتیکی دامه زراو نییه. وانا: ده مې بهر و
کزیی ده چی؛ ده مې سهر رڼزیی ده کا. نه ت دیون نه وانه ی شو ټنکه و تووی
پیغمبران نین، چوڼ مافی خه لکی دابر ده که ن؟! چوڼ له پر و سنوور، تی
ده پرن و ده بنه به نده ی هه و او هه و هس؟!

ده ستوور و به پړتوبه رایه تی [دور له ټایین] مله پړپی و ده س درڼزییه به
سهر گیان و مالی خه لکی دا.

به رپرس و فرمانه وایانت نه دیتووه - له وانه ی خوا ناسن و له ټایین
پراون - چوڼ هیچ رڼزیک بو ټامانه ت دانائین و مالی خوا و گیانی مه رد م و

ماڧى مەردەم پىي شىل دەكەن؟!

لە مەردەمیان دەوېست بەندايەتییان بکەن، دەستە دەستەیان دەکردنەو،
پاشان پیاوہ کانیان ئەکوشتن و ژنانیان ئەهیشتنەو؟!
بەستوتوئە لە شەپرى [جیہانى] یەکەم و دووہەدا چەندە مەردەم
کوژران؟! (۱)

دیارە دانیشتونى جیہان - ئەوانەى لى بە دەرکە پەرورەندە روشتایى پى
بە خشیون - لە ناو تاریکایەکی پى بە پردان.
تارىکی لەسەر تاریکیە کە [کە ئەگەر کەسى] دەستى دەریشتى لە وانەى
نەبیشتى. ئەوہى خوا روشتایى پىشان نەدا، روشتایى شک نابا. (۲)
پيغەمبەرلەر کە مەردەم لە چۆنیەتى نایین و چۆنیەتى ژیان تیدەگەینەن.
چۆنیەتى خواردن و خەوتن و ھەستان و دانیشتنى ناو کۆمەلیان پى فیر
دەکەن.

پيغەمبەرلەر و مەردەم رادەھیتن، کە باوکیکی دلسۆز جگەرگۆشەکانى بۆ
ژیان پەرورەدە دەکا.

ئادەمیزاد چەشنى مندال، پتر لەوہى لە سەردەمى منالییا نیازی بە
راھیتانى داك و باب ھەبى، لە گەرەبیدا ئاتاجى رینموونى پيغەمبەرلەر.

---

(۱) بە پىي لیکۆلینەوہکانى «ئەلیس تاوئسند»ى سیاسەت زانى ئینگلیسى،
ژمارەى بریندارانى شەپرى جیہانى یەکەم پتر لەسى و ھەوت ملوین کەس بوون
کە (۸۵۴۳۵۱۵) کەسیان تیداچوون. دیسان بەوتەى میستیر «میکستن»ى
ئینگلیسى ھەژمارى زامدارەکانى شەپرى جیہانى دووہەم لە پەنجا ملوین تیپەرى.
«نوسەر».

ئەوانەى دەستور و بەرنامەى ئاسمانیان پىي نەگەىشتووه، و ئاكارى
پیغمبهرانیان فیر نەکراوه وه کوو داری وشکەلان، تەنیا بەریان، لار و گپری و
درك و داله.

تەورات

خوا مەیلی لی بوو ھۆزی ئیسراییل وه کوو ئەو گەلانەى بە ھۆی بی
ئاگایی لە پەيام و ریتموونی خوا تیاچوو بوون، لەناو نەچی. ئەوانیش چەشنی
ئەو نەتەووانە ریتی ھەلە نەگرنە بەر و چۆ لە تاریکی نەکوئن.

بەوبۆنەوه فەرمانی بە موسا دا سی رۆژان رۆژوو بگری. پاشان پروا بۆ
«تووری سینا»، کە پەرورەندەى گفتوگۆی لەگەڵ بکاو پەيامیکی بداتى،
بیکن بە رییپشاندهری خوێان.

چوون گەلی ئیسراییل گەلیکی باوەر نەکەر بوون، موسا حەفتا پیاوی لە
ناو ھۆزەکەیا ھەلبژارد، کە شایەتی مەسەلەکە بن. موسا بە ھاروونی برای
وت: «تۆ لەباتی من لە ناو ھۆزەکەمدا بە. کارو بار ریک و پیک بکە و دواى
خراپکاران مەکەوه».(۱)

چوون ئاشکرایە کە کۆمەل، نیازی بە سەرپەرست ھەبە.
موسا بەرەو ژوانگەى پەرورەندەى کەوتە ریی. سۆزی گفتوگۆ لەگەڵ
خوا، موسای بە پەلەگەیانده توور خوا لیتی پرسى: «موسا! بۆ وا تۆ لە
ھۆزەکەت بە پەلەتری؟ وتی: پەرورەندەم! [ئەوانیش] بە شوینی منەوہن.

بۆيە پەلەم کرد زووبگەم به تۆ ولیم رازیی بی». (۱)

خوا فەرمانی دایه که ژوانه که ی چل شەوی تەواو درێژە پێ بدا.
 موسا گەیشته تووری سینا و خوا له گەلیا که و ته وتووێژ. راز و نیازی له
 گەلدا کرد و ورده ورده له خۆی نزیک کرده وه. موسا هەست و سۆز زۆری
 بۆ هیناو وتی: «پەروەرندهم! خۆت نیشاندە بابت بینم!» (۲)
 خوا ئەیزانی موسا بەرگە ی ئەو ناگرێ؟ «چوون چاوان خوا نابینن و ئەو
 چاوان دەبینی. خوا هەرە وردبین و ئاگادارە». (۳)

کیو به کیویی خۆی بەرگە ی و ته ی ناگرێ، تابگا به تیشکیشی. «ئەگەر
 ئیمە ئەم قورئانەمان بناردایە ته سەرکیۆنک، دەتبینی ئەنەوی، و له ترسی
 خودا له ت و پەت دەبوو». (۴)

لە و رووه وه فەرمووی: من بۆ تۆ نابینریم، بەلام بڕوانە بۆ ئەوکیۆه؛ ئەگەر
 ئەو توانی خۆی راگرێ، جا تۆش دەتوانی من بینی.

کاتی خۆی دەرخست، کیۆه که ی به یەك جار، پریش پریش کرد و موسا
 لەسەر خۆی چوو.

کە هۆشی به خۆدا هاتە وه وتی: پاکی هەر بۆ خۆتە. من پەشیمانم و
 یەكەمین خاوەن باوەریم.

فەرمووی ئە ی موسا! من تۆم به گفتوگۆ و پەيامە کانم لەناو مەردما
 هەلبژارد. چت پێ ئە دەم وەری گرە و له شوکرانه بژێران به. (۵)

(۲) ئەعراف: ۱۴۳.

(۱) تاها: ۸۴، ۸۳.

(۴) حەشر: ۲۱.

(۳) ئەنعام: ۱۰۳.

(۵) ئەعراف: ۱۴۴، ۱۴۳.

مووسا ئەو پەراوەي^(۱) كە گەلى ئيسراييل لە ھەموو بارىكەو ھە ئاتاجى پەندە جۆراو جۆرە كانى بوون ھەرگرت.

خو ھەرمانى پێدا، بە تەواوى ھىزىو ھە رايگرئ و بە ھۆزە كەشى بلى، بە باشى پارىزگارىي لى بكن.

و ھەختى مووسا گەرايەو ھە بۆلاى ھەوتا پياو ھە كەى خزمى و ھەوالى ئەو نىعمەتەى دانى كە خوا پىي بە خشييو، بە زاراو ھە كەى ناشيرىن و بى شەرمانەو ھە، وتيان: «ئىمە پروات پى ناكەن، تاكوو روون و ئاشكرا خوا نەبين.»^(۲)

خو بە ھۆى ئەو بى شەرمىيەيان، بەر توورەيى خۆى خستن و لە كاتىكا دەيانروانى تىرشقە لى دان.

ئىنجا بۆيان دەر كەوت، ئەوان لە بەرامبەر ئەو ھەورە شىرخەو ھە خويان بۆ راناگيرئ. ئىتر چۆن دەتوانن بەرامبەر جلەو ھە داھىنەرى تىرشقە، خۆ راگرن! مووسا لە گەل پەرەو رەننى قسەى كرد، وتى: «پەرەو رەندەم! ئەگەر مەيلت لىيايە زووتر دەر كۆشتن! ئايا دەر تەھەوئ بە تاوانى ئەو كارەى بىر ئك لە نەزانە كانى ئىمە كردو ويا نە ھە موومان لە ناو بەرى؟!»^(۳)

خو نزاكەى مووساى گىرا كرد و پاش مردن زىندەو ھە كردنەو ھە كە بەلكو و سپاسكار بن.

(۱) پەراو: كىتیب، دەر قەر.

(۲) بە قەرە: ۵۵.

(۳) ئە عراف: ۱۵۵.

گویره‌که

به‌ره‌ی ئیسراییل چه‌ن سه‌د سالیك بوو له میسردا له‌گه‌ل هاویه‌ش
دانه‌ران ژبانان نه‌دایه‌ سه‌ر.

به‌ چاوی خو‌یان قیستییه‌ کانان له‌ وولاته‌دا ده‌بینی که‌ خه‌ریکی په‌رستی
شتی جو‌راو جو‌ر بوون.

[ورده‌ ورده‌] ناحه‌زی هاویه‌ش دانانان له‌ بیر چوو بووه‌وه. پاشان، چو‌ن
ئاو، دانه‌داته‌ ناو ماله‌ کو‌نی بن‌فش، هه‌رواش له‌زه‌تی ئه‌و ری‌بازه‌ تکا بووه‌ ناو
دلانی ئه‌وانه‌وه.

هه‌ر له‌ ده‌رفه‌ت ده‌گه‌ران، چو‌ن ئاو له‌ لی‌ژاییه‌وه‌ سه‌ره‌و خوار ده‌بیته‌وه‌،
ئاوا به‌ر بی‌نه‌وه‌ ناو ئه‌و بیر و باوه‌ره‌وه‌. دل‌یان له‌ راسته‌دا نه‌ما‌بوو. ئاوه‌زیان
نه‌خو‌شی سه‌ری لی‌ دابوو. راسته‌پ‌ریان که‌ ده‌بینی، خو‌یان لی‌ ده‌یوارد و
تووشی هه‌له‌ ری‌ ئه‌هاتن، ملیان پی‌وه‌ ده‌نا.

که‌ له‌ ده‌ریا په‌رینه‌وه‌: «ه‌وز‌ئیکیان به‌رچاو که‌وت خه‌ریکی په‌رستی بتان
بوون. به‌ مووسایان وت: په‌ره‌ستوو‌یه‌کی وه‌ک په‌ره‌ستوو‌ه‌کانی ئه‌وانه‌مان بو
په‌یدا‌که‌». (۱)

مووسا رکی لی‌ هه‌ستان و پی‌ی وتن: «ئیه‌ گه‌لی‌کی به‌ راستی دوور له
ئاوه‌زن!» (۲)

یه‌ کجار سه‌یره‌! په‌رتی تا‌چ راده‌! ئاخ‌ر خوا‌چاکه‌ی له‌ گه‌ل ک‌ردوون و

سهری خستوون! ټه وهی به ټیوهی به خشیوه له دنیا دا به که سی تری نه داوه!
 «پاشان لیم ده خوازن» جگه له خوا په رستویه کی تر تان بۆ په یدا که م!
 باوه کوو هر خواش، له هه موو خه لکی دنیا پایه به رزتری کردوون؟»^(١)
 مووسا چوو بۆ «توور» و ماوه یه ک لیان دوور که و ته وه. له و خوله دا که و تنه
 ناو داوی شه یتان و تووشی هاریکار دانان بوونه وه.

ههر له ناو خوږیانا کا براهه کی ناسراو به سامیری؛ «په یکه ری
 گوږه که یه کی بۆ ده رختن، که بۆره بۆړکی لیه ده هات. سامیری و
 شاگردانی وتیان: ټانه مه خوی ټیوهیه و خوی مووساشه، [جا مووسا
 ټه مه ی له بیر چوو].»^(٢)

ریز و خوښه وستی ټه و گوږه که، وای له گه لی ئیسراییل کرد، که پر و کوږ
 ټاسا که و تنه کړنووش لیږدنی.

«ټایا ټه وانه نابین، [ټه و گوږه که یه] نه و لایان ټه داته وه، و نه ده شتوانی
 زیاتیک یان قازانجیکیان پی بگه یه نی.»^(٣)

یا نازان نه ده توانی قسه یان له گه ل بکا و نه ری پشانده ریشیان بی؟^(٤)
 هاروون ټیکوښا له و کاره یان وه رگیرئ. پی و تن: خزمینه! ټیوه به م
 گوږه که هه لځه له تاوون. خوی ټیوه، رۆزی ده ری ټیوهیه. وهرن به گوتم که ن و
 ټه وهی ده یلیم بیهننه جی.»^(٥)

به لآم گه لی ئیسراییل، گیرۆده ی فیل و جادووی سامیری ببوون و

(١) ټه عرف: ١٤٠. (٢) ټاها: ٨٨.

(٣) ټاها: ٨٩. (٤) ټه عرف: ١٤٨.

(٥) ټاها: ٩٠.

شیرین کردم.

مووسا پټی وت: ده پرؤ [بیکیښه]، ده بی تا ماوی هر بلتی: لیم نریک مه بنه وه! (۱)

مووسا له ناو مه رد می وه ده رتا. ئیتر به ته نیا ده گه راو تا قی ته نیا ده ژیا. چه شنی گیان له بهری کیوی، نه توخنی که س ده که وت و نه که سیش توخنی ده که وت.

کام جه زره به له مه به ژا تره؟!

به لئ، نه وهی هه زاران که سی تووشی ربازگه ی پیسی هاو به ش بو خوا دانان کردو وه، ده بی خه لکی قیزی لی بکه ن و دووری لی بگرن.

هر که س جیایی بخاته به یں خوا و به نده کانی، ده بی جیایی بخریته نیوان نه وو به نده کانی خوا وه.

نه وهی له سه رزه مینی خوا دا مه رد م بو هاو به ش دانان بانگ ده کا، تاوان باره. ده خوازئ هه موو سه رزه منی خوی لی بکریته به ندیخانه. دوا بی مووسا هاته وه به لای گوړه که له حنه تییه که وه. فه رمانی دا سووتان دیان و هاویشتیانه ناو ده ریا وه.

[له م ئالو گوړه دا] به رهی ئیسراییل سه رنه جامی گوړه که که و هیچ و پو و چیان به باشی بو ده رکه وت.

لیره دا مووسا رووی ده می له هوژی ئیسراییل کرد و پی وتن: «خزمانی من! ئیوه به په رستی گوړه که، زلمتان له خوتان کرد و بیته وه بو لای به

دییهنته رتان و [تاوانکارانی خوٚتان] له ناو بهرن به لای به دییهنته رتانه وه، ئه م کاره تان بۆ چاتره». (۱)

ئه وسا هه ر واشیان کرد. [واتا:] ئه وانه ی به نده یی گوژره که یان نه کردبوو، گوژره که په رستانیان کوشت و خواش په شیمانی لی قه بوول کردن.

خوا پی راگه یاندن: «ئه وانه ی بوونه گوژره که په رست، وه بهر توو په یی خوا ده که ون و هه ر له م دنیا به دا زه بوون ده بن. ئه وه ی درۆ هه لبه سته، وای پاداش ده ده ی نه وه». (۲)

به ئی، سه ره نجامی گوژره که په رستان و هاریکار بۆ خوا دانه ران، تارۆزی په سلان، ئاوايه!

ترسه زالی گه لی ئیسراییل

به ره ی ئیسراییل له میسر دا به ئه خلاقى کۆیلايه تى و زه بوونى و ژێرچه پۆکیه وه داها تبوون. مندا لانیان له و کهش و هه وایه دا گهروه ببوون. لاوانیان هه ر به و فه ره نکه وه پێیان نابوو په ریبی و له گوړ که وتبوون. به و بۆنه وه بیرى سه ره ستيان هه ر له دلدا نه ما بوو. باسى خه بات و تیکوشانیان هه رگیز به خه یالا نه ده هات.

ژیانیان له غه ربییا ئه دایه سه ر. نه نشتمانێکیان بۆ خو یان هه بوو، نه ده سه لاتیکى سیاسیش.

خوا فه رمانى به مووسا دا بوو، بیانباته سه رزه مینی پیروژ که له ویدا ئازاد

و سه ربه خو بژین.

مووسا به رهی ئیسراییلی ده ناسی که چه نده خو پری و ترسه زالن.
[هه ر بۆیه] دهستی دایه تیکۆشان، که زاتیان بنیته بهر و ترسی ئه و
رئگه یان له دل ده رکا.

چوون گه لیکی سته مکار به سه ر مه لبه ندی پیرۆزدا زال بوون، که و پرای
به هیز بوونیان له شه ریشدا گه لیك به هیز و لیها توو بوون. دیاره هۆزی
ئیسراییل نه ده چوونه ئه و سه رزه مینه، تا کوو سته مکاران چۆلیان نه کردایه.
مووسا وه بییری هیئانه وه که خوا چه ندی چاکه له گه ل کردوون و چۆن
به سه ر هه مواندا سه ری خستوون. به لکوو بۆ خه بات له ریی خوادا ئاماده
بین و په ی به بئ نرخی ئه م ژبانه په سته به رن.

«مووسا به هۆزی خو ی وت: هۆزی من! ئه و چاکانه ی خوا له گه لی
کردوون، له بیر مه به نه وه. له ناو خۆتانا پیغمبهرانی بۆ به ری کردن و چه ند
پاشاشی لی پیدا کردوون. ئه وه ی به ئیوه ی به خشی، به هیچ که سی تری
نه داوه.» (۱)

دوایی پئی وتن: ئه و سه رزه مینی پیرۆز له بهر ده ستاندا یه. ته نیا
رئگه شتان خه باته و سه ندنه وه یه تی له دهستی دژمنان. وه ختی یه زدان
شتیکی له چاره نووسی که سیکا گونجانده که پئی بگا، ریی پئی گه یشتنی بۆ
ئاسان ده کا و خواستی یه زدان هه ر دیته جی.

«گه لی من! بچینه ناو ئه و مه لبه نده پیرۆزه وه که خوا بۆ نووسیون.» (۲)

مووسا نگرانی ئه وه بوو كه خهسله تی ترسنۆكى يه كه يان به سهرا زال
بيته وه. له ورووه پي راگه ياندن: «به ره و پاش مه گه ريته وه، ده نا ده چنه
ريزي زيان ليكه وتوانه وه» (۱).

[له ئه نجاما] ئه وه ي مووسا لي ده ترسا هاته دي. له جوابي هه موو
ريئمونيه كانيا وتيان: «گه ليكي سته مكار له و لا ته دان؛ تا ئه وان جي
نه هيلن، ئيمه ناچينه ناويه وه!» (۲)

به ئارامي و له سه رخۆيييه وه ئه يانوت: وه ختي ئه وان چوونه ده ري،
ئيمه ش ده چينه جيان.

«دوو كه س له و باوه ردارانه ي خوا نيمه تي پي به خشي بوون، وتيان: ئيوه
له ده روازه وه په لاماريان بدهن؛ هه ركه چوونه ژووري به سه ريانا
سه ركه وتوون. ئه گه ر خاوه ن پروان خوتان به خوا بسپرن» (۳).

به لام، هه چكام له و قسانه ش كاري تيا نه كردن و ولا ميان دايه وه: ئه گه ر
هه ر ده بي بجينه مه لبه ندي پروژ؛ تو به يارمه تي موعجيزه كانت ري بگه به ر.
هه ركه بيستمان گه يشتوويه ئه وي، ئيمه ش ديي و بي ترس و بي وه ي ده گه يته
لات.

وتيان: «مووسا! تا وه ختي ئه وان له و ئدان، ئيمه ناو ئرين پروين تو و
په روه رنده ت بچن و شه ريان له گه ل بكه ن. ئيمه ليره دانيشتوين و به
ته ماتانين» (۴).

(۲) مائيد: ۲۲.

(۱) مائيد: ۲۲.

(۴) مائيد: ۲۵، ۲۶.

(۳) مائيد: ۲۲، ۲۳.

مووسا به توورەیی و هیوا پراوییه‌وه وتی: «پەروەرئەم! [خۆت دەزانی] من جگە له خۆم و براکەم دەسەڵاتی کەسم نییه. کەوایه، من و ئەم ھۆزە لاسارەم لێک جیاکەوێ.

خوا له جوابی مووسادا فەرمووی: ئەوا ماوێ چل سأل بەشیان لەم ولاتە پرا و دەبی له زەمێندا وەیلان و سەرگەردان بن. بۆ ئەم ھۆزە نافەرمان و له رێ دەرچووێ خەم مەخۆ». (۱)

ھەر لەو سالانەدا ئەو تۆرەمەیه کە له میسرا بە فەرھەنگی کۆیلایەتی و ژێرچەپۆکییە و بارھاتبوون، تێدا چوون. ئەمجا لەو بیاوانەدا بەرەیه کی تر بە ژبانیکی پەر لە سزا و دژوارییە و راھاتن و بوون بە گەلی داھاتوو. چارەنۆسی یەھوود لە ھەر سەردەمی کا ئاوایه. ئەو گەلێ کە بە وەیلانی و خواری و کۆیلایەتی دەژیا.

له ریی زانیاندا

له پیغمبەرە «دروودی خوای لەسەربێ» ئەگێرنەوێ کە، جارێکیان مووسا له ناوگەلی ئیسراییلدا خەریکی وتاردان بوو. [لەم کاتەدا] لێیان پرسی: زانائەین مەوێکی؟

جوابی دایەوێ: ئەمەن لە ھەموو کەس زانائەم! چوون ئەوێت خوا چاتر دەزانی، پەروەرنەدێ بە گژیدا چووا پێی راگەیاندا: یەکی له بەندەکانی من له جەمسەری (۲) دوو دەریا [مجمع البحرین] دایە، کە له تو زانائە.

(۱) مائیدە: ۲۶، ۲۵.

(۲) جەمسەر: جینی پێکەوێلکانی دوو شت.

پرسی: پهروه رندهم! جا چۆنی بدۆزمه وه؟

تېگه يه نرا: ماسيهك بخه زه ميليك و بيه له گهـل خوت، له ههـر كوئ ماسيه كهت ليـ گووم بوو ئهـو لهـوئ دايهـ.

موسا هاوړئ له گهـل «يووشه عى نوون» ي شاگردى، ماسيان ههـلگرت و كهـوتنه پړئ. گهـيشته بن گاشه بهـرديك. له وئدا چاويان قوورس بوو، و خهـويان ليـ كهـوت.

«ماسيه كه له زهـمبيل دهـرپهـرى. (۱) به ئهـسته ميـك خوى گهـيانده وه به دهـريا و دهـرچوو. [ئهم رووداوه] بوو به هوى سهـرسوړماني موزساو يووشه عى هاوړئ.»

پاشماوهـى ئهـو روژه و شهـوه كهـشى ههـر روـيشتن. كاتئ روژه وه بوو موسا به شاگردى وت: «وه ختى نان خواردنه؛ ئا ناشتاكه بيـنه. لهـم سهـفهـره ماندا زور ماندوو بووين.» (۲)

موسا كاتئ ههـستى به شهـكهـتى كرد، گهـيشتبوونه ئهـولاى ئهـو جيـگهـى بوى ديارى كرابوو.

يووشه ع وتى: «ئەزانی وه ختى لاى بهـرده كهـدا دانـيشـتين، من ماسيه كهـم له بير چووا!» (۳)

موسا وتى: «ئەها! دهـجا ئيمهـش ههـر ئهـوه مان دهـويست!

ديسان چاوه چاو به شوئنى خويانا گهـرانه وه.» (۴)

(۲) كهـهف: ۶۳.

(۱) كهـهف: ۶۳.

(۴) كهـهف: ۶۴.

(۳) كهـهف: ۶۳.

کاتی گه یشتنه وه لای بهرده که، پیاوښکیان بهرچاو کهوت که جلو بهرگیکی بالا پوښی له بهردا بوو.

مووسا سهلامی لیکرد.

پیاوه که [خضر] پرسى: بۆچی سهلام کردن له ولاتی ئیوه دا باوی ههیه؟

جوابی دایه وه: نه من مووسام!

پرسى: مووسای بهره ی ئیسراییل؟

وتی: به لئی!

دواپی پرسى: «ده کرئ پیره ویت لئ بکه م تا له و زانیته ی فیڕ کراوی، تیمگه یه نی؟

وتی: تۆ تاقه تی هاوړپیه تی منت نییه!»^(۱)

مووسا! خوا جوړئ زانیی به من به خشیوه، که به تۆی نه داوه. جوړئ زانستیشی به تۆ فیڕ کردووه، که من ټاگام لئی نییه! مووسا وتی: «ئه گهر خوا یارمه تی دام له سه رخۆ ده بم و نافه رمانی ناکه م.»^(۲)

پاشان دوو که سی روښتن و گهینه قه راخی ده ریا. خوښان به له م [قایه ق] بان پئ نه بوو. که شتیبه که به لایانا تیپه ری. له که شتی وانانیان خواست سواریان که ن.

ئه وان خزریان ناسی و هه ردوکیان بی کرئ، سوار کردن.

دواپی چۆله که یه که هات؛ له سه ر لیواری که شتی نشته وه و یه که دوو ده نووکیدا به ئاوی ده ریا که دا.

(۲) که هف: ۶۹.

(۱) که هف: ۶۷، ۶۶.

ئەمجا خزر وتی: سەرنج بدە موسا! من و تۆ ھەر ئەوئەندەمان لە زانینی خوا دەستگیر بوو، کە ئەو چۆلە کە یە لە ئاوی دەریای دەستگیر بوو. بە شوئینیا، خزر نەوی لە تەختە یە کی پاپۆرە کە و ھەلی کەند.

موسا وتی: [حە ی حە ی!] ئەوان ئیمەیان بێ پاداش و کرێ سوار کردوو تۆ لە ناو پاپۆرە کە یانا دانشتووی و کونیشی دە کە ی، با چێ تیایە بێخاتە ژێر ئاو؟

خزر وتی: ئا! ئە ی نەموت تۆ لە گەل من ھەلناکە ی؟! (۱)

موسا وتی: ئەم لە بیر چوونەم لێ مەگرە؛ بۆ ئەمە سەختگیر مەبە. (۲)

ئەو یە کە مین لە بیر کردنی موسا بوو.

دیسان ھەردوو رێگەیان گرتەو بەر. تووشی میتر مندالیک ھاتن، لە گەل ئاوالانی سەرقالی گەمە و کایە بوو. خزر سەری میتر مندالی گرت و بە دەستان لە لەشی جیا کردەو.

موسا وتی: [ئاخ!] مەوێ کێ بێ تاوانت، بێ ئەو ی کە سێ کوشتی بێ لە ناو برد؟

خزر وتی: تۆ ھاو پێتە تی منت پێ ناکرێ؟! (۳)

دیسان پێکەو ە روشتن. چوونە ناو شارێک و داوای ھەندێ خواردە مەنیان لە دانیشتوان کرد، [بەلام] جێیان نە کردنەو ە و ھێچیشیان نە دانێ. ھەر لەوێدا دیوارێکیان چاو کرد، کە نزیک بوو دابروخی. خزر قۆلی لێ ھەلماڵی و دروستی کردەو.

(۲) کەھف: ۷۳.

(۱) کەھف: ۷۲.

(۳) کەھف: ۷۵، ۷۴.

مووسا وتی: واچاتر بوو له پیناو نه و کاره یدا شتیکیان لږ بستیتي!
 خزر ولامی دایه وه: ثا ئه مه یان ئیتر جیا که ره وه ی من و تویه، له یه کتر! (١)
 پيغه مبهرا «درودی خوی له سه ریږ» فهرموویه تی: خوا له مووسا رازی
 بی؛ بریا په له ی نه کړدایه، با ئیمه سه فهرنامه ی هه ردوولامان بی که م و
 کووړی بگه یشته ده ست!

لیکدانه وه

پاش ئه وه خزر مووسای تیگه یاند. وتی: که شتییه که هی ده سته یه کی
 هزار و بیده ست بوو؛ که له ده ریادا کاریان ده کړد. ئه و گوشه یه م بویه
 شکاند، پاشایه ک له ولایانه وه بوو، ده یو بست چی که شتی [ساغ] هه یه به
 زور تا پویانکا.

کوپره که ش دایک و بایکی خاوه ن باوهری هه بوو، له وانه بوو که له رییان
 بترازیږی و له به ندایه تی خویان بکا. مه به ستمان ئه وه بوو، خوا له و چاتر و
 دلسو زتریان پی ببه خشی.

خاوه نی دیواره که ش دوو کووړی چکو له ی بی باوک بوون. گه نجیکشی له
 ژیرا بوو هر هی ئه وان بوو؛ بابیشیان له پیاوچاکان بوو. په روه رتی تو مه یلی
 لیوو گه وره بین و خویان گه نجه که ده ریښن. ئه وه ش دلسویه ک بوو له لایه ن
 په روه رنده ی توه.

من هیچ کاریکم بی مه به ست نه نجام نه داوه. ئه مه بوو رازی ئه و کارانه ی

تۆ له بهرامبهريانه وه خۆت بۆ نه ده گير!!^(۱)

له ويدا بۆ مووسا دهركهوت كه، له تواناي ئاده ميزادا نيه به به پر و
سنووری زانینی خوا بهرئ. هه ندئ له زانینی خوا له لای كه سیکه و
هه ندیکي له لای به کیکی تر. «هه ره زانایه كه له سه ره وهی ته وای
زانایاندا به». ^(۲)

گه لی ئیسراییل له دووای مووسا

مووسا کۆچی دوایی کرد. گه لی ئیسراییل تووشی سزا بوون و خوا به
تاوانی کرده و هیان هه لوه دای سه رزه وی کردن.

«خوا دوو چاری زه لیلی و چاره ره شی کردن و وه بهر قاری خۆی
خستن». ^(۳)

ئه وان هۆی ناره زایی خویان فه راهم هینا. خوا به كه پاشا و پېغه مېهرانی
لئ خستنه وه. ئه و خوا به كه چا كه به کی له گه ل کرد بوون، له سه رده می ئه وانا
له م دنیا به دا له گه ل كه سی نه کرد بوو.

خوا به كه له دهستی فیرعه ونی رزگار کردن، كه سزای سه ختی ئه دان!
كوپانی ئه كوشتن و ژنانی ئه هیشته وه. ده رای بۆ قله شانندن و ده ریازی
کردن. فیرعه ون و دارو ده سته ی به بهر چاوی خۆیانه وه له ئاودا خنکاندن!
هه وری بۆ کردن به سایه بان و مه لی شیلاره و گه زۆی بۆ بهرئ کردن.

ئه و خوا به كه له زه ویدا کانیاری بۆ ده رخستن. خواردن و خواردنه وهی

(۱) جامعی سه حیچی بوخاری. (۲) یوسف: ۷۶.

(۳) به قه ره: ۶۱.

فراوانی بۆ دابین کردن.

له پیتا و ته و هه موو تیعمه ته دا نیشانه کانی په‌روه‌ردگاریان به‌درۆ دانا،
یاخی بوون و له ری لایاندا.

بوون به هۆی ته‌نگه تاو بوونی مووسای پیغمبه‌ریان، که دلۆفاترین
به‌نده‌ی خوا بوو له ئاستی ته‌واندا و له داك و بایان بۆیان دلۆزتر بوو.

پیغمبه‌رێك، که دلۆفانی سه‌باره‌ت به‌و گه‌له، له راده‌ی دلۆفانی داکیکا
بوو، بۆ مندالی شیر خۆره و ته‌نانه‌ت مندالی هه‌تیوی. ته‌و که سه‌ی کاتی
جنیویان ده‌دایه له خوا داوای به‌خشینی بۆ ده‌کردن. وه‌ختی پیتی پیده‌که‌نین
بۆیان ده‌گریا و که دووریان لی ده‌گرت، به‌زه‌یی پیتا ته‌هاته‌وه.

ته‌و مووسایه که له داوی فیرعه‌ونی ده‌ره‌یتان. له زیندانی میسه‌روه بۆ
سه‌رزه‌مینی ئازادی و ئاپروومه‌ندی هاوردن. له ژینی کۆیله‌و
چاره‌ره‌شانه‌وه، به‌ ژینی به‌رێز و سه‌ره‌به‌ستانی گه‌یاندن.

ته‌و که سه‌ی پایه‌کی یه‌کجار به‌رزی له لای خوا هه‌بوو، ته‌وان توپه‌ریان
ده‌کرد. ئازاریان ده‌دا. به‌ گوییان نه‌ده‌کرد. لی ده‌هاته‌نه‌ گه‌مه‌و له ریزی
خوارترین پیاوی کۆمه‌لدا دایان ده‌نا.

[جا که وابوو] ئایا ته‌و سزاو خواریی و بی بایه‌خی و سه‌رگه‌ردانی
هه‌میشه‌یه‌ پر به‌ پیستیان نییه، که هه‌رگیز لی رزگار نه‌بن؟ چۆن وانه‌بی،
ته‌وان به‌ تاوانی کار و کرده‌وه‌یان شایانی گشت ته‌وانه و زیاتر له‌وه‌شن.
«خوا زلمی لی نه‌کردوون؛ به‌لام خۆیان زلم له‌خۆ ده‌که‌ن» (۱)

به سهرهاتی شوعه یب

گه شتیك به سهر رووداوه كانی پیشوودا

ئیوه به سهرهاتی ئیبراهیم و یوسف و نوح و هوود و سألحی
پیشه و امانتان خوینده وه سهرگوزه شته ی مووساتان به دریژا و به وردی
خرایه بهر چاوان. گشت ئه وانه تان به مهیل و دلگهرمی و چاوی ریز و
په سنه وه دایه بهر سهرنج. ئه و به سهرهاته به نرخ و دلگه شینانه له دلتانا
جی گیر بوون و زمانیان رام کردن. [له داهاتوا] مهردمیش ده تان بینن که زور
جاران بۆ خوشک و برای چکۆله و دای و باب و خوشک و برای گهره ی
خوتانی ده گیر نه وه. له و کاته دا ههست و سۆز ئه تانگری و ئازایه تییان
راده په ری.

زۆره وانی نیوان راستی و ناراستی

ئهم کۆمه له به سهرهاته هاندەر و راپه رینه؛ بابه تیکی نا ئاشنا نییه.
گیرانه وه ی زۆره وانی نیوان راست و درۆیه. به ربه ره کانی زانست و نه زانی،

روشنایی و تاریکی، مرؤفایه تی و درپه ندایه تی، دلپراوکی و دلتیایی، گومان و دلته ختییه؛ پیکه وه.

پاشان باسی سهرکه وتنی راستییه به سهر ناراستییا. زانینه به سهر نه زانی و کزه به سهر مله ور و که مه به سهر زوردا.

رووداو پیکه، زانین و لیزانی و پهنه و رامانی^(۱) لی هه لده قولی. به راستی خوای میری مه زن راستی فهرموو که: «به سهر هاتی پیغمبهران ناموژگاریه بو ئه وانه ی وردین و ئاوه زمه ندن. قورئان و ته یه کی هه لپه سراو نییه، به لکرو پالپشتی ئه و کتیبانه یه بهر له خوی هاتوون. شیکه ره وه ی هه موو شته. ری پیشانده ر و هو ی ره حمه ته بو گه لی خاوه ن باوه ر»^(۲).

شوعه یی برایمان به ره و مه دیه ن به ری کرد

ئه وه ی له به سهر هاتی پیغمبهران بهرچاومان خستن، ته وای ئه و سهرگوزه شتانه نین که خوا له قورئاندا بوتان ده گیرته وه. واتا: ههر له قورئانا جگه له وانه رووداوی تریش هه ن. به نموونه هه لسوکه وتی شوعه یی پیغمبهر، که خوا بو مه دیه ن و بو ناو دانیشتوانی «ئه یکه» ی به ری کرد.

گه لی ناو براو کۆمه لکی بازرگان و نشته جیی ده ورو به ری شه قامه ری ئیوان یه مه ن و شام و عیراق و میسر و لیواری ده ریای سوور بوون.

ئه وانیش وه کوو گه ل و هوژی ته وای پیغمبهران له ههر روژگار پیکه، له وانه بوون هاریکاریان بو خوا داده نا. وپرای ئه وهش به ئاسانی له پتوانه و

(۱) رامان: بیرکردنه وه، لیکدانه وه. (۲) یوسف: ۱۱۱.

کیشانەیان دەدزیه وه و کۆمه‌لیکی قاج و قووچکار^(١) بوون.

دڵپه‌قانه په‌لاماری قافلەیان ئەدا و ئەیانخسته مه‌ترسییه‌وه. به‌گشتی، چه‌شنی سه‌رمایه‌دارانی مله‌ور، که نه‌ ئومیدی پادشایان له‌ دلدایه‌ و نه‌ ترسی تۆله‌، کاریان بیه‌وه په‌ره‌دان به‌ به‌دفعه‌پیی و گه‌نده‌کاریی. خوا شوعه‌یی پیغه‌مبه‌ری هه‌نارد بۆ ناویان، که وێرای رێنموونی هه‌ره‌شه‌شیان لێ بکا.

شوعه‌یب: پێی وتن: خزمینه‌! وهرن به‌ندایه‌تی خوا بکه‌ن، که جگه‌ له‌و که‌س بۆ په‌رستن ناشی. له‌ کیشانه‌و پێوانه‌دا گه‌ر مه‌که‌ن. زۆر خۆش گوزه‌ران دینه‌ به‌رچاو! له‌ رۆژێک ده‌ترسم ئازاریکی داگرتان پێ بگا.

گه‌لی من! با کیشانه‌و پێوانه‌تان به‌رانبه‌ر بێ. له‌ هه‌قی که‌س مه‌دزنه‌وه. له‌ دنیا دا له‌ سه‌ر به‌دفعه‌پیی پێ دامه‌گرن.^(٢)

بانگه‌شه‌ی شوعه‌یب

شوعه‌یب به‌ درێژا قسه‌ی بۆ کردن و ده‌ستی دایه‌ کردنه‌وه‌ی گریه‌کانی -گرتی دارایی دۆستی و زیاده‌خوازیی- دلیان.

پێی وتن: ئەو ئارامشه‌ی دوا‌ی کیشان و پێوانی پر به‌ پر روتان تی ده‌کا،

(١) قاج و قووچکار (مُطَقَّف): ئەو که‌سه‌یه‌، به‌ شتوازی نه‌یتی و نامه‌ردانه‌ هه‌قی خه‌لکی و مالی ئەم و ئەو به‌ لای خۆدا ده‌کیشی و له‌و رێگه‌وه‌ به‌هره‌ له‌ مه‌ردم وهرده‌گری و به‌هره‌یه‌کیان پێ ناگه‌یه‌نی. ئەمجا چون ئەم چه‌شنه‌ دزیانه‌ به‌ ئەسته‌م و په‌نامه‌کی و به‌ دور له‌ هه‌ر جووره‌ دادگایی و سزادانیکی قانونی ئەنجام ده‌بن، زه‌ره‌ر و زیانی کۆمه‌لگا تووشی مه‌ترسی جو‌راو جو‌ر ده‌کا.

ته‌فسیری (پرتوی از قرآن)، به‌شی یه‌که‌م جزمی سییه‌م: ٢٣٣. (وه‌رگێڕ)

(٢) هوود: ٨٥، ٨٤.

گه لیک هیژاتره لهو مالهی به گه ربازی و ناهه قی له مهردمی نه ستینن. نه گهر به وردیی له ژبانی خوئان و نهوانهی به فیئل مال کۆده که نه وه بپروانن، تیده گهن، نهو مالهی به ره می فیئل و گهر و قاچ و قووجه، سه ره نجام به ریی پروچی و به لاو به دفه پریدا ده پروا. واتا: یان ده دزئی یان به تالان ده چی، یا له ریی ناره زایی خوادا به خت ده بی. یا کوو ده بیته هی که سیکی واکه هر به فیرویی ده با. که وایه، که می به که لک، چاتره له زوری بی که لک.

خوا نه فهرموی: «پیس و خاوین وه کوو یه ک نین؛ نه گهر چی زوری پیسه که ش تووشی سه رسامییت بکا». (۱)

نامۆزگاریی من بو ئیوه خوشییک و دلسۆزانه یه. نهو خواجه که خوی چاودیری کار و بارتانه، به نه رمی و لیزانی و ئاگایی و بیناییه وه ده لی: «نه گهر بپرواتان به خوا هه بی، ههر چی نهو بوئانی بیلیته وه بوئان چاکه و چاودیریشان به من نیه». (۲)

باوکی دلۆڤان و مامۆستای لیزان

شوعه یب و نه ی باوکیکی دلۆڤان و مامۆستایه کی لیزان، به گوهری نیاز. له هه موو باریکه وه ئاگاداریی پی ئه دان و به شیوازی جوراو جور رینمورنی ده کردن.

پی وتن: «گه لی من! ته نیا خوا بپه رستن جگه له و په رستراوکی تر تان نیه. نیشانه یه کی ئاشکراشتان له لایه ن په ره وردگار تانه وه بو هاتووه. با پیوان

و کيښاتان ته و او بې. مالې مېر دم به لای خؤدا مه کيښن و مېنه هؤی - دواي
 ټاوه دان کړدنه وهی - وړانې ولاتيش، ټه گه رباوه پرتان به خوا هه يه،
 سه ربه رزيي و سه رکه و تنان له مه دايه.

ده ست له ريگري هه لگرن و ترس مه خه نه دلې ټه وانه وه که بر وايان به
 خوا هيټاوه. بؤ ټه وه له ريگه ي خوا لايانده ن و ريگاي خوايان به لار و چوت
 بې بناسين. بېته وه بيرتان، ټيوه که م بوون و خوا زوري کړدن. سه رنجي
 گنده کارانيس بده ن، که ټه نجاميان به کوي گه يشت». (۱)

ولامې هؤزه که ي

وريا و زيره کي ناو هؤزه که ي که و تنه بير کړدنه وه له و بانگه شه و
 رنمو ونيانه وه کوو په يان به رازيک بردبي يان مه ته ليکيان هه ليټابې، به فيز و
 ده مار ريکه وه پيان وت: «شوعه ي ب! ټه مه نوږه که ت پيت ده لي که ټيمه ده بې
 ده ست له و شتانه هه لگرين و باب و کالمان ده يان په رستن، يان مال و
 داراييمان به دلخوازي خؤمان باره و بار نه که ين؟ خو تو پياوښکي له سه ر خو و
 ټاوه زمه ندای!» (۲)

شوعه ي ب بانگيښته که ي شي ده کاته وه

شوعه ي ب [ديسان] هر به نهرم و نياني ره فتاري له گه ل کړدن.
 سه ختگري نه کړد و ليان توړه نه بوو. ټي گه يان دن، ټه وه ي ټه وي - پاش

پئدهنگییه کی درئزخایه ن- هیناوه تهوه سهر بانگه شهی دلسؤزانه و ئاکاری
ناشیرین و سته مکارانهی ئهوانی به توندنی جواب نه داوه تهوه: چی تر
نه بووه، یاریه کی خوایی نه بی. ئه و یارییه شی له م دواییه دا وه کوو
پیغمبهرئک پئی کراوه و خوا به تیشکی خۆی دلی به هیز کردووه.

ئه مجا ههرگیزیش به خیالی به دارایی ئهوان، ئهوی به ورئگه دا هه لئه ناوه.
چوون خوا به رۆزی پاک و گه واری خۆی تیر و ته سه لی کردووه. به و بۆنه وه
ئه ویش خۆی به به خته وهر ده زانی. دلی ئارام و خه یالی ئاسووده یه؛ به دل و
به زمان سیاسکاری خوی خاوه ن شکۆیه.

شوعه یب ههرگیز به مهردمی نه ئه وت فلان کار مه که ن؛ به لام خۆی
ئه نهجامی بدا. له ریگه یه ک نه یده گپرا نه وه، دوایی خۆی پادا پروا. خه لکی
له سه ر چاکه و پیاوه تی هه لئه ده نا و خۆی لی بدزته وه. ئامۆزگاری بی
کرده وه نه بوو. به دل خوازیاری ریک و پیکی و خوشبه ختی ورزگاریان بوو،
له و ئازاره ی گه مارۆی دابوون [پئی گه یاندن] که ههر کرده وه یه کی چاک و
ههر به خششیک له لای خوا ده پارتزری و هه موان ههر ده بی خۆ به و بسپیرن.
لی پرسین: «خزمانی من! ئه گه ر بلیم، به لگه یه کی باوه ر پئده ری
پهروه رنده م له لایه و ههر خوشیه بزوی چاکی پئی داوم ده لین چی؟ که
به رامبه رتان ئه وه ستم و ده لینم ئه و کاره مه که ن، رقم لیان نییه. ته نیا نیازم
ساماندانی کار و بارتانه، له راده ی تواناما. سه رکه و تنیشم ههر به خوایه. ژنی
خۆم به و سپاردووه و بۆلای خۆی ده گه رپمه وه» (۱).

له وته کانت شتیکی وا تیناگه‌ین

نه‌گه‌رچی شوعه‌یب خۆی له دایک بووی ولاته‌که‌و برای نه‌و خه‌لکه‌ بوو، به‌لام نه‌وان وا خۆیان له مه‌به‌سته‌کانی گیل ده‌کرد، وه‌کوو نه‌وه‌ به‌ زمانیکی بیگانه‌ له‌ گه‌لیان بدوئ. هه‌رچه‌ن نه‌و له‌ ریزه‌ی ره‌وانیژترین و روشنبیرترینا‌بوو، وایان ده‌نواند که‌ به‌ زاراوه‌یه‌کی گرێدار و ئاره‌وان قسان ده‌کا. دیاره‌ هه‌ر کۆمه‌لێک قسه‌و باسیکیان له‌ لا ناحه‌ز بوو، هه‌لسوو که‌وتیشیان [له‌ به‌رامبه‌ریه‌وه‌] هه‌روا ده‌بی.

شوعه‌یب سه‌ری له‌ ره‌فتاری گه‌له‌که‌ی سوڤ ده‌میڤی

ته‌نیایی و بی ده‌سه‌لاتی شوعه‌یب ببوو هۆی به‌ره‌ه‌لست وه‌ستانی هۆزه‌که‌ی. نه‌گه‌ر له‌به‌ر که‌س و کاری بیان وێرایه‌ به‌ردبارانیان نه‌کرد و خۆیان له‌ ده‌ست رزگار ده‌کرد. شوعه‌یب نه‌و بیرو بۆ چوونه‌ی نه‌وانی یه‌کجار بی ناخۆش بوو. سه‌ر سام بوو له‌وه‌ی بۆ ده‌بی خوای به‌هێز و توانای تاقه‌ ده‌سه‌لاتداریان له‌ که‌س و کاری که‌ [وه‌کوو هه‌موو ئاده‌میزادێک] داماوێ ده‌ستی کزی و لاوازی و نه‌خۆشی و مردن له‌لاکه‌م بایه‌ختر بی.

بیان وت: شوعه‌یب: ئیمه‌ له‌وانه‌ی تۆ ده‌لێی زۆر که‌م تیده‌گه‌ین. له‌ ناو خۆشمانا که‌م ده‌سه‌لاتت ده‌بینین و نه‌گه‌ر له‌ به‌ر که‌س و کارت نه‌بایه‌ به‌ربارانمان ده‌کردی. تۆ ده‌ره‌قه‌تی ئیمه‌ نایی.

جوابی دانه‌وه‌: «گه‌لی من! ئایا ئیوه‌ خزمانی متان له‌ خوا بی گرنگتره‌؟ که‌ خواتان خستوه‌ ته‌ پشت گوێتانه‌وه‌؟ په‌روه‌رنده‌ی من به‌ سه‌ر هه‌ر کاریکا

ټیوه ده یکه نه زاله». (۱)

دوايین هره شه

وهختی هیچ به لگه یه کیان [بو دژایه تی] به دهسته وه نه ما، نه و دوايین هره شه ی که ملهورانی هره گه لیک له پیښه مېرغانی خوږانی ده که نه، خسته کار.

دهسه لاتداره له ری دهرچووه کانی هوژی وتیان: «شوعه یب! ټیمه تویش و نه وکه سانه ش له گه ل توپر وایان هیناوه له شاری خوږمان دهرده که یی؛ یا کوو دینه وه سهر ټاینی ټیمه». (۲)

به لگه ی یه کلاکه ره وه

جوابی شوعه یب شانازی بوو به دینه که یه وه و نازایی و خو راگریی له پیټاو بیر و باوه پریدا.

ولامی دانه وه: «نه گهرچی حزیش نه که یی؟ نه گهر بیښه وه سهر دینی ټیوه، دواي ټه وه ی خوا رزگاری کردین دیاره دروږمان به زمانی خواوه هه لبه ستروه. ره وای نیه ټیتر بیښه وه سهر ټه و ټایینه، مه گهر په روه نده مان مه یلی له سهر بی. زانستی خوا هه موو شتی داگرتووه و ټیمه ش خوږمان پی سپاردووه. ټه ی په روه نده مان! له نیوان ټیمه و گه له که ماندا داوهری بکه؛ تو خوت باشتړین داوهری». (۳)

(۲) ټه عرف: ۸۸

(۱) هوود: ۹۲، ۹۱

(۳) ټه عرف: ۸۹، ۸۸

وته که یان هەر وتهی پیشوان بوو

دوايين هه‌ره‌شه‌ش کارئکی بۆ نه‌کردن. ئه‌وسا په‌نایان برده‌وه به‌ وتهی پیشوان و وتیان: «گومانی تیدا نییه تو جادووت لیکراوه». (۱) توش هەر بنیاده‌میکي وه‌کوو ئیمه و پیمان وایه پیاوئکی درۆزن بی.

«ئه‌گه‌ر درۆ ناکه‌ی، ئا به‌شی له ئاسمانمان به‌ سه‌را داخه‌!» (۲)

ئه‌نجامی هه‌موو ئه‌و گه‌لانه‌ی پېغمبهرانیان به‌ درۆزن دانا و له ئاستی چاکه‌ی خوا سه‌له‌ بوون، وه‌کوو یه‌ك وابوو.

«پاشان بوومه‌له‌ رزه‌یه‌کی به‌هیز دایگرتن و هەر له مائی خوڤا له‌ناوچوون. ئه‌وانه‌ی وته‌کانی شوعه‌بیان به‌ درۆ داده‌نا، به‌ جوړئک تیدا چوون، پیت وابوو، هەر له ویدا نه‌بون. ئه‌وانه‌ی شوعه‌بیان به‌ درۆزن له‌ قه‌له‌م دا، زیانیان هەر به‌ خو‌یان گه‌یانده‌». (۳)

گه‌یانده‌نی په‌یامی ئامانه‌ت

ئه‌رکی شوعه‌بییش وه‌کوو ئه‌رکی ته‌واوی پېغمبهران وابوو، په‌یامه‌که‌ی راگه‌یانده‌؛ ئامانه‌تی هینایه‌جی و به‌لگه‌ و پرپاری سه‌لمانده‌. «ئه‌وسا رووی له‌گه‌له‌ که‌ی وه‌رگپرا و پیتی وتن: خزمینه‌! ئه‌من په‌یامه‌کانی په‌روه‌رنده‌م به‌ ئیوه‌ گه‌یانده‌ و راوئێشیم بۆ کردن. ئیتر خه‌م بۆ سه‌ته‌مکاران بۆچی بخۆم». (۴)

(۲) شوعه‌را: ۱۸۷، ۱۸۵.

(۴) ئه‌عراف: ۹۳.

(۱) شوعه‌را: ۱۵۳.

(۳) ئه‌عراف: ۹۱، ۹۲.

بەسەرھاتی داوود و سلیمان

ناوەرۆکی قورئان، تەنیا ناو بردنی رۆژەکانی خوا و باسی بە درۆزن دانانی
پێغەمبەران و گالته و سووکایەتی پێ کردن و جەزەبە دانیان لە لایەن ئەو
کۆمەڵانەووە کە تیانا سەریان هەلداو، نییە.

یان تەنیا بە گێڕانەوێ چۆنیەتی بە لا بۆ گەیین و تێکشکان و لە ناو چوونی
ئەو گەل و ھۆزانەووە کە پەيامی پێغەمبەرانیان بە درۆ داناو، سووکایەتیان پێ
کردن و پیلانیان گێرا و ھەوڵی کوشتنیان دان. وەك لە بەسەرھاتی پێغەمبەران
دیتان. ناوەستی.

قورئان باسی نیعمەتەکانی خوا دەکا

بەڵێ، قورئان قسە لە نیعمەتەکانی خوا دەکا. ئەو نیعمەتە جوړاو
جوړانەیی کە ئەگەر بە زۆراییی بە خشیو، یان کەمی کردۆتەووە ئەخاتە بەر
باسەو. خوا خێر و چاکەیی بە زۆرێک لە پێغەمبەران و بە خشیو، کە دواوود و
سلیمان و ئەیوب و یونس و زەکەریا و یەحیا لە وانەن.

به تاييه ت داوود و سلیمان له سه رزه ویدا دامه رزانده و فرمانه وایی پان و به رینی خسته ژر چنگیانه وه. له زانینی تاييه ت، به شداری کردن و له گه لیک له و شتانه ی خه لکی لئی بی ناگا بوون، ناگاداری کردن. ده سه لاتدارانی جیهان و گیان له به رانی ناده سته مۆ و دیارده بی گیانه کانی بۆ رام کردن. خۆی ئه فهرمۆ: «ئیمه زانستمان به سلیمان و داوود به خشی. وتیان سپاس بۆ خوا ئیمه ی له چاو گه لیک له به نده خاوه ن باوه رکانی به پرترتر گرت. پاش داوود، سلیمان بوویه جینشینی و رایگه یاند: ئیمه فیری زمانی مه لان کراوین و هه موو شتی کمان پی به خشراوه. دیاره ئه مه ش ئیمه تیکی ئاشکرایه» (۱)

چاکه ی خوا له گه ل داوود

خوا کێو و مه لانی وه ها بۆ داوود رام کردبوو، که له کاتی گازه (۲) و نیایشدا بۆیان ئه سه نده وه و هاوده نگی بوون. فیری دروست کردنی زهنجیری کرد و ئاسنیشی بۆ نه رم کرد: «به راستی چاکه یه کی زیاتر مان له گه ل داوود کرد: ئه ی کێو و مه لان! ئیوه ش له گه ل ئه ر په سنی پاکی خوا بکه ن. [وێرای ئه وه] بالاپۆش ئاسنیشمان بۆ نه رم کرد، [پیمان وت]: به رگی له ئاسن دروست که بۆ ئالقه ش، ئه ندازه له به رچاو بگره. کار و بارتان به چاکی ئه نجام بده ن؛ خۆم چاوئیدیری کارتانم» (۳).

«کێوه کان و مه لانمان خسته به ر فرمان تا له گه ل داوود په سنی خوا به جی بهینن؛ توانیمان کاری وا بکهین. فیڕیشمان کرد، پۆشه نی زیرشان بۆ

(۲) گازه: مناجات.

(۱) نه مل: ۱۶، ۱۵.

(۳) سه به: ۱۱، ۱۰.

دروستکا؛ تا له شهردا بتاپاریزی. ئایا ئیوه شوکری خوا به جی دین؟» (۱)

سیاسی چاکه‌ی خوا

داوود سهرپرای فهرانپه‌وایی پان و به‌رین و له‌شی به‌هیز و ده‌ستی هونه‌رپه‌روه‌ری، به‌نده‌یه‌کی خۆبه‌که‌م زانی زۆر روو به‌خوا بوو. په‌سن و گازنده‌ی درئ‌خایه‌ن و فهرانپه‌وایه‌کی زۆر دادپه‌روه‌ر بوو. کار و باری مه‌ردم و ناو‌کو‌مه‌لی به‌پیی دادگه‌ری و راستی خوازی جی به‌جی ده‌کرد، نه‌ ئاره‌زووی نه‌فس. خوا پیی فهرانپه‌و: «ئه‌ی داوود! ئیمه‌ تو‌مان له‌ سهرزه‌ویدا کرد به‌ جینشین. با داوه‌رییت له‌ ناو مه‌ردما دادپه‌روه‌رانه‌ بیت. مه‌که‌وه‌ شوین ئاره‌زووی خۆت، که‌ له‌ ریی خوا لات بدا.

ئه‌وه‌که‌ سانه‌ی له‌ ری خوا ده‌رچوون، روژی په‌سلانیان له‌ بیر بردۆته‌وه‌ و ئازاریکی سه‌خت چاوه‌روانیانه‌» (۲)

چاکه‌ی خوا به‌رامبه‌ر سلیمان

خوا «با» ی بو سلیمان ده‌سته‌مۆ کرد، که‌ به‌ فهرانی ئه‌و هات و چووی ده‌کرد. له‌ ماوه‌یه‌کی کورتا خۆی پی ئه‌گه‌یاند و له‌ جییه‌که‌وه‌ ئه‌گه‌یشته‌ جییه‌کی تر. به‌هیزترین و شاره‌زاترین جندۆکان و دیوگه‌لی سهریزیوی بۆرام کردبوو که‌ هه‌ر فهرانیکی پی ئه‌دان بۆیان ئه‌هینایه‌ جی. جاده‌و شه‌قامیان خۆش ئه‌کرد و خانوو به‌ره‌ی سهر له‌ ئاسمان ساویان، ساز ئه‌دا.

« با مان بۆ سلیمان رام کرد، که به فرمانی ئەو پرواتە ئەو سەرزه مینه ئیمە پیتمان تی خستوو و ئاگاداریشمان لە هەموو شتێک هەبوو. لە شایەتینیش هەندیکیان بۆ ئەو دەچوونە بن ئاو و کاری تریشیان بۆ ئەنجام دەدا و خۆمان ئەمانپاراستن. (۱) »

« با مان خستە ژێر فرمانی سلیمان، که مەودای [پڕی برینی] بەیانی، یەک مانگ و هی ئیوارە، یەک مانگ بوو. کانی مسیشمان بۆی تواندەو و پڕێک لە جندۆکانیش - بە فرمانی پەرورەندە - لەبەر دەستیاکاریان دەکرد. هەر کام لەوانە لە فرمان دەرجوایە، تووشی سزای ئاگرمان دەکرد. چى دەویست بۆیان ئەنجام دەدا. لە [سازدانی] پەرستگەو تا پەیکەر و دەفر و کاسەى گەورەى حەوز ئاسا و قازانی دابەستراو. ئەى شوێنکەوتوانی داوود! سپاسی خوا بەجێ یێن. لە بەندەکانم کە مەتریان سپاسکارن. (۲) »

تێگەییى ورد و زانستى قوول

زیرەکی و وردییى و لیکدانەوێ دروستی سلیمان لەو مەسەلەدا دەرکەوت کە لە باوکی هیژایان پرسى بوو: رانە مەری ھۆزێک چوو بوو و ناو باخە میوی ھۆزێکی تر و ترێی گەشتووی باخە کەیان لەناو بردبوو، داوودیش مەپەکانی دابوو بە خاوەنی باخە کە. سلیمان پێی وت: ئەى یېڭەمبەرى خوا! داوهری [ئەم کێشەى] بە جۆرێکی تر دەبێ. پرسى: چۆن؟ وتی: باخە کە بدە دەستى خاوەن مەپەکان، تاکاتى وەکوو خۆی لى دێتەو.

مه‌ره‌كانیش ب‌سپ‌ره به‌ خاوه‌ن باخه‌كه‌ كه‌لكيان لی وه‌گرئ، تا باخه‌كه‌ی د‌یته‌وه‌ د‌وخه‌كه‌ی جارانی و ئه‌وسا هه‌ركام ده‌سپ‌ریه‌وه‌ ده‌ستی خاوه‌نی. خوا تیگه‌یشتنیکی ورد و زانستیکی قوولی به‌ سلیمان به‌خشی بوو، كه‌ ئه‌فه‌رموی: «داوود و سلیمانیش بیته‌وه‌ بیر، وه‌ختی داوه‌ریان له‌سه‌ر ئه‌و کیلگه‌یه‌ كرد، كه‌ له‌ کاتی شه‌وا ناژه‌لی کومه‌لیك بلاوه‌یان پ‌یادا کردبوو و تیمه‌ چاود‌یری داوه‌ریه‌كه‌یان بووین. سلیمانان تیگه‌یانده‌بی چ‌بکا، کارزانی و زانستان به‌ هه‌ردوکیان دا».(۱)

سلیمان زمانی بالنده و گیان له‌به‌رانی ده‌زانی

قورئان باسیکی به‌ كه‌لك و سه‌رنج‌راكیش له‌ سلیمان ده‌گیر‌ته‌وه‌، كه‌ پ‌یشانده‌ری مه‌ندیی و د‌لفراوانیه‌تی له‌ فه‌رمان‌ره‌وایی و به‌پ‌توه‌ بردنی کارو باردا. ده‌رده‌كه‌وی كه‌ خوا چ‌ون به‌خته‌وه‌ری هه‌ر دوو جیهان و دنیاو د‌ین و فه‌رمان‌ره‌وایی و پیغمبه‌ریی له‌ كه‌سایه‌تی ویدا^(۲) [به‌ باشی] یه‌ك خستبوو. سلیمان كه‌ زمانی بالنده و گیان له‌به‌رانی ده‌زانی، جار‌یكیان له‌شكره‌كه‌ی كه‌ له‌ جندوكه‌ و مرؤ و بالنده‌ پ‌یك هاتبوو، كۆكرده‌وه‌. له‌شكری ر‌یك و پ‌یك و سامان‌دراو به‌ر فه‌رمانی فه‌رمانده‌رانی خ‌ویان بوون، سلیمانیش به‌ شیوازیکی به‌سام و مه‌زنانه‌وه‌ له‌ گه‌لیان سووار بوو. کاتی گه‌یشتنه‌ شیو

(۲) وی: ته‌و.

(۱) ته‌نبیا: ۷۹، ۷۸.

[مەلەند] مېروولان، مېروولەيەك ترسى نىشتە دل، كە لەوانەيە سلىمان و سىپاكەي نەزانن و ئەندامانى ھۆزى ئەو لە ژېر پىي ئەسپە كانيانا بىتلەقېنەو. بەو بۆنەو ھەرمانى پىدان بېچنەو ھەو ئاوارە كەيان! سلىمان لەو ھەتتەگە يىشت، بەلام چوون راسپاردەي خوا بوو، كەمترىن ھەستى خۆ بە زلزانى بە دلدا نەھات، بەلكو دەستى دايە پەسنى خوا و شوكرى ئەو نىعمەتەنەي پىي بەخشىوو. دوايى بۆ سەركەوتن لە رىي خىزمەت بە مەردم و چوونە رىزى بەندە چاكە كەنەو لە خوا پارايەو.

پەپووسلىمانە

پەپووسلىمانە، دىدەوان و بە رايكىشى سىپا بوو. سلىمان پىي سىپارد بوو، جىي ئا و جىي بەزىنى لەشكرى بۆ بدۆزىتەو. رۆژكىيان پەپوگوم بوو. سلىمان دلگران بوو، ھەپەشەي لىكرد. ماوئەكەي كەم ديارى نەبوو؛ پاشان ھاتەو. بە سلىمانى وت: جىگەيەكەم دىتوئەتەو، كە نە تۆخەبەرت لىي ھەيە، نە سەريازانىشت. ھەوالىكى باوەر پىدەرم لە گەلى «سەبا» و پاشاكەيان بۆ ھىناوتەو [گەلى ئاوبرا] خاوەن مال و ملكىكى زۆر و زەبەند و دەولەتلىكى گەورەو بەھىزن. بەلام سەرەپراي ئاوەز و زىرەكى و دەسەلات و ھەرمائەروايسىان، بە كۆمەلىكى گىل و نەزانم ھاتنە بەر چاو. خەرىكى پەرسنى ھەتاو. پەيان بەو ھەلەيە نەبردو و رىي بەندايەتى خاى تاك و تەنبايان بۆ نەدۆزراوئەتەو.

سەلیمان بانگیشتی پاشای سەبا دەکا، کە بێتە سەر دینی

بۆ پیغەمبەری خوا ناخۆش بوو، کە نەتەوێک لە دراوسێیەتی ولایتیان؛
نەیانناسی و بانگەشەیی ئەویان پێی نەگەشتی و سوژدە لە هەتاوی بەرن.
دلییری ئایینی و پیغەمبەری لە دەروونیدا راپەری. وای بەباشتر زانی، بەر
لەو بە سپا لێتاتوو کە یەوێ هەلمەتی ولاتەکیان بدا، نامەیک بۆ پاشا و
فەرمانرەوای ھاوبەش دانەرێان بنووسی و داوایان لێکا بێتە سەر ئایینی
ئێسلام و رێی بەندایەتی خوا.

لە و رووێکەوە نامەیکێ روژنکەرەوێ بۆ نووسی و داوای لێکرد باوەر
بەپێتی و خۆی بە خوا بسپێری. نامەیک تێکەڵاویک بوو لە دڵسۆزی و
توندیی؛ نەرمی پیغەمبەرەن و نەترسی شایانە.

پاشا پرس و رای بەرپرسیانی دەولهتی دەکا

سەلیمان هەم پیغەمبەر بوو، هەم فەرمانرەوا. ئەو ژنەش کە بەرپەرەبەری
کار و باری ولاتی سەبا بوو، مەژێکی ئاوەزمەند بوو؛ بە پەلە داوەرایی نەکرد.
سەبارەت بە کاری پاشایان و هەلسوکهوتی داگیرکەرەن ئەزموون و
بەراوردیکی فراوانی هەبوو. بەلێ ئەوەندە وریا نەبوو کە خوا بناسی و
ئەركی بەندایەتی بەجێ بێتی، بەلام لێرەدا فیزو دەماری پاشایانە دنە
نەدا^(۱) و لەسەر بیر و رای خۆی پێی دانەگرت. کاریبەدەستانی پایە بەرز

(۱) دنەدان: هەلەنان، هەلخاندن.

دهوله تی له ناوهرؤکی نامه که ئاگادار کرد. چوون له گهل نامه کانی تر فهرقی هه بوو. له لایه نه گهورترین فهرمانره وای سهردهم و پیغه مبهریکی بانگیشتهکاری خوا ناسییه وه هاتبوو.

که سایه تییه دهوله تییه کان و پرای ئاماژه به هیزو توانای خوڤان و فراوانی سپاو سانیان - وهك له كۆر و دانیشتنی پاشا و دهسه لاتدارانی ههركات و ههرجیگه یه کاروو نه دا - بۆ له خو رازی کردنی دلێ شای، دهسیان دایه ریا بازی. پاشا وته کانی پی چاك نه بوون و بیر و بۆ چوونی په سه نه کردن. به لککو له ئاکامی پرزیانی کاره سات ترساندنی. چۆنیه تی رهفتاری فهرمانره وایانی داگیرکه ری به رامبه رگه لانی تیکشکاو و نه وسا بارودؤخی دواي تیکشکانی بۆ گپړانه وه و پی وتن: ئاکامی گهل و نشتمان ئاوا ده بی. دواي رایگه یاند: من خۆم هه ندی دیاری زۆر گرنگ و به نرخ بۆ سلیمان به پری ده که م و تاقی ده که مه وه. نه گهر گلی دایه وه، پاشایه و ده بی شه ری له گهل بکری، نه گهر وه ریشی نه گرت، دیاره پیغه مبه ره و ده بی پی ره ویسی لی بکری.

دیارییه کی سه ودا گه رانه

پاشان دهسته یه کی به دیارییه کی یه کجار گرانی شایه نی پاشایانه وه بۆ لای سلیمان به پری کرد. به لام کاتی سلیمان دیارییه که ی گه یشته ده ست، وه ری نه گرت و ملی به گلدانه وه یدا نه کرد. له جوابدا وتی: ده تانه وی به پۆل و پاره فریوم ده ن، که کارم به سه رهاویه ش دانان و فهرمانره وایتانه وه نه بی؟ نه و مال و دهسه لات و له شکره ی خوا پی به خشیوم، له وه ی له لای ئیوه یه

گه لایك چاتر و گرنگتره. دژایه تی نتوان ئیمه ش کیشیه کی به راستیه؛ گه مه و گالته هه لئاگرئ. کیشیه بانگه شه و به ندایه تی خوایه، مامه له ی قازانج و زیان نییه. نه وساهه ره شه ی شه پو که وتنه مه ترسی ده سه لاتیسی لیکردن.

پاشا به لاره ملییه وه دی

شانه (۱) که گه رایه وه بو لای پاشای سه باو نه وه ی رووی دابوو، بۆیان گپرایه وه. نه مجا شا و گه له که ی ملیان هیئایه راسته و رایان هاته سه ره نه وه خۆی و سپا و سانی به ره ولای سلیمان ریکه ون. کاتی سلیمان له هاتنیان ئاگادار کرا، خوشحال بوو و سپاسی خوای به جی هیئا. وستی نیشانیك به و ژنه نیشان بدا، که هه م پيشانده ری توانای خوا بی و هه م چاکه یه کیش که په روه رنده ی له گه لی کردوه. لیبرا نه و ته ختی پاشایه تییه ی که چه ند پیاوی به هیز و توانا پارێزگارییان لی ده کرد له به رده ستا دانی. داوای له کارگپران ی ده ور و به ری کرد، به ر له گه یشتنه به ره وه ی نه و له شکره زور و زه به نده ته خته که ی به یئن.

نه وه ی سلیمان وستی، له ماوه یه کی کورتا هاته جی و نه و کاره ش موعجیزه یه ک بوو. نه وساهه نیازی تا قی کردنه وه ی وریایی پاشا، فره مان ی دا روا له تی ته خته که ی هه ندی بگۆرن؛ با بزانی که به ر چاوی که وت ده یناستیه وه! نه گه ر په ی به وه نه برد، ده رده که وی مرویه کی تیژ بین نییه و بابه تی له وه وردتری بۆ لایك نادرته وه.

کۆشكى گەورەى لە ئاوينە سازدراو

سليمان فەرمانى دا بە ئاوانەندازيارانى مرو و جندۆكەدا بە ئاوينە
 كۆشكىكى گەورەى وایان بۆ پاشای سەبا دروست كرد، كە ئاوى بەژێردا
 دەپۆشت، [بە شىوازىكى وا] ئەوەى ئاگای لەو جوانكارىيە نەبایە،
 ئاوينە كەى بە ئاودەزانى. چوون ئاوينە كە لە نیوان ئاوانە و رابگارددا^(۱) جى گیر
 ببوو. ئاشكرا بوو كە پاشاش لای وایە ئاوه؛ تووشى هەلە دەبى، و قولى بۆ
 هەلەدا. ئەمجا لەوێدا هەلە و هەلخە تانى خۆى بەرامبەر بە روالەتى هەر
 دیاردەى كە بۆ دەردە كەوێ. ئەویش و هاوئشتمانانىشى خەرىكى پەرسىتى
 خۆر بوون. بەلێ، خۆر گەورەترین سەرچاوهى رووناكى و مایەى ژيانە؛
 بەلام خۆى يەكێكە لە دیاردەكانى خواى خاوەن شكۆ. جالێرەدا رادەچەنى
 و تێدەگا، كە وەك چۆن ئاوينە كەى بە ئاوانە بەر چاوان و قولى بۆ هەلكرد،
 لە مەرھەتاویش بە هەلەدا چوو، كە بە راھینەرى جیھانى زانیو. سوژدەى
 لى بردوو و بەندایەتى كردوو. ئانە و داچلەكانەش لە سەد وتار و هەزار
 بەلگە بۆى بە كەلكتر دەبى.

هاورپى لە گەل سليمان خۆم بە بەدیھینەرى جیھان سپارد

پیشبینیە كە هاتە دى. شای سەبا، سەرەپای وریایی و زیرەكى، تووشى
 هەلەى كە گەورە هات. پى و ابوو ئەو ئاوينە ئاویكى بریکەدارە، كە لە

(۱) رابگارد: ریبوار.

شه پۆل وه‌شانندن و بوردن دایه. قولى هه‌ڵکرد و خه‌رىك بوو پرواته ناویه‌وه. سلیمان له‌وه‌له‌یه‌ ئاگاداری کرد و وتی: ئه‌وه‌ كۆشكىكى له‌ ئاوینه‌ سازدراوه. لێره‌دا چاوى دلى كرايه‌وه‌و په‌ی به‌و خه‌تایه‌ی برد، كه‌ تیشكى چرای به‌ خودی چرا زانیوه‌؛ كه‌ هه‌ر ئه‌وه‌ش تووشى سوژده‌ بردن له‌ هه‌تاو به‌نده‌یی هه‌تاوى كردووه‌ ئه‌وسا ئیتر خۆی بۆ نه‌گیرا و ریگه‌یاندا: «خوايه‌! من [تا ئیستا] سته‌مم له‌ خۆم كردووه‌؛ ئه‌وا له‌ گه‌ڵ سلیمان خۆم سپارده‌ ده‌ستى راهێنه‌رى هه‌موو جیهان».(۱)

قورئان سه‌رگوزه‌شته‌ی سلیمانمان بۆ ده‌گیریته‌وه‌

ئهم رابوارد هه‌یژا و سه‌ره‌نج راكیشه‌ له‌ قورئاندا به‌خوێنه‌وه‌ «خوا ئه‌فه‌رمى: [سلیمان] چاوى به‌ مه‌لندا گه‌پراو پرسى: په‌پووسلیمان هه‌ بۆ ديار نیه‌؟ خۆی دزیه‌ته‌وه‌ یا چی؟! له‌ سه‌ر ئه‌م كاره‌ی، یا ئازارێكى چاكی ده‌ده‌م، یاكوو سه‌رى ده‌بهرم؛ یان ده‌بێ به‌لگه‌یه‌كى باوه‌ر پێده‌رم بۆ یێنى. ئه‌وه‌نده‌ی پێ نه‌چوو [په‌پوو] هاته‌وه‌ و وتی: من شتیكم دۆزیه‌ته‌وه‌، تۆ په‌یت پێ نه‌بردووه‌. من له‌ [ولاتی] سه‌باوه‌ هاتوومه‌وه‌؛ هه‌واڵێكى راست و دروستم بۆ هه‌یناوی. ژنیكم دى كه‌ فه‌رمانه‌ر هه‌یان بوو. ئه‌و ژنه‌ خاوه‌نى هه‌موو شتیكه‌ و ته‌ختیكى زۆر گه‌وره‌شى هه‌یه‌. سه‌رنجم دا خووشی و گه‌له‌كه‌شى -له‌ جیى خوا- سوژده‌ له‌ هه‌تاو ده‌به‌ن. شه‌یتان كارو كرده‌وه‌ی له‌به‌ر چاوشیرین كردوون و واى سه‌ر لێ شیواندوون راسته‌پێیان لێ گوم بووه‌. به‌نده‌یه‌تى ئه‌و

خوا ناکه ن که شاراوو ناديارى ئاسمانه کان و زهوى ئاشکرا ده کا و له هره چى ده يشارنه وه، يان ده يخه نه روو ئاگاداره. ئه و خوايه که جگه له و هيچ تر بؤ په رستن ناشى و هه ر خو به تى خوا هونى ته ختى [فه رما په وايى] هه ره مه زن.

[سليمان] وتى: بابزانين قسه که ت راسته؛ يان توش له ريزى دروژنانداى. ئه م نامه يه م بيه و بؤيانى داخه، ئه وسا توژى دوور يان ليگره، بزانه جوابيان چ ده بى.

[کاتى نامه که ي بؤ هاويشتن] شا وتى: به ريزان! نامه يه کيان بؤ داخستووم زور سه رنج را کيشه، له لايه ن سليمانه وه يه و به ناوى خواى ده هنده و دلوفانه وه ده ستى پيکراوه [ده يژى:] ئيوه نابى خو له من به زلتر بزان، بين بؤ لام و خو به ده سته وه بده ن! پياوه هيژا کان! راي ئيوه به رانه ر به م کاره چيه؟ بى پرس و راي ئيوه من ناتوانم هيچ بلتم.

وتيان: ئيمه ويراى به هيژ بوون، گه ليک ئازاو نه تر سيشين؛ ئيتر فه رمانيش به ده ستى خو ته؛ ليکى ده وه و فه رمانمان ده يه.

وتى: ئاکارى پاشايان وايه؛ که چوونه ناو هه ر شار ئکوه خاپوورى ده که ن. دانشتوانيشى - ئه وه ي جيى ريز و حورمه تى خه لکى بى - سووکايه تى پى ده که ن، و ئه وه کار يانه. من ديار ييه کيان بؤ به رى ده که م با بزانين راسپارده کان چ جوابيک له گه ل خو دي ننه وه.

کاتى گه يشتنه لاي سليمان پى وتن: ئيوه ده تانه وى به پوول و پاره يارمه تى من بده ن؟ ئه وه ي خوا پى داوم له وه ي به ئيوه ي داوه، هيژا تره. وادياره ئيوه به ديار يى خو تان دلخوش بن. بگه ر ئه وه بؤ لايان؛ ئيمه به

له شکرېکه وه د پېنه سهريان، نهوان دهره قه تي نايهن؛ نه مجا به سووکی و زه لیلی له وټيان دهره په پرتنن.

[دوايسی پرسى:] کومه لى نزيکان! کامتان ده توانن بهر له وه بېن خو به ده سته وه دن، ته ختي نه وژنهم بويين؟ زه به لايحک له جندوکان وتی: من پيش نه وهی له جيی خوت هه ستي نه يگه يه نمه لات؛ به خودا نه پهرم و ده س و دل پاکيشم.

يه کي له وانه ی شتيکی له کتيب ده زانی، وتی: نه من له چا وتروکانيکا بو تی ده هينم. که ته ماشای کرد، له لای دانرا بوو.

وتی: نه مه ش نيعمه ټيکه له پهروه ردگار مه وه، تا دهرکه وي، نایا سپاسکارم ياکوو سپله. نه وهی سپساکار بي بو خوی ده کا نه وهش که پی نه زانه، پهروه ردگاری من هه م بي نيازه و هه م جوامير.

نه وسا وتی: نا ته خته که ی هه ندی بگورن، بابزانين ده يناسی، يان بوی ناسر ټته وه.

کاتي گه يشته بهر وه لييان پرسى: ته خته که ی توش هه ر ناوا بوو؟ وتی: هه ر ده ليی خو به تی. ټيمه بهر له ټيسته ش ده مانزانی و هه ر ناماده ی فه رمانه يری بووین. نه وهی نه و له رابردوودا به جيی خوا ده پهرست، بيووه هو ی باوه ر نه هينانی و له ريزی خوانه ناساندا بوو.

پي و ترا: بجوره ناو کو شکه وه؛ کاتي بوی روانی هه ر لای و ابوو ناوه و قولی هه لکرد. [سليمان] پي و ت: نه م کو شکه له شووشه ی ساف سازدراوه.

وتی: نه ی خوا ی پهروه ردگار! من تا ټيستا زلم له خوم کردووه. نه وا له

ئىستاه له گەل سلیمان خو به په‌روه‌ردگاری هه‌موو جیهان ده‌سیږم»^(۱).
 نه‌مه بوو [که‌سایه‌تی] سلیمانی پیغمبه‌ر، که هه‌لوئستی جوړاو جوړتان
 له پیناو بانگه‌شهی خواناسی و ته‌وحد و لیزانی و تیگه‌یشتنا دی و بوئریتان
 به‌رامبه‌ر به‌ ئایین و باوه‌ر بو ده‌رکه‌وت.

سلیمان خوانه‌ناس نه‌بوو

گه‌لی یه‌هوود سلیمانیان به‌ شتیک تاوانبار ده‌کرد، له شانی هیچ‌ خاوه‌ن
 پروایه‌کی تاکه‌ناسدا که‌ خوادلی بو وه‌رگرتنی باوه‌ر ئاماده‌ کردبێ نه‌بوو، تا
 بگا به‌ پیغمبه‌ریکی هه‌نیردراو که‌ خوا لیزانی پێ به‌خشیبێ. ئه‌وان به‌ بۆنه‌ی
 خیزانه‌کانیه‌وه به‌ جادووکاری و خوانه‌ناسی و تیکه‌لی له‌ گه‌ل هاره‌به‌ش
 دانه‌ران و دوو دلی له‌ تاکه‌ په‌رستیدا تاوانباریان کرد. به‌لام خوا هه‌موو ئه‌و
 تاوانانه‌ی به‌ درۆ خست و فه‌رمووی: «سلیمان خوانه‌ناس نه‌بوو؛ شه‌یتان
 باوه‌ران خوانه‌ناس بوون، که‌ مه‌ردمیان فی‌ری جادوو کرد»^(۲).

دیسان فه‌رمووی: «ئیمه‌ سلیمانمان به‌ خه‌لات دا به‌ داوود، ئای چ
 به‌نده‌یه‌کی هیژا بوو! چه‌ند گه‌راوه‌ و سپاسکار بوو!»^(۳)

باشان فه‌رمووی: «سلیمان له‌ خو‌مان نزیکه‌و بێ گومان دارای ئه‌نجامیکی
 چاکه‌»^(۴).

(۲) به‌قهره: ۱۰۲.

(۴) ساد: ۲۵.

(۱) نه‌مل: ۴۴، ۲۰.

(۳) ساد: ۳۰.

به سهرهاتی ئه یۆب و یونس

به سهرهاتی ئه یۆب

سهرگوزه شته ی ئه یۆب، جۆره سهرگوزه شته یه کی تره. به سهرهاتی ئه یۆب، له قورئاندا به سهرهاتیکی تایبه تی و دیارگه یه که له دیارگه کانی چاکه ی خوا سه باره ت به به نده خاوه ن باوه ر و سپاسکار و خۆ راگره کان، واتا: پێغه مبه رانی خۆشه وستی.

ئه یۆبی پێغه مبه ر، [له سهرده مانیکا] دارای مال و ملک و مه رو مالاتیکی فراوان و مندالاتیکی هیژا و له دل نزیك بوو، که به رامبه ر به هه موو ئه وانه که وته به ر تاقی کردنه وه و چی هه بوو به ته واوی له ده ستی بوونه وه. ئه و سا تووشی نه خۆشی هات و له ته واوی ئه ندامانی به ده ن ته نیا دل و زمانی ساغ مانه وه که شه و ورۆژ، یاد و په سنی خوای به ده سه لات و خاوه ن شکۆی پێ ده کردن.

[ورده ورده] ئاوال و هاو نشینانی دووریان لیگرت و له گۆشه یه کی شاره که دا به ته نیا مایه وه. تاقه که سیکی به ده ورا نه ما که [هیچ نه بی] بیدوینی

و دلخوښييه كې بداته وه. تافانه كه سى نه يوب ببوه ژنه كه ي، كه به ده ميه وه بوو، بهر به رده سى ده كرد. نه وېش به نيازى دابېن كردنى ژيانيان ناچار كه وتبوو، كار بو ئه م و نه م بكا، تاكوو شتيكيان له بهرانبه ردا لى بستينى. (۱)

خوږاگريى نه يوب

نه يوب سهر يارى گشت نه وانه، خوږاگريى و سپاسكارى له ده ست بهر نه دا. [بهو حاله شه وه] ده مى هر به گازه و شوكرانه بژيريه وه بوو. نه نه كلووزايه وه، نه كه سى ده خسته زه حمه ت. نه هرگيز سكالاي دهرده پرى و نه تووړه ش ده بوو. چن ساليك له ته مهنى بهو شيوازه دايه سهر. له پال خو له كه وانيكي هوزى ئيسراييلدا كه وتبوو، كه مهرو مالاتى به لادا تيده پهرين

مه ينه ت و به ينه ت (۲)

وهختى ماوه ي نه و نه زمونږه ي خوا بو نه يوبى له بهرچاو گرتبوو دوايى

- (۱) نه م چن د رسته يه هى ته فسيري «ابن كثير» ه. (نوسهر).
- (۲) ليره دا بليين كه قورئان به راشكاوى دهر پرى ناكا، حه زره تى نه يوب تووشى چ نه خوښييه ك هاترو ه. هه ندئ له رافه كاران (موفه سيران) يش له سهر نه و پروايه نين كه ناو براو گيروده ي نه خوښييه كى ئاوا - وه كوو له سهر وه ئاماژه ي پيكر او ه - بوو يئ. چوون سهر چاوه ي نه م و تانه «ئيسرائيليات» و هاوړپى به لگه يه كى باوړ پيكر او نين جگه له مهش جيتى پروا نيه كه پېغمبهر نك نه خوښييه كى وه ها بگرئ خه لكى بيزى ليكه ن و دوور ي لى بگرن. پېغمبهر نك له كو مه لگه دا ربه رى هه مه لايه نه و جيتى رازو نيازى جوړاو جوړى مه ردمه. نه گهر وابتى نه ركى به گجار گرنگى پېغمبهر ايه تى و راهيتاننى مه ردمى چو ن بو جيتى به جيتى ده يئ.؟! پروانه «مع الانبياء فى القرآن. عفيف عبدالفتاح طباره» لاپه رى ۲۰۹. «وه رگير»

هات و ئهوهی مەبەست بوو بە باشی هاته جی. پاشان له پێتاو رازی بوون بهوه دا بۆی پرپار درابوو چەند پلەیهك سەرکەوت، ئهوسا خوا نزیاه کی گیرای، که دامابی و بیچارهیی تیادا ئه دره وشایه وه و پیشاندهری ئه وه بوو له دهستی خوا جگه له خۆی - که به سەر هه موو شتدا زاله - پشت و په نایهك نییه؛ خسته دلێه وه.

له ئاکامی ئه و نزیاه دا خوا، تهن دروستی به خۆی و بنه ماله ی به خشییه وه. مال و دارایی به سەر و زیاده وه بۆ هینایه وه جی و پیتی به هه موو شتیکی دا. خۆی ئه فهرموی: «ئه یۆب هاواری له په روه نده ی کرد که: من تووشی مهینه ت ها تووم و تۆش له هه موو دلسوژان دلسوژتری. نزا که یمان لی قه بوول کرد. نه خو شیمان له کۆل خست. مال و خیزانیمان پێ دایه وه و ئه و نده ی تری شمان پێ به خشی. ئه مه ره حمه تیک بوو له ئیمه وه و په ندیکیش بۆ ئه وانه ی ته نیا به ندایه تی ئیمه ده که ن» (۱).

به سه رهات ی یونس و رازه که ی

سه رگوزه شته ی یونس که هاو پرپیه له گه ل هی ئه یۆیدا. سه لمینه ری توانایی خوا و دل سوژی و به فریا گه یشتنی به نده کانیه تی، له کاتی هیوا پراویدا. له و کاتانه دا وا هیچ ئومیدیک نامی. ره ش بینیه کی خنکینه ر و شه وه زهنگ ئاسا دنیا داده پۆشی. دل په نگاوی وای ته نگ پێ هه لته چنی، نه رو شناییهك دیلته وه، نه هه وایهك؛ نه ئاواتیک و نه هیوایهك. هاره ی (۲)

بە ھێزو بە پەلە ی مەرگ ئە کەوتتە خولانەو و دانەوێڵە ی نەرم و شلی ژیان وردوھان دەکا.

ئالەو ھەلو مەرچە دا دەستی دەستەلاتی خوای بە ھیزی زالی دلو فانی لە کارزان دەردە کەوێ و ئەو مەرۆفە لاوازە لە دەمی شیر ی بکوژ و مەرگی لە ناو بەر، دەستینیتەو. وا تەندروست و بێ خەوش رزگاری دەکا، پیت وایە لە مائی خو دا بروو و لە ناو مال و خیزانیدا ئاگاداری لیکراو!

یونس لە نیوان گە لە کەیدا

بە سەرھاتی یونس بەم چەشنە یە کە خوا ھەناردی بۆ شاری «نەینەوا»، بە لکو و ریی خواناسی و خواپەرستی بە خەلکی ئەوێ بناسیت. بە لام ئەوان بە گوییان نە کرد و لە سەر ستە مکاری خۆیان ھەر بەردەوام بوون.

یونس لیان توورە بوو، وێرای بە جی ھێشتیان ھەوآلی دانێ کە پاش سی رۆژ، تووشی بە لایە ک دەبن. وەختی دلیا بوون بپارە کە ی یونس دیتە دی و قسە ی پینگەمبەر راستە، بە مندا ل و گا و گوێر و مەر و مالاتیانەو بەرەو دەشت و دەر وەرێ کەوتن. دایک و پینچوویان لیک جیا کردەو. ئەوسا لە بارە گای خوا دا کەوتنە شین و زاری و لی پارانەو. و شتر و بە چکە و شتر دەسیان کرد بە حیلە حیل. قۆرە و بۆرە ی گا و گوێر بەرز بوو. مەر و بەرخ بارە بار بۆیان سەندنەو. لە ئەنجامدا خوا سزا کە ی لە سەر لادان.

قورئان ئە قەر موێ: «بۆچی ھیچ شارێک نەبوو کە باوەر بەین تاکوو باوەرە کە یان قازانجیان پێ بگە یەنێ، گە لی یونس لێ بەدەر؟ وەختی پروایان

هېښا به لای ناشیرینمان له دنیا دا لای لادان و ماو یه کیش ئاسووده مان هېښتنه وه»^(۱).

یونس له زکی ماسیدا

یونس که روښت، هاوړئ له گهل دهسته یه کی تر، سواری پاږړنک بوو. پاږړ [به هوی قورسی] که وته داچوونه وه.

[سهرنشینان] ترسی چوونه ژیر ئاو دایگرتن. به نیازی سووک کردنی باری که شتی پشکیان خست، تا بهر هه رکه س که وت بیهاونه ئاو دهریاوه. پشکه که به ناوی یونسه وه دهرهات، به لام ئاماده نه بوو پروا. دیسان پشکیان خست، که وته وه له و هه ربه گوئی نه کردن. بۆ جاری سیهم خستیانه وه و دیسان هه رکه وته وه له و. خوا ئه فهرموئ: «له پشک خستندا به شداری کرد و پیوه بوو»^(۲)، واتا: دۆراندی. دواپی یونس هه ستایه وه جل و بهرگی له بهر که ندو خوی له دهریا هاوښت. خوا ماسیه کی بۆ بهرئ کرد. به ره و لای هات و درنی به دهریا دا. هه رکه یونس که وته ئاو ئاو هه لیلووشی. خوا به ماسیه که ی راسپارد، نه گوشتی یونس بخوا و نه ئیسقانیشی بشکینئی.^(۳)

خوا نزا که ی قه بوول کرد

یونس له ناخی تاریکی زکی ماسی و تاریکی دهریاو تاریکی شهودا

(۲) سافات: ۱۴۱.

(۱) سافات: ۱۴۱.

(۳) ئه م چه ند رسته یه ش هه ر هی ته فسیری «ابن کثیر» ه. (نوسه ر).

نشته جي بيوو. تاريخي خوي به سهر تاريخيدا كيښا بوو. تاريخيه كي چهند
سامناك و نهنگو وسته چاو بوو! نوميدى گيان دهر كردن چهند دوور له باوهر
بوو!

نه و نه دى خوا مه يلى له سهر بوو گوزه را. پاشان وشه گه ليكي نايه دل،
تاكوو تاريخي برفين؛ خهم و په زاره راوتين و ره حمه له سهر وهى حوت
ناسمانه وه بريژنه خواره وه.

گوي گره با قورئان هم رووداوه بى و نه و سهر سورهي نه رت بو
بگيرته وه؛ كه هوى نارامش و دلنه وايه بو هم مو ليقه و ماو يكي دلشكاو.
نه و ناو ميد و دلپه نكاوانه ي سهرى دنياى پان و بهرنيان لي هاتو و ته وه يه ك.
نه وانه ي گيانى خوشيان لي بو و ته بار و سوور و ناشكراش ده بينن، جگه له
خوا هيچ پشت و په نايه ك له نارادا نيه.

«خواهني ماسي بينه وه بير، له و كاته دا كه به توږه يسيه وه روشت و
هر لاي وانه بوو ئيمه تووشى ته نگانه ي ده كه ين. له تاريخايدا بانگي كرد:
[خوايه!] جگه له خوت په رستويه كي تر شك نابه م. پاكي هر بو توږه و
نه من له ريزي سته مكاراندا بووم. نه و سا فرياي كه وتين و له ته نگانه مان رزگار
كرد. ئيمه باوه پاران ناوا دهر باز ده كه ين» (۱)

بەسەرھاتى زەكەريا

نزاكەى زەكەريا

نمونه يەككى تر لە نىعمەتەكانى خوا بۆ بەندەكانى و نىشانە يەككى تر لە دەسلەتاتى بى پەر و سنورى، لە دوعاى زەكەريادا دەردەكەوى بۆ فرزندىكى چاكي ئىسك سووكى دەس و دلپاك، كە جىيى بگريتهوه و جىنشيني بەرەى يە عقروب و بانگىشتكارى تاكە پەرستى بى.

ئەو نزايەش لەسەر و بەندىكا بوو كە زەكەريا تەمەنى چووبووه سەرەوه. خۆى هيز و گورى نەما بوو، پىيى نابووه پىرى و خىزانىشى لە سك و زا نشتبووه. [بەسەر ئەوانەدا] خوا نزاكەى هينايە جى. بىر و باوهرى مەردمى لەو بارەوه بە هىچ دەركرد و بەراوردى رابردوى پووجەل كردهوه. كورپىكى وشيارى دايە، كە هەر لە تەمەنى منداليدا بلىمەتى و لىزانى و لەسەر خۆى و زانست و كىتیبى بى بەخشى. بە روو خوشى و چاكە كارى و پاكى و خوش رەفتارىيى لە گەل داك و باب و دلسۆزىي و نەرم و نيانى ناوى دەركرد. خوا دللى زەكەرياي تىگەيانند و چەن دياردەيهكى پىي نىشان دا، كە

ده سه لاتی له بران نه هاتووی^(۱) خویان تیادا نه بینرایه وه. پیشانی دا چی مهیلی لیبی نه نجامی به دهستی ئاسانه. له چۆنیه تی دروست کردنی نه ندامانی له ش و له وهی چۆن نه ندامیک نه خاته جموجوول، یا کوو له جوو لهی ده خا، ئاگاداری کرد. بۆزه که ریا جوان روون بووه وه که بوونه وه به گشتی، له ژیر دهستی به هیزی خوا دایه. زیندوو له مردوو، مردوو له زیندوو، ده رده خاو به هه رکهس پیی خوش بی رزق و بژیوی فراوان ده به خشی.

نه زری ژنی عیمران

ژنی عیمران - که له بنه ماله ی زه که ریا و ژنیکی چاک و پاک و دلسۆزی ئاین بو - نه زری کرد، نه گهر کوپنکی بوو بیدا له ریی خوا دا، که خزمه تی ئاین و به رنامه که ی بکا. له ورووه وه داوای له خوا کرد و پرای قه بوول کردنی نه و کوپه ی، وای بگپری بیته هۆی به هره گه یاندن به دینه که ی و به نده کانی. بیکاته بانگیشته کاری ریی خوا و پیشه وایه کی ریشاندهر.

وتی: خوایه! خو کچت پیدام!

ژنی خواناس شتیکی ده ویست و مهیلی خوا له سه ر شتیکی دیکه بوو. [ناشکرایه] خواش ئاگادار تره به سه ر به هره و زیانی به نده کانی دا. که دیتی کچی بووه خهم دایگرت و که وته ناو په ژاره یه کی قووله وه. به لام کچه که ی

(۱) له بران نه هاتوو: نه پراوه.

مړۍ په كې ټاسايې نه بوو، له ټه نجامي ټهركه دينييه كاندا زور به توانا و له مەيداني خزمەت به كۆمه لدا نازا و دلّاوا و له زورينه ي گه نجان لپها تو تر بوو. خوا - له بهر ټه و رازه ي خو ي ده يزاني - مەيلي لي بوو كچ بي و بيته دايكي پښه مېر ټكي شياو و پايه بهرز. چوون ته نيا له تواناي پياو اندايه كه بهر ټوه بهري ټهركي پښه مېري بن.

ټه و كاته ژني عيمران وتي: په روه ردگاري من! ټه و مندالهي له زكم دايه ده يكه مە نه زري تو. به هيوام ليم قه بوول كه ي؛ بيسه ر و ټاگادار هر خوتي. وه ختي مندالهي كه ي بوو، وتي: په روه ريني من! ټه و اكچم بووه! - خواش ټاگادار تره له وه ي بوومه - دياره كچيش جيي كور ناگريته وه. من ناوم نا مريه م. ټه و يش و بهر ه شي به خوت ټه سپيرم، تا له شه يتاني له عنه تيان پيارزي.

له ژير سيپهري دلوفاني خوا دا

مريه م، به هو ي ټه و كه سايه تيه ي، كه و ته ژير سيپهري دلوفاني خوا و سه رپه رستي زه كريا وه. په روه رنده به نياز ي سه لماندني دلّسوزي خو ي به مريه م، ميوه و خوارده مەني جوړاو جوړي له غه يري وهرز و جيگاي خويدا بو بهر هم ټه هينا، كه هم لي ټه خواردن و هم لي شي ده به خشين.

«په روه ريني پيشكه شيه كه ي زور به باشي لي وهرگرت و كچه كه ي دلّسوزانه بو به خيو كرد و زه كه ريا ي كرده سه رپه رستي. هه ركاتي [زه كريا] سهري ميحرا بي ټه دا، ميوه ي له لادا ټه ييني، كه لي ټه پرس ي مريه م ټه مەت له كوي هينا؟ ټه يوت: له لايه ن خوا وه بوم هاتو وه. خوا بو ههركه س پي

خۆش بى، بۇيى فراوان دەيىرى» (۱)

هەوالىك لە لايەن خۋاى دلۇقانىۋە

خۋا، زەكەرياي - كە پىغەمبەر و پياۋىكى بە ئاۋەز و تىيىن (۲) بوو -
تىگە ياند، ئەۋكەسەي توانى لە گەنجىكى چاكەكار ئاۋەها رىز بگرى
پىشكەشى دايكى پالاۋتە بكاۋ نزاكەي پىننە جى. بە ھەناردنە بەردەستى
ميۋە لە غەيرى ۋەرزى خۇيا بەندايەتسەكەي پالاۋتە بكا. دەشتوانى بە پىرە
پياۋىكى بە سالاچۋى ھىز و گورپا تيا نەماۋ - باۋەكوۋ بە ھۋى تىپەرپوۋنى
تەمەنى خۋى و نەزۋكى ژنى و بەراۋردى ھەمىشەيى، ئومىدىك لە ئارادا
نەمابى، پياۋىك لە بار و دۇخىكى ۋەھادا بىتتە داراي مندال - كورىك
بىخشى.

زەكەريا خۇشى كەۋتە دل. مەردايەتى بوۋزاىەۋە. ئاۋاتى گەشەي
سەندەۋە و پروا بە خۋاى پتەۋترەۋە بوو. دەستىكرد بە خويندنى دۇعايەك،
كە ئامىنەكەي فريشتەكان ئەيانوت و دلسۈزىي خۋاى ئەخستە جوۋلەۋە.
ھەموۋ ئەۋانەش ھەر بە مەيلى پەرۋەرئى دلۇقان و ويستى دەسەلاتدارى
ھەرە زانا ئەھانتەجى.

ھەر لەۋىدا زەكەريا لە پەرۋەرنەدى پارايەۋە و وتى: «پەرۋەرنەدى من!
بەرەيەكى ھىژام پى بىخەشە؛ ئەتۋ بىسەرى ھەموۋ پارانەۋەيەكى» (۳).

(۲) تىيىن: ورد بىن، روشنبىر.

(۱) ئالى عىمران: ۳۸.

(۳) ئالى عىمران: ۳۸.

مزگینى مندال

خوادرعاكه‌ى زه‌كه‌رياي قه‌بوول‌ كړدو مزگانى كورپنكى چاك وپاكى، كه له داهاتووبه‌كى نزيكا له دايك ده‌بى دايه. «مرو، به پي سرشتى خو‌ى ه‌ر به په‌له‌يه». (۱) بزيه خيرا داواى له خوا كړد، نيشانه‌ى هاتنه‌جتي ته‌ورووداوه گرنه‌گه و كاتى نزيك بوونه‌وه‌ى پي راگه‌يه‌ني.

وتى: «په‌روه‌رني من! نيشانه‌يه كم بډا بډني. فهرمووى نيشانه‌كه‌ى ته‌وه‌يه كه سى روژ ناتوانى له‌گه‌ل كه‌س قسه بكه‌ى، به ئيشاره نه‌بي. له ئيواره و به‌يانيدا يادى خوا بكه‌و په‌سنى به‌جي بيته». (۲)

ته‌وخوايه كه ده‌توانى زه‌مينه وليهاتنى تاييه‌تى له ه‌ر شتيك بستينيته‌وه؛ زمانى به دم و دوو واله كارخا، نه‌توانى تاقه وشه‌يه‌ك ده‌رپي؛ ده‌شتوانى ليهاتنى تاييه‌تى به ه‌ر دروستكراونكى خو‌ى ببه‌خشي. ته‌وخواهن ده‌سه‌لاته‌كه لئسه‌ندنه‌وه‌ى به ده‌ست ئاسانه، پيدانيشى ه‌ر به ده‌ست ئاسانه.

نيشانه‌كانى ده‌سه‌لاتى خوا

نيشانه‌كانى خوا و ده‌سه‌لاتى خوا، له پيشا له زه‌كه‌ريادا و پاشان له مال و خيزان يا دياريان دا. يه‌حيا له دايك بوو، و بووبه هو‌ى رووناكى چاوانى و ته‌مجا هيزو پشتوانى‌يكيش بډ زيانندنه‌وه‌ى بانگه‌شه‌كه‌ى. باليره‌دا ته‌م

بەسەرھاتە جارلىك بە كورتى و جارلىكى تر بە درىژا، لە زمانى قورئانەوہ
بېيىستىن.

«زەكەريا يېئەوہ بېر، كە پەنای بە پەرورەدگارى برد و وتى: پەرورەدگای
من! بە تەنيام مەھىللەوہ؛ تۆ باشترین كەسىكى كە ھەردەمىنى. نزاكەمان لى
قەبوول كەرد و يەحيامان پى بەخشى و خىزانيمان خوش كەردەوہ. چوون
ئەوان لە چاكەكارىيدا خىرا بوون. بە ئومىدو ترسەوہ لىمان دەپارائەوہ و لە
بەرامبەرمانەوہ لارە مل بوون» (۱).

خۇپراگىرى يەحيا لە پىناو دژوارى بانگەشەدا

كاتى يەحيا لە داىك بوو، روشنائى ھاويشتە دلى داك و بايەوہ. وپراى
ئەوہش، بوو بە جىگىرى باوكى ھىزاي و لە پىناو بانگەشە بۆرلى خوا و
ئايىنى پاك و رەسەندا، بە تواناو خۇپراگر بوو. ھىشتا مندال بوو نىشانەى
پياوہتى و ئاكار چاكى تيا ديارى داو ھەر لەوتە مەنەدا ئەويندارى فېر بوونى
زانست بوو. لە بوارى چاكەكارى و خۇ پارىزىدا ھەلكەوتەى ناو جوانان
بوو. سەبارەت بە روو خوشى و مەردم دۆستى و خزمەتى داك و باب، بە
نمونە ئەھىترايەوہ. خواى بەرز و بە شكۆ بە يەحياى فەرموو: «ئەى يەحيا!
كتىبە كە توند و تۆل بگرە. ديسان ئەفەرموى: ھەر لە مندالشا فېرى لە
كارزانيمان كەرد. لە لايەن خۆمانەوہ دلسۆزى و دەس و دل پاكييمان پى
بەخشى و مەروپەكى پارىزگارىش بوو. رەفتارى لەگەل داك و بابى خوا پەسند

وله توندیی و تافهرمانی، به دوور بوو. سهلامی لییی، نهو رۆژهی له دایک
 بوو، نهو رۆژهی دهمری و نهو رۆژهش زیندوو ده کرئتهوه»^(۱).

عیسای کوری مریه م

رووداویکی ناٹاسایی

ئەمجا نۆرە ی خستە بەریاسی هەلسو کەوتی عیسیایە، کە دوایین راسپاردە ی بەر لە موخەمەدە (درودی خوای لیبی). بەسەر هاتە کە ی، وستی خوای بە توانا و دەسەلاتیکی بی پەر و سنوور و لیزانیە کی ناسکی تیا دا ئەدرە و شپتە وە. کار و باری عیسا بە گشتی ناٹاسایی بوو.

هرز (۱) و ئاوەز لە بەرامبەر چۆنیەتی لە دایک بوونیە وە دەبەزن و واقیان و پ دەمینی. یاسا کانی سرشت هەلدە پیچرین و لە کار دە کەون. ئاشکرایە بۆ ئەو کەسە ی یاسا کانی سرشت بە پەرستوویە کی هەر بوو دە زانی و بەراوردە روالە تی و دیاردە پژیشیە کان بە راسییە کی نه گۆرو هەتا هەتایی دادە نێ و لە توانای خوا بی خە بەرە، پڕا بە و کارە ناٹاسایی و قانون شکێنانه و دان پێدا نانیان، گە لێک دژوارە. بە لام لە توانای هیچ هۆکار و هیچ دیاردە یە کە نییە

بهريه ويستی خوا بگرئ.

«هركاتى بيهوى شتيك دروست بى كه فرمانى دا بيه دهست بهجى دروست ده بى». (۱)

بروا بهم راستيهش بو ئهوانه باوه پىكى تهواويان هيه، كه خوا به دهسه لاتيكي زالى به ديپنهري سهر له بهري جيهانه، شتيكى زور ئاسانه. «[چوون ده زانن] ههر ئه وه خواى خو لقينهري نويسازى وينه گهر. جواترين ناوه كان هى ئه ون و چى له ئاسمانه كان و زهوى دايه، خهريكى په سنى پاكي ئه وه و به دهسه لاتي له كارزان ههرخويه تى». (۲) ئه وهى پرواى به وه ديپينانى ئادهم و حهوا له ئاوو گل - به بى داك و باب - هه بى، له دايك بوونى مندالايك له دايك و به بى باوكى، لا زور باوه پىكراوتره، تا له دايك بوون به بى داك و باب. به و بونه وه قورئان ده لى:

«دروست بوونى عيسا به دهستى خوا، له جه شنى دروست بوونى ئادهم، كه له گلى دروست كرد. پاشان پى وت: بيه، ئه وىش هاته ئاراي بوونه وه». (۳)

كاروبار هه موو جيى سه رسورمانن

به سه رهاتى عيسا به گشتى، سه رسورهيته ره. له دايك بوونى له سه ر و به نديكا رووى دا، كه «يؤنان» له زانسته عه قليه كان و زانستى ژماره دا گه يشتبه لووتكه ي پيشكه وتن و زانستى پزشكيش له وولاته دا، له جهنگاي بگره و بهرده ي خو يا بوو.

ملکه چی یه هوود له ئاستی هوکاره رواله تییه کاند

گه لی یه هوود نه گهرچی پېغه مېرئی زوړیشان تیادا هه لکه وتبوو، به ته وایی خوږان سپارد بوو به و زانسته به که لکانه ی له و روژه دا باویان هه بوو. سه باره ت بې باوه پری به روچ و نه وه ی په یوه ندی به روچه وه هه بوو ناویان ده رکړدبوو. وا راهاتبوون لیکدانه وه یان له سهر ههر بابیه تیک و ههر شتیک، لیکدانه وه یه کی مادیی بوو. لایان و ابوو، ههر دیارده یه ک بې گومان ده بې هو یه کی مادیی هه بې و هیچ شتیک به بې هوکار و سه به ب هه رگیز وه دی نایه. نه و موعجیزانه ی خوا حه زره تی عیسای پې رتزلئی گرتن چاره سهریک بوو، بۆ هیئانه سهر خوی عه قلی به رچاو ته نگي مادیی، که پېوستی سهرده م و بانگه وازی روژگار بوو.

یه هوود بۆ ناسینی رواله تی ههر شتیک به وردی خهریکی تاقی کړدنه وه ده بوون. خوږان نه کوتا بۆ توئکل و له کاکلیان نه ده پرسى. ههر خوازیاری رواله تی دوور له راز و راستی بوون. ورکه ی خوین په رستی و نه ژاد په رستیان گه یانده بوه نه و په پری. له بواری مال دؤستییا ویزدانیان وه لا نابوو. هیند وشک و دلره قیان لئ ده رها تبوو، نه دلیان بۆ هه ژاران دائه چله کا و نه فه قیر و ییده مستیان نه که و ته وه بیر. نه وه ی له نه ژادی ئیسراییل نه بایه، به چاوی جانده وهر و سپلوت و ته نانه ت شتیکي بې گیان بۆیان ده پروانی. له ئاستی دارا و به ده سه لاتا لاره مل و به رانه رکز و داماوان، تووش و به ده مار بوون. کاتی ده سه لاتداری بې به زه یی و له وه ختی بې ده ستیا نهرم و نییان بوون.

چوون ماوه‌یه‌کی دوور و دریژ هم له سووریه و هم له فه‌له‌ستین له ژیر ده‌ستی «رۆم» دا ژیا بوون، به‌ته‌خلاقى به‌ندایه‌تی و زه‌بوونی داهاتبوون. ره‌فتاریان تیکه‌ل بوو له‌گه‌ل دوو رووی و زمان لووسی و قیل‌بازی و فربو و پیلانگیزی دا.

سووکایه‌تی و مله‌پیچی

له‌ناو‌گه‌لی جووله‌که‌دا، سووکایه‌تی به‌پیغمبه‌ران و ته‌قالا بو به‌سه‌را زالبوونان ببوو به‌باو. پاشان کارگه‌یی به‌سوو خواردن و لووته‌لایی له‌راهینه‌نانه‌نایینه‌کان و وشکی و لاساری و دل‌ره‌قی و کوشتنی پیغمبه‌ران. سه‌ره‌نجام نه‌مانی ئه‌وینی پاکی خوایی له‌دل و ده‌روونی زۆرینه‌يانا و وه‌لانانی سۆزی مروّ دۆستی، ته‌نانه‌ت له‌نیوان باب و فرزه‌ندا.

خه‌ریک بوون مانای دۆستی و برایه‌تی و چاکه‌کاری و جوامیریان به‌ته‌واویی له‌بیر ده‌کرد. هه‌ر چه‌ند بپروایان به‌پیغمبه‌رایه‌تی هه‌بوو، و پیغمبه‌رانیکی زۆریش له‌ناویانا سه‌ریان هه‌لدا بوو، کتیه‌کانیشیان پربوون له‌به‌سه‌ره‌هاتی ئه‌و راسپاردانه؛ به‌لام له‌م دوا‌ییانه‌دا ته‌نیا ئه‌و باس و باب‌ه‌تانه‌یان به‌راست ده‌زانی که‌پالێستی هه‌واو هه‌وسی ئه‌وان بوون و له‌گه‌ل داب و ته‌خلاقیان یه‌ک ده‌که‌وتن. ئه‌گه‌ر که‌سیکیش ره‌خنه‌ی لی بگرتایه‌ن، راست و چه‌پی وه‌بیر به‌یتاینه‌وه و به‌ره و ئایینی ره‌سه‌ن و هاته‌نه‌وه سه‌ر پری بانگی بکردایه‌ن له‌گه‌لی به‌شه‌ر ده‌هاتن و ئه‌بوون به‌دژمنی، له‌قسه‌هه‌لبه‌ستن و تاوانبار کردن و خو له‌راستی گیل کردن و شایه‌تی درودا ده‌ستیکی بالایان هه‌بوو.

چاکەى خوا لە گەل تۆرەمەى ئیسرايیل

تۆرەمەى ئیسرايیل، بە ھۆى باوەرى تاکە پەرستیيان، لە ھەر سەردەمیک،
لە گەل نەتەوێکانى ھاوچەرخی خۆيان جیاوازيان ھەبوو و رازى بانتر
بوونيان لە گەلانى دیکەش ھەر ئەوێ بوو. بۆیە خوا ئەفەرموی:
«ئەى بەرەى ئیسرايیل! ئەو چاکەىەى لە گەلم کردن یێننەوێ بێر؛ لە چاو
خەلکى ھەموو دنیا زۆرتەرم رێز لێگرتن».^(۱)

سپلەى لە پینا و چاکەدا

بەلام بە ھۆى دراوسێیەتى و تیکەلایى لە گەل ھۆزە ھاوێش دانەرەکان
و بە سەرچوونى ماوێەکى زۆر لە دەمى ژيانى یېغەمبەران؛ بیرو باوەرى
ھەلبەستەو ئەخلاقی رۆژگارى نەزانى، کارى تیکرد بوون. لە میسردا ملیان
لە گۆترەکە پەرستى ناو لە مەز بە پیرۆز زانینى «عوزەیر» و رێز بۆ دانانى،
گەلێکیان ھووشە کردو لە پلەى ئادەمیزادیان تێپەراند.

[لە ئاکامدا] بێ ئەوێ بێرێک لە باس و خواستى لای خوا بکەنەوێ،
دایانە بارى یێشەرمى و ھەندێ کردەوێ بت پەرستانە و جادوو و ستەم و
چەند کارى ئاوروو بەرانەى تریان بە ئاکارى ھەندێک لە یېغەمبەران راگەيانند.

دەمارگژی و بەدى ھەوایى

گەلى یەھوود سەربارى ھەمو ئەوانە بە باوو باپیرانیانەو لە رادە بەدەر

ده نازین و به ئاوات و خه یالّه پړ و پوچ و خه ونه دوور له راستیه کانیان پشتیان به ستيو. ئه یانوت: «ئیمه فرزند و خوښه ویستی خواین». (۱) «ئیمه ناگرمان پی ناگا چهند روژنک نه بی». (۲)

له دایک بوونی عیسا، سه لمینه ری ناسه ربه خوایی جیهانی مادیی.

له دایک بوونی عیسا و چۆنیه تی ژبان و بانگیشتی، ئهم دیاردانه ی خواره یان کۆل پی داو له بره ویان خستن.

دیارده مادیی و ناسراوه کان. ئه خلاق و ئاکاری جی کەوتوو. یاسا دامه زراوه به بره وه کان. ئه و ئاوات و به رزه فریانه ی جووله که پشتیان پی به ستيوون و ئه و داب و نه رتانه ی له ناو کۆمه لدا کئی به رکئی و ته نانه ت شهریان له سهر ده کردن.

عیسا به ته رزئکی نا ئاسایی له دایک بوو. له ناو لانکدا له گه ل مه ردم که و ته دوین. له باوه شی دایکی هه ژار و له دنیا پراویدا په روه رده بوو. له که ش و هه وایه کی پړ له تانه و ته شهر و ناو و نیته که شوئن خستنا ژبانی دایه سهر. له هه رچی پیوه ندی به ده سه لات و ده وله مندییه وه بوو، به دوور بوو.

له گه ل فه قیر و بی ده ستان ده ژبا. نان و ئاوی له گه ل ته خواردن و ئاوال و دلسۆزیان بسوو. دۆست و پشتیوانی ئاواره و لیقه و ماوان بسوو. گه دا و ده وله مه نند؛ فه رمانده ر و فه رمانبه ر، لات و ماقوول، له لای بی توفیر بوون.

موعجیزه‌کانی عیسا

خوا به ئاردنی په یام بۆ عیسا وگه‌یاندنی به پیغمبه‌ریی؛ پله و پایه‌ی به‌رز کرده‌وه و به ئینجیل و موعجیزه‌ سه‌رسور هینه‌ره‌کانی پشت راستی کرده‌وه. (۱)

خواوه‌ن به ده‌ستی عیسا، ئه‌و نه‌خۆشینانه‌ی بۆ پزیشکان چاره‌ سه‌ر نه‌ده‌کران و کوئیری زکماک (۲) و نه‌خۆشی پیسی چاده‌ کرده‌وه و مردووشی ده‌ژبانده‌وه.

له پیش چاوی خه‌لکی بالنده‌ی له قور دروست ده‌کرد؛ پاشان فووی پیاده‌کرد و به ئیزنی خوا ده‌بوو به بالنده‌یه‌کی به راستی. به مه‌ردمی راده‌گه‌یاند که چ ده‌خۆن، یا کوو له مائی خۆدا چیان پاشه‌که‌وت کردوه. ئه‌نجامی ئه‌و کارانه‌ پرۆای مه‌ردمی به‌رانبه‌ر به‌وه‌ی ته‌ورات سه‌باره‌ت به موعجیزه‌ی پیغمبه‌ران و توانای خوا ده‌رپری کرد بوو، تازه‌تر و پته‌وتر کرده‌وه و پرۆای [په‌رگیرانه] به ماده و ته‌جره‌به‌ی وه‌کوو کارتی‌که‌ریکی بی سه‌ره‌و سه‌ربه‌خۆ - خسته‌ له‌رزه‌ و شه‌که‌وه. به‌لام ئه‌وانه‌ی خوایان به تاکه ده‌سه‌لاتدار و به‌رپۆه‌به‌ری جیهان نه‌ده‌زانسی، دیسان ئه‌یانوت: ئه‌مانه بابه‌تیکی تازه‌یان تیا نییه و ئیمه‌ شتیکی و امان لیان ده‌سگیر نابێ.

(۱) پشت راستن کردنه‌وه: دانه‌پال، ته‌ئیی.

(۲) زکماک: زکی دایکی، مادرزاد.

بانگه‌وازی عیسا و به‌ره‌ئست وه‌ستانی جووله‌کان

عیسا یه‌هوودی له زۆرتک له‌و شتانه‌دا که به‌ره‌می خه‌یالی خۆیان بوون و بایه‌خی له‌ راده‌ به‌دەریان پێ ئەدان، یا له‌ به‌ره‌وا زانیی شتگه‌لیکا، که‌ خوا به‌ ناره‌وای راگه‌یاند بوون، یان پیچه‌وانه‌که‌ی، به‌ درۆ خستنه‌وه. تیکۆشا له‌ بنه‌مای دین و راز و په‌یامی دین تییانگه‌یه‌نی تا خویان له‌ هه‌موو شت لا گرنگتر و خۆشه‌ویستر بێ. رێز و بایه‌خی شیاو بۆ مرۆفایه‌تی دانین و یاریده‌ری هه‌زارو بێ ده‌ستان بن. په‌ی به‌ تاکه‌ په‌رستیه‌کی پاك و بێ گه‌رد به‌رن و ئایینی په‌یامبهران له‌ هه‌موو ره‌نگ و ژه‌نگیکی ده‌می نه‌زانی و بیر و باوه‌ری پووچه‌ل پاك بکه‌نه‌وه.

یه‌هوود ئالای دژمنایه‌تی به‌رامبەر عیسا به‌رز کرده‌وه

جووله‌که‌ بیر و رای عیسیان یه‌ کجار پێ ناحه‌ز بوو. تیکرا له‌ گه‌لی به‌ شه‌ر هاتن و به‌ جارێ ده‌سیان دایه‌ تیر بۆ هاویشتنی، تاوانباریان کرد و بارانی جنیوی جۆراو جۆریان به‌ سه‌را باراند. دایک [میه‌می پاك] یان دایه‌ به‌ر تانه‌و ته‌شه‌ر. که‌ سایه‌تی چه‌زهره‌تی عیسیان پیچه‌وانه‌ به‌ مه‌ردم ده‌ناساند. خوت و خوێریان هه‌لئا، که‌ سه‌ره‌ رێگه‌ی پێ بگرن و ده‌ردیسه‌ری بۆ سازکه‌ن.

هه‌لسوکه‌وتی چه‌زهره‌تی عیسا له‌ قورئاندا

دوایی لێپران بیکوژن و خۆیانی له‌ ده‌ست رزگار که‌ن. به‌لام خوا پشتیوانی لێکرد و شه‌پانی ئاراسته‌ی خۆیان کرده‌وه. به‌ره‌و لای خۆی

بهرزوه کرد و ریزی سیاوی لیتا. چۆنیه تی ئهم هه لسو که و ته له قورئانی پیرۆزدا بخوێنه وه.

له و کاته دا فریشته کان وتیان: «مریهم! خوا له لایه ن خۆیه وه مزگینیی مندالیکت ئه داتێ که به ناوی عیسای پاکیی کورپی مریهم ناو ده رده کا و له هه ر دوو جیهان خاوه ن پایه یه کی بڵنده و له نزیکانی پهروه رتیه تی. هه ر له پیشکه دا له گه ل مه ردم قسان ده کا. له ئیوان سالییا ده بیته پیغمبر و له ریزی پیاوه هیژا کاندایه. وتی: پهروه رتیی من! جا چۆن ده بمه دارای مندال! من تا ئیستا هیچ پیاویکم لی نزیک نه بووه ته وه؟! وتی: خوا هه رچی چه ز بکا ده یخولقینێ؛ ئه گه ر مه یلی له سه ر شتیك بوو، هه ر که وتی بیه، به ده ست و برد ده بێ. هه ر خۆشی کتیب خوێندنه وه و له کارزانی و ته ورات و ئینجیلی پێ فێرده کا. ئه یشیکا به راسپارده یه ک بۆ سه ر نه ته وه ی ئیسراییل [که پێان راگه یه نی] ئه من له لایه ن پهروه ردگار تانه وه نیشانه یه کم بۆ هیناون. له قور شکلی بآلنده یه کتان بۆ ساز ده ده م، که فووم تیکرد ده بیته بآلنده. هه ر به ئیزنی خوا ئه وه ی به کوێری له دایک بووه و پیست به ئه کیش چا ده که مه وه. مردوو زیندوو ده که مه وه و له و شتانه ش له مآله وه بۆ دواتر تان داناون ئاگادارتان ده که م. بێ گومان هه ر کام له وانه نیشانه یه کن، ئه گه ر بپرواتان هه بێ. [ده بیژێ:] به م ته وراته ی که له لامه و پیش له من هه تیر دراوه به باوه رم و هه ندێ له و شتانه ش که لیتان قه ده غه کراوه، بۆتان ره وا راده گه یه نم. من نیشانه م له پهروه رنده تانه وه بۆ هیناون. که وایه شه رمی خوا بتانگرێ و له قسه م ده رمه چن. وه رن به ندایه تی ئه و خوایه بکه ن که پهروه رنده ی منیش و ئیژه شه؛ ریگه ی [سه ره رزی و به خته وه ری] راست هه ر ئه مه یه.

کاتې عیسا لاساری و مله پېچې تیادا به دی کردن؛ پرسى: کى بؤ
 [بانگه شهى] رې خوا یاریم ده ده؟ حواریه کان ولایان دایه وه: ئیمه له رې
 خوادا پشتیوانتین. پروامان به خوا هیه و توش بزانه خومان به و سپاردوه.
 په روه رنده مان! به وهى هه ناردووته پروامان هیئاو شوئکه وتووی
 راسپارده که تین، توش بمانخه ریزی شایه ته کانه وه. ئه وان فیلیان کرد و
 خواش فیلی لیکردن؛ دیاره فیلی خواش زاله به سهره موو فیلاندا.
 پاشان خوا فهرمووی: عیسا! من بؤ لای خومت هه لده برم و له تومه تی
 سته مکارانت پاک ده که مه وه. [له ئیستاوه] تا روژی په سلان ئه وان هی پیره وی
 تون به سهر ئه وانده دا له راسته پری لایاندا، سهرده خهم. دواى دینه وه بهر
 ده ستی خوم و نه وسا ئه و بابته نه ی کیشه تان له سهرده کردن، بؤتان روون
 ده که مه وه. ئه وان هی سته مکارن، له دنیاش و له قیامه تیش نازاری سهختیان
 پى ده چیژم و هیچ له سهرکه ره وه یه کیشان نییه. ئه وان هس که خاوه ن باوه پرو
 کرده وه چاکن پاداشی خویان ده سگیر ده بیته وه. خوا له کومه لی سته مکاران
 بیزاره.

ئو شتانه ی بومان خوئندیه وه له دیارده کانی خوا و پیشانده ری رې
 کارزانین.

بی گومان دروست بوونی عیسا ش بؤ خوا، چه شنی دروست بوونی
 ئاده مه که له خاک سازی دا و نه وسا پى وت: بیه به ئاده م و نه ویش بوو.
 ئه وه ی [سه باره ت به عیسا راگه یه ترا] راسته و له لایه ن خوا وه یه؛ لئی دوودل
 مه به». (۱)

رئ و ره‌وشت و بانگه‌شهی عیسا له قورئاندا

چۆنیه‌تی ئاکار و بانگێشتی عیسا له قورئاندا وه‌خۆننه؛ که خوا خۆی ئه‌یخاته به‌رچاوان و ئه‌فه‌رموی: «[عیسا] وتی: ئه‌من به‌نده‌یه‌کی خوام، که هه‌ر خۆی کتییی بێ داوم و کردوومی به‌ پیغمبه‌ر. له‌ هه‌ر کۆی بێ، خوا فه‌ر به‌ کار و بارم ده‌به‌خشی و پێی سپاردووم هه‌تا ده‌می‌نم نوێژ به‌جێ بێم و زه‌کات بده‌م و له‌ گه‌ڵ داکم ره‌فتاری خواپه‌سندم هه‌بێ؛ [په‌روه‌رێن] بۆ مله‌و‌پیی و له‌ رێ ده‌رچوونی دروست نه‌کردووم. سه‌لامم لێ بێ ئه‌و رۆژه‌ی که چاوم به‌ دنیا دا هه‌لێنا؛ ئه‌و رۆژه‌ی دنیا به‌جێ دیلم. رۆژێکیش که زیندوو ده‌کرێمه‌وه» (۱).

به‌ربه‌ره‌کانیی له‌ میژینه

هه‌موو ئه‌و شه‌ر و کێشانه‌ی بۆ پیغمبه‌رانی به‌ر له‌ عیسا پیشه‌هاتبوو، هاته‌نه‌وه‌ رێی ئه‌ویش. سه‌ر هۆز و پیاوماقوولان دووریان لێ گرت و خاوه‌ن ملک و ده‌سه‌لاتدار، لێی ته‌وا‌سانه‌وه‌. [چوون] پ‌روا پێ هێنان و شوێن که‌وتنی عیسا‌یان به‌ عه‌یب و شو‌وره‌یی ده‌زانی و وه‌لانی پله‌و پایه‌ی کۆمه‌لاتی و چینه‌یه‌تی و نا‌وو سه‌رناو (۲) و که‌ش و فشیان (۳) له‌ راده‌ به‌ده‌ر پێ گران بوو. ئه‌وه‌تا که خوا ئه‌فه‌رموی: «هه‌رگیز پێش نه‌هاتوو ئێمه‌ راسپاردیه‌کمان بنێرنه‌ کۆمه‌لگایه‌ک و خو‌شگوزه‌رانه‌کانی ئه‌وئ نه‌لێن ئێمه‌ به‌و قان‌وون و

(۲) سه‌رناو: له‌قه‌ب.

(۱) مریه‌م: ۳۳، ۳۰.

(۳) که‌ش و فش: فیز و ده‌مار.

به رنامه ی تۆ هیئاوته بی پرواین. یا کو و نه لین: ئیمه هم دارایمان له تۆ زیاتره و هم مندالیش که وایه [چوون خاوهن ده سه لاتین] تووشی سزا و زیان نابین». (۱)

پروای خه لکی ئاسایی و هه ژار و بی دهستان

عیسا له دهست نه وانه و هه ز بوو. ستهم و سه ربزیوی لی بینین و سه رنجی دا ئه و نیشانه سه رسو په ئنه رانه ی بۆی هیئاوون، هه ر چه ن دنیایان ده کا، هه ر به درۆی له قه له م ده ده ن. ئه مجا چوون خووشی دارایی و ده سه لاتیکه نییه به چاوی سووک بۆی ده پروانن. [له ئه نجامدا] لای کرده وه به لای خه لکی ئاسایی و به تایبهت بی دهستاندا.

مه ردمی ئاسایی، به ئاره ق رشتن و ره نجی شان و باهوو، بژیوی خوڤان دا بین ده کرد. به باب و باپیر نه ده تازین و پله و پایه ی کۆمه لایه تیش بای هه وای نه کرد بوون. مه ردمیکی دلباک و ئیسک سووک بوون. هه ر بۆیه کۆمه لیک له وانه پروایان بی هیئا، که له جل شوو و ماسی گر و ورده سنعه تکار و شتی وا ییک هاتبوون.

ئیمه هاریکارانی خواین

ئو دهسته یه که باوه ری خوڤان به [پیغمبهری] عیسا ده بری، ده وریان دایه ده وری. ده ستیان نایه ناو ده ست و رایانگه یاندا: ئیمه هاریکارانی خواین.

قورئان ئەفەرموئ: «كاتى عيسا ھەستى ستمەكارى لى دەسە لاندانان کرد، پرسى: كى لى رى خوادا يارىم ئەدا؟ ھەوارىيەكان جوابيان دايەو: ئىمە ھارىكارانى خوانىن. باوھېرمان بە خوا ھىناو و تۆش ئاگادار بە ئىمە خۆمان بە خوا سپاردوو. پەرورەنمان! ئەوا بە ھى بەرپەت کردوو باوھېرمان ھىناو فەرمانەرى پىغەمبەرتىن. ئەتۆش بمانبە رىزى شايبە تەكانەو». (۱)

گه‌شت و بانگه‌واز

حه زه تى عيسا زۆر بهى وهختى خۆى به گه پاندا ئه دايه سه ر. له لايه كه وه ئه چوو بۆ لايه كى تر و تيده كۆشا گه لى ئيسراييل له تاكه په رستى تىگه يهنى و رىى به ندايه تى په روه ردگار، به په رت و له رى ترازوان پيشاندا. ئه و گه شت و هات و چووانه ي هاوړى بوو له گه ل ئاسانى و دژواريى و ته نگانه و ئاسوده ييدا. به لام ئه و له هه ر بارو دۆخى كا هه ر يه تاقت و خۆراگر بوو. سپاسى خواى به جى ئه هيئا و برسپيه تى له خو گوارا ده كرد. هه ر ئه وه نده ي بژيو پيوست بوو، كه له برسانا تيا نه چى.

حه وارپیه کان خواز یاری سفره ی ئاسمانی ده بن

به لām حه وارییه کان، ئه و خۆراگری و به کهم ساچان و سهختی له خۆ
گوارا کردنه ی عیسایان نه بوو. به و بۆنه وه هه ر که تووشی کهم و کۆرییه ک
دهاتن هه لیان ده پێچا له خوا بپاریته وه سفره یه کیان له ئاسمانه وه بۆ بهرێکا،

(۱) ثالی، عیمران: ۵۳، ۵۲.

با هه‌ر کاتێ برسیان بوو [خواردن] بخۆن و تیر بین و پاش هه‌ر ته‌نگانه‌یه‌ك خیرا بگه‌ن به‌ خۆشی و تیر و ته‌واویی.

به‌دفعه‌ری

خواستی حه‌وا ریه‌کان له‌ رووی راستیه‌وه نه‌بوو. ئه‌یان پرسى: ئه‌رئ عیسا! له‌ توانای په‌روه‌رنده‌ی تۆدا هه‌یه‌ له‌ حه‌واوه‌ سفره‌یه‌ کمان بۆ بنێرته‌ خوار؟!

عیسا داخوازه‌ که‌ یانی لا سه‌یر نه‌بوو؛ به‌لکوو چۆنیه‌تی ده‌رپرینی داخوازه‌ که‌ ی پێ ناچه‌ز بوو. پیغمبه‌ران به‌ گشتی پیره‌وانی خۆیان و راهی‌ناوه‌ که‌ پروایه‌کی ته‌واویان به‌ جیهانی نادیار [غه‌یب] هه‌بێ و ئه‌وه‌یان وه‌کوو باوه‌ڕێکی بنه‌په‌رتی و حاشا هه‌لنه‌گر پێ ناساندوون.

موعجیزه‌کانیش خۆ رووداوی ئه‌فسانه‌یی نین که‌ متدالیان پێ هێدی (۱) بکێرته‌وه؛ یا کوو بینه‌ هۆی سه‌رگه‌رمی مه‌ردمی سه‌رسه‌ری و که‌م ئاوه‌ز. به‌لکوو نیشانه‌گه‌لیکی خوایین که‌ له‌ هه‌ر هه‌لو مه‌رجێکا خۆی مه‌یلی لێ بێ، به‌ ده‌ستی پیغمبه‌ران ئه‌یان نوێنی. نیشانه‌ی خوا بۆ به‌نده‌کانی ده‌رده‌که‌وێ و ئه‌وسا ئیتر ده‌رفه‌تێك بۆ دوو دلی و چه‌ند و چۆن نامێنێته‌وه.

وشیار کردنه‌وه‌ی گه‌له‌که‌ی

له‌و رووه‌وه‌ حه‌زهره‌تی عیسا سه‌باره‌ت به‌ به‌دنه‌تجامیان وشیا‌ری

(۱) هێدی کردنه‌وه‌: ئارام کردنه‌وه‌.

کردنەو و هەولێ دا فکری تاقی کردنەو وە ی خویان لەسەر دەرکا. چوون خوا بەرزتر و پڕۆزترە لەو وە ی بە بیرى ئەوانا دەهات.

لاساری و پێ داگرتن

ههواریه کان دیسان هەر لەسەر داواکارییه که یان روشتن و رایان گه یاند، مه بهست له پێ داگرتیان، تاقی کردنەو وە ی خوا نییه، به لکو و پێیان خوشه و پرای دلیا بوونی خوێان [له و باره وە]، وه کوو بیر و هرییه ك بگا به گوێی به ره کانی داهاتوو و له گه ل تپه پ بوونی روژگارا بیگێر نه و و باسی له سەر بکری. بیه به لگه یه ك له سەر راست بوونی ئەم نایینه و هیژایه تی خاوهن باوه رانی پێشو و ههواریه راستۆ که کان.

چۆنیه تی رووداوه که له زمانی قورئانه وە

«وه ختی ههواریه کان پرسیان: عیسی کوری مریه م! ئایا پهروه ردگاری تۆ ده توانی سفره یه کمان له ئاسمانه وە بۆ به پێکا؟ جوابی دانه وە: له خوا بترسن، ئە گەر باوه رتان پێی هه یه. وتیان: ئیمه پیمان خوشه له سەر ئە و سفره یه شتیک بخوین؛ با دلیابین و باوه ریش که ین که تۆ له هه موو بارێکه وە راستت له گه ل کردوین و ئیمه ش له وانه بین که شایه تییت بۆ ده ده ن. عیسی کوری مریه م وتی: ئە ی خویا پهروه ردگارمان سفره یه کمان له و ئاسمانه وە بۆ بنیره، با بۆ ئە وە ل و ناخرمان جیژنیک بی و دیارده یه ك بی له تۆ وە. روژیمان پێ ببخشه، تۆ باشرین روژی ده ری. خوا فه رمووی: من بۆتانی ده نیرم، دوا یی هه رکام له ئیوه به دروی دابنێ، وای سزا ئە ده م که تا ئیستا که سم له

جیهاندا ئاوا سزا نه‌دایى». (۱)

یه‌هوود که‌وتنه‌هه‌ول به‌لکوو خو له ده‌ستی عیسا ده‌رباز که‌ن

یه‌هوودیان ئارامیان لى برا بوو. ره‌قه‌به‌ریی و دژمنایه‌تییان گه‌یشتبوه
دوایین پله‌ی خو‌ی و لى برا بوون خو له ده‌ستی چه‌زرتى عیسا رزگار که‌ن.
به‌و بۆنه‌وه شکاتیان خسته‌به‌ر حاکمى رۆمى و وتیان: عیسا مرۆیه‌کى
بشپۆین و ئا‌زاوه‌گى‌په‌ره. له ئایینى ئیمه‌هه‌لگه‌پراوه‌ته‌وه. گه‌نجه‌کانى
هه‌لخه‌تاندووین و شیفته‌ی خو‌ی کردوون. دووبه‌ره‌کى ناوه‌ته‌وه و ئاوات و
ئامانجه‌کانى ئیمه‌به‌شتیکى شیتانه له‌قه‌لم ده‌دا.

هه‌لو‌یستى گه‌رباز و نا‌پاکان

بوونى عیسا بۆ فه‌رمان‌په‌روایى جیى مه‌ترسییه. چون مل بۆ ره‌ژیم که‌چ
ناکا و گرنگی به‌ده‌ستور نادا. له به‌رامبه‌ر گه‌وره‌و ده‌سه‌لاتدارانه‌وه خو به
زلزانه‌و به‌چاوى ره‌خنه‌گرانه بۆ بیر و باوه‌پرى پېشینیان ده‌پروانى. پیاوێکى
ئا‌زاوه‌خوازه، ییتو شه‌پرى له‌کۆل نه‌خه‌ن، دواى کار له‌کار ده‌ترازى. ئاگر
ئه‌گه‌رچى کزوکمه‌ تینیش بى گوى پى نه‌دانى کارێکى هه‌له‌یه.

گهروگزی

سه‌رو به‌ری ئه‌و قسانه‌یان گه‌رو گزی بوون و به‌ره‌نگی سیاسه‌ت نه‌خشیترا بوون. چوون جووله‌که‌کان چاک ده‌یانزانێ خسته‌به‌رباسی ئایین و کیشه‌ی ئایینی سه‌رنجی فه‌رمانه‌وایان راناکیشتی و هه‌لیان ناخه‌رتی. سیاسه‌تی ره‌وشتی رۆمییان وابوو، خو له‌کاروباری ئایینی یه‌هوود تینه‌گه‌یه‌ن. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ش [جووله‌که‌کان] وته‌کانی خو‌یان تی‌که‌لاوی سیاسه‌ت کردبوو.

دژواری

بۆ فه‌رمانه‌وایانی یی‌گانه‌ و بت په‌رست - که‌ سه‌رقالی به‌رتۆه‌ بردنی کاروباری ولات بوون - دژوار بوو، په‌ی به‌کاکله‌ی ئه‌و قسانه‌ به‌رن و له‌مه‌به‌ستی گه‌لی یه‌هوود و دژمنایه‌تیان له‌گه‌ڵ عیسا‌تی‌بگه‌ن. به‌لام پێ‌داگرتنی رۆژ له‌ رۆژ زیاتری جووله‌کان و لێ پێ‌چانی په‌یتا په‌یتایان، ناچاری کردن له‌و کیشه‌یه‌ که‌ ببووه‌ ده‌نگ و باسی ناوکۆمه‌ڵ، خو ده‌ریازکه‌ن.

حه‌زه‌تی عیسا له‌ دادگه‌دا

دادگایی عیسا که‌وتبوه‌ سه‌ر له‌ ئیواره‌ی رۆژی هه‌ینی و شه‌وی شه‌ممه‌وه. چوون شه‌ممه‌ش رۆژی پشووی گه‌لی یه‌هووده، ده‌ست له‌ هه‌موو کاروباران هه‌لده‌گرن و هه‌یج ناکه‌ن. له‌و رووه‌وه‌ گه‌لیک به‌ته‌ما و به‌په‌له‌ بوون، که‌ به‌ر له‌ خو‌ر ئاوا‌ی رۆژی هه‌ینی، رای دادگه‌ راگه‌یه‌نری، به‌لکوو له‌

دهستی عیسا رزگار بین. با شه و به خه یالی ته خته وه بخه ون و به دلئکی ئاسوده وه رۆزیان لی یتته وه، که ئیتر شتیک له ئارادا نه مایی ئارامشیان لی تیک بدا.

حاکم نابه دلانه گیرۆده ی ئەم کیشیه ببوو. چوون نه خۆی، به دل خوازیاری ئەو گیر و داوه بوو، نه خیرئکی گه له کهشی تیا دا به دی ده کرد. جووله کان به نیازی بیستنی رایه که یه کانگیر ببوون. ده میك ئەیان کرد به هه را و هووریا و ده میك خه ربکی گه مه و سووکایه تی پی کردن بوون. حاکم تهنگی لی هه لچنرابوو. ماوه، که م بوو و رۆزیش به ره و ئاوابوون ده چوو. [له بارو دۆخیکی وه هادا] حوکمی له سیداره دانی عیسا ده رکرا.

یاسای تاوانباریی له و سهرده مه دا

به پیی قانونی تۆله ی، ده می، هه زره تی عیسا، سزای تاوانباری تاوان سه لمینراو، له سیداره دان، واتا: کوشتن به «چه لپا»^(۱) بوو. به گوێره ی داب و نه ریتی و لاتانی پیشکه و تووش جیی له سیداره دان له شوئییکی دوورا بوو.

له بهر زۆر بوونی هه شیمه تی یه کانگیر بوو، هه ندیک ئە که وتن به سه ر هه ندیکی تر دا. سه ربازانی بهر پرس - که زۆرینه یان بیگانه بوون - هه موو فه رمانه ر و سه باره ت به و گیر و داوه بی لایه ن بوون. ئەوان جووله که کانیا ن له بهر چاو وه کوو یه ک و ابوو. یانی: بۆیان نه ده ناسران و نه یان ده توانی خۆیی و

(۱) چه لپا: سه لیب.

يېڭانه لېك جيا بكه نه وه. ئيواره وهخت بوو تاريكى خهريك بوو بالي به سهر ولاتدا ده كيشا، كۆمه لېك له جووله كان، هاوپرئ له گه ل ده سته يهك لاوي دلگهرم و دووره ئاوه ز، كهوتنه جنيو دان و ته شهر وه شانندن و ئازار گه يانندن به حه زره تي عيسا.

مه سيح جه زره به يه كي زوري له خو گوارا كرد

مه سيح به هوي ماندوو بوون و وهستاني زور له دادگه دا، هيزي لي پرا بوو. چيشتني ئازاري فراوان و هه لگرتني چه لپاي قورس و قول، واين له پي خستبوو نه يده تواني به په له ري بپري.

نه خشي خوا

له م كاته دا سه ريازي هاوپرني عيسا فه رماني به گه نجيك ئيسراييلي دا، داري چه لپا كه هه لگري. گه نجى داره لگر، له هه موو ئاوه لاني خوي توند و تيژتر و له هه مووشيان نه زاتر بوو. بو جه زره به داني عيساش له گشتيان سوورتر و دل به قين تر بوو. ههر له ته قالا دا بوو، كيشه كه به ده ست و برد بپريته وه، با ئه ويش له و بهر برسپيه ته نگ پي هه لچنه ي رزگار بي.

لي گوران

سه ره نجام ده سته ي ناو براو گه يشته بهر دهركي جتي له داردان. سه ريازاني بهر پرسى ئه وي هاتنه پيشه وه و حوكمه كه يان له ده ستي سه ربازاني شاري وه رگرت. قه ره بالغ شله ژا به يه كا و بووبه قيره و هه را.

یه کئی له سهربازان نهوی له بالی گهنجی دار هه لگر و پیی وابوو هه ر ئه و
که سه یه واهرمانی کوشتنی دراوه. کورپه هاواری لی به رزه وه بوو و بی
تاوانی خوی و بی پتوهندی به حوکم و چه لپاوه راگه یاند. وتیشی هه لگر تنی
ئه و داره ی به ستم و ینگاری به سهردا سه پئناوه. به لام چون سهربازان له
نه زادی رومی و یونانی فرمانره و بوون، زمانی ئه ویان نه ده زانی، و لیی تی
نه گه یشتن.

شتیکی ئاساییه که هه موو تاوانبارنک [له هه لو مه رجیکی وادا] خو
به بی تاوان ده رده کا و ئه دا له ژیر هاوارو گرنا. بویه سهربازان گوئیان پی
نه دا. گرتیان و فرمانه [حوکمه] که یان به سهردا جی به جی کرد.

جووله که کان له دووره وه ئاگاداری کار و بار بوون. به لام چون شه و
دنیا تاریک بوو؛ ئه وان لایان و ابو که بی گومان ئه و له دار دراوه هه ر
عیسایه. (۱)

خوا عیسای برده وه بۆ لای خوی

خوای گه وره عیسای له داوی جووله کان رزگار کرد و برده یه وه بۆ لای
خوی. ریزی شایانی لیتا و له هه رچی ستمکاران بۆیان هه لبه ستبوو، پاکی
راگه یاند.

(۱) به لگهی ئیمه سه باره ت به م رووداوه و ئه و بارو دۆخ و کesh هه وایه که
به سه ریا زال بووه، هه ر ئه و به لگه میژوویی و باوه پئنه رانه ی مه سیحییانه، که له
سه ده ی رابردو سهربان هه لداو کۆ کرانه وه. «نوسهر».

قورئان: به سه رها ته که مان بو ئه گیر یته وه

خوا سه باره ت به گه لی یه هوود ئه فه رموی:

«له ریی خوا لایاندا و ئه و بوختانه گه وریه یان بو مریه م هه لبه ست. [پاشان] رایانگه یاند: ئیمه عیسای کوری مریه ممان - که پیغمبری خوا به - کوشت. به لام نه کوشتیان و نه توانیشیان له سیداره ی ده ن، به لکوو لیان گۆرا و نه یانناسی. ئه و که سانه ی له م باره وه خه ریکی کیشه ن لی نازانن و هه رچیو له تاریکی ده کوتن. گومانی تیدا نییه که بۆیان نه کوژرا. به لکوو خوا بۆلای خۆی برده وه. خوا وه ن به ده سه لات و له کارزانه» (۱)

[به لئ] تا کاتی خوی گه وریه به پیوستی بزانی عیسا له لای ده میینه وه. خوا ئه نجامی هه ر کارێکی زۆر به ده ست ئاسانه. به راستی، [چۆنیه تی] له دایک بوونی عیسا و ژیان و هه لسو که وتی، له سه ره تا وه تا دوا یی هه موو جیی سه رسامی بوون. هه موو نا ئاسایی و سه لمینه ری توانای له بران نه هاتووی خوا وه نن.

سه ره له دانی عیسا له روژی سه لادا

هه ر کاتی خوا به پیوستی بزانی چه زره تی عیسا سه ره له ئه دا و به لگه و نیشانه به و مه سیحی و مووسایانه که به باری چه پ یا راستا له راسته ری ترازاو، پیشان ده دا. یارمه تی هه ق و راستی ئه دا و لایه نگرانی نا هه ق تیک

ده شڪيڻي. وه كوو چه زره تي موچه ممه د (دروډ خواي لي بي) نه و راستيه ي
 ده رپر كړدووه، كه دم به دم گه يشتوه و يو خواوڼ باوه پان له هه ر
 سه رده ميكا جي بي پروايه. قورٿانينش ټاماژه ي پي كړدووه و نه فهرموي:
 «هه موو نه هلي كتيب بهر له مهرگان پروا به عيسا دينن و عيساش روژي
 په سلان ده پيټه شايت له سهریان».^(١)

مزگيڼي چه زره تي عيسا، له مهر هاتني چه زره تي موچه ممه د

بانگه شه ي عيسا، له بهر دژمنايه تي و پيلانگي پري يه هروډ و نه بووني
 ده سيلات و كه م بووني هاريكاران، نيوه و ناته واو مايه وه. نه و خواحافيزي له
 مه ردم كړد و خوي به قه زاي خوا سپارد. مزگيڼي راسپارده يه كي به خه لكي
 دا، كه دواي خوي ديت. هه رچي نه و ده ستي پي كړدووه به هه قه جي بي
 ده گه يه نني و هه رچي كورت و كوټا رايگه ياندوون په رهيان پي نه دا.
 نيغمه ته كاني خوا به هو ي نه و ده ستي مه ردم ده گرن و به لگه و نيشانه كاني
 په روه رتيان يو دهرده كه وي.

عيساي كوري مريم وتي: «نه ي به رهي ئيسراييل! من راسپارده ي خوام
 يو لاي ئيوه، سه لمينه ري نه و ته ورا ته ش له پيش من هاتووه و مزگانينش بي كه
 پيڻه مبهريك دواي من دي و ناوي نه حمه ده».^(٢)

له تاكه پهرستی پاكه وه بو باوه ريكي ئالوز^(۱)

يه كى له و رووداوه سهر سور هيئهرانهى ميژووى ئاين، كه چاوان ده خاته گريانه وه و دلان ديتته كول، گوزراني بانگه شهى حه زره تى عيسايه. له تاكه پهرستى خاوين و ئاسان و ريك و پيك و ره سەن و گه واراوه -كه بانگه وازيك بوو، بو به ندياه تى خوا، وهك ته نيا پهرستوى جىي نيازي، فرياره سى، شايانى خو شه ويستى -گه يانديان به بير و رايه كى دژوار و فه لسه فهيه كى پر گرئ. نه وسا شوئكه وتوانى نه وه نديهان په سن كرد و پيايه لوت، له ئاستى مرويان سهر خست و گه يانديانه پلهى پهرستراوى.

وتيان: عيسا كورپى خوايه. خوا داراي فرزه نده. له راستيدا خوا ههر عيساي كورپى مريه مه. له و خواى تاقانهى بى نيازي جى نيازه، كه نه له كه س بووه و نه كه سيشى لى بووه، بنه مالهيه كى سى كه سيان پيك هيئا، كه ههر يهك پهرستويهك بوون. ناويان لئنان: پهروه رنده و كور و روحى پيروز.

بروايان به مريه مى داىكى عيسا هيئا و هيئندهيان په سندا، كرديان به خوا و كهوتنه سوژده لى بردنى. پئيان نهوت: داىكى خوا و وئنه و په يكه ريان به په رسكه كانيانا بلاوه پندا. پتره وانى عيسا، وپراى هاوار له حه زره تى مريه م و نه زر بو كردنى، سهريان لى ده خه واند و كرونوشيان لى ده برد. به لام خوا نه و باوه پ و كرده وه ناحه زه يانى بهر په رچ دايه وه و فهرمووى: «مه سيحى كورپى مريه م ههر پيغمبهر يكه وهك هه موو نه و پيغمبهرانهى كه پيش له خو

(۱) ئالوز: شىواو، تيك هالاو.

هاتوون. دایکی پاک و راستۆ کیشی هەر ئاده میزادیك بوو؛ که هەر دوو خواردنیان ده خوارد. سهرنج بده ئیمه چۆن نیشانه کانی خویمانان بۆ روون ده کهینه وه، که چی هەر له هه ق لا ده ده ن؟ پێیان بلێ: ئایا به ندایه تی که سیکی جگه له خوا ده که ن، که نه له دهستی دێ زیانیکتان پێ بگهیهنێ و نه به هره یه کیش، خوا ههره بیسه ری زۆر زانا به». (۱)

بانگیشتی عیسا بۆ به ندایه تی ته نیا خوا بوو

عیساش وه کوو هه موو پیغمبهران، بانگیشتی بۆ به ندایه تی ته نیا خوا بوو. ئینجیل له زمانی ئه وه وه ده لێ: ده بی سوژده هەر له پهروهردگار و په رستراوت بیهی، ته نیا ئه وه که شایانی به ندایه تیه. (۲)

دیسان ده لێ: سوژده ته نیا بۆ پهروه رنده ی تو دروسته و ته نیا ئه و بۆ په رستن ده شی. (۳)

خوا ی به رزو به شکۆش ئه فهرمو ی: «شتی وا چۆن ده گونجی، که خوا کتیب به که سیك بدا؛ فیری لێزانی بکاو بیکا به راسپارده ی خۆی، دوایی به مه ردم بلێ: وهرن له باتی خوا من په رستن! نه خیر، هەر وتوویانه: به رووی ئه و کتیبه ی فیری خو ئندنه وه ی بون، به ندایه تی خوا بکه ن. هه رگیز فهرمانی به وه نه داوه بینه به نده ی فرشته و پیغمبهران. چۆن ده گونجی پاش ئه وه ی موسو لمان بوون، پێتان بلێن: بێن له ئاین وه رگه پرێن». (۴)

(۱) مائیده: ۷۶، ۷۵. (۲) ئینجیلی مه تا: ۱۰/۴. (۳) ئینجیلی لوقا: ۸/۴. (۴) ئالی عیمران: ۷۹، ۸۰.

قورئان بانگه‌شهی عیسا به روشنی راده‌گه‌یه‌نی

قورئان - که پالېشت و درېژه پېنده‌ری رڼی ئینجیله - به شیوازیکی روون و ئاشکرا بانگیشتی عیسا بۆ تاکه په‌رستیه‌کی پاک و پالاوته راده‌گه‌یه‌نی و ده‌لئ: «ئه‌وانه‌ی ده‌بیژن: خوا هه‌ر عیسا‌ی کۆری مریه‌مه، ئاشکرایه‌که له دین وه‌رگه‌پاوان. چوون مه‌سیح خۆی ده‌لئ: ئه‌ی گه‌لی ئیسراییل! به‌ندایه‌تی ئه‌و خوایه‌ی بکه‌ن که په‌روه‌رنده‌ی منیش و ئیوه‌شه. هه‌ر که‌س هاریکار بۆ خوا دابنئ، خوا به‌شی له به‌هه‌شت ئه‌په‌رئ و جڼی ئاگر ده‌بنئ؛ سته‌مکارانیش یاریده‌ریکیان نییه». (۱)

گرنگی تاکه په‌رستی له بانگه‌شهی عیسا‌دا

خوا، به‌ ته‌رزیک‌ی ره‌وان و سه‌رنج راکیش، که هه‌موو ئۆگرا‌نی تاکه‌په‌رستی و رڼی و ره‌وشتی پیغمبه‌ران و خواناسان و خوا دۆستان بتوانن به‌ باشی لښی تیښگه‌ن ئه‌فه‌رموئ: «مه‌سیح هه‌رگیز له ژېر ئه‌وه ده‌رنه‌چوه که به‌نده‌یه‌کی خوایه‌و فریشته‌کانی نزیک به‌ خواش، هه‌روا. ئه‌و که سانه‌ش حاشا له به‌ندایه‌تی خوا ده‌که‌ن و له خۆ ده‌رده‌چن، سه‌ره‌نجام خوا هه‌موویان کۆده‌کاته‌وه لای خۆی. ئه‌وانه‌ی خاوه‌ن بپواو کرده‌وه‌ی چاکن، جگه له پاداشی خۆیان، چا که‌ی زیاتریان له گه‌ل ده‌کاته‌وه. به‌لام ئه‌وانه‌ی له رڼی خوا لایان داوه و ده‌مارگه‌زیی ده‌نوینن، ئازاری سه‌ختیان به‌سه‌ر دینئ و دلسۆز و

نارېکارېکشیان نېه خوا نه بېي». (۱)

ديارگه يه کي دل بزوينی پاشه روژ

قورئان به زاراوه سوار و سهر سوړ هينهره که ي خوی وېړای نه خشانندی
ديارگه يه که له ديارگه دل بزوينه کانی روژی سه لا، هه زره تی عيسا له و
شتانہ ي بوی هه لېه سترابوړ پاک ده کاته وه. نه وسا په يام و بانگيسته که يمان به
باشی و به دروستی بۆ روون ده کاته وه و پېړه وانی هووشه باز و له ری
دهر چووشی له م په يوه نده ييه دا نه خاته بهر لومه و ره خنه وه. ناشکرايه که
بهر پرسي نه وه له کاريانہ ش ههر به نه ستوی نه وانه وه يه.

قورئان بخوښنه وه، با جوانی و دلړا گریي نه و ديمه ن و بارو دوخت چا بۆ
دهر که وئ.

کاتی خوا پرسي: عيسای کوړی مريهم! ثايا تو به و مهردمه ت وتووه،
ده بې له باتی خوا من و دايکم بېه رستن؟ وتی: پاکي ههر شایانی تو يه، جا
چون ده گونجی من جگه له راستی شتيکی تر [به خه لکی] راگه يه نم! نه گهر
شتی وام بوتايه، بې گومان خو ت ټاگات ليی هه بوو. تو له ههر چی به دلّم دا
بې، ټاگاداری؛ منم که بې ټاگام. تو خو ت هه موو ناديارانت بۆ ناشکرايه جگه
له وهی تو خو ت فرمانت پې دام، چی ترم پې نه وتن؛ تيم گه ياندن ههر
به ندایه تی خوا بکه ن، که په روه ردگاری منه وهی ټيوه شه. تا وه ختی له ناويانا
بووم چاو دېريم کردن، که برديشتمه وه خو ت ټاگاداريان بووی. ههر

خوشت شايهت و چاوديرى هه موو شتى. نه گهر تووشى سزايان كهى بهندهى خوټن و ليشيان بيورى بڼ گومان ههر خوټ به دهسه لات و له كارزانانى. خوا فهرمووى: «نه پرؤ روژيكه راستان پاداشى راستيه كهيان دپته وه رڼ. باخكه ليكيان پڼ نه دري كه جوگه لهيان به بهردا دهروا و بو هه ميشه لهوئ ده ميننه وه. هه مخوا لهوان رازيه، هه مخوان به بهشى خوا رازين و نه و هه به هره به كه يه كجار گه وره و گرنگه. ناسمانه كان و زهوى و هه رچى له نيوانياندايه هى خوان و ههر خوټه تى به سهر هه موو شتيكا دهستى دهروا» (۱).

له باوه رى ئالوزه وه بو بت په رستى ئاشكرا

بانگه شه كارانى مه سيحى به مه بهستى خو ده رباز كردن (۲)، خوټان گه يانده ولاټانى نه وروپايى. له ميژبوو بت په رستيه كى ئاشكرا له ويدا په رى سهندبوو و دانشتوانى نه و ولاټانه ش تا بناگوټيان تڼي چه قيبوون. [بو نمونه] گه لى بت په رستى يوټان، نيشانه كانى خويان له قالبى چه ند په رستوى جيا له يه كا داده نا، كه په يكه ريان بو تاشيبوون و په رستگه يان بو ساز دابوون. خواى رزق و بزيو، خواى دلسوزي، خواى رق و تووره يى. روټيه كانيش ههر له كوټه وه بت په رست و خه رافه باوه ر بوون. نه و بير و بو

(۱) مائيد: ۱۲۰، ۱۱۶.

(۲) باوه كوو هه زه رته مه سيح فهرمانى كوچ يان سه فهرى كى واى نه دابوو و تېروى نه و بو له ناوېردنى دابو نه ريتى به رى ئيسراييل و باوه ر خه رافيه كانيان هاتوه. «نووسه».

چوونه به ته وایى ئاوتتهی رۆح و گوشت و خوتیان بیوو. ئەوانیش هەر بهندهی چەند خوای جوړاو جوړ بوون.

کاتی بانگی مەسیحیەتیان پێگەشت و لە ساڵی ۳۰۶ی زاینیدا قوسەتینی مەزن پشتیوانی لەو ئایینە تازەیه دەر بری و هیژ و گوپری پێ بەخشی و بە ناوی ئایینی رەسمی ولات رایگەیاندا، ئەمجا مەسیحیەت بوو بە چاو لێگەری رۆم و یۆنان. واتا: باوەری بت پەرستی لە رۆمیەکانەوه وەرگرت و باوەری فەلسەفیشی لە یۆنانەوه. پاشان بەرە بەرە ئەوەندەى تیکەلوسی کردن تا سەرەنجام کاکلە و ناوەرۆکی خۆی و سادەییە رۆژەلاتییەکی و بوژیی تاکە پەرستیەکی لە دەست بوووه.

دواتر هەندێ مەروى ناپاک و دەغەلکار، بە باوەری کۆن و بت پەرستانەوه، خۆیان کرد بەریزی مەسیحیاندا و ئاینیکی نوێیان هینایە بەرهم، کە مەسیحیەت و بت پەرستی وەکوو یەك تیادا بەدی دەکرا.

بەلێ، ئایینی زال و پێشکەوتووێ مەسیح کەوتە سەر رینگەیهك، جیا لەو رینگەى مەسیح خستیه سەری و بانگەشەى بۆ کرد. چەشنی رێبوارێك، کە لە تاریکی شەودا - چ بە خۆی زانیی و چ نەزانیی - رێ هەلەکا و بەرینگەیهکا پڕوا هەرگیز نەگاتەوه بە رێی ئەوێ.

دیارە ئەنیا کەسانیکیش دەتوانن پەى بەو رازە ناسکەیه بەرن، کە میژووی ئەو ئایینەیان خویندییتهوه. خوا ئەوانە بەرپێ گوم کردوو دادەنێ؛ لە حایلێکا جوولە کە بە گەلێکی بەر توورەیی کەوتوو ناو دەبا. لە زمانی موسولمانانەوه ئەفەرموی:

راسته رێمان نیشانده، رێی ئەوانەى خۆت چاکەت لە گەل کردوون. ئەك

ئەوانەى ۋەبەر توورەيىت كەوتوون. ئەك ئەوانەش كە لە رى لايان داۋە.
ئەۋەش [رى گوم كەردنى مەسئەلىيەت] چ بۆ ئەوروپا ۋچ بۆ مەرفايەتى،
كە ئەوروپا مەۋەيەكى دوور و درىز رىيەرايەتى كەردوۋە، گىروگرفتىكى
شاراۋە ۋ نادىارى تىايە، كە [شۈنەۋارى] بۆ ھەمىشە لەۋىدا ئەمىنەتەۋە ۋ بە
سەر ئەۋبەشەى جىھاندا كارى خۇى دەكا.

«كارو بارىش لە سەرەتاۋە تا ئەنجام، ھەموو لە دەستى خوادايە».(۱)

بۆ وه رگېرانی ئايەکان، پتر لە هەر ژنده ريکی دی، لە وه گېراوی قورئانی
مامۆستا هه ژار که لک وه گيراوه.

راستکردنه وه و گه ياندنه وه ی هەر چه شنه هه له و په له يه ك - به ناو نيشانی
بلاوکه ره وه - وېرای سپاسيکی زۆر بۆ چاپی داها توو، جيی سه رنج و که لک
لی وه رگرتنه.

ناوەرۆك

- ۵ ..... پېشە كى، مامۇستاي بانگىشتكار شەھىد سەيىد قوتب
 ۶ ..... سەيىد قوتب
 ۷ ..... پېشە كى نروسەر
 ۹ ..... كى بته كانى شكاندووہ؟
 ۹ ..... فروشياری بتان
 ۹ ..... كورى ئازەر
 ۱۰ ..... پرسىارى ئىبراھىم
 ۱۱ ..... ئىبراھىم بته كان تىك دەشكىنى
 ۱۱ ..... ئەم كەتنە كى كردووہ؟
 ۱۳ ..... ئاگرى سارد
 ۱۳ ..... پەرورەندەى من كىيە؟
 ۱۴ ..... پەرورەننى من ئەللايە
 ۱۵ ..... بانگەشەى ئىبراھىم
 ۱۶ ..... لە بارە گای پادشادا
 ۱۷ ..... بانگىشتنى باوكى
 ۱۸ ..... بەرەو مەكە
 ۱۸ ..... بىرى زەمزەم
 ۱۹ ..... خەونى ئىبراھىم
 ۲۱ ..... كەعبە
 ۲۲ ..... خانووى پىروز

۲۴	دلگیرترین به سهرهات
۲۴	خهونیکى به لاجهوى
۲۵	ئیره یى برایان
۲۶	تیکرا بۆلای یه عقروب
۲۷	به رهو دارستان
۲۸	له به راهه ره یه عقروبدا
۲۹	یوسف له ناو چاوانه دا
۳۰	له بنى بیره وه بۆ ناو کۆشك
۳۰	ئهمه گناسى و ئامانتدارى
۳۱	ئاموژگارى زیندان
۳۳	لېئانې یوسف
۳۳	په ندى یکتا په رستى
۳۵	لېکدانه وهى خه و
۳۵	خه ونى پاشا
۳۶	پاشا ئه نیرى به دواى یوسف دا
۳۷	یوسف خوازیارى تاقیق ده بى
۳۸	به پرسی گهنج و دارایى و لات
۳۹	برایانى یوسف دین
۴۰	وتو ویزی یوسف و برایان
۴۱	گفتوگوى یه عقروب و کورانى
۴۲	بنیامین له لای یوسف دا
۴۴	به ره ولای یه عقروب
۴۶	نهینى ئاشکرا ده بى
۴۸	یوسف ئه نیرى به شۆن یه عقروبدا
۴۸	یه عقروب له لای یوسف دا

- ۵۰ ..... پاشینه‌ی پر خیر
- ۵۱ ..... **پاپۆری (کهشتی) نوح**
- ۵۱ ..... پاش ئاده‌م
- ۵۲ ..... به‌خیلی شه‌یتان
- ۵۲ ..... پیلانی شه‌یتان
- ۵۳ ..... فیلی شه‌یتان
- ۵۴ ..... وینه‌ی پیاوچاکان
- ۵۴ ..... له وینه‌وه بۆ په‌یکەر
- ۵۵ ..... له په‌یکه‌ره‌وه بۆ بت (هه‌یکه‌ل)
- ۵۵ ..... قاری خوا
- ۵۶ ..... پیغمبهر
- ۵۷ ..... ئاده‌میزاد؛ یان فریشته
- ۵۸ ..... نوحی پیغمبهر
- ۵۸ ..... هۆزه‌که‌ی چیان جواب دایه‌وه؟
- ۵۹ ..... نێوانی نوح و گه‌له‌که‌ی
- ۶۰ ..... شوین که‌وتوانت گشت رووته‌و پروته‌ن
- ۶۱ ..... به‌لگه‌ی داراو ده‌وله‌مه‌ندان
- ۶۲ ..... بانگه‌شه‌ی نوح
- ۶۳ ..... نزای نوح
- ۶۴ ..... پاپۆری نوح
- ۶۵ ..... لافاو
- ۶۶ ..... کوپری نوح
- ۶۷ ..... ئه‌و، له‌ بنه‌مائه‌ی تۆ نییه
- ۶۸ ..... له‌ دوا‌ی لافاو

۶۹	باگژه‌ی به‌هیز
۶۹	له‌ دوا‌ی نوح
۷۰	سپله‌یی گه‌لی عاد
۷۰	دژمنایه‌تی عاد
۷۱	کۆشکه‌کانی گه‌لی عاد
۷۲	هوودی پیغمبه‌ر
۷۳	بانگیشتی هوود
۷۴	ولامی گه‌له‌که‌ی
۷۵	لیزانی هوود
۷۶	باوه‌ری هوود
۷۷	مله‌وری عاد
۷۸	سزا
۸۰	وشت‌ری سه‌موود
۸۰	له‌ دوا‌ی عاد
۸۱	پینه‌زانی سه‌موود
۸۲	به‌ندایه‌تی بتان
۸۳	سالح
۸۴	بانگه‌شهی صالح
۸۵	چاوه‌راوی دژمنانه‌ی سه‌رمایه‌داران
۸۶	بو‌ جوونی ئیمه‌ هه‌له‌ بوو
۸۶	ئامۆزگاریی صالح
۸۷	له‌ پیتاوی ئه‌وه‌دا پاداشیکم ناوی
۸۸	وشت‌ری خوا
۸۹	تۆره‌ بیاریزن

- ۹۰ ..... یاخییه تی سه موود
- ۹۰ ..... به آلا
- ۹۳ ..... به سه رهاتی مووسا
- ۹۳ ..... له که نعان وه بو میسر
- ۹۴ ..... له دوا یوسف
- ۹۶ ..... به ره ی ئیسراییل له میسر دا
- ۹۷ ..... فیرعه ونی میسر
- ۹۸ ..... سه پرینی مندا لآن
- ۱۰۰ ..... له دایک بوونی مووسا
- ۱۰۰ ..... له نیل دا
- ۱۰۲ ..... له کوشکی فیرعه ون دا
- ۱۰۴ ..... کئی شیر به مندا له که بدا؟
- ۱۰۵ ..... له باوه شی دایکیا
- ۱۰۷ ..... به ره و کوشکی فیرعه ون
- ۱۰۸ ..... مشتی گیان نه ستین
- ۱۱۰ ..... نهینی ئاشکرا ده بی
- ۱۱۲ ..... له میسر وه بو مه دیه ن
- ۱۱۳ ..... له مه دیه ن دا
- ۱۱۴ ..... بانگ کردن
- ۱۱۵ ..... ژن هینان
- ۱۱۸ ..... گه رانه وه بو میسر
- ۱۲۰ ..... ریکه وه بولای فیرعه ون؛ به ته وای یاخی بووه
- ۱۲۱ ..... روو به رووی فیرعه ون
- ۱۲۳ ..... بانگیشتی خواپه رستی

۱۲۴	موعجیزه‌کانی موسا
۱۲۶	به‌ره‌و مه‌یدان
۱۲۸	له‌ نیتوا راست و درۆدا
۱۳۰	هه‌په‌شه‌ی فیرعه‌ون
۱۳۲	نه‌زانی فیرعه‌ون
۱۳۴	خاوه‌ن باوه‌پری بته‌ماله‌ی فیرعه‌ون
۱۳۷	راویژ
۱۴۰	ژنی فیرعه‌ون
۱۴۲	مه‌ینه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل
۱۴۴	یرسییه‌تی
۱۴۷	پینج دیارده
۱۴۹	چوونه‌ ده‌ره‌وه
۱۵۲	چوونه‌ ژیر ئاوی فیرعه‌ون
۱۵۴	له‌ وشکی‌دا
۱۵۶	سپله‌یی گه‌لی ئیسراییل
۱۵۷	دژایه‌تی به‌ره‌ی ئیسراییل
۱۵۹	مانگا
۱۶۱	ده‌ستور و مه‌قانون
۱۶۴	ته‌ورات
۱۶۷	گوپه‌که
۱۶۹	سزا
۱۷۱	ترسه‌زالی گه‌لی ئیسراییل
۱۷۴	له‌ ریی زاتین‌دا
۱۷۸	لیکدانه‌وه
۱۷۹	گه‌لی ئیسراییل له‌ دووای موسا

- به سه‌رهاتی شوعه‌یب ۱۸۱
- گه‌شتیک به سه‌ر رووداوه‌کانی پیشوودا ۱۸۱
- زۆره‌وانی نتوان راستی و ناراستی ۱۸۱
- شوعه‌یبی برایمان به‌ره‌و مه‌دیه‌ن به‌پێ کرد ۱۸۲
- بانگه‌شهی شوعه‌یب ۱۸۳
- باوکی دلۆزان و مامۆستای لیزان ۱۸۴
- ولامی هۆزه‌که‌ی ۱۸۵
- شوعه‌یب بانگێشته‌که‌ی شی ده‌کاته‌وه ۱۸۵
- له‌ وته‌ کانت شتیکی وا تیناگه‌ین ۱۸۷
- شوعه‌یب سه‌ری له‌ ره‌فتاری گه‌له‌که‌ی سوڤ ده‌میڤن ۱۸۷
- دوایین هه‌ره‌شه ۱۸۸
- به‌لگه‌ی یه‌ کلاکه‌ره‌وه ۱۸۸
- وته‌ که‌یان هه‌ر وته‌ی پیشوان بوو ۱۸۹
- گه‌ یاندنی په‌ یامی ئامانه‌ت ۱۸۹

- به سه‌رهاتی داوود و سلیمان ۱۹۰
- قورئان باسی تیعمه‌ته‌کانی خوا ده‌کا ۱۹۰
- چاکه‌ی خوا له‌ گه‌ل داوود ۱۹۱
- سپاسی چاکه‌ی خوا ۱۹۲
- چاکه‌ی خوا به‌رامبه‌ر سلیمان ۱۹۲
- تیگه‌ییی ورد و زانستی قوول ۱۹۳
- سلیمان زمانی بالنده‌ و گیان‌له‌ به‌رانی ده‌زانی ۱۹۴
- په‌پوو سلیمان ۱۹۵
- سلیمان بانگێشتی پاشای سه‌با ده‌کا، که‌ بیته‌ سه‌ر دینی ۱۹۶
- پاشا پرس و رای به‌ پرسانی ده‌وله‌تی ده‌کا ۱۹۶

- ۱۹۷ ..... دیارییه کی سهودا گه‌رانه.
- ۱۹۸ ..... پاشا به لاره ملییه وه دئ.
- ۱۹۹ ..... کۆشکی گه‌وره‌ی له ئاوینه ساز دراو.
- ۱۹۹ ..... هاوړی له گه‌ل سلیمان خۆم به به‌دیته‌ری جیهان سپارد.
- ۲۰۰ ..... قورئان سه‌رگوزه‌شته‌ی سلیمانمان یۆ ده‌گیرته‌وه.
- ۲۰۳ ..... سلیمان خوانه‌ناس نه‌بوو.

به‌سه‌رهاتی ئه‌یۆب و یونس

- ۲۰۴ ..... به‌سه‌رهاتی ئه‌یۆب.
- ۲۰۵ ..... خۆراگری ئه‌یۆب.
- ۲۰۵ ..... مه‌ینه‌ت و به‌ینه‌ت.
- ۲۰۶ ..... به‌سه‌رهاتی یونس و رازه‌که‌ی.
- ۲۰۷ ..... یونس له‌ نئوان گه‌له‌که‌یدا.
- ۲۰۸ ..... یونس له‌ زکی ماسیدا.
- ۲۰۸ ..... خوا نزا که‌ی قه‌بوول کرد.

به‌سه‌رهاتی زه‌که‌ریا

- ۲۱۰ ..... نزا که‌ی زه‌که‌ریا.
- ۲۱۱ ..... نه‌زری ژنی عیمران.
- ۲۱۱ ..... وتی: خوا به‌! خۆ کچت پتدام!
- ۲۱۲ ..... له‌ ژیر سییه‌ری دلۆثانی خوادا.
- ۲۱۳ ..... هه‌والێک له‌ لایه‌ن خوای دلۆثانه‌وه.
- ۲۱۴ ..... مزگینتی مندال.
- ۲۱۴ ..... نیشه‌نه‌کانی ده‌سه‌لاتی خوا.
- ۲۱۵ ..... خۆراگری یه‌حیا له‌ پتتاو دژواری یانگه‌شه‌دا.

- عيسای کوری مریه م ۲۱۷
- رووداویکی ناٹاسایی ۲۱۷
- کاروبار هموو جی سهرسورمانن ۲۱۸
- ملکه چی یه هوود له ئاستی هوکاره روا له تییه کاندا ۲۱۹
- سووکایه تی و مله پیچی ۲۲۰
- چاکه ی خواله گهل توره مه ی ئیسراییل ۲۲۱
- سپله یی له پیناو چاکه دا ۲۲۱
- ده مارگرژی و بادی هه وایی ۲۲۱
- له دایک بوونی عیسا، سه لمینه ری ناسه ره خوئی جیهانی ۲۲۲
- مادی ۲۲۲
- مو عجیزه کانی عیسا ۲۲۳
- بانگه وازی عیسا و به ره له ست وه ستانی جووله کان ۲۲۴
- یه هوود ئالای دژمنایه تی به رامبه ر عیسا به رز کرده وه ۲۲۴
- هه له سو که وتی حه زره تی عیسا له قورئاندا ۲۲۴
- ری و ره وشت و بانگه شه ی عیسا له قورئاندا ۲۲۷
- به ره به کانی له میژینه ۲۲۷
- پروای خه لکی ئاسایی و هه ژار و بی ده ستان ۲۲۸
- ئیمه هاریکارانی خواین ۲۲۸
- گهشت و بانگه واز ۲۲۹
- حه واریه کان خواز یاری سفره ی ئاسمانی ده بن ۲۲۹
- به دفعه ری ۲۳۰
- وشیار کردنه وه ی گه له که ی ۲۳۰
- لاساری و پی داگرتن ۲۳۱
- چۆنیه تی رووداوه که له زمانی قورئانه وه ۲۳۱
- یه هوود که وتنه هه ول به لکو و خو له دهستی عیسا ده ریا ز ۲۳۲

- ۲۳۲ ..... که ن
- ۲۳۲ ..... هه‌لویستی گه‌رباز و ناپاکان
- ۲۳۳ ..... گه‌ر و گزی
- ۲۳۳ ..... دژواری
- ۲۳۳ ..... چه‌زره‌تی عیسا له دادگه‌دا
- ۲۳۴ ..... یاسای تاوانباری له و سه‌رده‌مه‌دا
- ۲۳۵ ..... مه‌سیح چه‌زره‌به‌یه‌کی زۆری له خۆ گوارا کرد
- ۲۳۵ ..... نه‌خشه‌ی خوا
- ۲۳۵ ..... لئی گۆران
- ۲۳۶ ..... خوا عیسا ی برده‌وه بۆ لای خۆی
- ۲۳۷ ..... قورئان: به‌سه‌ره‌هاته‌که‌مان بۆ ته‌گپ‌رته‌وه
- ۲۳۷ ..... سه‌ره‌لدانی عیسا له رۆژی سه‌لادا
- ۲۳۸ ..... مزگینتی چه‌زره‌تی عیسا، له مه‌ر هاتنی چه‌زره‌تی
- ۲۳۸ ..... موچه‌مه‌د
- ۲۳۹ ..... له تاکه‌ په‌رستی پا‌که‌وه بۆ باوه‌رینکی ئالۆز
- ۲۴۰ ..... بانگ‌یشتی عیسا بۆ به‌ندایه‌تی ته‌نیا خوا بوو
- ۲۴۱ ..... قورئان بانگ‌ه‌شه‌ی عیسا به‌ رۆشنی راده‌گه‌یه‌نی
- ۲۴۱ ..... گرنگی تاکه‌ په‌رستی له بانگ‌ه‌شه‌ی عیسا دا
- ۲۴۲ ..... دیارگه‌یه‌کی دڵ بزوینتی پاشه‌ رۆژ
- ۲۴۳ ..... له باوه‌ری ئالۆزه‌وه بۆ بت په‌رستی ئاشکرا